ष्ठेऽस्मिँल्लोकेऽस्मिन् क्षये । इहैव स्त
मापगात ॥२१॥

सꣳहितासि विश्वरूप्यूर्जा माविश गौप-
त्येन । उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया
वयम् । नमो भरन्त एमसि ॥२२॥

राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् ।
वर्द्धमानꣳ स्वे दमे ॥२३॥

स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव ।
सचस्वा नः स्वस्तये ॥२४॥

अग्ने त्वं नोऽअन्तमऽउत त्राता शिवो
भवा वरूथ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवाऽअच्छा
नक्षि द्युमत्तमꣳ रयिं दाः ॥२५॥

तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः । स नो बोधि श्रुधी हवमुरुष्या णो ऽअघायतः समस्मात् ॥२६॥

इड ऽएह्यदित ऽएहि काम्या ऽएत । मयि वः कामधरणं भूयात् ॥२७॥

सोमानꣳ स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तं य ऽऔशिजः ॥२८॥

यो रेवान् यो ऽअमीवहा वसुवित् पुष्टिवर्द्धनः । स नः सिषक्तु यस्तुरः ॥२९॥

मा नः शꣳसो ऽअररुषो धूर्तिः प्रणङ् मर्त्यस्य । रक्षा णो ब्रह्मणस्पते ॥३०॥

महि त्रीणामवोऽस्तु द्युक्षं मित्रस्या-

र्य्यम्णः । दुराधर्षं वरुणस्य ॥३१॥

नहि तेषाममा चन नाध्वसु वारणेषु ।
ईशे रिपुरघशंसः ॥३२॥

ते हि पुत्रासोऽअदितेः प्र जीवसे
मर्त्याय । ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रम् ॥३३॥

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे ।
उपोपेन्नु मघवन् भूयऽइन्नु ते दानं देवस्य
पृच्यते ॥३४॥

तत् सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ।
धियो यो नः प्रचोदयात् ॥३५॥

परि ते दूडभो रथोऽस्माँ २ ऽ अश्नोतु
विश्वतः । येन रक्षसि दाशुषः ॥३६॥

भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याᳬ सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः । नर्य प्रजां मे पाहि शᳬस्य पशून् मे पाह्यथर्य पितुं मे पाहि ॥३७॥

आगन्म विश्ववेदसमस्मभ्यं वसुवित्तमम् । अग्ने सम्राडभि द्युम्नमभि सह ऽ आयच्छस्व ॥३८॥

अयमग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यः प्रजाया वसुवित्तमः । अग्ने गृहपतेऽभि द्युम्नमभि सह ऽ आयच्छस्व ॥३९॥

अयमग्निः पुरीष्यो रयिमान् पुष्टिवर्द्धनः । अग्ने पुरीष्याभि द्युम्नमभि सह ऽ आय-

च्छस्व ॥४०॥

गृहा मा बिभीत मा वेपध्वमूर्ज्जं बिभ्रतऽ एमसि । ऊर्ज्जं बिभ्रद्वः सुमनाः सुमेधा गृहानैमि मनसा मोदमानः ॥४१॥

येषामध्येति प्रवसन् येषु सौमनसो बहुः । गृहानुपह्वयामहे ते नो जानन्तु जानतः ॥४२॥

उपहूताऽ इह गावऽ उपहूताऽ अजावयः । अथोऽ अन्नस्य कीलालऽ उपहूतो गृहेषु नः । क्षेमाय वः शान्त्यै प्रपद्ये शिवꣳ शग्मꣳ शंयोः शंयोः ॥४३॥

प्रघासिनो हवामहे मरुतश्च रिशादसः । करम्भेण सजोषसः ॥४४॥

यद् ग्रामे यदरण्ये यत् सभायां यदिन्द्रिये।
यदेनश्चकृमा वयमिदं तदवयजामहे
स्वाहा ॥४५॥

मो षू णं ऽ इन्द्रात्र पृत्सु देवैरस्ति हि
ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः। महश्चिद्यस्य मीढुषो
यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः ॥४६॥

अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा।
देवेभ्यः कर्म कृत्वास्तं प्रेत सचाभुवः ॥४७॥

अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः।
अव देवैर्देवकृतमेनोऽयासिषमव मर्त्यैर्मर्त्यकृतं
पुरुराव्णो देव रिषस्पाहि ॥४८॥

पूर्णा दर्वि परा पत सुपूर्णा पुनरापत।

वस्नेव विक्रीणावहा ऽ इषमूर्जꣳ शतक्रतो ॥४९

देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते
दधे । निहारं च हरासि मे निहारं निर्हराणि
ते स्वाहा ॥५०॥

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया ऽ अधूषत ।
अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती
योजा न्विन्द्र ते हरी ॥५१॥

सुसन्दृशं त्वा वयं मघवन् वन्दिषीमहि ।
प्र नूनं पूर्णबन्धुर स्तुतो यासि वशाँ२ ऽ
अनु योजा न्विन्द्र ते हरी ॥५२॥

मनो न्वाह्वामहे नाराशꣳसेन स्तोमेन ।
पितॄणां च मन्मभिः ॥५३॥

आ नं ऽ एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे । ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥५४॥

पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः । जीवं व्रातं सचेमहि ॥५५॥

वयं सोम व्रते तव मनस्तनूषु बिभ्रतः । प्रजावन्तः सचेमहि ॥५६॥

एष ते रुद्र भागः सह स्वस्राम्बिकया तं जुषस्व स्वाहा । एष ते रुद्र भाग ऽ आखुस्ते पशुः ॥५७॥

अव रुद्रमदीमह्यव देवं त्र्यम्बकम् । यथा नो वस्यसस्करद्यथा नः श्रेयसस्करद्यथा नो व्यवसाययात् ॥५८॥

भेषजमसि भेषजं गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजम् । सुखं मेषाय मेष्यै ॥५९॥

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् । उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात् । त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पतिवेदनम् । उर्वारुकमिव बन्धनादितो मुक्षीय मामुतः ॥६०॥

एतत्ते रुद्रावसं तेन परो मूजवतोऽतीहि । अवततधन्वा पिनाकावसः कृत्तिवासा ऽअहिंसन्नः शिवोऽतीहि ॥६१॥

त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् । यद्देवेषु त्र्यायुषं तन्नो ऽअस्तु त्र्यायुषम् ॥६२॥

शिवो नामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्ते ऽ

अस्तु मा मा हिꣳसीः । निर्वर्त्तयाम्यायुषेऽन्नाद्याय प्रजननाय रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्य्याय ॥६३॥

इति तृतीयोऽध्यायः ॥

अथ चतुर्थोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—७ । आत्रेयः ८ । आङ्गिरसः ९—१५ । वत्सः १६—३६ । गोतमः ३७ ॥

देवता—अब्ओषध्यौ १ । आपः २, १२, १३ । मेघः ३ । परमात्मा ४ । यज्ञः ५, ६, १०, २४, २६, ३७ । अग्न्यब्बृहस्पतयः ७ । ईश्वरः ८ । विद्वान् ९,

२७। अग्निः ११, १४—१७, २८, २९, ३२। वाग्विद्युत् १८—२३। सविता २५। वरुणः ३०, ३१। सूर्य्यविद्वांसौ ३३। यजमानः ३४। सूर्य्यः ३५, ३६॥

छन्दः—विराड्ब्राह्मीजगती १। स्वराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् २। भुरिक्त्रिष्टुप् ३। निचृद्ब्राह्मीपङ्क्तिः ४, १९। निचृदार्ष्यनुष्टुप् ५, ६, २९, ३२। पङ्क्तिः क, आर्षीबृहती र ७। आर्ष्यनुष्टुप् ८। आर्षीपङ्क्तिः ९। निचृदार्षी जगती क, साम्नीत्रिष्टुप् र १०। स्वराड्-ब्राह्म्यनुष्टुप क, आर्ष्युष्णिक र ११। ब्राह्म्यनुष्टुप् १२। भुरगार्षीबृहती १३। स्वराडार्ष्युष्णिक् १४। भुरिग्ब्राह्मीबृहती १५। भुरिगार्षीपङ्क्तिः १६। आर्चीत्रिष्टुप् १७। स्वराडार्षीबृहती १८। साम्नी-जगती क, साम्न्युष्णिक् र २०। विराडार्षीबृहती २१। ब्राह्मीपङ्क्तिः २२। आस्तारपङ्क्तिः २३। ब्राह्मीजगती क, याजुषीपङ्क्तिः २४। भुरिकशक्वरी

२५ । भुरिग्ब्राह्मीपङ्क्तिः २६, २७ । साम्नीबृहती [क], साम्न्युष्णिक् [र] २८ । स्वराड्याजुषीत्रिष्टुप् [क], आर्षीत्रिष्टुप् [र] ३० । विराडार्षीत्रिष्टुप् ३१ । निचृदार्षीगायत्री [क], याजुषीजगती [र] ३३ । भुरिगार्चीगायत्री [क], भुरिगार्चीबृहती [र], विराडार्च्यनुष्टुप् [उ] ३४ । निचृदार्षीजगती ३५ । विराड्ब्राह्मीबृहती ३६ । निचृदार्षीत्रिष्टुप् ३७ ॥

स्वरः—निषादः १, ३५ । धैवतः २, ३, १७, २५, ३०, ३१, ३७ । पञ्चमः ४, ६, १६, १९, २२, २३, २६, २७ । गान्धारः ५, ९, ८, १२, २९, ३२ । पञ्चमः [क], मध्यमः ७ । निषादः [क], धैवतः [र] १० । गान्धारः [क], ऋषभः [र] ११ । ऋषभः १४ । मध्यमः १३, १५, १८, २१, ३६ । निषादः [क], ऋषभः [र] २० । निषादः [क], पञ्चमः [र] २४ । मध्यमः [क], ऋषभः [र] २८ । षड्जः [क], निषादः [र] ३३ । षड्जः [क], मध्यमः , गान्धारः [उ] ३४ ॥

एदमगन्म देवयजनं पृथिव्या यत्र देवासो ऽ अजुषन्त विश्वे । ऋक्सामाभ्याँ सन्तरन्तो यजुर्भी रायस्पोषेण समिषा मदेम । इमा ऽ आपः शमु मे सन्तु देवीः । ओषधे त्रायस्व स्वधिते मैनँ हिँसीः ॥ १ ॥

आपो ऽ अस्मान् मातरः शुन्धयन्तु घृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु । विश्वँ हि रिप्रं प्रवहन्ति देवीरुदिदाभ्यः शुचिरा पूत ऽ एमि । दीक्षातपसोस्तनूरसि तां त्वा शिवाँ शग्मां परिदधे भद्रं वर्णं पुष्यन् ॥ २ ॥

महीनां पयोऽसि वर्चोदा ऽ असि वर्चो मे देहि । वृत्रस्यासि कनीनकश्चक्षुर्दा ऽ

असि चक्षुर्मे देहि ॥ ३ ॥

चित्पतिर्मा पुनातु वाक्पतिर्मा पुनातु देवो मा सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्य्यस्य रश्मिभिः। तस्य ते पवित्रपते पवित्रपूतस्य यत्कामः पुने तच्छकेयम् ॥ ४ ॥

आ वो देवास ऽईमहे वामं प्रयत्यध्वरे। आ वो देवास ऽ आशिषो यज्ञियासो हवामहे ॥ ५ ॥

स्वाहा यज्ञं मनसः स्वाहोरोरन्तरिक्षात् स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याᳯ स्वाहा वातादारभे स्वाहा ॥ ६ ॥

[क]आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽ-

अग्नये स्वाहा दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहा। आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी ऽ उरो ऽ अन्तरिक्ष। बृहस्पतये हविषा विधेम स्वाहा ॥ ७॥

विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यम्। विश्वो राय ऽ इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥ ८॥

ऋक्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामारभे ते मा पातमास्य यज्ञस्योदृचः। शर्म्मासि शर्म्म मे यच्छ नमस्ते ऽ अस्तु मा मा हिꣳसीः ॥ ९॥

कऊर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऽ ऊर्ज्जं मयि

धेहि । सोमस्य नीविरसि विष्णोः शर्म्मासि शर्म यजमानस्येन्द्रस्य योनिरसि सुसस्याः कृषीस्कृधि । [१]उच्छ्रयस्व वनस्पतऽऊर्ध्वो मा पाह्यꣳहस ऽ आस्य यज्ञस्योदृचः ॥१०॥

[क]व्रतं कृणुताग्निर्ब्रह्माग्निर्यज्ञो वनस्पतिर्यज्ञियः । दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्च्चोधां यज्ञवाहसꣳ सुतीर्था नो ऽ असद्वशे । [१]ये देवा मनोजाता मनोयुजो दक्षक्रतवस्ते नोऽवन्तु ते नः पान्तु तेभ्यः स्वाहा ॥११॥

श्वात्राः पीता भवत यूयमापो ऽ अस्माकमन्तरुदरे सुशेवाः । ता ऽ अस्मभ्यमयक्ष्मा ऽ अनमीवा ऽ अनागसः स्वदन्तु देवीरमृता ऽ

ऋतावृधः ॥१२॥

इयं ते यज्ञिया तनूरपो मुञ्चामि न प्रजाम् । अꣳहोमुचः स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशत पृथिव्या सम्भव ॥१३॥

अग्ने त्वꣳ सु जागृहि वयꣳ सु मन्दिषीमहि । रक्षा णोऽअप्रयुच्छन् प्रबुधे नः पुनस्कृधि ॥१४॥

पुनर्मनः पुनरायुर्मऽआगन् पुनः प्राणः पुनरात्मा मऽआगन् पुनश्चक्षुः पुनः श्रोत्रं मऽआगन् । वैश्वानरोऽअदब्धस्तनूपाऽअग्निर्नः पातु दुरितादवद्यात् ॥१५॥

त्वमग्ने व्रतपाऽअसि देवऽआ मर्त्येष्वा ।

त्वं यज्ञेष्वीड्यः । रास्वेयत्सोमा भूयो भर देवो नः सविता वसोर्दाता वस्वदात् ॥१६॥

एषा ते शुक्र तनूरेतद्वर्चस्तया सम्भव भ्राजङ्गच्छ । जूरसि धृता मनसा जुष्टा विष्णवे ॥१७॥

तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवे तन्वो यन्त्रमशीय स्वाहा । शुक्रमसि चन्द्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवमसि ॥१८॥

चिदसि मनासि धीरसि दक्षिणासि क्षत्रियासि यज्ञियास्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी । सा नः सुप्राची सुप्रतीच्येधि मित्रस्त्वा पदि बध्नीतां पूषाऽध्वनस्पात्विन्द्रायाध्यक्षाय ॥१६

कअनु॑ त्वा मा॒ता म॑न्यता॒मनु॑ पि॒ताऽनु॒ भ्राता॒ सग॒र्भ्योऽनु॒ सखा॒ सयू॑थ्यः । खसा दे॑वि दे॒वमच्छे॒हीन्द्रा॑य॒ सोम॑ᳪ रु॒द्रस्त्वाव॑र्त्तयतु स्व॒स्ति सोम॑सखा॒ पुन॒रेहि॑ ॥२०॥

वस्व्य॒स्यदि॑तिरस्यादि॒त्यासि॑ रु॒द्रासि॑ च॒न्द्रासि॑ । बृह॒स्पति॑ष्ट्वा सु॒म्ने र॑म्णातु रु॒द्रो वसु॑भि॒राच॑क्रे ॥२१॥

अदि॑त्यास्त्वा मू॒र्द्धन्नाजि॑घर्म्मि देव॒यज॑ने पृथि॒व्या ऽइडा॑यास्प॒दम॑सि घृ॒तव॒त् स्वाहा॑ । अ॒स्मे र॑मस्वा॒स्मे ते॒ बन्धु॒स्त्वे रायो॒ मे रायो॒ मा व॒यᳪ रा॒यस्पोषे॑ण॒ वियौ॑ष्म॒ तोतो॒ राय॑ः ॥२२॥

समख्ये देव्या धिया सं दक्षिणयोरुचक्षसा। मा मऽआयुः प्रमोषीर्मोऽअहं तव वीरं विदेय तव देवि सन्दृशि ॥२३॥

कएष ते गायत्रो भाग ऽ इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो भाग ऽ इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भागऽइति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोनामानाᳬ साम्राज्यङ्गच्छेति मे सोमाय ब्रूतादास्माकोऽसि शुक्रस्ते ग्रह्यो विचितस्त्वा विचिन्वन्तु ॥२४॥

कअभि त्यं देवᳬ सवितारमोण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसवᳬ रत्नधामभि प्रियं मतिं कविम्। ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा ऽ अदि-

द्युतत्सर्वीमनि हिरंण्यपाणिरमिमीत। सुक्रतुः कृपा स्वः प्रजाभ्यस्त्वा प्रजास्त्वाऽनुप्राणंन्तु प्रजास्त्वमंनुप्राणिंहि ॥२५॥

शुक्रं त्वा शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतममृतेन। सग्मे ते गोरस्मे ते चन्द्राणि तपंसस्तनूरसि प्रजापंतेर्वर्णः परमेण पशुना क्रीयसे सहस्रपोषं पुंषेयम् ॥२६॥

मित्रो नऽएहि सुमित्रधऽइन्द्रस्योरुमाविश दक्षिणमुशन्नुशन्तं स्योनः स्योनम्। स्वान भ्राजाङ्घारे बम्भारे हस्त सुहस्त कृशानवेते वः सोमक्रयंणास्तान्रक्षध्वं मा वो दभन् ॥२७॥

कपरि माग्ने दुश्चरिताद्बाधस्वा मा सुचरिते
भज । उदायुषा स्वायुषोदस्थाममृताँ २ऽ
अनु ॥२८॥

प्रति पन्थामपद्महि स्वस्तिगामनेहसम् ।
येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते
वसु ॥२९॥

कअदित्यास्त्वगस्यदित्यै सद ऽ आसीद ।
अस्तभ्नाद् द्यां वृषभो ऽ अन्तरिक्षममिमीत
वरिमाणम्पृथिव्याः । आसीदद्विश्वा भुवनानि
सम्राड् विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि ॥३०॥

वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पयऽ
उस्रियासु । हृत्सु क्रतुं वरुणो विक्ष्वग्निं

दिवि सूर्य्यमदधात् सोममद्रौ ॥३१॥

सूर्य्यस्य चक्षुरारोहाग्नेरक्ष्णः कनीनकम् ।
यत्रैतशेभिरीयसे भ्राजमानो विपश्चिता ॥३२॥

[क]उस्रावेतं धूर्षाहौ युज्येथामनश्रू ऽ
अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ । [र]स्वस्ति यजमानस्य
गृहान् गच्छतम् ॥३३॥

[क]भद्रो मेऽसि प्रच्यवस्व भुवस्पते
विश्वान्यभि धामानि । [र]मा त्वा परिपरिणो
विदन् मा त्वा परिपन्थिनो विदन् मा त्वा
वृका ऽ अघायवो विदन् । [उ]श्येनो भूत्वा
परापत यजमानस्य गृहान् गच्छ तन्नौ
सँस्कृतम् ॥३४॥

नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतꣳ सपर्यत । दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्य्याय शꣳसत ॥३५॥

वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनी स्थो वरुणस्य ऽ ऋतसदन्यसि वरुणस्य ऽ ऋतसदनमसि वरुणस्य ऽ ऋतसदनमासीद ॥३६॥

या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् । गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्रचरा सोम दुर्य्यान् ॥३७॥

इति चतुर्थोऽध्यायः ॥

अथ पञ्चमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—गोतमः १—१४ । मेधातिथिः १५ । वसिष्ठः १६, १७ । औतथ्यो दीर्घतमा १८—२९ । मधुच्छन्दाः ३०—३५ । आगस्त्यः ३६—४३ ॥

देवता—विष्णुः १, १५—२१, ३८, ४१ । विष्णुर्यज्ञः २ । यज्ञः ३, १३, २२, २३, २५—२८, ४३ । अग्निः ४, ६, ८, ९, ३१—३७, ४०, ४२ विद्युत् ५ । सोमः ७ । वाक् १०—१२ । सविता १४ । सूर्यविद्वांसौ २४ । ईश्वरसभाध्यक्षौ २९, ३० । सोमसवितारौ ३९ ॥

छन्दः—स्वराड्ब्राह्मीबृहती १,३४ । आर्षीगायत्री[क], आर्चीत्रिष्टुप्[र] २ । आर्षीपङ्क्तिः ३ । आर्षीत्रिष्टुप् ४,३७ । आर्ष्युष्णिक्[क], भुरिगार्षीपङ्क्तिः[र] ५ । विराड्-

ब्राह्मीपङ्क्तिः ६ । आर्षीबृहती [क], आर्षीजगती [र] ७ । विराडार्षी बृहती [क], निचृदार्षीबृहती [र] ८ । भुरिगार्षीगायत्री [१], भुरिग्ब्राह्मीबृहती [२], निचृद्ब्राह्मीजगती [३], याजुष्यनुष्टुप् [४] ९ । ब्राह्म्युष्णिक् १० । निचृद्ब्राह्मीत्रिष्टुप् ११, ४० । भुरिग्ब्राह्मीपङ्क्तिः १२ । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १३, २४, ३८, ४१ । स्वराडार्षी जगती १४ । भुरिगार्षीगायत्री १५ । स्वराडार्षीत्रिष्टुप् १६, १८ । स्वराड्ब्राह्मीत्रिष्टुप् १७, ३२, ४२ । निचृदार्षीजगती १९ । विराडार्षीत्रिष्टुप् २० । भुरिगार्षीपङ्क्तिः २१ । साम्नीपङ्क्तिः [क], भुरिगार्षीबृहती [र] २२ । याजुषीबृहती [उ], स्वराड्ब्राह्म्यनुष्टुप् [ख], स्वराड्ब्राह्म्युष्णिक् [र] २३ । ब्राह्मीबृहती [क], आर्षीपङ्क्तिः [र] २५ । निचृदार्षीपङ्क्तिः [क], निचृदार्षीत्रिष्टुप् [र] २६ । ब्राह्मीजगती २७ । आर्षीजगती २८ । अनुष्टुप् २९ । आर्च्युष्णिक् ३० । विराडार्ष्यनुष्टुप् ३१ । ब्राह्मीपङ्क्तिः ३३ । निचृद्ब्राह्मीपङ्क्तिः ३५ । निचृदार्चीत्रिष्टुप् ३६ ।

साम्नीबृहती [क], आर्षीपङ्क्तिः [र] ३६ । ब्राह्मी-त्रिष्टुप् ४३ ॥

स्वरः—मध्यमः १, ८, ३४ । षड्जः [क], धैवतः [र] २ । पञ्चमः ३, ६, १२, २१, ३३, ३५ । धैवतः ४, ११, १६—१८, २०, ३२, ३६, ३७, ४०, ४२, ४३ । ऋषभः [क], पञ्चमः [र] ५ । मध्यमः [क], निषादः [र] ७ । षड्जः [१], मध्यमः [२], निषादः [३], गान्धारः [४] ६ । ऋषभः १०, ३० । गान्धारः १३, २४, २६, ३१, ३८, ४१ । निषादः १४, १६, २७, २८ । षड्जः १५ । पञ्चमः [क], मध्यमः [र] २२ । मध्यमः [उ], गान्धारः [ख], ऋषभः [र] २३ । मध्यमः [क], पञ्चमः [र] २५ । पञ्चमः [क], धैवतः [र] २६ । मध्यमः [क], पञ्चमः [र] ३६ ॥

अ॒ग्नेस्त॒नूर॑सि॒ विष्ण॑वे त्वा॒ सोम॑स्य त॒नू-र॑सि॒ विष्ण॑वे॒ त्वाऽति॑थेराति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे त्वा श्ये॒नाय॑ त्वा सोम॒भृते॒ विष्ण॑वे त्वा॒ऽग्नये॑

त्वा रायस्पोषदे विष्णवे त्वा ॥ १ ॥

कअग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ ऽ उर्वश्यस्यायुरसि पुरूरवा ऽ असि । गगायत्रेण त्वा छन्दसा मन्थामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा मन्थामि जागतेन त्वा छन्दसा मन्थामि ॥२॥

भवतं नः समनसौ सचेतसावरेपसौ । मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥ ३ ॥

अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट ऽ ऋषीणां पुत्रो ऽ अभिशस्तिपावा । स नः स्योनः सुयजा यजेह देवेभ्यो हव्यꣳ सदमप्रयुच्छन्त्स्वाहा ॥ ४ ॥

[क]आपतये त्वा परिपतये गृह्णामि तनूनप्त्रे
शाक्वराय शक्वन ऽ ओजिष्ठाय । [र]अना-
धृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽनभिशस्त्य-
भिशस्तिपा ऽ अनभिशस्तेन्यमञ्जसा सत्य-
मुपगेषꣳ स्विते मा धाः ॥ ५ ॥

अग्ने व्रतपास्त्वे व्रतपा या तव तनूरियꣳ
सा मयि यो मम तनूरेषा सा त्वयि । सह
नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षां दीक्षापति-
र्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिः ॥ ६ ॥

[क]अꣳशुरꣳशुष्टे देव सोमाप्यायतामिन्द्रा-
यैकधनविदे । आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा
त्वमिन्द्राय प्यायस्व । [र]आप्याययास्मान्त्स-

खीन्त्सन्न्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्या-
मशीय । एष्टा रायः प्रेषे भगाय ऽ ऋतमृतवा-
दिभ्यो नमो द्यावापृथिवीभ्याम् ॥ ७ ॥

[क]या ते ऽ अग्नेऽयःशया तनूर्वर्षिष्ठा
गह्वरेष्ठा । उग्रं वचो ऽ अपावधीत्त्वेषं वचो ऽ
अपावधीत् स्वाहा । [ख]या ते ऽ अग्ने रजःशया
तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा । उग्रं वचो ऽ अपावधीत्त्वेषं
वचो ऽ अपावधीत् स्वाहा । [ग]या ते ऽ अग्ने हरि-
शया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा । उग्रं वचो ऽ अपा-
वधीत्त्वेषं वचो ऽ अपावधीत् स्वाहा ॥ ८ ॥

[१]तप्तायनी मेऽसि वित्तायनी मेऽस्य-
वतान्मा नाथितादवतान्मा व्यथितात् ।

[२]विदेदग्निर्नभो नामाग्ने ऽ अङ्गिर ऽ आयुना नाम्नेहि योऽस्यां पृथिव्यामसि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वा दधे विदेदग्निर्नभो नामाग्ने ऽ अङ्गिर ऽ आयुना [३]नाम्नेहि यो द्वितीयस्यां पृथिव्यामसि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वा दधे विदेदग्निर्नभो नामाग्ने ऽ अङ्गिर ऽ आयुना नाम्नेहि यस्तृतीयस्यां पृथिव्यामसि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वा दधे । [४]अनु त्वा देववीतये ॥ ९ ॥

सिꣳह्यसि सपत्नसाही देवेभ्यः कल्पस्व सिꣳह्यसि सपत्नसाही देवेभ्यः शुन्धस्व सिꣳह्यसि सपत्नसाही देवेभ्यः शुम्भस्व ॥१०॥

इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु मनोजवास्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पातु विश्वकर्मा त्वादित्यैरुत्तरतः पात्विदमहं तप्तं वार्बहिर्धा यज्ञान्निःसृजामि ॥११॥

सिꣳह्यसि स्वाहा सिꣳह्यस्यादित्यवनिः स्वाहा सिꣳह्यसि ब्रह्मवनिः क्षत्रवनिः स्वाहा सिꣳह्यसि सुप्रजावनी रायस्पोषवनिः स्वाहा सिꣳह्यस्यावह देवान्यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा ॥१२॥

ध्रुवोऽसि पृथिवीं दृꣳह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं दृꣳहाच्युतक्षिदसि दिवं दृꣳहाग्नेः

पुरीषमसि ॥१३॥

युञ्जते मनऽ उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेकऽ इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः स्वाहा ॥१४॥

इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम्। समूढमस्य पाᳬसुरे स्वाहा ॥१५॥

इरावती धेनुमती हि भूतᳬ सूयवसिनी मनवे दशस्या। व्यस्कभ्ना रोदसी विष्णवेते दाधर्थ पृथिवीमभितो मयूखैः स्वाहा ॥१६॥

देवश्रुतौ देवेष्वाघोषतं प्राची प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती ऽ ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जिह्वरतम्।

स्वं गोष्ठमावदतं देवी दुर्य्ये ऽ आयुर्मा निर्वादिष्टं प्रजां मा निर्वादिष्टमत्र रमेथां वर्ष्मन् पृथिव्याः ॥१७॥

विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्रवोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि । यो ऽ अस्कभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णवे त्वा ॥१८॥

दिवो वा विष्ण ऽ उत वा पृथिव्या महो वा विष्ण ऽ उरोरन्तरिक्षात् । उभा हि हस्ता वसुना पृणस्वा प्रयच्छ दक्षिणादोत सव्याद्विष्णवे त्वा ॥१९॥

प्र तद्विष्णुं स्तवते वीर्य्येण मृगो न भीमः

कुचरो गिरिष्ठाः। यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणे-
ष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥२०॥

विष्णो रराटमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो
विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवोऽसि। वैष्णवमसि
विष्णवे त्वा ॥२१॥

[क]देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बा-
हुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्। [ख]आददे नार्यसी-
दमहꣳ रक्षसां ग्रीवा ऽअपिकृन्तामि। बृहन्नसि
बृहद्रवा बृहतीमिन्द्राय वाचं वद ॥२२॥

[ग]रक्षोहणं बलगहनं [ख]वैष्णवीमिदमहं तं
बलगमुत्किरामि यं मे निष्ट्यो यममात्यो
निचखानेदमहं तं बलगमुत्किरामि यं मे

समानो यमसमानो निचखानेदमहं तं बलगमुत्किरामि यं मे सबन्धुर्यमसबन्धुर्निचखानेदमहं तं बलगमुत्किरामि यं मे सजातो यमसजातो निचखानोत्कृत्यां किरामि ॥२३॥

स्वराडसि सपत्नहा सत्त्रराडस्यभिमातिहा जनराडसि रक्षोहा सर्वराडस्यमित्रहा ॥२४॥

रक्षोहणो वो बलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान्रक्षोहणो वो बलगहनोऽवनयामि वैष्णवान्रक्षोहणो वो बलगहनोऽवस्तृणामि वैष्णवान्रक्षोहणौ वां बलगहनाऽउपदधामि वैष्णवी रक्षोहणौ वां बलगहनौ पर्यूहामि वैष्णवी वैष्णवमसि वैष्णवा स्थ ॥२५॥

देवस्यं त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे नार्यसीदमहꣳ रक्षसां ग्रीवाऽअपिकृन्तामि । यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीर्दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥२६॥

उद्दिवꣳ स्तभानान्तरिक्षं पृण दृꣳहस्व पृथिव्यां द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणौ ध्रुवेण धर्मणा । ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि रायस्पोषवनि पर्यूहामि । ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳहायुर्दृꣳह प्रजां दृꣳह ॥२७॥

ध्रुवासि ध्रुवोऽयं यजमानोऽस्मिन्नायतने

प्रजया पशुभिर्भूयात् । घृतेन द्यावा-
पृथिवी पूर्येथामिन्द्रस्य छदिरसि विश्वजनस्य
छाया ॥२८॥

परि त्वा गिर्वणो गिर ऽ इमा भवन्तु
विश्वतः । वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु
जुष्टयः ॥२९॥

इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवोऽसि । ऐन्द्र-
मसि वैश्वदेवमसि ॥३०॥

विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः ।
श्वात्रोऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदाः ॥३१॥

उशिगसि कविरङ्घारिरसि बम्भारिरव-
स्यूरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जालीयः ।

स॒म्राड॑सि कृ॒शानु॑ः परि॒षद्यो॑ऽसि॒ पव॑मानो॒ नभो॑ऽसि प्र॒तक्वा॑ मृ॒ष्टो॑ऽसि हव्य॒सूद॑न ऽ ऋ॒त-धा॑मासि॒ स्व॑र्ज्योतिः ॥३२॥

स॒मु॒द्रो॑ऽसि वि॒श्वव्य॑चा ऽ अ॒जो॑ऽस्येक॑-पा॒दहि॑रसि बु॒ध्न्यो॒ वाग॑स्यै॒न्द्रम॑सि॒ सदो॒ऽस्यृत॑-स्य द्वारौ॒ मा मा॒ सन्ता॑प्त॒मध्व॑नामध्वपते॒ प्र मा॑ तिर स्व॒स्ति मे॒ऽस्मिन् प॒थि दे॑व॒याने॑ भूयात् ॥३३॥

मि॒त्रस्य॑ मा॒ चक्षु॑षेक्षध्व॒मग्न॑यः सगरा॒ः सग॑रा स्थ॒ सग॑रेण॒ नाम्ना॒ रौद्रे॒णानी॑केन पा॒त मा॑ग्नयः पिपृ॒त मा॑ग्नयो॒ गोपा॒यत॑ मा॒ नमो॑ वो॒ऽस्तु मा मा॑ हिꣳसिष्ट ॥३४॥

ज्योतिरसि विश्वरूपं विश्वेषां देवानाᳫं समित् त्वᳪं सोम तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य ऽ उरु यन्तासि वरूथᳪं स्वाहा। जुषाणो ऽ अप्तुराज्यस्य वेतु स्वाहा ॥३५॥

अग्ने नय सुपथा राये ऽ अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्। युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमऽउक्तिं विधेम ॥३६॥

अयं नो ऽ अग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः पुर ऽ एतु प्रभिन्दन्। अयं वाजाञ्जयतु वाजसातावयᳪं शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणः स्वाहा ॥३७॥

उरु विष्णो विक्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि।

घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥३८॥

कदेव सवितरेष ते सोमस्तꣳ रक्षस्व मा त्वा दभन्। एतत्त्वं देव सोम देवो देवाँ२ ऽउपागा ऽइदमहं मनुष्यान्त्सह रायस्पोषेण स्वाहा निर्वरुणस्य पाशान्मुच्ये ॥३९॥

अग्ने व्रतपास्ते व्रतपा या तव तनूर्मय्यभू-देषा सा त्वयि यो मम तनूस्त्वय्यभूदियꣳ सा मयि। यथायथं नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षां दीक्षापतिरमꣳस्तानु तपस्तपस्पतिः॥४०

उरु विष्णो विक्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि। घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर

स्वाहा ॥४१॥

अत्यन्याँ२ऽ अगां नान्याँ२ऽ उपागा-मर्वाक् त्वा परेभ्योऽविदं परोऽवरेभ्यः। तं त्वा जुषामहे देव वनस्पते देवयज्यायै देवास्त्वा देवयज्यायै जुषन्तां विष्णवे त्वा। ओषधे त्रायस्व स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीः ॥४२॥

द्यां मा लेखीरन्तरिक्षं मा हिꣳसीः पृथिव्या संभव। अयꣳ हि त्वा स्वधितिस्ते-तिजानः प्रणिनाय महते सौभगाय। अतस्त्वं देव वनस्पते शतवल्शो विरोह सहस्रवल्शा वि वयꣳ रुहेम ॥४३॥

इति पञ्चमोऽध्यायः ॥

अथ षष्ठोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आगस्त्यः १ । शाकल्यः २ । दीर्घतमा ३, ६, ८, ६, १७—२३ । मेधातिथिः ४, ५, ७, १०—१६, २४—२८ । मधुच्छन्दाः २६—३५ । गौतमः ३७ ॥

देवता—सविता १, २, ३० । विष्णुः ३, ४, ५ । विद्वांसः ६, १२, १४, १५ । त्वष्टा ७, २० । बृहस्पतिः ८ । सविता, अश्विनौ, पूषा ६ । आपः १०, १३, १७, २७ । वातः ११ । द्यावापृथिव्यौ १६, ३५ । अग्निः १८, २६ । विश्वेदेवाः १६ । सेनापतिः २१ । वरुणः २२ । अप्, यज्ञ, सूर्याः २३ । सोमः २५, ३३ । प्रजा २८ । प्रजासभ्यराजानः ३१ । सभापतीराजा ३२ । यज्ञः ३४ । इन्द्रः ३७ ॥

छन्दः—पङ्क्तिः[उ], आसुरी[क], भुरिगार्ष्युष्णिक्[र] १। निचृद्गायत्री[क], स्वराट्पङ्क्तिः[र] २। आर्च्युष्णिक्[उ], साम्न्युष्णिक्[क], निचृत्प्राजापत्या बृहती[र] ३। निचृदार्षीगायत्री ४, ५। आर्च्युष्णिक्[क], भुरिक्साम्नीबृहती[र] ६। आर्षीबृहती ७। प्राजापत्या-नुष्टुप्[क], निचृत्प्राजापत्याबृहती[र] ८। प्राजापत्या-बृहती[क], पङ्क्तिः[र] ९। प्राजापत्याबृहती[क], निचृदार्षी-बृहती[र] १०। भुरिगार्ष्युष्णिक् ११। भुरिक्प्राजा-पत्यानुष्टुप् १२। निचृदार्ष्यनुष्टुप् १३, २३, २८। भुरिगार्षीजगती १४। निचृदार्षीत्रिष्टुप् १५, २७। ब्राह्म्युष्णिक् १६। निचृद्ब्राह्म्यनुष्टुप् १७। प्राजापत्यानुष्टुप्[क], पङ्क्तिः[र] १८। ब्राह्म्यनुष्टुप् १९, २०। याजुष्युष्णिक् २१ ब्राह्मीस्वराडुष्णिक्[क], विराड्गायत्री[र] २२। आर्षीत्रिष्टुप्[क], त्रिपाद्गायत्री[र] २४। आर्षीविराडनुष्टुप् २५। गायत्री[क], आर्षीत्रिष्टुप्[र] २६। भुरिगार्षीगायत्री २९। स्वराडार्षीपङ्क्तिः ३०।

उष्णिक् ३१ । पङ्क्तिपाज्ज्योतिष्मतीजगती ३२ । भुरिगार्षीबृहती ३३ । स्वराडार्षीपथ्याबृहती ३४ । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ३५, ३७ ॥

स्वरः—पञ्चमः उ, ऋषभः क, र १ । षड्जः क, पञ्चमः र २ । ऋषभः उ, क, मध्यमः र ३ । षड्जः ४, ५, २६ । ऋषभः क, मध्यमः र ६ ।मध्यमः ७, १०, ३३, ३४ । गान्धारः क, मध्यमः र८ । मध्यमः क, पञ्चमः र ६ । ऋषभः ११, १६, २१ ३१ । गान्धारः १२, १३, १७, १६, २०, २३, २५, २८, ३५, ३७ । निषादः १४, ३२ । धैवतः १५, २७ । गान्धारः क, पञ्चमः र १८ । ऋषभः क, षड्जः र २२ । धैवतः क, षड्जः र २४ । षड्जः क, धैवतः र २६ । पञ्चमः ३० ॥

उ देवस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे॒ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्याम् । आद॑दे॒ नार्य॑सी॒-

दमहꣳ रक्षसां ग्रीवा ऽ अपिकृन्तामि ।
क यवो ऽसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीर्
दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥१॥

क अग्रेणीरसि स्वावेश ऽ उन्नेतॄणामेतस्य वित्तादधि त्वा स्थास्यति देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः । द्यामग्रेणास्पृक्ष ऽ आन्तरिक्षं मध्येनाप्राः पृथिवीमुपरेणादृꣳहीः ॥ २ ॥

या ते धामान्युश्मसि गमध्यै यत्र गावो भूरिशृङ्गा ऽ अयासः । क अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पदमवभारि

भूरि । ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि रायस्पोषवनि पर्य्यूहामि । ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳहायुर्दृꣳह प्रजां दृꣳह ॥ ३ ॥

विष्णोः कर्म्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ४ ॥

तद्विष्णोः परमं पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् ॥ ५ ॥

परिवीरसि परि त्वा दैवीर्विशो व्ययन्तां परीमं यजमानꣳ रायो मनुष्याणाम् । दिवः सूनुरस्येष ते पृथिव्याँल्लोक ऽआरण्यस्ते पशुः ॥ ६ ॥

उपावीरस्युप देवान्दैवीर्विशः प्रागुरुशिजो

बर्हिर्तमान् । देवं त्वष्टर्वसु रम हृव्या ते स्वदन्ताम् ॥ ७ ॥

[क]रेवती रमध्वं बृहस्पते धारया वसूनि । [र]ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेन प्रतिमुञ्चामि धर्षा मानुषः ॥ ८ ॥

[क]देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । [र]अग्नीषोमाभ्यां जुष्टं नियुनज्मि । अद्भ्यस्त्वौषधीभ्योऽनु त्वा माता मन्यतामनु पितानु भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः । अग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि ॥ ९ ॥

[क]अपां पेरुरस्यापो देवीः स्वदन्तु

स्वात्तं चित्सदेवहविः । सं ते प्राणो वातेन गच्छताथ्ं समङ्गानि यजत्रैः सं यज्ञपतिराशिषा ॥१०॥

घृतेनाक्तौ पशूँस्त्रायेथाथ्ं रेवति यजमाने प्रियं धा ऽ आविश । उरोरन्तरिक्षात्सजूर्देवेन वातेनास्य हविषस्त्मना यज समस्य तन्वा भव । वर्षो वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा ॥११॥

माहिर्भूर्मा पृदाकुर्नमस्त ऽ आतानानर्वा प्रेहि । घृतस्य कुल्या ऽ उप ऽ ऋतस्य पथ्या ऽ अनु ॥१२॥

देवीरापः शुद्धा वोढ्वथ्ं सुपरिविष्टा

देवेषु सुपरिविष्टा वयं परिवेष्टारो भूयास्म ॥ १३ ॥

वाचं ते शुन्धामि प्राणं ते शुन्धामि चक्षुस्ते शुन्धामि श्रोत्रं ते शुन्धामि नाभिं ते शुन्धामि मेढ्रं ते शुन्धामि पायुं ते शुन्धामि चरित्राँस्ते शुन्धामि ॥ १४ ॥

मनस्तऽआप्यायतां वाक् तऽआप्यायतां प्राणस्तऽआप्यायतां चक्षुस्तऽआप्यायताᳬं श्रोत्रं तऽआप्यायताम् । यत्ते क्रूरं यदास्थितं तत्तऽआप्यायतां निष्ट्यायतां तत्ते शुध्यतु शमहोभ्यः । ओषधे त्रायस्व स्वधिते मैनᳬं हिᳬंसीः ॥ १५ ॥

रक्षसां भागोऽसि निरस्तᳬं रक्षऽइदमहᳬं

रक्षोऽभितिष्ठामीदमहꣳ रक्षोऽवबाधऽइदमहꣳ रक्षोऽधमं तमो नयामि । घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णुवाथां वायो वे स्तोकानामग्निराज्यस्य वेतु स्वाहा स्वाहाकृते ऽ ऊर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम् ॥१६॥

इदमापः प्रवहतावद्यं च मलं च यत् । यच्चाभिदुद्रोहानृतं यच्च शेपे ऽ अभीरुणम् । आपो मा तस्मादेनसः पवमानश्च मुञ्चतु ॥१७॥

[क] सं ते मनो मनसा सं प्राणः प्राणेन गच्छताम् । रेडस्यग्निष्ट्वा श्रीणात्वापस्त्वा समरिणन्वातस्य त्वा ध्राज्यै पूष्णो रꣳह्या ऽ

ऊष्मणो व्यथिषत्प्रयुतं द्वेषः ॥१८॥

घृतं घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि स्वाहा। दिशः प्रदिश ऽआदिशो विदिश ऽउद्दिशो दिग्भ्यः स्वाहा ॥१९॥

ऐन्द्रः प्राणो ऽअङ्गे ऽअङ्गे निदीध्यदैन्द्र ऽउदानो ऽअङ्गे ऽअङ्गे निधीतः। देव त्वष्टर्भूरि ते सꣳसमेतु सलक्ष्मा यद्विषुरूपं भवाति। देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु ॥२०॥

समुद्रं गच्छ स्वाहान्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवꣳ सवितारं गच्छ स्वाहा। मित्रावरुणौ

गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा छन्दांसि
गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा यज्ञं
गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ स्वाहा दिव्यं नभो
गच्छ स्वाहाग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहा मनो
मे हार्दि यच्छ दिवं ते धूमो गच्छतु स्वर्ज्योतिः
पृथिवीं भस्मनापृण स्वाहा ॥२१॥

कमापो मौषधीर्हिंसीर्धाम्नो धाम्नो
राजँस्ततो वरुण नो मुञ्च। यदाहुरघ्न्याऽ
इति वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो मुञ्च।
रसुमित्रिया नऽआपऽओषधयः सन्तु दुर्मित्रि-
यास्तस्मै सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्मः ॥२२॥

हविष्मतीरिमाऽआपो हविष्माँ२ऽआवि-

वासति। हविष्मान्देवो ऽ अध्वरो हविष्माँ२ ऽ अस्तु सूर्यः ॥२३॥

[क]अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदसि सादयामी-न्द्राग्न्योर्भागधेयीं स्थ मित्रावरुणयोर्भागधेयीं स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयीं स्थ। [ख]अमूर्या ऽ उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह ता नो हिन्वन्त्व-ध्वरम् ॥२४॥

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वा। ऊर्ध्वमिममध्वरं दिवि देवेषु होत्रा यच्छ ॥२५॥

[क]सोम राजन्विश्वास्त्वं प्रजा ऽ उपावरोह विश्वास्त्वां प्रजाऽउपावरोहन्तु। [ख]शृणोत्वग्निः

सुमिधा हवं मे शृण्वन्त्वापो धिषणाश्च देवीः । श्रोता ग्रावाणो विदुषो न यज्ञꣳ शृणोतु देवः संविता हवं मे स्वाहा ॥२६॥

देवीरापोऽअपांनपाद्यो वऽऊर्म्मिर्हविष्य ऽइन्द्रियावान् मुदिन्तमः । तं देवेभ्यो देवत्रा दत्त शुक्रपेभ्यो येषां भाग स्थ स्वाहा ॥२७॥

कार्षिरसि समुद्रस्य त्वा क्षित्याऽउन्नयामि । समापोऽअद्भिरग्मत समोषधीभिरोषधीः ॥२८॥

यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिषः स्वाहा ॥२६॥

देवस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे॒ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्याम् । आद॑दे॒ राव्या॑सि गभी॒रमि॒मम॑ध्व॒रं कृ॒धीन्द्रा॑य सु॒षूत॑मम् । उ॒त्त॒मेन॑ प॒विनोर्ज॑स्वन्तं॒ मधु॑मन्तं॒ पय॑स्वन्तं निग्रा॒भ्या॒ स्थ देव॒श्रुत॑स्तर्पयत मा ॥३०॥

मनो॑ मे तर्पयत॒ वाचं॑ मे तर्पयत प्रा॒णं मे॑ तर्पयत॒ चक्षु॑र्मे तर्पयत॒ श्रोत्रं॑ मे तर्पयता॒त्मानं॑ मे तर्पयत प्र॒जां मे॒ तर्पयत प॒शून्मे॑ तर्पयत ग॒णान्मे॑ तर्पयत ग॒णा मे॒ मा वितृ॑षन् ॥३१॥

इन्द्रा॑य त्वा॒ वसु॑मते रु॒द्रव॑त॒ ऽ इन्द्रा॑य त्वादि॒त्यव॑त॒ ऽ इन्द्रा॑य त्वाभिमाति॒घ्ने ।

श्येनायं त्वा सोमभृतेऽग्नये त्वा-
रायस्पोषदे ॥३२॥

यत्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां
यदुरावन्तरिक्षे। तेनास्मै यजमानायोरु राये
कृध्यधि दात्रे वोचः ॥३३॥

श्वात्रा स्थ वृत्रतुरो राधोगूर्त्ता ऽ
अमृतस्य पत्नीः। ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं
नयतोपहूताः सोमस्य पिबत ॥३४॥

मा भेर्मा संविक्था ऽ ऊर्जं धत्स्व धिषणे
वीड्वी सती वीडयेथामूर्जं दधाथाम् ।
पाप्मा हतो न सोमः ॥३५॥

प्रागपागुदगधराक्सर्वतस्त्वा दिश ऽ आधा-

वन्तु । अम्ब निष्पर समरीर्विदाम् ॥३६॥

त्वमङ्ग प्रशंꣳसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम् । न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥३७॥

इति षष्ठोऽध्यायः ॥

—:o:—

अथ सप्तमोऽध्यायः

ऋषिः—गोतमः १–६ । वसिष्ठः ७ । मधुच्छन्दाः ८, ३३ । गृत्समदः ६, ३४ । त्रिसदस्युः १० । मेधातिथिः ११ । वत्सारः काश्यपः १२—२३ ।

भरद्वाजः २४, २५, ३६। देवश्रवाः २६—३०। विश्वामित्रः ३१, ३५—३८। त्रिशोकः ३२। वत्सः ४०। प्रस्कण्वः ४१। कुत्सः ४२। आङ्गिरसः ४३—४८॥

देवता—प्राणः १। सोमः २, २१। विद्वांसः ३, ४६। मघवा ४। ईश्वरः ५। योगी ६। वायुः ७। इन्द्रवायू ८। मित्रावरुणौ ९, १०। अश्विनौ ११। विश्वेदेवाः १२—१७, १९, २२—२४, ३२—३४। प्रजापतिः १८, २९, ३०, ३५—३८, ४०, ४४, ४५। यज्ञः २०, २६। वैश्वानरः २५। यज्ञपतिः २७, २८। इन्द्राग्नी ३१। प्रजासेनापतिः ३९। सूर्य्यः ४१, ४२। अन्तर्य्यामी जगदीश्वरः ४३। वरुणः ४७। आत्मा ४८॥

छन्दः—भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १। निचृदार्षीपङ्क्तिः २। विराड्ब्राह्मीजगती ३। आर्ष्युष्णिक् ४, ४८।

आर्षीपङ्क्तिः ५। भुरिक्त्रिष्टुप् ६। निचृज्जगती ७। आर्षीगायत्री [क], आर्षीस्वराड्गायत्री [र] ८। आर्षीगायत्री [क], आसुरीगायत्री [र] ९। ब्राह्मीबृहती १०। ब्राह्मयुष्णिक् ११। निचृदार्षीजगती [क], पङ्क्तिः [र] १२। निचृदार्षीत्रिष्टुप् [क], प्राजापत्यागायत्री [र] १३। स्वराड्जगती १४। निचृद्ब्राह्मयनुष्टुप् १५। निचृदार्षीत्रिष्टुप् [क], साम्नीगायत्री [र] १६। स्वराड्ब्राह्मीत्रिष्टुप् १७। निचृत्त्रिष्टुप् [क], प्राजापत्यागायत्री [र] १८। भुरिगार्षीपङ्क्तिः १९। निचृदार्षीजगती २०। स्वराड्ब्राह्मीत्रिष्टुप्, [क] याजुषीजगती [र] २१। ब्राह्मीत्रिष्टुप् २२। अनुष्टुप् [१], प्राजापत्यानुष्टुप् [२], स्वराट्साम्न्यनुष्टुप् [३], भुरिगार्चीगायत्री [४], भुरिक्साम्न्यनुष्टुप् [५] २३। आर्षीत्रिष्टुप् २४, ३१। याजुष्यनुष्टुप् [क], विराडार्षीबृहती [र] २५। स्वराड्ब्राह्मीबृहती २६। आसुर्यनुष्टुप् [१], [२], [६], आसुर्युष्णिक् [३], [७], साम्नीगायत्री [४], आसुरीगायत्री [५]

२७ । ब्राह्मीबृहती २८ । आर्चीपङ्क्तिः [क], भुरिक्-साम्नीपङ्क्तिः [र] २९ । साम्नीगायत्री [१], [३], [४], [५], [९], [११], आसुर्य्यनुष्टुप् [२], [६], [१०], [१२], याजुषीपङ्क्तिः [७], [८], आसुर्य्युष्णिक् [१३] ३० । आर्षीगायत्री [क], आर्च्युष्णिक् [र] ३२ । आर्षीगायत्री [क], आर्चीबृहती [र] ३३ । आर्षीगायत्री [क], निचृदार्ष्युष्णिक् [र] ३४ । निचृदार्षीत्रिष्टुप् [क], आर्ष्युष्णिक् [र] ३५ । विराडार्षीत्रिष्टुप् [१], आर्ष्युष्णिक् [२], साम्न्युष्णिक् [३] ३६ । निचृदार्षीत्रिष्टुप् [क], प्राजापत्यात्रिष्टुप् [र] ३७, ३८ । भुरिक्पङ्क्तिः [क], साम्नीत्रिष्टुप् [र] ३९ । आर्षीगायत्री [क], विराडार्षीगायत्री [र] ४० । भुरिगार्षीगायत्री ४१ । भुरिगार्षीत्रिष्टुप् ४२, ४३, ४४ । निचृज्जगती ४५ । भुरिगार्षीत्रिष्टुप् ४६ । भुरिक्प्राजापत्याजगती [१], स्वराट्प्राजापत्याजगती [२], निचृदार्चीजगती [३], विराडार्षीजगती [४] ४७ ॥

स्वरः—गान्धारः १, १५ । पञ्चमः २, ५, १६, ४

२९ । निषादः ३, ७, १४, २०, ४५, ४७ । ऋषभः ४, ११, ४८ । धैवतः ६, १७, २२, २४, ३१, ३७, ३८, ४२—४४, ४६ । षड्जः ८, ९, ४०, ४१ । मध्यमः १०, २६, २८ । निषादः [क], पञ्चमः [र] १२ । धैवतः [क], षड्जः [र] १३, १६, १८ । धैवतः [क], निषादः [र] २१ । गान्धारः [१], [२], [३], [५], षड्जः [४] २३ । गान्धारः [क], मध्यमः [र] २५ । गान्धारः [१], [२], [९], ऋषभः [३], [७], षड्जः [४], [५] २७ । षड्जः [१], [३], [४], [५], [९], [११], गान्धारः [२], [९], [१०], [१२], पञ्चमः [७], [८], ऋषभः [१३] ३० । षड्जः [क], ऋषभः [र] ३२, ३४ । षड्जः [क], मध्यमः [र] ३३ । धैवतः [क], ऋषभः [र] ३५, ३६ । पञ्चमः [क], धैवतः [र] ३९ ॥

वाचस्पतये पवस्व वृष्णोऽ अंशुभ्यां गभस्तिपूतः । देवो देवेभ्यः पवस्व येषां

भागोऽसि ॥ १ ॥

मधुमतीर्न ऽ इषस्कृधि यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा स्वाहोर्वुन्तरिक्षमन्वेमि ॥ २ ॥

स्वाङ्कृतोऽसि विश्वेभ्य ऽ इन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा सुभव सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यो देवांशशो यस्मै त्वेडे तत्सत्यमुपरिप्रुता भङ्गेन हतोऽसौ फट् प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा ॥ ३ ॥

उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन् पाहि सोमम् । उरुष्य राय ऽ एषो यजस्व ॥ ४ ॥

अन्तस्ते द्यावापृथिवी दधाम्यन्तर्दधाम्युर्वन्तरिक्षम् । सजूर्देवेभिरवरैः परैश्चान्तर्य्यामे मघवन् मादयस्व ॥ ५ ॥

स्वाङ्कृतोऽसि विश्वेभ्य इन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा सुभव सूर्य्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य उदानाय त्वा ॥ ६ ॥

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार । उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयं वायवे त्वा ॥ ७ ॥

* इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयो-

मिरागतम् । इन्द्वो वामुशन्ति हि । २ उपया-
मगृहीतोऽसि वायवं ऽ इन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते
योनिः सजोषोभ्यां त्वा ॥ ८ ॥

अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोमं ऽ
ऋतावृधा । ममेदिह श्रुतं हवम् । २ उपया-
मगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वा ॥ ९ ॥

राया वयं ससवाꣳसो मदेम हव्येन
देवा यवसेन गावः । तां धेनुं मित्रावरुणा
युवं नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीमेष ते
योनिर्ऋतायुभ्यां त्वा ॥१०॥

या वां कशा मधुमत्याश्विना सूनृता-
वती । तया यज्ञं मिमिक्षतम् । उपयाम-

गृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा ॥११॥

क तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बर्हिषदं स्वर्विदम्। प्रतीचीनं वृजनं दोहसे धुनिमाशुं जयन्तमनु यासु वर्द्धसे। र उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वीरतां पाह्यपमृष्टः शण्डो देवास्त्वा शुक्रपाः प्रणयन्त्वनाधृष्टासि ॥१२॥

क सुवीरो वीरान् प्रजनयन् परीह्यभि रायस्पोषेण यजमानम्। संजग्मानो दिवा पृथिव्या शुक्रः शुक्रशोचिषा निरस्तः शण्डः र शुक्रस्याधिष्ठानमसि ॥१३॥

आच्छिन्नस्य ते देव सोम सुवीर्य्यस्य रायस्पोषस्य ददितारः स्याम । सा प्रथमा सँस्कृतिर्विश्ववारा स प्रथमो वरुणो मित्रो ऽ अग्निः ॥१४॥

स प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वाँस्तस्मा ऽ इन्द्राय सुतमाजुहोत स्वाहा । तृम्पन्तु होत्रा मध्वो याः स्विष्टा याः सुप्रीताः सुहुता यत्स्वाहायाडग्नीत् ॥१५॥

क अयं वेनश्चोदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने । इममपाᳬ सङ्गमे सूर्य्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभी रिहन्ति ।
र उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वा ॥१६॥

मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शच्या वनुथो द्रवन्ता। आ यः शर्य्याभिस्तुविनृम्णो ऽअस्याश्रीणीतादिशं गभस्तावेष ते योनिः प्रजाः पाह्यपमृष्टो मर्को देवास्त्वा मन्थिपाः प्रणयन्त्वनाधृष्टासि ॥१७॥

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन् परीह्यभि रायस्पोषेण यजमानम्। संजग्मानो दिवा पृथिव्या मन्थी मन्थिशोचिषा निरस्तो मर्को मन्थिनोऽधिष्ठानमसि ॥१८॥

ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ। अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम् ॥१९॥

उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणः। पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं विष्णुस्त्वामिन्द्रियेण पातु विष्णुं त्वं पाह्यभि सवनानि पाहि ॥२०॥

* सोमः पवते सोमः पवतेऽस्मै ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्रायास्मै सुन्वते यजमानाय पवत ऽइष ऽऊर्ज्जे पवतेऽद्भ्य ऽओषधीभ्यः पवते द्यावापृथिवीभ्यां पवते सुभूताय पवते विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य ऽएष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥२१॥

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत ऽउक्थाव्यं गृह्णामि। यत्त ऽइन्द्र

बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरुक्थेभ्यस्त्वा देवेभ्यस्त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामि ॥२२॥

¹मित्रावरुणाभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राय त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राग्निभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्रावरुणाभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राबृहस्पतिभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राविष्णुभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामि ॥२३॥

मूर्द्धानं दिवोऽअरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृतऽआ जातमग्निम् । कविᳬं सम्राजमतिथिं

जनानामामन्ना पात्रँ जनयन्त देवाः ॥२४॥

[क] उपयामगृहीतोऽसि [१] ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षिति-
तिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम
ऽ एष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा । ध्रुवं ध्रुवेण
मनसा वाचा सोममवनयामि । अथा न ऽ
इन्द्र ऽ इद्विशोऽसपत्नाः समनसस्करत् ॥२५॥

यस्ते द्रप्स स्कन्दति यस्ते ऽ अंशुर्ग्रा-
वच्युतो धिषणयोरुपस्थात् । अध्वर्योर्वा परि
वा यः पवित्रात्तं ते जुहोमि मनसा वषट्कृतँ
स्वाहा देवानामुत्क्रमणमसि ॥२६॥

[१] प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [२] व्या-
नाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वोदानाय मे

वर्चोदा वर्चसे पवस्व [४] वाचे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [५] क्रतूदक्षाभ्यां मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [६] श्रोत्राय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [७] चक्षुर्भ्यां मे वर्चोदसौ वर्चसे पवेथाम् ॥२७॥

आत्मने मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वौजसे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वायुषे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व विश्वाभ्यो मे प्रजाभ्यो वर्चोदसौ वर्चसे पवेथाम् ॥२८॥

[क] कोऽसि कतमोऽसि कस्यासि को नामासि। यस्य ते नामामन्महि यं त्वा सोमेनातीतृपाम। [२] भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याᳬं सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः ॥२९॥

उपयामगृहीतोऽसि मधवे त्वोपयामगृहीतोऽसि माधवाय त्वोपयामगृहीतोऽसि शुक्राय त्वोपयामगृहीतोऽसि शुचये त्वोपयामगृहीतोऽसि नभसे त्वोपयामगृहीतोऽसि नभस्याय त्वोपयामगृहीतोऽसीषे त्वोपयामगृहीतोऽस्यूर्ज्जे त्वोपयामगृहीतोऽसि सहसे त्वोपयामगृहीतोऽसि सहस्याय त्वोपयामगृहीतोऽसि तपसे त्वोपयामगृहीतोऽसि तपस्याय त्वोपयामगृहीतोऽस्यꣳहसस्पतये त्वा ॥३०॥

इन्द्राग्नी ऽ आगतꣳ सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम् । अस्य पातं धियेषिता । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वैष ते योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वा ॥३१॥

क आ घा ये ऽ अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिरानुषक् । येषामिन्द्रो युवा सखा । र उपयामगृहीतोऽस्यग्नीन्द्राभ्यां त्वैष ते योनिरग्नीन्द्राभ्यां त्वा ॥३२॥

क ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास ऽ आगत । दाश्वाᳬसो दाशुषः सुतम् । र उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य ऽ एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥३३॥

क विश्वे देवास ऽ आगत शृणुता म ऽ इमᳬ हवम् । एदं बर्हिर्निषीदत । र उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य ऽ एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥३४॥

इन्द्र मरुत्व ऽ इह पाहि सोमं यथा शार्य्याते ऽ अपिबः सुतस्य । तव प्रणीती तव शूर शर्म्मन्नाविवासन्ति कवयः सुयज्ञाः । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥३५॥

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यꣳ शासमिन्द्रम् । विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रꣳ सहोदामिह तꣳ हुवेम । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते । उपयामगृहीतोऽसि मरुतां त्वौजसे ॥३६॥

सजोषा ऽ इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं

पिब वृत्रहा शूर विद्वान् । जहि शत्रूँ२ ऽ रप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥३७॥

मरुत्वाँ२ ऽ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय । आसिञ्चस्व जठरे मध्व ऽ ऊर्म्मिं त्वꣳ राजासि प्रतिपत्सुतानाम् । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥३८॥

महाँ२ ऽ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा ऽ उत द्विबर्हा ऽ अमिनः सहोभिः । अस्मद्र्यग्वावृधे वीर्य्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत् ।

ᵣउपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥३९॥

ᴷ महाँ२ ऽ इन्द्रो य ऽ ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ२ ऽ इव । स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे । ᵣउपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥४०॥

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्य्यᳪ स्वाहा ॥४१॥

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्रा द्यावापृथिवी ऽ अन्तरिक्षᳪ सूर्य्य ऽ आत्मा जगतस्तस्थुषश्च स्वाहा ॥४२॥

अग्ने नयं सुपथां राये ऽ अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् । युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमऽउक्तिं विधेम स्वाहा ॥४३॥

अयं नो ऽ अग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः पुर ऽ एतु प्रभिन्दन् । अयं वाजाञ्जयतु वाजसातावयꣳ शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणः स्वाहा ॥४४॥

रूपेण वो रूपमभ्यागां तुथो वो विश्ववेदा विभजतु । ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा वि स्वः पश्य व्युन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैः ॥४५॥

ब्राह्मणमद्य विदेयं पितृमन्तं पैतृमत्यमृषि-
मार्षेयꣳ सुधातुदक्षिणम् । अस्मद्राता देवत्रा
गच्छत प्रदातारमाविशत ॥४६॥

[1] अग्नये त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोऽ
मृतत्वमशीयायुर्दात्र ऽ एधि मयो मह्यं
प्रतिग्रहीत्रे [2] रुद्राय त्वा मह्यं वरुणो ददातु
सोऽमृतत्वमशीय प्राणो दात्र ऽ एधि वयो
मह्यं प्रतिग्रहीत्रे [3] बृहस्पतये त्वा मह्यं वरुणो
ददातु सोऽमृतत्वमशीय त्वग्दात्र ऽ एधि
मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे [4] यमाय त्वा मह्यं
वरुणो ददातु सोऽमृतत्वमशीय हयो दात्र ऽ
एधि वयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे ॥४७॥

कोऽदात्कस्मा ऽ अदात्कामोऽदात्कामाया-

दात्। कामो॑ दा॒ता काम॑: प्रतिग्रही॒ता कामै॒तत्ते॑ ॥४८॥

इति सप्तमोऽध्यायः ॥

अथाष्टमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आङ्गिरसः १—३। कुत्सः ४, ५। भरद्वाजः ६—१४। अत्रिः १५—२२, २४—३०। अत्रिः^उ, शुनःशेपः ^क२३। गोतमः ३१, ३३, ३५। मेधातिथिः ३२। मधुच्छन्दाः ३४। विवस्वान् ३६, ३७। वैखानसः ३८, ३९। प्रस्कण्वः ४०, ४१। कुसुरुविन्दुः ४२, ४३। शासः ४४—४७। देवाः

४८—५३ । वसिष्ठः ५४—६२ । कश्यपः ६३ ॥

देवता—बृहस्पतिस्सोमः १ । गृहपतिर्मघवा २ । आदित्यो गृहपतिः ३, ४ । गृहपतयः ५, ६, १०—१२, १४—१६, १८, २०—२६, ३३—३५, ५३ । सविता गृहपतिः ७ । विश्वेदेवा गृहपतयः ८, १७, १९ । गृहपतयो विश्वेदेवाः ६, १३ । दम्पती २७—३२ । परमेश्वरः ३६ । सम्राड्माण्डलिकौ राजानौ ३७ । राजादयो गृहपतयः ३८, ४० । राजादयो गृहस्थाः ३९ । सूर्यः ४१ । पत्नीः ४२, ४३ । इन्द्रः ४४ । ईश्वरसभेशौ राजानौ ४५ । विश्वकर्मेन्द्रः ४६, ४७ । प्रजापतयः ४८, ५० । विश्वेदेवाः प्रजापतयः ४९ । प्रजापतयो गृहस्थाः ५१ । प्रजापतिः ५२ । परमेष्ठी प्रजापतिः ५४ । इन्द्रादयः ५५ । विश्वेदेवाः गृहस्थाः ५६ । विश्वेदेवाः ५७—६१ । यज्ञः ६२, ६३ ॥

छन्दः—आर्चीपङ्क्तिः १ । भुरिक्पङ्क्तिः २ ।

निचृदार्षीपङ्क्तिः ३ । निचृज्जगती ४ । प्राजापत्यानुष्टुप्[क], निचृदार्षीजगती [र] ५ । निचृदार्षीत्रिष्टुप् ६ । विराड्ब्राह्म्यनुष्टुप् ७ । प्राजापत्यागायत्री[क], निचृदार्षी-बृहती [र] ८ । प्राजापत्यागायत्री [उ], आर्ष्युष्णिक् , स्वराडार्षीपङ्क्तिः [र] ९ । विराड्ब्राह्मीबृहती १०, ४७ । निचृदार्ष्यनुष्टुप् ११ । आर्षीपङ्क्तिः १२,४३,५५ । साम्न्युष्णिक् [१], निचृत्साम्न्युष्णिक् [२], [३], प्राजापत्यो-ष्णिक् [४], निचृदार्ष्युष्णिक् [५] १३ । विराडार्षीत्रिष्टुप् १४, १६ । भुरिगार्षीत्रिष्टुप् १५, १९, ३६ । स्वराडार्षीत्रिष्टुप् १७, २०, ६२ । आर्षीत्रिष्टुप् १८, २४ । स्वराडार्ष्युष्णिक् २१ । भुरिक्साम्न्युष्णिक्[क], विराडार्षीबृहती [र] २२ । याजुष्युष्णिक्[उ], भुरिगार्षी-त्रिष्टुप् [क], आसुरीगायत्री [र] २३ । भुरिगार्षीपङ्क्तिः २५ । स्वराडार्षीबृहती २६ भुरिक्प्राजापत्यानुष्टुप [क], स्वराडार्षीबृहती २७ । साम्न्युष्णिक् [उ], आसुर्यु-ष्णिक् [क], प्राजापत्यानुष्टुप् [र] २८ । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् २९ ।

आर्षीजगती ३०, ५१। आर्षीगायत्री ३१, ३२। आर्ष्यनुष्टुप[क], विराडार्ष्युष्णिक्[र] ३३। विराडार्ष्यनुष्टुप्[क], विराडार्ष्युष्णिक्[र] ३४। विराडार्ष्यनुष्टुप्[क], विराडार्ष्युष्णिक[र] ३५। साम्नीत्रिष्टुप्[क], विराडार्चीत्रिष्टुप्[र] ३७। भुरिक्त्रिपाद्गायत्री[उ], स्वराडार्ष्यनुष्टुप्[क], भुरिगार्च्यनुष्टुप्[र] ३८। आर्षीगायत्री [उ], [क], आर्ष्युष्णिक्[र] ३९। आर्षीगायत्री [उ], [क], स्वराडार्षीगायत्री [र] ४०। निचृदार्षीगायत्री[क], स्वराडार्षीगायत्री[र] ४१। स्वराड्ब्राह्म्युष्णिक् ४२। भुरिगनुष्टुप्[क], विराडार्षीगायत्री[र] ४४। भुरिगार्षीत्रिष्टुप्[क], स्वराडार्ष्यनुष्टुप्[र] ४५। भुरिगार्षीत्रिष्टुप् [क], विराडार्ष्यनुष्टुप्[र] ४६। याजुषीत्रिष्टुप् [१], [३], [४], [५], याजुषीजगती [२], साम्नीबृहती [६] ४८। विराट्प्राजापत्याजगती [क], भुरिगार्ष्युष्णिक् [र] ४९। स्वराडार्षीजगती ५०। भुरिगार्षीबृहती ५२। आर्ष्यनुष्टुप् [१], आसुर्युष्णिक् [२], प्राजापत्याबृहती[३], विराट्प्राजापत्यापङ्क्तिः [४] ५३। साम्न्युष्णिक् ५४,

६१। आर्षीबृहती ५६। भुरिग्साम्नीबृहती ५७। भुरिगार्षीजगती ५८। भुरिगार्षीबृहती [क], विराडार्षीगायत्री [र] ५६। स्वराट्साम्नीत्रिष्टुप् ६०। स्वराडार्षीगायत्री ६३॥

स्वरः—पञ्चमः १—३, १२, २५, ४३, ५५। निषादः ४, ५०, ५१, ५८। गान्धारः [क], निषादः [र] ५। धैवतः ६, १४—२०, २४, ३६, ३७, ६०, ६२। गान्धारः ७, ११, २६, ३५। षड्जः [क], मध्यमः [र] ८। षड्जः [उ], ऋषभः [क], पञ्चमः [र] ६। मध्यमः १०, २६, ३०, ४७, ५२, ५६, ५७। ऋषभः १३, २१, ४२, ५४, ६१। ऋषभः [क], मध्यमः [र] २२। ऋषभः [उ], धैवतः [क], षड्जः [र] २३। गान्धारः [क], मध्यमः [र], २७। ऋषभः [उ], [क], गान्धारः [र] २८। षड्जः ३१, ३२, ४०, ४१, ६३। गान्धारः [क], ऋषभः [र] ३३, ३४। षड्जः [क], गान्धारः [र] ३८। षड्जः [क], ऋषभः [र] ३६।

गान्धारः क, षड्जः र ४४ । धैवतः क, गान्धारः र ४५, ४६ । धैवतः १, ३, ४, ५, निषादः २, मध्यमः ३ ४८ । निषादः क, ऋषभः र ४९ । गान्धारः १, ऋषभः २, मध्यमः ३, पञ्चमः ४ ५३ । निषादः क, षड्जः र ५९ ॥

उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यंस्त्वा । विष्णं ऽ उरुगायैष ते सोमस्तꣳ रक्षस्व मा त्वा दभन् ॥ १ ॥

कदा चन स्तरीरंसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे । उपोपेन्नु मघवन्भूय ऽ इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यत ऽ आदित्येभ्यंस्त्वा ॥ २ ॥

कदा चन प्रयुच्छस्युभे निपासि जन्मनी । तुरीयादित्य सवनं त ऽ इन्द्रियमातंस्थावमृतं

दि॒व्यादि॒त्येभ्य॑स्त्वा ॥ ३ ॥

य॒ज्ञो दे॒वानां॒ प्रत्ये॑ति सु॒म्नमादि॑त्यासो॒ भव॑ता मृड॒यन्तः॑ । आ वो॒ऽर्वाची॑ सुम॒तिर्व॑वृत्याद॒ꣳहोश्चि॒द्या व॑रिवो॒वित्त॒रास॑दादि॒त्ये-भ्य॑स्त्वा ॥ ४ ॥

विव॑स्वन्नादित्यै॒ष ते॑ सोमपी॒थस्तस्मि॑न् मत्स्व । श्रद॑स्मै नरो॒ वच॑से दधातन॒ यदा॑शी॒र्दा दम्प॑ती वा॒मम॑श्नु॒तः । पुमा॑न् पु॒त्रो जा॑यते वि॒न्दते॒ वस्वधा॑ वि॒श्वाहा॑र॒प ऽ एधते गृ॒हे ॥ ५ ॥

वा॒मम॒द्य स॑वितर्वा॒ममु श्वो दि॒वे दि॑वे वा॒मम॒स्मभ्य॑ꣳ सावीः । वा॒मस्य॒ हि क्षय॑स्य

देव भूरिरया धिया वामभाजः स्याम ॥ ६ ॥

उपयामगृहीतोऽसि सावित्रोऽसि चनोधाश्चनोधा ऽ असि चनो मयि धेहि । जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिं भगाय देवाय त्वा सवित्रे ॥ ७ ॥

कउपयामगृहीतोऽसि सुशर्म्मासि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षाय नमः । विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य ऽ एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ ८ ॥

उ उपयामगृहीतोऽसि क बृहस्पतिसुतस्य देव सोम त ऽ इन्दोरिन्द्रियावतः पत्नीवतो ग्रहाँ २ ऽ ऋध्यासम् । र अहं परस्तादहमवस्ताद्यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूत् । अहꣳ

सूर्य्यमुभयतो ददर्शाहं देवानां परमं गुहा यत् ॥ ९ ॥

अग्ना३इ पत्नीवन्त्सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमं पिब स्वाहा । प्रजापतिर्वृषासि रेतोधा रेतो मयि धेहि प्रजापतेस्ते वृष्णो रेतोधसो रेतोधामशीय ॥१०॥

उपयामगृहीतोऽसि हरिरसि हारियोजनो हरिभ्यां त्वा । हर्य्योर्द्धाना स्थ सहसोमा ऽ इन्द्राय ॥११॥

यस्ते ऽ अश्वसनिर्भक्षो यो गोसनिस्तस्य त ऽ इष्टयजुष स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्योपहूतस्योपहूतो भक्षयामि ॥१२॥

देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि [1]मनुष्यकृतस्यैनसोऽवयजनमसि [2]पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्या [3]त्मकृतस्यैनसोऽवयजनमस्येनस [4]ऽ एनसोऽवयजनमसि । [5]यच्चाहमेनो विद्वाँश्चकार यच्चाविद्वाँस्तस्य सर्वस्यैनसोऽवयजनमसि ॥१३॥

सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन । त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥१४॥

समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सꣳ सूरिभिर्मघवन्त्सꣳ स्वस्त्या । सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानाꣳ सुमतौ

यज्ञियानाᳫं स्वाहा ॥१५॥

सं वर्च्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सᳫं शिवेन। त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥१६॥

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपा देवोऽ अग्निः। त्वष्टा विष्णुः प्रजया सᳫं रराणा यजमानाय द्रविणं दधात स्वाहा ॥१७॥

सुगा वो देवाः सदना ऽ अकर्म्म य ऽ आजग्मेदᳫं सवनं जुषाणाः। भरमाणा वहमाना हवीᳫंष्यस्मे धत्त वसवो वसूनि स्वाहा ॥१८॥

याँ२ऽ आवंह ऽ उशतो दैव देवाँस्तान् प्रेरय स्वे ऽ अग्ने सधस्थे । जक्षिवाᳬंसः पपिवाᳬंसश्च विश्वेऽसुं घर्म्मᳬं स्वरातिष्ठतानु स्वाहा ॥१९॥

वयᳬं हि त्वा प्रयति यज्ञे ऽ अस्मि-न्नग्ने होतारमवृणीमहीह । ऋधंगया ऽ ऋधंगुताशमिष्ठाः प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान्त्स्वाहा ॥२०॥

देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित । मनसस्पत ऽ इमं देव यज्ञᳬं स्वाहा वाते धाः ॥२१॥

कयज्ञ यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां

योनिं गच्छ स्वाहा । एष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सर्ववीरस्तं जुषस्व स्वाहा ॥२२॥

माहिर्भूर्म्मा पृदाकुः । उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्य्याय पन्थामन्वेतवा ऽ उं । अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित् । नमो वरुणायाभिष्ठितो वरुणस्य पाशः ॥२३॥

अग्नेरनीकमप ऽ आविवेशापान्नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्य्यम् । दमेदमे समिधं यक्ष्यग्ने प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्यत् स्वाहा ॥२४॥

समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुतापः । यज्ञस्य त्वा यज्ञपते सूक्तोक्तौ

नमोवाके विधेम यत् स्वाहा ॥२५॥

देवीराप ऽ एष वो गर्भस्तꣳ सुप्रीतꣳ सुभृतं बिभृत। देव सोमैष ते लोकस्तस्मिञ्छञ्च वक्ष्व परि च वक्ष्व ॥२६॥

क अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः। अव देवैर्देवकृतमेनोऽयासिषमव मर्त्यैर्मर्त्यकृतं पुरुराव्णो देव रिषस्पाहि। देवानाꣳ समिदसि ॥२७॥

उ एजतु दशमास्यो गर्भो जरायुणा सह। क यथायं वायुरेजति यथा समुद्र ऽ एजति। एवायं दशमास्यो ऽ अस्रज्जरायुणा सह ॥२८॥

यस्यै ते यज्ञियो गर्भो यस्यै योनिर्हिर-ण्ययी । अङ्गान्यह्रुता यस्य तं मात्रा समजीगमꣳ स्वाहा ॥२९॥

पुरुदस्मो विषुरूप ऽ इन्दुरन्तर्महिमानमा-नञ्ज धीरः । एकपदीं द्विपदीं त्रिपदीं चतुष्पदीमष्टापदीं भुवनानु प्रथन्ताꣳ स्वाहा ॥३०॥

मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः ॥३१॥

मही द्यौः पृथिवी च न ऽ इमं यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपृतां नो भरीमभिः ॥३२॥

क आतिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा

हरीं। अर्वाचीनꣳ सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना। र उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिने ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥३३॥

क युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा। अथा न ऽ इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर। र उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिने ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥३४॥

क इन्द्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसम्। ऋषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम्। र उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिने ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥३५॥

यस्मान्न जातः परो ऽ अन्यो ऽ अस्ति य ऽ आविवेश भुवनानि विश्वा । प्रजापतिः प्रजया सꣳरराणस्त्रीणि ज्योतीꣳषि सचते स षोडशी ॥३६॥

क इन्द्रश्च सम्राड् वरुणश्च राजा तौ ते भक्षं चक्रतुरग्र ऽ एतम् । र तयोरहमनु भक्षं भक्षयामि वाग्देवी जुषाणा सोमस्य तृप्यतु सह प्राणेन स्वाहा ॥३७॥

उ अग्ने पवस्व स्वपा ऽ अस्मे वर्चः सुवीर्य्यम् । दधद्रयिं मयि पोषं । क उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा वर्चस ऽ एष ते योनिरग्नये त्वा वर्चसे । अग्ने

वर्चस्विन्वर्चस्वाँस्त्वं देवेष्वसि वर्चस्वानहं मनुष्येषु भूयासम् ॥३८॥

उ उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिप्रे ऽअवेपयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् । क उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस ऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वौजसे । इन्द्रौजिष्ठौजिष्ठस्त्वं देवेष्वस्योजिष्ठोऽहं मनुष्येषु भूयासम् ॥३९॥

क अदृश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनाँ२ ऽअनु । भ्राजन्तो अग्नयो यथा । उपयामगृहीतोऽसि सूर्य्याय त्वा भ्राजायैष ते योनिः सूर्य्याय त्वा भ्राजाय । सूर्य्य भ्राजिष्ठ

भ्राजिष्ठस्त्वं देवेष्वसि भ्राजिष्ठोऽहं मनुष्येषु भूयासम् ॥४०॥

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्य्यम् । उपयामगृहीतोऽसि सूर्य्याय त्वा भ्राजायैष ते योनिः सूर्य्याय त्वा भ्राजाय ॥४१॥

आजिघ्र कलशं मह्या त्वा विशन्त्विन्दवः। पुनरूर्जा निवर्त्तस्व सा नः सहस्रं धुक्ष्वोरुधारा पयस्वती पुनर्माविशताद्रयिः ॥४२॥

इडे रन्ते हव्ये काम्ये चन्द्रे ज्योतेऽदिते सरस्वति महि विश्रुति । एता ते ऽ अघ्न्ये

नामा॑नि दे॒वेभ्यो॑ मा सु॒कृतं॑ ब्रूतात् ॥४३॥

क वि न॑ ऽ इन्द्र॒ मृधो॑ जहि नी॒चा य॑च्छ पृतन्य॒तः । यो ऽ अ॒स्माँ२ ऽ अ॑भि॒दास॒त्यध॑रं गमया॒ तमः॑ । र उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा वि॒मृध॑ ऽ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा वि॒मृधे॑ ॥४४॥

क वा॒चस्पतिं॑ वि॒श्वक॑र्म्माणमू॒तये॑ मनो॒जुवं॒ वाजे॑ ऽ अ॒द्या हु॑वेम । स नो॒ विश्वा॑नि॒ हव॑नानि जोषद्वि॒श्वश॑म्भू॒रव॑से सा॒धुक॑र्म्मा । र उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा वि॒श्वक॑र्म्मण ऽ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा वि॒श्वक॑र्म्मणे ॥४५॥

क विश्व॑कर्म्मन् ह॒विषा॒ वर्द्ध॑नेन त्रा॒तार॑-

मिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत्। [२] उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा विश्वकर्मण ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्मणे ॥४६॥

उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा गायत्रच्छन्दसं गृह्णामीन्द्राय त्वा त्रिष्टुप्छन्दसं गृह्णामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जगच्छन्दसं गृह्णाम्यनुष्टुप्तेऽभिगरः ॥४७॥

[१]व्रेशीनां त्वा पत्मन्नाधूनोमि। [२]कुकूननानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि। [३]भन्दनानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि। [४]मदिन्तमानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि। [५]मधुन्तमानां त्वा पत्मन्ना-

धूनोमि । शुक्रं त्वा शुक्र ऽ आधूनोम्यह्नो रूपे सूर्यस्य रश्मिषु ॥४८॥

ककुभꣳ रूपं वृषभस्य रोचते बृहच्छुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः सोमः सोमस्य पुरोगाः । यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै त्वा गृह्णामि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा ॥४९॥

उशिक् त्वं देव सोमाग्नेः प्रियं पाथोऽपीहि वशी त्वं देव सोमेन्द्रस्य प्रियं पाथोऽपीह्यस्मत्सखा त्वं देव सोम विश्वेषां देवानां प्रियं पाथोऽपीहि ॥५०॥

इह रतिरिह रमध्वमिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वाहा । उपसृजन्धरुणं मात्रे धरुणो मातरं

धयंन् । रायस्पोषमस्मासु दीधरत्
स्वाहा ॥५१॥

सत्रस्य ऽ ऋद्धिरस्यगंन्म ज्योतिंरमृतां
ऽअभूम दिवं पृथिव्या ऽ अध्यारुंहामाविंदाम
देवान्त्स्वर्ज्योतिः ॥५२॥

[1]युवं तमिंन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नंः
पृतन्यादप तन्तमिद्धंतं वज्रेण तन्तमिद्धंतम् ।
[2]दूरे चत्ताय छन्त्सद् गहनं यदिनंक्षत् ।
[3]अस्माकंꣳ शत्रून् परिं शूर विश्वतो
दर्मा दर्षीष्ट विश्वतः । [4]भूर्भुवः स्वः
सुप्रजाः प्रजाभिंः स्याम सुवीरा वीरैः सुपोषाः
पोषैः ॥५३॥

परमेष्ठ्यभिधीतः प्रजापतिर्वाचि व्याहृ-
तायामन्धो ऽ अच्छेतः। सविता सन्यां विश्व-
कर्म्मा दीक्षायां पूषा सोमक्रयण्याम् ॥५४॥

इन्द्रश्च मरुतश्च क्रयायोपोत्थितोऽसुरः
पण्यमानो मित्रः क्रीतो विष्णुः शिपिविष्ट ऽ
ऊरावासन्नो विष्णुर्नरन्धिषः ॥५५॥

प्रोह्यमाणः सोम ऽ आगतो वरुण ऽ आस-
न्द्यामासन्नोऽग्निराग्नीध्र ऽ इन्द्रो हविर्द्धानेऽ-
थर्वोपावह्रियमाणः ॥५६॥

विश्वे देवा ऽ अꣳशुषु न्युप्तो विष्णुराप्री-
तपा ऽ आप्याय्यमानो यमः सूयमानो विष्णुः
सम्भ्रियमाणो वायुः पूयमानः शुक्रः पूतः।

शुक्रः क्षीरश्रीर्मन्थी सक्तुश्रीः ॥५७॥

विश्वे देवाश्चमसेषून्नीतोऽसुर्होमायोद्यतो रुद्रो हूयमानो वातोऽभ्यावृतो नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्षो भक्ष्यमाणः पितरो नाराशꣳसाः ॥५८॥

क सन्नः सिन्धुरवभृथायोद्यतः समुद्रोऽभ्यवह्रियमाणः सलिलः प्रप्लुतो ययोरोजसा स्कभिता रजाꣳसि वीर्येभिर्वीरतमा शविष्ठा। र या पत्येते ऽअप्रतीता सहोभिर्विष्णू ऽअगन्वरुणा पूर्वहूतौ ॥५९॥

देवान् दिवमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु मनुष्यानन्तरिक्षमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु

पितॄन् पृथिवीमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु यं कं च लोकमगन्यज्ञस्ततो मे भद्रमभूत् ॥६०॥

चतुस्त्रिꣳशत्तन्तवो ये वितत्निरे य ऽ इमं यज्ञꣳ स्वधया ददन्ते। तेषां छिन्नꣳ सम्वेतद्दधामि स्वाहा घर्मो ऽ अप्येतु देवान् ॥६१॥

यज्ञस्य दोहो विततः पुरुत्रा सो ऽ अष्टधा दिवमन्वाततान। स यज्ञ धुक्ष्व महि मे प्रजायाꣳ रायस्पोषं विश्वमायुरशीय स्वाहा ॥६२॥

आपवस्व हिरण्यवदश्ववत्सोम वीरवत्। वाजं गोमन्तमाभर स्वाहा ॥६३॥

इत्यष्टमोऽध्यायः ॥

अथ नवमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—इन्द्राबृहस्पती १ । बृहस्पतिः २—१३ । दधिक्रावा १४, १५ वसिष्ठः १६, १८—२५ । नाभानेदिष्ठः १७ । तापसः २६—३४ । वरुणः ३५, ३६ । देववातः ३७—४० ॥

देवता—सविता १, ५, १३ । इन्द्रः २, ३ । राजधर्मराजादयः ४ । अश्वः ६ । सेनापतिः ७ । प्रजापतिः ८, १९, २०, २३—२५ । वीरः ९ । इन्द्राबृहस्पती १०—१२ । बृहस्पतिः १४—१८ । यज्ञः २१ । दिशः २२ । सोमाग्न्यादित्यविष्णुसूर्य-बृहस्पतयः २६ । अर्य्यमादिमन्त्रोक्ताः २७, २९ । अग्निः २८, ३७ । सम्राट ३० । अग्न्यादयो

मन्त्रोक्ताः ३१ । पूषादयो मन्त्रोक्ताः ३२ । मित्रादयो मन्त्रोक्ताः ३३ । वस्त्रादयो मन्त्रोक्ताः ३४ । विश्वेदेवाः ३५, ३६ रक्षोघ्नः ३८, ३६ । यजमानः ४० ॥

छन्दः—स्वराडार्षीत्रिष्टुप् १ । आर्षीपङ्क्तिः[क], विकृतिः[र] २ । अतिशक्करी ३ । भुरिक्कृतिः ४ । भुरिगष्टिः ५ । भुरिग्जगती ६, २४ । भुरिगुष्णिक् ७ । भुरिक्त्रिष्टुप् ८ । धृतिः ६ । विराडुत्कृति १० । जगती ११, १३—१५, १७, ३० । स्वराडतिधृतिः १२ । भुरिक्पङ्क्तिः १६ । निचृत्त्रिष्टुप् १८ । निचृद्धृतिः १६ । भुरिक्कृतिः २० । अत्यष्टिः २१, ३१ । निचृदत्यष्टिः २२ । स्वराट्त्रिष्टुप् २३, २५ । अनुष्टुप् २६ । स्वराडनुष्टुप् २७ । भुरिगनुष्टुप् २८ । भुरिगार्षीगायत्री २६ । कृतिः ३२, ३३ । निचृज्जगती[क], निचृद्धृतिः[र] ३४ । निचृदुत्कृतिः ३५ । विकृतिः ३६ । निचृदनुष्टुप् ३७ । स्वराड्ब्राह्मीबृहती ३८ । अतिजगती ३६ । भुरिग्ब्राह्मीत्रिष्टुप् ४० ॥

स्वरः—धैवतः १, ८, १८, २३, २५, ४० । पञ्चमः क, मध्यमः र २ । पञ्चमः ३, १६ । निषादः ४, ६, ११, १३—१५, १७, २०, २४, ३०, ३२, ३३, ३९ । मध्यमः ५, ३६, ३८ । ऋषभः ७, ९, १९ । षड्जः १०, १२, २६, ३५ । गान्धारः २१, २२, २६—२८, ३१, ३७ । निषादः क, ऋषभः र ३४॥

देव॑ सवितः प्रसु॑व य॒ज्ञं प्रसु॑व य॒ज्ञप॑तिं॒ भगा॑य । दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः के॑त॒पूः केतं॑ नः पुनातु वा॒चस्पति॒र्वाजं॑ नः स्वदतु स्वाहा॑ ॥१॥

क ध्रु॑वसदं॑ त्वा नृ॒षदं॑ मनः॒सद॑मुपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम् । र अ॒प्सु॒षदं॑ त्वा घृ॒तसदं॑ व्यो॒म॒सद॑मुपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य

त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् । पृथिविसदं त्वाऽन्तरिक्षसदं दिविसदं देवसदं नाकसदमुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् ॥२॥

अपाॅं रसमुद्वयसꣳ सूर्य्ये सन्तꣳ समाहितम् । अपाॅं रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् ॥३॥

ग्रहा ऽ ऊर्जाहुतयो व्यन्तो विप्राय मतिम् । तेषां विशिप्रियाणां वोऽहमिषमूर्जꣳ समग्रभमुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं

गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् ।
सम्पृचौ स्थः सं मा भद्रेण पृङ्क्तं विपृचौ
स्थो वि मा पाप्मना पृङ्क्तम् ॥ ४ ॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वाजसास्त्वयाऽयं वाजꣳ
सेत् । वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं
नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं
भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्म
साविषत् ॥ ५ ॥

अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रश-
स्तिष्वश्वा भवत वाजिनः । देवीरापो यो
व ऽ ऊर्मिः प्रतूर्तिः ककुन्मान् वाजसास्तेनायं
वाजꣳ सेत् ॥ ६ ॥

वातो॑ वा मनो॑ वा गन्ध॒र्वाः स॒प्तवि॑ꣳशतिः । ते ऽ अग्रेऽश्व॑मयुञ्जँ॒स्ते ऽ अ॑स्मिन् ज॒वमाद॑धुः ॥ ७ ॥

वात॑रꣳहा भव वाजिन् यु॒ज्यमा॑न॒ ऽ इन्द्र॑स्येव॒ दक्षि॑णः श्रि॒यैधि॑ । यु॒ञ्जन्तु॑ त्वा म॒रुतो॑ वि॒श्ववे॑दस॒ ऽ आ ते॒ त्वष्टा॑ प॒त्सु ज॒वं द॑धातु ॥ ८ ॥

ज॒वो यस्ते॑ वाजि॒न्निहि॑तो॒ गुहा॒ यः श्ये॒ने परी॑त्तो॒ ऽ अच॑रच्च॒ वाते॑ । तेन॑ नो वाजि॒न् बल॑वा॒न् बले॑न वाज॒जिच्च॒ भव॒ सम॑ने च पारयि॒ष्णुः । वा॒जिनो॑ वाजजितो॒ वाज॑ꣳ सरिष्यन्तो॒ बृह॒स्पते॑र्भा॒गमव॑जिघ्रत ॥ ९ ॥

देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यसवसो बृहस्पतेरुत्तमं नाकꣳ रुहेयम् । देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यसवस ऽ इन्द्रस्योत्तमं नाकꣳ रुहेयम् । देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवसो बृहस्पतेरुत्तमं नाकमरुहम् । देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवस ऽ इन्द्रस्योत्तमं नाकमरुहम् ॥१०॥

बृहस्पते वाजं जय बृहस्पतये वाचं वदत बृहस्पतिं वाजं जापयत । इन्द्र वाजं जयेन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयत ॥११॥

एषा वः सा सत्या संवागभूद्यया बृहस्पतिं वाजमजीजपताजीजपत बृहस्पतिं वाजं

वनस्पतयो विमुच्यध्वम् । एषा वः सा सत्या
संवागभूद्ययेन्द्रं वाजमजीजपताजीजपतेन्द्रं
वाजं वनस्पतयो विमुच्यध्वम् ॥१२॥

देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवसो
बृहस्पतेर्वाजजितो वाजं जेषम् । वाजिनो
वाजजितोऽध्वन स्कभ्नुवन्तो योजना
मिमानाः काष्ठां गच्छत ॥१३॥

एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां
बद्धो ऽअपिकक्ष ऽआसनि । क्रतुं दधिक्रा ऽ
अनु सꣳसनिष्यदत्पथामङ्काꣳस्यन्वापनी-
फणत् स्वाहा ॥१४॥

उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न

वेरनुवाति प्रगर्धिनः । श्येनस्येव ध्रजतो ऽअङ्कसं परि दाधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः स्वाहा ॥१५॥

शन्नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः । जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥१६॥

ते नो ऽअर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः । सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवो महो ये धनꣳ समिथेषु जभ्रिरे ॥१७॥

वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा ऽअमृता ऽऋतज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत

मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥१८॥

आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादेमे द्यावापृथिवी विश्वरूपे। आ मा गन्तां पितरा मातरा चा मा सोमो ऽअमृतत्त्वेन गम्यात्। वाजिनो वाजजितो वाजꣳ ससृवाꣳसो बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रत निमृजानाः ॥१९॥

आपये स्वाहा स्वापये स्वाहाऽपिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे स्वाहाऽहर्पतये स्वाहाऽह्ने मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनꣳशिनाय स्वाहा विनꣳशिनऽआन्त्यायनाय स्वाहाऽऽन्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाऽधिपतये स्वाहा ॥२०॥

आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताᳬं श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम् । प्रजापतेः प्रजा ऽ अभूम स्वर्देवा ऽ अगन्मामृता ऽ अभूम ॥२१॥

अस्मे वो ऽ अस्त्विन्द्रियमस्मे नृम्णमुत क्रतुरस्मे वर्चाᳬंसि सन्तु वः । नमो मात्रे पृथिव्यै नमो मात्रे पृथिव्या ऽ इयं ते राड्यन्तासि यमनो ध्रुवोऽसि धरुणः । कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा ॥२२॥

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवेऽग्रे सोमᳬं राजानमोषधीष्वप्सु । ता ऽ अस्मभ्यं मधु-

मतीर्भवन्तु वयꣳ राष्ट्रे जागृयाम पुरोहिताः स्वाहा ॥२३॥

वाजस्येमं प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट् । अदित्सन्तं दापयति प्रजानन्त्स नो रयिꣳ सर्ववीरं नियच्छतु स्वाहा ॥२४॥

वाजस्य नु प्रसव आबभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः । सनेमि राजा परियाति विद्वान् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो ऽअस्मे स्वाहा ॥२५॥

सोमꣳ राजानमवसेऽग्निमन्वारभामहे । आदित्यान्विष्णुꣳ सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिꣳ

स्वाहा ॥२६॥

अर्य्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचं विष्णुꣳ सरस्वतीꣳ सवितारं च वाजिनꣳ स्वाहा ॥२७॥

अग्ने ऽ अच्छा वदेह नः प्रति नः सुमना भव। प्र नो यच्छ सहस्रजित् त्वꣳ हि धनदा ऽ असि स्वाहा ॥२८॥

प्र नो यच्छत्वर्य्यमा प्र पूषा प्र बृहस्पतिः। प्र वाग्देवी ददातु नः स्वाहा ॥२९॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्। सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रियै दधामि बृहस्पतेष्ट्वा साम्राज्येनाभि-

षिञ्चाम्यसौ ॥३०॥

अग्निरेकाक्षरेण प्राणमुदजयत् तमुज्जेषमश्विनौ द्व्यक्षरेण द्विपदो मनुष्यानुदजयतां तानुज्जेषं विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रीँल्लोकानुदजयत्तानुज्जेषꣳ सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः पशूनुदजयत्तानुज्जेषम् ॥३१॥

पूषा पञ्चाक्षरेण पञ्च दिश ऽ उदजयत्ता ऽ उज्जेषꣳ सविता षडक्षरेण षड् ऋतूनुदजयत्तानुज्जेषं मरुतः सप्ताक्षरेण सप्त ग्राम्यान् पशूनुदजयँस्तानुज्जेषं बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयत्तामुज्जेषम् ॥३२॥

मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतꣳ स्तोममुदजयत्

तमुज्जेषं वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयत्तामुज्जेषमिन्द्रऽएकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदजयत्तामुज्जेषं विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयँस्तामुज्जेषम् ॥३३॥

क वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषꣳ रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण चतुर्दशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषम् । आदित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषमदितिः षोडशाक्षरेण षोडशꣳ स्तोममुदजयत्तमुज्जेषं प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशꣳ स्तोममुदजयत्तमुज्जेषम् ॥३४॥

एष ते निर्ऋते भागस्तं जुषस्व स्वाहाऽ-

ग्निनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पुरःसद्भ्यः स्वाहा
यमनेत्रेभ्यो देवेभ्यो दक्षिणासद्भ्यः स्वाहा
विश्वदेवनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पश्चात्सद्भ्यः स्वाहा
मित्रावरुणनेत्रेभ्यो वा मरुन्नेत्रेभ्यो वा देवेभ्य
ऽ उत्तरासद्भ्यः स्वाहा सोमनेत्रेभ्यो देवेभ्य ऽ
उपरिसद्भ्यो दुवस्वद्भ्यः स्वाहा ॥३५॥

ये देवा ऽ अग्निनेत्राः पुरःसदस्तेभ्यः
स्वाहा ये देवा यमनेत्रा दक्षिणासदस्तेभ्यः
स्वाहा ये देवा विश्वदेवनेत्राः पश्चात्सदस्ते-
भ्यः स्वाहा ये देवा मित्रावरुणनेत्रा वा
मरुन्नेत्रा वोत्तरासदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवाः
सोमनेत्रा ऽ उपरिसदो दुवस्वन्तस्तेभ्यः
स्वाहा ॥३६॥

अग्ने सहस्व पृतना ऽ अभिमातीरपास्य।
दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्चो धा यज्ञवाहसि ॥३७॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्याम्। उपाᳩशोर्वीर्येण जुहोमि
हतᳪ रक्षः स्वाहा रक्षसां त्वा वधायावधिष्म
रक्षोऽवधिष्मामुमसौ हतः ॥३८॥

सविता त्वा सवानाᳩ सुवतामग्निर्गृहप-
तीनाᳩ सोमो वनस्पतीनाम्। बृहस्पतिर्वाच
ऽ इन्द्रो ज्यैष्ठ्याय रुद्रः पशुभ्यो मित्रः
सत्यो वरुणो धर्मपतीनाम् ॥३९॥

इमं देवा ऽ असपत्नᳪ सुवध्वं महते
क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जानराज्या-

येन्द्रस्येन्द्रियार्य । इममुमुष्यं पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विश ऽ एष वोऽमी राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाथं राजा ॥४०॥

इति नवमोऽध्यायः ॥

अथ दशमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वरुणः १—१७ । देववातः १८—२३ । वामदेवः २४—२६ । शुनःशेपः २७—३४ ॥

देवता—आपः १, ६ । वृषा २ । अपांपतिः ३ । सूर्य्यादयो मन्त्रोक्ताः ४ । अग्न्यादयो मन्त्रोक्ताः ५,

२३ । वरुणः ७, २७ । यजमानः ८, १०—१४, १८, १९, २८ । प्रजापतिः ९, २० । परमात्मा १५ । मित्रावरुणौ १६ । क्षत्रपतिः १७, २१, ३१, ३२ । इन्द्रः २२ । सूर्य्यः २४, २५ । आसन्दी राजपत्नी २६ । अग्निः २९ । सवित्रादिमन्त्रोक्ताः ३० । अश्विनौ ३३, ३४ ॥

छन्दः—निचृदार्षीत्रिष्टुप् १, २२ । स्वराड्ब्राह्मीपङ्क्तिः २ । अभिकृतिः क, निचृज्जगती र ३ । जगती १, स्वराट्पङ्क्तिः २, स्वराड्विकृतिः ३, स्वराट्संकृतिः ४, भुरिगाकृतिः ५, भुरिक्त्रिष्टुप् ६ ४ । भुरिग्धृतिः ५ । स्वराड्ब्राह्मीबृहती ६ । विराडार्षीत्रिष्टुप् ७ । स्वराट्कृतिः ८ । भुरिगष्टिः ९ । विराडार्षीपङ्क्तिः १० । आर्चीपङ्क्तिः ११, १३ । निचृदार्ष्यनुष्टुप् १२ । भुरिगजगती १४ । निचृदार्षीपङ्क्तिः १५ । स्वराडार्षीजगती १६, २९ । आर्षीपङ्क्तिः १७ । स्वराड्ब्राह्मीत्रिष्टुप् १८, ३० । विराड्ब्राह्मीत्रिष्टुप् १९ ।

स्वराडतिधृतिः २० । भुरिग्ब्राह्मीबृहती २१ । जगती २२ । भुरिगार्षीजगती २४ । आर्षीजगती २५ । भुरिगनुष्टुप् २६ । पिपीलिकामध्याविराड्गायत्री २७ । धृतिः २८ । आर्षीत्रिष्टुप् ३१ । निचृद्ब्राह्मीत्रिष्टुप् ३२ । निचृदनुष्टुप् ३३ । भुरिक्पङ्क्तिः ३४ ॥

स्वरः—धैवतः १, ७, १८, १९, २२, ३०—३२ । पञ्चमः २, १०, ११, १३, १५, १७, ३४ । ऋषभः [क], निषादः [र] ३ । निषादः [१], पञ्चमः [२], [५], मध्यमः [३], गान्धारः [४], धैवतः [६] ४ । ऋषभः ५, २८ । मध्यमः ६, ९, २१ । निषादः ८, १४, १६, २३—२५, २९ । गान्धारः १२, २६, ३३ । षड्जः २०, २७ ॥

अपो देवा मधुमतीरगृभ्णन्नूर्जस्वती राजस्वश्चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः ॥ १ ॥

६

वृष्ण ऽ ऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहा वृष्ण ऽ ऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि वृषसेनोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहा वृषसेनोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि ॥ २ ॥

क अर्थेत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहार्थेत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तौजस्वती स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहौजस्वती स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तापः परिवाहिणी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहापः परिवाहिणी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तापां पतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहाऽपां पतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देह्यपां गर्भोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहाऽपां गर्भोऽसि राष्ट्रदा

राष्ट्रममुष्मै देहि ॥ ३ ॥

[१] सूर्य्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त
स्वाहा सूर्य्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै
दत्त [२] सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त
स्वाहा सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त
मान्दा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा
मान्दा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त [३] व्रजक्षित
स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा [४] व्रजक्षित
स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त वाशा स्थ
राष्ट्रदा [२] राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा वाशा स्थ
राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त [३] शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रममुष्मै दत्त शक्वरी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे

दत्त स्वाहा ५ शक्वरी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै
दत्त जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा
जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त विश्वभृत
स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा विश्वभृत
स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तापः स्वराज स्थ
राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त। ६ मधुमतीर्मधुमतीभिः
पृच्यन्तां महि क्षत्रं क्षत्रियाय वन्वाना ऽ
अनाधृष्टाः सीदत सहौजसो महि क्षत्रं
क्षत्रियाय दधतीः ॥ ४ ॥

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात्।
अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा
सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये
स्वाहेन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लोकाय

स्वाहाᳬंशाय स्वाहा भगाय स्वाहार्य्यम्णे स्वाहा ॥ ५ ॥

पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव ऽ उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः। अनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि स्वाहा राजस्वः ॥ ६ ॥

सधमादो द्युम्निनीराप ऽ एता ऽ अनाधृष्टा ऽ अपस्यो वसानाः। पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपाᳬं शिशुर्मातृतमास्वन्तः ॥ ७ ॥

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य जराय्वसि

क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य नाभिरसीन्द्रस्य वार्त्रघ्नमसि मित्रस्यासि वरुणस्यासि त्वयायं वृत्रं वधेत् । दृवासि रुजासि क्षुमासि । पातैनं प्राञ्चं पातैनं प्रत्यञ्चं पातैनं तिर्यञ्चं दिग्भ्यः पात ॥ ८ ॥

आविर्मर्या ऽ आवित्तो ऽ अग्निर्गृहपतिरावित्त ऽ इन्द्रो वृद्धश्रवा ऽ आवित्तौ मित्रावरुणौ धृतव्रतावावित्तः पूषा विश्ववेदा ऽ आवित्ते द्यावापृथिवी विश्वशम्भुवावावित्तादितिरुरुशर्म्मा ॥ ९ ॥

अवेष्टा दन्दशूकाः प्राचीमारोह गायत्री त्वावतु रथन्तरꣳ साम त्रिवृत्स्तोमो वसन्त

ऽ ऋतुर्ब्रह्म द्रविणम् ॥१०॥

दक्षिणामारोह त्रिष्टुप् त्वावतु बृहत्साम पञ्चदश स्तोमो ग्रीष्म ऽ ऋतुः क्षत्रं द्रविणम् ॥११॥

प्रतीचीमारोह जगती त्वावतु वैरूपꣳ साम सप्तदश स्तोमो वर्षा ऽ ऋतुर्विड् द्रविणम् ॥१२॥

उदीचीमारोहानुष्टुप् त्वावतु वैराजꣳ सामैकविꣳश स्तोमः शरदृतुः फलं द्रविणम् ॥१३॥

ऊर्ध्वामारोह पङ्क्तिस्त्वावतु शाक्वररैवते सामनी त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ स्तोमौ हेमन्त-

शिशिरावृतू वर्चो द्रविणं प्रत्यस्तं नमुचेः शिरः ॥१४॥

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात् । मृत्योः पाह्योजोऽसि सहोऽस्यमृतमसि ॥१५॥

हिरण्यरूपा ऽ उषसो विरोक ऽ उभाविन्द्रा ऽ उदिथः सूर्य्यश्च । आरोहतं वरुण मित्र गर्त्तं ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च मित्रोऽसि वरुणोऽसि ॥१६॥

सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेर्भ्राजसा सूर्य्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण । क्षत्राणां क्षत्रपतिरेध्यति दिद्यून् पाहि ॥१७॥

इमं देवा ऽ असपत्नꣳ सुवध्वं महते

क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जानराज्या-
येन्द्रस्येन्द्रियाय । इममुमुष्य पुत्रमुमुष्यै
पुत्रमस्यै विश ऽ एष वोऽमी राजा सोमोऽ-
स्माकं ब्राह्मणानाᳬ राजा ॥१८॥

प्र पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठान्नावश्चरन्ति
स्वसिच ऽ इयानाः । ता ऽ आववृत्रन्नध-
रागुदक्ता ऽ अहिं बुध्न्यमनु रीयमाणाः ।
विष्णोर्विक्रमणमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि
विष्णोः क्रान्तमसि ॥१९॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि
परि ता बभूव । यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो
ऽ अस्त्वयममुष्य पिताऽसावस्य पिता वयᳬ

स्यामु पतयो रयीणाꣳ स्वाहा । रुद्र यत्ते क्रिवि परं नाम तस्मिन् हुतमस्यमेष्टमसि स्वाहा ॥२०॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि । अव्यथायै त्वा स्वधायै त्वाऽरिष्टो अर्जुनो मरुतां प्रसवेन जयापाम मनसा समिन्द्रियेण ॥२१॥

मा त ऽ इन्द्र ते वयं तुराषाडयुक्तासो ऽ अब्रह्मता विदसाम । तिष्ठा रथमधि यं वज्रहस्ता रश्मीन्देव यमसे स्वश्वान् ॥२२॥

अग्नये गृहपतये स्वाहा सोमाय वनस्पतये स्वाहा मरुतामोजसे स्वाहेन्द्रस्येन्द्रियाय

स्वाहा । पृथिवि मातर्मा मा हिꣳसीर्मो ऽ अहं त्वाम् ॥२३॥

हꣳसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऽऋतजा ऽअद्रिजा ऽऋतं बृहत् ॥२४॥

इयदस्यायुरस्यायुर्मयि धेहि युङ्ङसि वर्चोऽसि वर्चो मयि धेह्यूर्गस्यूर्ज्जं मयि धेहि । इन्द्रस्य वां वीर्यकृतो बाहू ऽ अभ्युपावहरामि ॥२५॥

स्योनासि सुषदासि क्षत्रस्य योनिरसि । स्योनामासीद सुषदामासीद क्षत्रस्य योनिमासीद ॥२६॥

नि षसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा ।
साम्राज्याय सुक्रतुः ॥२७॥

अभिभूरस्येतास्ते पञ्च दिशः कल्पन्तां
ब्रह्मँस्त्वं ब्रह्मासि सवितासि सत्यप्रसवो
वरुणोऽसि सत्यौजा ऽ इन्द्रोऽसि विशौजा
रुद्रोऽसि सुशेवः । बहुकार श्रेयस्कर
भूयस्करेन्द्रस्य वज्रोऽसि तेन मे रध्य ॥२८॥

अग्निः पृथुर्धर्मणस्पतिर्जुषाणो ऽ अग्निः
पृथुर्धर्मणस्पतिराज्यस्य वेतु स्वाहा । स्वाहा-
कृताः सूर्यस्य रश्मिभिर्यतध्वꣳ सजातानां
मध्यमेष्ठ्याय ॥२९॥

सवित्रा प्रसवित्रा सरस्वत्या वाचा त्वष्ट्रा

रूपैः पूष्णा पशुभिरिन्द्रेणास्मे बृहस्पतिना ब्रह्मणा वरुणेनौजसाऽग्निना तेजसा सोमेन राज्ञा विष्णुना दशम्या देवतया प्रसूतः प्रसर्पामि ॥३०॥

आश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व । वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्क्सोमो अतिस्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥३१॥

कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नम ऽ उक्तिं यजन्ति । उपयामगृहीतोऽस्याश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा

सुत्रामणि ॥३२॥

युवᳪ सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा ।
विपिपाना शुभस्पतीऽइन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥३३॥

पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्द-
ᳪसनाभिः । यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः
सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥३४॥

इति दशमोऽध्यायः ॥

अथैकादशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—११ । नाभानेदिष्ठः १२ ।
कुश्रिः १३ । शुनःशेपः १४—१६ । पुरोधाः १७ ।

मयोभूः १८—२२। गृत्समदः २३, २४, २७—३१, ३६। सोमकः २५। पायुः २६। भरद्वाजः ३२—३४। देवश्रवो देववातः ३५। प्रस्कण्वः ३७। सिन्धुद्वीपः ३८—४०, ५०—६१। विश्वमनाः ४१। कण्वः ४२। त्रितः ४३, ४४, ४६—४८। चित्रः ४५। उत्कीलः ४६। विश्वामित्रः ६२—६६। आत्रेयः ६७—६९। सोमाहुतिः ७०। विरूपः ७१। वारुणिः ७२। जमदग्निः ७३, ७४। नाभानेदिः ७५—८३॥

देवता—सविता १—११, ६३, ६७। वाजी १२, १३। क्षत्रपतिः १४, २०। गणपतिः १५। अग्निः १६—१९, २४—२९, ३२—३४, ३६, ३७, ४०—४९, ७०—७८। द्रविणोदाः २१, २२। प्रजापतिः २३। दम्पती ३०। जायापती ३१। होता ३५। आपः ३८, ५०—५२। वायुः ३९। मित्रः ५३, ६२, ६४। रुद्रः ५४। सिनीवाली ५५।

अदितिः ५६, ५७, ५६ । वसुरुद्रादित्यविश्वेदेवाः ५८ । वस्वादयोमन्त्रोक्ताः ६० । आदित्यादयो लिङ्गोक्ताः ६१ । वस्वादयो लिङ्गोक्ताः ६५ । अग्न्यादयो मन्त्रोक्ताः ६६ । अम्बा ६८, ६६ । सेनापतिः ७६ । अध्यापकोपदेशकौ ८० । पुरोहितयजमानौ ८१ । सभापतिर्यजमानः ८२ । यजमानपुरोहितौ ८३ ॥

छन्दः—विराडार्ष्यनुष्टुप् १, ३० । शङ्कुमती-गायत्री २ । निचृदनुष्टुप् ३, १८, १६, ३१, ७३, ७६ । जगती ४ । विराडार्षीत्रिष्टुप् ५ । आर्षीजगती ६, १५ । आर्षीत्रिष्टुप् ७, २३, ५६ । शक्वरी ८ । भुरिगतिशक्वरी ६ । भुरिगनुष्टुप् १०, ४०, ४१, ४८, ७७ । आर्षीपङ्क्तिः ११, २१, २४ । आस्तार-पङ्क्तिः १२ । गायत्री १३, १४, ५०—५२, ६८ । निचृदार्षीत्रिष्टुप् १६, १७, २२ । निचृदार्षीबृहती २०, ३७ । निचृद्गायत्री २५, ३३, ३४, ६२ । अनुष्टुप् २६, ५४, ६४, ६७, ८० । पङ्क्तिः २७ ।

भुरिक्प्रकृतिः २८ । स्वराट्पङ्क्तिः २९ । त्रिष्टुप् ३२, ३६, ४६, ६६ । निचृत्त्रिष्टुप् ३५ । न्यङ्कुसारिणी-बृहती ३८ । विराट्त्रिष्टुप् ३९, ४३, ७५ । उपरिष्टाद्-बृहती ४२, ५३, ८३ । विराडनुष्टुप् ४४, ५५, ५६, ७४, ८२ । विराट्पथ्याबृहती ४५ । ब्राह्मीबृहती ४६ । विराट्ब्राह्मीत्रिष्टुप् ४७, ६६ । भुरिग्बृहती ५७, ६३ । उत्कृतिः क, र ५८ । स्वराट्संकृतिः ६० । भुरिक्कृतिः , प्रकृतिः र ६१ । धृतिः ६५ । विराड्गायत्री ७०, ७१ । भुरिगुष्णिक् ७२, ७८ । स्वराडार्षीत्रिष्टुप् ७९ । निचृदार्चीपङ्क्तिः ८१ ॥

स्वरः—गान्धारः १, ३, १०, १८, १९, २६, ३०, ३१, ४०, ४१, ४४, ४८, ५४—५६, ६०, ६४, ६७, ७३, ७४, ७७, ७९, ८०, ८२ । षड्जः २, १३, १४, २५, ३३, ३४, ५०—५२, ५८, ६२, ६५, ६८, ७०, ७१ । निषादः ४, ६, १५ । धैवतः ५, ७, ८, १६, १७, २२, २३, २८, ३२,

३५, ३६, ३६, ४३, ४७, ४८, ५६, ६६, ६६, ७५, ७६ । पञ्चमः ६, ११, १२, २१, २४, २७, २६, ८१ । मध्यमः २०, ३७, ३८, ४२, ४५, ४६, ५३, ५७, ६३, ८३ । निषादः क, धैवतः ६१ । ऋषभः ७२, ७८ ॥

युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः । अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या ऽ अध्याभरत् ॥ १ ॥

युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे । स्वर्ग्याय शक्त्या ॥ २ ॥

युक्त्वाय सविता देवान्त्स्वर्यतो धिया दिवम् । बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्रसुवाति तान् ॥ ३ ॥

युञ्जते मनं ऽ उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होत्रां दधे वयुनाविदेक ऽ इन्मही देवस्यं सवितुः परिष्टुतिः ॥ ४ ॥

युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिर्वि श्लोकं ऽ एतु पथ्येव सूरेः । शृण्वन्तु विश्वे ऽ अमृतस्य पुत्रा ऽ आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः ॥ ५ ॥

यस्यं प्रयाणमन्वन्य ऽ इद्ययुर्देवा देवस्यं महिमानमोजसा । यः पार्थिवानि विममे स ऽ एतशो रजांसि देवः सविता महित्वना ॥ ६ ॥

देव॑ सवितः॒ प्रसु॑व य॒ज्ञं प्रसु॑व य॒ज्ञप॑तिं॒ भगा॑य। दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः के॑त॒पूः केत॑न्नः पुनातु वा॒चस्पति॒र्वाचं॑ नः स्वदतु ॥ ७ ॥

इ॒मं नो॑ देव सवितर्य॒ज्ञं प्रण॑य देवा॒व्य॑ꣳ सखि॒विद॑ꣳ सत्रा॒जितं॑ धन॒जित॑ꣳ स्व॒र्जित॑म्। ऋ॒चा स्तोम॑ꣳ सम॑र्धय गाय॒त्रेण॑ रथन्त॒रं बृ॒हद्गा॑य॒त्रव॑र्त्तनि॒ स्वाहा॑ ॥ ८ ॥

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे॒ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्याम्। आद॑दे गाय॒त्रेण॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्पृ॑थि॒व्याः स॒धस्था॑द॒ग्निं पु॑री॒ष्य॒मङ्गिर॒स्वदाभ॑र॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वत् ॥ ९ ॥

अभ्रिरसि नार्यसि त्वया वयमग्निᳬ शकेम खनितुᳬ सधस्थ आ। जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥१०॥

हस्त ऽ आधाय सविता बिभ्रदभ्रिᳬ हिरण्ययीम्। अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या ऽ अध्याभरदानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत्॥११॥

प्रतूर्त्तं वाजिन्नाद्रव वरिष्ठामनु संवतम्। दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे तव नाभिः पृथिव्यामधि योनिरित् ॥१२॥

युञ्जाथाᳬ रासभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू। अग्निं भरन्तमस्मयुम् ॥१३॥

योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे।

सखाय ऽ इन्द्रमूतये ॥१४॥

प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यं मयोभूरेहि । उर्वन्तरिक्षं वीहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन् पूष्णा सयुजा सह ॥१५॥

पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभराग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्यामः ॥१६॥

अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी ऽ आततन्थ ॥१७॥

आगत्य वाज्यध्वानꣳ सर्वा मृधो विधूनुते । अग्निꣳ सधस्थे महति चक्षुषा

निचिकीषते ॥१८॥

आक्रम्यं वाजिन् पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम् । भूम्यां वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनेम तं वयम् ॥१९॥

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षꣳ समुद्रो योनिः । विख्याय चक्षुषा त्वमभि तिष्ठ पृतन्यतः ॥२०॥

उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद् द्रविणोदा वाजिन् । वयꣳ स्याम सुमतौ पृथिव्या ऽ अग्निं खनन्त ऽ उपस्थे ऽ अस्याः ॥२१॥

उदक्रमीद् द्रविणोदा वाज्यर्वाकः

सुलोकꣳ सुकृतं पृथिव्याम् । ततः खनेम सुप्रतीकमग्निꣳ स्वो रुहाणा ऽ अधि नाकमुत्तमम् ॥२२॥

आ त्वा जिघर्मि मनसा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा । पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नै रभसं दृशानम् ॥२३॥

आ विश्वतः प्रत्यञ्चं जिघर्म्यरक्षसा मनसा तज्जुषेत । मर्य्यश्री स्पृहयद्वर्णो ऽ अग्निर्नाभिमृशे तन्वा जर्भुराणः ॥२४॥

परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥२५॥

परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रꣳ सहस्य

धीमहि । धृषद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गुरावताम् ॥२६॥

त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि । त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥२७॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामि । ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यतम् । शिवं प्रजाभ्योऽहिंसन्तं पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामः ॥२८॥

अपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः

पिन्वमानम् । वर्धमानो महाँ२ ऽ आ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथस्व ॥२६॥

शर्म च स्थो वर्म च स्थोऽछिद्रे बहुले ऽ उभे । व्यचस्वती संवसाथां भृतमग्निं पुरीष्यम् ॥३०॥

संवसाथाँ स्वर्विदा समीची ऽ उरसा त्मना । अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित् ॥३१॥

पुरीष्योऽसि विश्वभरा ऽ अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने । त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥३२॥

तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ऽ ईधे ऽ अथर्वणः । वृत्रहणं पुरन्दरम् ॥३३॥

तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम् । धनञ्जयꣳ रणेरणे ॥३४॥

सीद होतः स्वऽउ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ । देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः ॥३५॥

नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाँ२ ऽ असदत्सुदक्षः । अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो ऽ अग्निः ॥३६॥

सꣳसीदस्व महाँ२ ऽ असि शोचस्व देववीतमः। वि धूममग्ने ऽ अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् ॥३७॥

अपो देवीरुपसृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः। तासामास्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः ॥३८॥

सं ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानाया हृदयं यद्विकस्तम्। यो देवानां चरसि प्राणथेन कस्मै देव वषडस्तु तुभ्यम् ॥३९॥

सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदत्स्वः। वासोऽअग्ने विश्वरूपꣳ संव्ययस्व विभावसो ॥४०॥

धैवतः उ, पञ्चमः क, र ७। निषादः ८, १८, १९, २६, ३१। पञ्चमः क, र ९। गान्धारः ११, २१, २५। पञ्चमः १३। ऋषभः २२। पञ्चमः क, निषादः र २३। निषादः क, मध्यमः र २७। धैवतः क, निषादः र २९। निषादः क, पञ्चमः र ३० ॥

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमासीद साधुया। उख्यस्य केतुं प्रथमं जुषाणा अश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ १ ॥

कुलायिनी घृतवती पुरन्धिः स्योने सीद सदने पृथिव्याः। अभि त्वा रुद्रा वसवो गृणन्त्विमा ब्रह्म पीपिहि सौभगायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ २ ॥

स्वैर्दक्षैर्दक्षपितेह सीद देवानाᳫं सुम्ने

बृहते रणाय । पितेवैधि सूनव ऽ आ सुशेवा
स्वावेशा तन्वा संविशस्वाश्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा ॥ ३ ॥

पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा
विश्वे ऽ अभिगृणन्तु देवाः । स्तोमपृष्ठा
घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्वा-
श्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ४ ॥

अदित्यास्त्वा पृष्ठे सादयाम्यन्तरिक्षस्य
धर्त्रीं विष्टम्भनीं दिशामधिपत्नीं भुवनानाम् ।
ऊर्मिर्द्रप्सो ऽ अपामसि विश्वकर्मा त ऽ
ऋषिरश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ५ ॥

शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू ऽ अग्नेरन्तः-

श्लेषोऽसि कल्पैतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः। ये ऽ अग्नयः समनसो ऽन्तरा द्यावापृथिवी ऽ इमे ग्रैष्मावृतू ऽ अभि-कल्पमाना ऽ इन्द्रमिव देवा ऽ अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥ ६ ॥

उ सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा क सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजू

रुद्रैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानराया-श्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा २ सजूॠतुभिः सजूर्विधाभिः सजूरादित्यैः सजूर्देवैर्वयोना-धैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयता-मिह त्वा सजूॠतुभिः सजूर्विधाभिः सजू-र्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वा-नरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥७॥

प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि व्यानम्मे पाहि चक्षुर्म ऽ उर्व्या विभाहि श्रोत्रम्मे श्लोकय । अपः पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपादव चतुष्पात् पाहि दिवो वृष्टिमेरय ॥ ८ ॥

क मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः क्षत्रं वयो

मयन्दं छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो वस्तो वयो विबलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं छन्दः सिꣳहो वयश्छदिश्छन्दः पष्ठवाड् वयो बृहती छन्द ऽउक्षा वयः ककुप् छन्द ऽऋषभो वयः सतोबृहती छन्दः ॥ ९ ॥

अनड्वान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दस्त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप् छन्दो दित्यवाड् वयो विराट् छन्दः पञ्चाविर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवत्सो वय ऽउष्णिक् छन्दस्तुर्य्यवाड् वयोऽनुष्टुप् छन्दः ॥१०॥

इन्द्राग्नी ऽ अव्यथमानामिष्टकां दृꣳहतं युवम्। पृष्ठेन द्यावापृथिवी ऽ अन्तरिक्षं च विबाधसे ॥११॥

विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृꣳहान्तरिक्षं मा हिꣳसीः। विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय। वायुष्ट्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥१२॥

राज्ञ्यसि प्राची दिग्विराडसि दक्षिणा दिक् सम्राडसि प्रतीची दिक् स्वराडस्युदीची दिगधिपत्न्यसि बृहती दिक् ॥१३॥

विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीम् । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ । वायुष्टेऽधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥१४॥

नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू ऽ अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये ऽ अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी ऽ इमे वार्षिकावृतू ऽ अभिकल्पमाना ऽ इन्द्रमिव देवा ऽ अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥१५॥

इषश्चोर्जश्च शारदावृतू ऽ अग्नेरन्तःश्लेषोऽ-

सि कल्पैतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये ऽ अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी ऽ इमे शारदावृतू ऽ अभिकल्पमाना ऽ इन्द्रमिव देवा ऽ अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥१६॥

आयुर्मे पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि वाचम्मे पिन्व मनो मे जिन्वात्मानम्मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ ॥१७॥

मा च्छन्दः प्रमा च्छन्दः प्रतिमा च्छन्दो अस्त्रीवयश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्द ऽ उष्णिक्

छन्दो॑ बृह॒ती छन्दो॑ऽनु॒ष्टुप् छन्दो॑ वि॒राट् छन्दो॑ गाय॒त्री छन्द॑स्त्रि॒ष्टुप् छन्दो॑ जग॑ती॒ छन्दः॑ ॥१८॥

पृ॒थि॒वी छन्दो॒ऽन्तरि॑क्षं॒ छन्दो॒ द्यौश्छन्दः॒ सम॒श्छन्दो॒ नक्ष॑त्राणि॒ छन्दो॒ वाक् छन्दो॒ मन॒श्छन्दः॑ कृ॒षिश्छन्दो॒ हिर॑ण्यं॒ छन्दो॒ गौश्छन्दो॒ऽजाच्छन्दो॒ऽश्व॒श्छन्दः॑ ॥१९॥

अ॒ग्निर्दे॒वता॒ वातो॑ दे॒वता॒ सूर्यो॑ दे॒वता॑ च॒न्द्रमा॑ दे॒वता॒ वस॑वो दे॒वता॑ रु॒द्रा दे॒वता॑ऽऽदि॒त्या दे॒वता॑ म॒रुतो॑ दे॒वता॒ विश्वे॑ दे॒वा दे॒वता॒ बृह॒स्पति॑र्दे॒वतेन्द्रो॑ दे॒वता॒ वरु॑णो दे॒वता॑ ॥२०॥

मू॒र्द्धासि॒ राड् ध्रु॒वासि॑ ध॒रुणा॑ ध॒र्त्र्य॑सि

धरुणी । आयुषे त्वा वर्चसे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा ॥२१॥

यन्त्री राड् यन्त्र्यसि यमनी ध्रुवासि धरित्री । इषे त्वोर्जे त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा ॥२२॥

[क] आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योमा सप्तदशो धरुण एकविंशः प्रतूर्त्तिरष्टादशस्तपो नवदशोऽभीवर्त्तः सविंशो वर्चो द्वाविंशः सम्भरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशः । [ख] गर्भाः पञ्चविंश ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंशो नाकः षट्त्रिंशो विवर्त्तोऽष्टाचत्वारिंशो धर्त्रं चतुष्टोमः ॥२३॥

अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया ऽ आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृत्स्तोमः । इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रꣳ स्पृतं पञ्चदश स्तोमः । नृचक्षसां भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रꣳ स्पृतꣳ सप्तदश स्तोमः । मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वात स्पृत ऽ एकविꣳश स्तोमः ॥२४॥

वसूनां भागोऽसि रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पात् स्पृतं चतुर्विꣳश स्तोमः । आदित्यानां भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविꣳश स्तोमः । अदित्यै भागोऽसि पूष्ण ऽ आधिपत्यमोजं स्पृतं त्रिणव स्तोमः । देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यꣳ

सुमीचीर्दिशां स्पृताश्चतुष्टोम स्तोमः ॥२५॥

यवानां भागोऽस्ययवानामाधिपत्यं प्रजा स्पृताश्चतुश्चत्वारिꣳश स्तोमः । ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यं भूतꣳ स्पृतं त्रयस्त्रिꣳश स्तोमः ॥२६॥

क सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू ऽ अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये ऽ अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी ऽ इमे हैमन्तिकावृतू ऽ अभिकल्पमाना ऽ इन्द्रमिव देवा ऽ अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥२७॥

एकयास्तुवत प्रजा ऽ अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत् । तिसृभिरस्तुवत ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् । पञ्चभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यन्त भूतानां पतिरधिपतिरासीत् । सप्तभिरस्तुवत सप्त ऋषयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीत् ॥२८॥

नवभिरस्तुवत पितरोऽसृज्यन्तादितिरधिपत्न्यासीत् । एकादशभिरस्तुवत ऽ ऋतवोऽसृज्यन्तार्त्तवा ऽ अधिपतय ऽ आसन् । त्रयोदशभिरस्तुवत मासा ऽ असृज्यन्त संवत्सरोऽधिपतिरासीत् । पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत् । सप्तदशभिरस्तुवत ग्राम्याः पशवोऽ-

सृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीत् ॥२९॥

क नवदशभिरस्तुवत शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे ऽ अधिपत्नी ऽ आस्ताम् । एकविꣳशत्यास्तुवतैकशफाः पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत् । त्रयोविꣳशत्यास्तुवत क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत् । र पञ्चविꣳशत्यास्तुवताऽऽरण्याः पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत् । सप्तविꣳशत्यास्तुवत द्यावापृथिवी व्यैतां वसवो रुद्रा ऽ आदित्या ऽ अनुव्यायँस्त ऽ एवाधिपतय ऽ आसन् ॥३०॥

नवविꣳशत्यास्तुवत वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीत् । एकत्रिꣳशतास्तुवत

प्रजा ऽ असृज्यन्त यवाश्चायवाश्चाधिपतय ऽ आसन् । अयांस्त्रिंशतास्तुवत भूतान्यशाम्यन् प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत् ॥३१॥

इति चतुर्दशोऽध्यायः ॥

अथ पञ्चदशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—परमेष्ठी १—५६ । प्रियमेधा ६० । मधुच्छन्दाः ६१, ६५ । वसिष्ठः ६२—६४ ॥

देवता—अग्निः १, २, २०—५६, ६२ । दम्पती ३ । विद्वांसः ४—७ । प्रजापतिः ८, ९ ।

वसवः १० । रुद्राः ११ । आदित्याः १२ । मरुतः १३ । विश्वेदेवाः १४ । वसन्तऋतुः १५ । ग्रीष्मर्तुः १६ । वर्षर्तुः १७ । शरदृतुः १८ । हेमन्तर्तुः १९ । शिशिरर्तुः ५७ । विदुषी ५८, ६३ । इन्द्राग्नी ५९ । आपः ६० । इन्द्रः ६१ । परमात्मा ६४ । विद्वान् ६५ ॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १ । भुरिक्त्रिष्टुप् २ । ब्राह्मीत्रिष्टुप् ३, ७ । निचृदाकृतिः ४ । भुरिगभिकृतिः ५ । विराडभिकृतिः ६ । स्वराडार्ष्यनुष्टुप् ८ । विराड्ब्राह्मीजगती ९ । विराड्ब्राह्मीत्रिष्टुप्[क], ब्राह्मीबृहती[र] १० । भुरिग्ब्राह्मीत्रिष्टुप्[क], ब्राह्मीबृहती[र] ११, १३ । निचृद्ब्राह्मीजगती[क], ब्राह्मीबृहती[र] १२ । ब्राह्मीजगती[क], ब्राह्मीत्रिष्टुप्[र] १४ । विकृतिः १५ । प्रकृतिः १६ । विराट्कृतिः १७ । भुरिगतिधृतिः १८ । निचृत्कृतिः १९ । निचृद्गायत्री २०—२२ । निचृदार्षीत्रिष्टुप् २३, ५२ । निचृत्त्रिष्टुप् २४, २५ ।

भुरिगार्षीत्रिष्टुप् २६, ५० । निचृदार्षीजगती २७ । विराडार्षीजगती २८ । विराडनुष्टुप् २९—३१, ५९, ६०, ६५ । विराड्बृहती ३२ । निचृद्बृहती ३३ । आर्ष्यनुष्टुप् ३४ । उष्णिक् ३५ । निचृदुष्णिक् ३६—४० । निचृत्पङ्क्तिः ४१, ४३ । आर्षीपंक्तिः ४२ । आर्षीगायत्री ४४ । भुरिगार्षीगायत्री ४५, ४६ । विराड्ब्राह्मीत्रिष्टुप् ४७ । स्वराड्ब्राह्मीबृहती ४८ । आर्षीत्रिष्टुप् ४९, ५४ । स्वराडार्षीत्रिष्टुप् ५१ । भुरिगार्षीपङ्क्तिः ५३ । निचृदनुष्टुप् ५५, ५६, ६१ । स्वराडुत्कृतिः ५७ । भुरिग्ब्राह्मीबृहती ५८ । विराट्-त्रिष्टुप् ६२, ६३ । आकृतिः ६४ ॥

स्वरः—धैवतः १—३, ७, १६, २३—२६, ४७, ४९—५२, ५४, ६२, ६३ । पञ्चमः ४, ४१—४३, ५३, ६४ । ऋषभः ५, ६, ३५—४० । गान्धारः ८, २९—३१, ३४, ५५, ५६, ५९—६१, ६५ । निषादः ९, १७, १९, २७, २८ । धैवतः ८,

मध्यमः र १०, ११, १३ । निषादः क, मध्यमः र १२ । निषादः क, धैवतः र १४ । मध्यमः १५, ३२, ३३, ४८, ५८ । षड्जः १८, २०—२२, ४४—४६, ५७ ॥

अग्ने जातान् प्रणुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान्नुद जातवेदः । अधि नो ब्रूहि सुमना ऽ अहेडँस्तव स्याम शर्मँस्त्रिवरूथऽउद्भौ ॥ १ ॥

सहसा जातान् प्रणुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व । अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयँ स्याम प्रणुदा नः सपत्नान् ॥ २ ॥

षोडशी स्तोम ऽ ओजो द्रविणं चतुश्चत्वा-

रिꣳश स्तोमो वर्चो द्रविणम् । अग्नेः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वे ऽ अभि गृणन्तु देवाः । स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्व ॥ ३ ॥

एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्द ऽ आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रश्छन्दः सरिरं छन्दः ककुप् छन्दस्त्रिककुप् छन्दः काव्यं छन्दो ऽ अङ्कुपं छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दः पदपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः ॥ ४ ॥

आच्छच्छन्दः प्रच्छच्छन्दः संयच्छन्दो

वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरञ्छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः सꣳस्तुप् छन्दोऽनुष्टुप् छन्द ऽ एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विष्पर्द्धाश्छन्दो विशालं छन्दश्छदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दो ऽ अङ्काङ्कं छन्दः ॥ ५ ॥

रश्मिना सत्याय सत्यं जिन्व प्रेतिना धर्म्मणा धर्मं जिन्वान्वित्या दिवा दिवं जिन्व सन्धिनान्तरिक्षेणान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिना पृथिव्या पृथिवीं जिन्व विष्टम्भेन वृष्ट्या वृष्टिं जिन्व प्रवयाऽह्नाहर्जिन्वानुया रात्र्या रात्रीं जिन्वोशिजा वसुभ्यो वसून् जिन्व

प्रकेतेनादित्येभ्यस्त्वाऽआदित्याञ्जिन्व ॥ ६ ॥

तन्तुना रायस्पोषेण रायस्पोषं जिन्व सꣳसर्पेण श्रुताय श्रुतं जिन्वैडेनौषधीभिरोषधीर्जिन्वोत्तमेन तनूभिस्तनूर्जिन्व वयोधसाधीतेनाधीतं जिन्वाभिजिता तेजसा तेजो जिन्व ॥ ७ ॥

प्रतिपदसि प्रतिपदे त्वानुपदस्यनुपदे त्वा संपदसि सम्पदे त्वा तेजोऽसि तेजसे त्वा ॥ ८ ॥

त्रिवृदसि त्रिवृते त्वा प्रवृदसि प्रवृते त्वा विवृदसि विवृते त्वा सवृदसि सवृते त्वाऽऽक्रमोऽस्याक्रमाय त्वा संक्रमोऽसि संक्रमाय

त्वोत्क्रमोऽस्युत्क्रमाय त्वोत्क्रान्तिरस्युत्क्रान्त्यै त्वाधिपतिनोर्जोर्जं जिन्व ॥ ९ ॥

क राज्ञ्यसि प्राची दिग्वसवस्ते देवा ऽ अधिपतयोऽग्निर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता त्रिवृत् त्वा स्तोमः पृथिव्याᳬ श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु रथन्तरᳬ साम प्रतिष्ठित्याऽअन्तरिक्ष ऽ ऋषयस्त्वा र प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१०॥

क विराडसि दक्षिणा दिग्रुद्रास्ते देवा ऽ अधिपतय ऽ इन्द्रो हेतीनां प्रतिधर्त्ता पञ्च-

दशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याᳬ श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु बृहत्साम प्रतिष्ठित्या ऽ अन्तरिक्ष ऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥११॥

क सम्राडसि प्रतीची दिगादित्यास्ते देवा ऽ अधिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधर्त्ता सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याᳬ श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु वैरूपᳬ साम प्रतिष्ठित्या ऽ अन्तरिक्ष ऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा

प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१२॥

क स्वराडस्युदीची दिङ् मरुतस्ते देवा ऽ अधिपतयः सोमो हेतीनां प्रतिधर्त्तैकविꣳशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳश्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु वैराजꣳ साम प्रतिष्ठित्या ऽ अन्तरिक्ष ऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१३॥

क अधिपत्न्यसि बृहती दिग्विश्वे ते देवा

ऽ आधिपतयो बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता
त्रिणवत्रयस्त्रिंᳬशौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याᳬ
श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते ऽ उक्थे ऽ अव्यथायै
स्तभ्नीताᳬ शाक्वररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या
ऽ अन्तरिक्ष ऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो
मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिप-
तिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे
स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१४॥

अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य
रथगृत्सश्च रथौजाश्च सेनानीग्रामण्यौ ।
पुञ्जिकस्थला च क्रतुस्थला चाप्सरसौ
दङ्क्ष्णवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः
प्रहेतिस्तेभ्यो नमो ऽ अस्तु ते नोऽवन्तु ते

नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥१५॥

अयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानीग्रामण्यौ । मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षांसि प्रहेतिस्तेभ्यो नमो ऽ अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥१६॥

अयं पश्चाद् विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासमरथश्च सेनानीग्रामण्यौ । प्रम्लोचन्ती चानुम्लोचन्ती चाप्सरसौ व्याघ्रा हेतिः सर्पाः प्रहेतिस्तेभ्यो नमो ऽ अस्तु ते नोऽवन्तु

ते नौ मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्चं नो द्वेष्टि तमैषां जम्भे दध्मः ॥१७॥

अयमुत्तरात् संयद्वसुस्तस्य ताक्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानीग्रामण्यौ । विश्वाची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिस्तेभ्यो नमो ऽ अस्तु ते नोऽवन्तु ते नौ मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्चं नो द्वेष्टि तमैषां जम्भे दध्मः ॥१८॥

अयमुपर्यर्वाग्वसुतस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानीग्रामण्यौ । उर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसावव्स्फूर्जन् हेतिर्विद्युत्प्रहेतिस्तेभ्यो नमो ऽ अस्तु ते नोऽवन्तु ते नौ मृडयन्तु ते यं

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥१९॥

अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या ऽ
अयम् । अपाᳬं रेताᳬंसि जिन्वति ॥२०॥

अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिन-
स्पतिः । मूर्धा कवी रयीणाम् ॥२१॥

त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत ।
मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥२२॥

भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्भिः
सचसे शिवाभिः । दिवि मूर्धानं दधिषे
स्वर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् ॥२३॥

अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमि-
वायतीमुषासम् । यह्वा ऽ इव प्र वयामुज्जि-

विश्वस्य दूतममृतं विश्वस्य दूतममृतम् ।
स योजते ऽअरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत् स्वाहुतः ॥३३॥

स दुद्रवत् स्वाहुतः स दुद्रवत् स्वाहुतः ।
सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवꣳ राधो जनानाम् ॥३४॥

अग्ने वाजस्य गोमत ऽईशानः सहसो यहो ।
अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः ॥३५॥

स ऽइधानो वसुष्कविरग्निरीडेन्यो गिरा ।
रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥३६॥

क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः ।
स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ॥३७॥

भद्रो नो ऽ अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रो ऽ अध्वरः । भद्रा ऽ उत प्रशस्तयः ॥३८॥

भद्रा ऽ उत प्रशस्तयो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्य्ये । येना समत्सु सासहः ॥३९॥

येना समत्सु सासहोऽव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धताम् । वनेमा ते ऽ अभिष्टिभिः ॥४०॥

अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः । अस्तमर्वन्त ऽ आशवोऽस्तं नित्यासो वाजिन ऽ इषꣳ स्तोतृभ्य ऽ आ भर ॥४१॥

सो ऽ अग्निर्यो वसुर्गृणे सं यमायन्ति धेनवः । समर्वन्तो रघुद्रुवः सꣳ सुजातासः सूरय ऽ इषꣳ स्तोतृभ्य ऽ आ भर ॥४२॥

उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष ऽ आसनि । उतो न ऽ उत्पुपूर्या ऽ उक्थेषु शवसस्पत ऽ इषꣳ स्तोतृभ्य ऽ आ भर ॥४३॥

अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रꣳ हृदिस्पृशम् । ऋध्यामा त ऽ ओहैः ॥४४॥

अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः । रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ ॥४५॥

एभिर्नो ऽ अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् स्वर्ण ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना ऽ अनीकैः ॥४६॥

अग्निꣳ होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुꣳ सूनुꣳ सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् । य ऽ ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा ।

घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषाऽऽजुह्वा-
नस्य सर्पिषः ॥४७॥

अग्ने त्वं नोऽअन्तमऽउत त्राता शिवो
भवा वरूथ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवाऽअच्छा
नक्षि द्युमत्तमꣳ रयिन्दाः । तं त्वा शोचिष्ठ
दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ॥४८॥

येनऽऋषयस्तपसा सत्रमायन्निन्धाना
ऽअग्निꣳ स्वराभरन्तः । तस्मिन्नहं
निदधे नाकेऽअग्निं यमाहुर्मनव स्तीर्ण-
बर्हिषम् ॥४९॥

तं पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृ-
भिरुत वा हिरण्यैः । नाकं गृभ्णानाः

सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे ऽ अधि रोचने दिवः ॥५०॥

आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः । पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः ॥५१॥

अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्रियो द्योततामप्रयुच्छन् । विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य ऽ उप प्र याहि दिव्यानि धाम ॥५२॥

सम्प्रच्यवध्वमुप संप्रयाताग्ने पथो देवयानान् कृणुध्वम् । पुनः कृण्वाना पितरा युवानान्वाताꣳसीत् त्वयि तन्तुमेतम् ॥५३॥

उद् बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्त्ते

सꣳ सृजेथामयं च । अस्मिन् सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥५४॥

येन वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥५५॥

अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो ऽअरोचथाः । तं जानन्नग्न ऽआ रोहाथा नो वर्धया रयिम् ॥५६॥

तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू ऽअग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ऽओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये ऽअग्नयः समनसो-

ऽन्तरा द्यावापृथिवी ऽ इमे शैशिरावृतू ऽ अभिकल्पमाना ऽ इन्द्रमिव देवा ऽ अभिसंविशन्तु तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥५७॥

परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे ज्योतिष्मतीम् । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ । सूर्यस्तेऽधिपतिस्तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥५८॥

लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद ध्रुवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन् ॥५९॥

ता ऽ अस्य सूददोहसः सोमꣳ श्रीणन्ति

पृश्नयः । जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वारोचने दिवः ॥६०॥

इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् ।६१।

प्रोथदश्वो न यवसेऽविष्यन्यदा महः संवरणाद्व्यस्थात् । आदस्य वातो ऽ अनु वाति शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति ॥६२॥

आयोष्ट्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायाꣳ समुद्रस्य हृदये । रश्मीवतीं भास्वतीमा या द्यां भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षम् ॥६३॥

परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं दिवं यच्छ दिवं दृꣳह दिवं मा

हिँसीः। विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय। सूर्यस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥६४॥

सहस्रस्य प्रमासि सहस्रस्य प्रतिमासि सहस्रस्योन्मासि साहस्रोऽसि सहस्राय त्वा ॥६५॥

इति पञ्चदशोऽध्यायः ॥

———

अथ षोडशोऽध्यायः ॥

++卐++०++卐++

ऋषिः—परमेष्ठी वा कुत्सः १—३ । परमेष्ठी ४ । बृहस्पतिः ५ । प्रजापतिः ६—१४, ३४ । कुत्सः १५—३३, ३५—३९ । परमेष्ठी प्रजापतिर्वा देवाः ४०—६६ ॥

देवता—रुद्रः १—४, ६—१७, १९, २९ । एकरुद्रः ५ । रुद्राः १८, २०—२८, ३०—५५, ५७—६६ । बहुरुद्राः ५६ ॥

छन्दः—आर्षीगायत्री १ । आर्षीस्वराडनुष्टुप् २ । विराडार्ष्यनुष्टुप् ३, ५४, ६२ । निचृदार्ष्यनुष्टुप् ४, ८, १२, १३, ५३, ५६—५८, ६०, ६१ । भुरिगार्षीबृहती ५, ४७ । निचृदार्षीपङ्क्तिः ६ । विराडार्षीपङ्क्तिः ७ । भुरिगार्ष्युष्णिक् ९, १४, ५५ ।

भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १०, ६३ । निचृदनुष्टुप् ११ । निचृदार्षीजगती १५, १६ । निचृदतिधृतिः १७, २१ । निचृदष्टिः १८, २२ । विराडतिधृतिः १९ । अतिधृतिः २० । निचृदतिजगती २३ । शक्वरी २४ । भुरिक्-शक्वरी २५ । भुरिगतिजगती २६, २९ । निचृच्छक्वरी २७ । आर्षीजगती २८ ४८ । विराडार्षीत्रिष्टुप् ३० । स्वराडार्षीपङ्क्तिः ३१, ३९ । स्वराडार्षीत्रिष्टुप् ३२, ३४—३६ । आर्षीत्रिष्टुप् ३३, ४४, ५० । निचृदार्षी-त्रिष्टुप् ३७, ४२, ४५ । भुरिगार्षीपङ्क्तिः ३८ । भुरिगतिशक्वरी ४० । स्वराडार्षीबृहती ४१ । जगती ४३ । स्वराड्प्रकृतिः ४६ । आर्ष्यनुष्टुप् ४९, ५२, ५६ । निचृदार्षीयवमध्यात्रिष्टुप् ५१ । निचृद्धृतिः ६४ । धृतिः ६५, ६६ ॥

स्वरः—षड्जः १, १७, १९—२१ । गान्धारः २—४, ८, १०—१३, ४९, ५२—५४, ५६—६३ । मध्यमः ५, १८, २२, ४१, ४७ । पञ्चमः ६, ७,

३१, ३८—४० । ऋषभः ६, १४, ५५, ६४—६६ ।
निषादः १५, १६ २३, २६, २८, २९, ४३, ४८ ।
धैवतः २४, २५, २७, ३०, ३२—३७, ४२,
४४—४६, ५०, ५१ ॥

नम॑स्ते रुद्र म॒न्यव॑ ऽ उ॒तो त॒ ऽ इष॑वे॒ नम॑ः । बा॒हुभ्या॑मु॒त ते॒ नम॑ः ॥ १ ॥

या ते॑ रुद्र शि॒वा त॒नूरघो॒राऽपा॑पकाशिनी। तया॑ नस्त॒न्वा॒ शन्त॑मया॒ गिरि॑शन्ता॒भि चा॑कशीहि ॥ २ ॥

यामिषुं॑ गिरिशन्त॒ हस्ते॒ बि॒भर्ष्यस्त॑वे । शि॒वां गि॑रित्र॒ तां कु॑रु॒ मा हि॑ꣳसी॒ः पुरु॑षं॒ जग॑त् ॥ ३ ॥

शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि । यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳ सुमना ऽ असत् ॥ ४ ॥

अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् । अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्योऽधराचीः परा सुव ॥ ५ ॥

असौ यस्ताम्रो ऽ अरुण ऽ उत बभ्रुः सुमङ्गलः । ये चैनꣳ रुद्रा ऽ अभितो दिक्षु श्रिताः सहस्रशोऽवैषाꣳ हेड ऽ ईमहे ॥ ६ ॥

असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः । उतैनं गोपा ऽ अदृश्रन्नदृश्रन्नुदहार्य्यः स दृष्टो मृडयाति नः ॥ ७ ॥

नमोऽस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे।
अथो ये ऽ अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं
नमः ॥ ८ ॥

प्रमुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरात्न्योर्ज्याम् ।
याश्च ते हस्त ऽ इषवः ऽ परा ता भगवो
वप ॥ ९ ॥

विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाँ२
ऽउत । अनेशन्नस्य या ऽ इषव ऽ आभुरस्य
निषङ्गधिः ॥१०॥

या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः ।
तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परि भुज ।११।

परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः ।

अथो य ऽ इषुधिस्तवारे ऽ अस्मन्निधेहि तम् ॥१२॥

अवतत्य धनुष्ट्वꣳ सहस्राक्ष शतेषुधे। निशीर्य्य शल्यानां मुखा शिवो नः सुमना भव ॥१३॥

नमस्त ऽ आयुधायानातताय धृष्णवे। उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने ॥१४॥

मा नो महान्तमुत मा नो ऽ अर्भकं मा न ऽ उक्षन्तमुत मा न ऽ उक्षितम्। मा नो वधीः पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः ॥१५॥

मा नस्तोके तनये मा न ऽ आयुषि मा नो गोषु मा नो ऽ अश्वेषु रीरिषः। मा नो वीरान् रुद्र भामिनो वधीर्हविष्मन्तः सदमित त्वा हवामहे ॥१६॥

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनां पतये नमो नमः शष्पिञ्जराय त्विषीमते पथीनां पतये नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमः ॥१७॥

नमो बभ्लुशाय व्याधिनेऽन्नानां पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगतां पतये नमो नमो रुद्रायाततायिने क्षेत्राणां पतये नमो

नमः सूतायाहन्त्यै वनानां पतये नमः ॥१८॥

नमो रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणां पतये नमो नम ऽ उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमः ॥१९॥

नमः कृत्स्नायतया धावते सत्वनां पतये नमो नमः सहमानाय निव्याधिन ऽ आव्याधिनीनां पतये नमो नमो निषङ्गिणे ककुभाय स्तेनानां पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानां पतये नमः ॥२०॥

नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनां पतये

नमो॒ नमो॑ निष॒ङ्गिण॑ऽ इषुधि॒मते॒ तस्क॑राणां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमः॑ सृका॒यिभ्यो॒ जिघा॑ᳪसद्भ्यो मुष्ण॒तां पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ऽसि॒मद्भ्यो॒ नक्तं॒ चर॑द्भ्यो विकृ॒न्ता॒नां॒ पत॑ये॒ नमः॑ ॥२१॥

नम॑ऽ उष्णी॒षिणे॑ गिरिच॒राय॑ कुलु॒ञ्चानां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नम॑ऽ इषु॒मद्भ्यो॑ धन्वा॒यिभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नम॑ऽ आतन्वा॒नेभ्यः॑ प्रति॒दधा॑नेभ्यश्च वो॒ नमो॒ नम॑ऽ आ॒यच्छ॑द्भ्योऽस्य॑द्भ्यश्च वो॒ नमः॑ ॥२२॥

नमो॑ विसृ॒जद्भ्यो॒ विद्ध्य॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॒ नमः॑ स्व॒पद्भ्यो॒ जाग्र॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॒ नमः॒ शया॑नेभ्य॒ऽ आसी॑नेभ्यश्च वो॒ नमो॒ नम॒-

स्तिष्ठंद्भ्यो धावंद्भ्यश्च वो नमः ॥२३॥

नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमोऽश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमो नम ऽ आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम ऽ उगणाभ्यस्तृꣳहतीभ्यश्च वो नमः ॥२४॥

नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमः ॥२५॥

नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो

नमो॑ र॒थिभ्यो॑ ऽ अर॒थेभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नम॑ः क्ष॒त्तृभ्य॑ः संग्रही॒तृभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नमो॑ म॒हद्भ्यो॑ ऽ अर्भ॒केभ्य॑श्च वो॒ नम॑ः ॥२६॥

नम॒स्तक्ष॑भ्यो रथका॒रेभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नम॒ः कुला॒लेभ्य॑ः क॒र्मारेभ्यश्च वो नमो॒ नमो॑ नि॒षादेभ्य॑ः पु॒ञ्जिष्ठेभ्यश्च वो॒ नमो॒ नम॑ः श्व॒निभ्यो॑ मृग॒युभ्य॑श्च वो॒ नम॑ः ॥२७॥

नम॒ः श्वभ्य॒ः श्वप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॒ नमो॑ भ॒वाय॑ च रु॒द्राय॑ च॒ नम॑ः श॒र्वाय॑ च पशु॒पत॑ये च॒ नमो॒ नील॑ग्रीवाय च शिति॒कण्ठाय च ॥२८॥

नम॑ः कप॒र्दिने॑ च॒ व्यु॑प्तकेशाय च॒ नम॑ः

सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरि-
शयाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय
चेषुमते च ॥२६॥

नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो
बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च सवृधे
च नमोऽग्र्याय च प्रथमाय च ॥३०॥

नम ऽ आशवे चाजिराय च नमः
शीघ्र्याय च शीभ्याय च नम ऽ ऊर्म्याय
चावस्वन्याय च नमो नादेयाय च
द्वीप्याय च ॥३१॥

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय
चापरजाय च नमो मध्यमाय चापगल्भाय

च नमो जघन्याय च बुध्न्याय च ॥३२॥

नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नम ऽउर्वर्याय च खल्याय च ॥३३॥

नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च नम ऽआशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभेदिने च ॥३४॥

नमो बिल्मिने च कवचिने च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च ॥३५॥

नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च ॥३६॥

नमः स्रुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः कुल्याय च सरस्याय च नमो नादेयाय च वैशन्ताय च ॥३७॥

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वीध्र्याय चातप्याय च नमो मेघ्याय च विद्युत्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च ॥३८॥

नमो वात्याय च रेष्म्याय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च ॥३९॥

नमः शङ्गवे च पशुपतये च नम ऽ उग्राय च भीमाय च नमोऽग्रेवधाय च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय ॥४०॥

नमः शम्भवाय च मयोभवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च ॥४१॥

नमः पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः शष्प्याय च फेन्याय च ॥४२॥

नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय च नमः कपर्दिने

च पुलस्तये च नमऽ इरिण्याय च प्रपथ्याय च ॥४३॥

नमो व्रज्याय च गोष्ठ्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमो हृदय्याय च निवेष्प्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च ॥४४॥

नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमः पाꣳसव्याय च रजस्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च नम ऽ ऊर्व्याय च सूर्व्याय च ॥४५॥

नमः पर्णाय च पर्णशदाय च नम ऽ उद्गुरमाणाय चाभिघ्नते च नम ऽ आखिदते च प्रखिदते च नम ऽ इषुकृद्भ्यो

धनुष्कृद्भ्यश्च वो नमो नमो वः किरिकेभ्यो
देवानाᳪं हृदयेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमो
विक्षिणत्केभ्यो नम ऽ आनिर्हतेभ्यः ॥४६॥

द्रापे ऽ अन्धसस्पते दरिद्र नीललोहित ।
आसां प्रजानामेषां पशूनां मा भेर्मा रोङ् मो
च नः किं चनाममत् ॥४७॥

इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र
भरामहे मतीः । यथा शमसद् द्विपदे चतुष्पदे
विश्वं पुष्टं ग्रामे ऽ अस्मिन्ननातुरम् ॥४८॥

या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वाहा
भेषजी । शिवा रुतस्य भेषजी तया नो मृड
जीवसे ॥४९॥

परि नो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः । अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृड ॥५०॥

मीढुष्टम शिवतम शिवो नः सुमना भव । परमे वृक्ष ऽआयुधं निधाय कृत्तिं वसान ऽआ चर पिनाकम्बिभ्रदा गहि ॥५१॥

विकिरिद्र विलोहित नमस्ते ऽअस्तु भगवः । यास्ते सहस्रꣳ हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः ॥५२॥

सहस्राणि सहस्रशो बाह्वोस्तव हेतयः । तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि ॥५३॥

असंख्याता सहस्राणि ये रुद्रा ऽ अधि भूम्याम् । तेषांᳪ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥५४॥

अस्मिन् महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा ऽ अधि । तेषांᳪ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥५५॥

नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवᳪ रुद्रा ऽ उपश्रिताः । तेषांᳪ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥५६॥

नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा ऽ अधः क्षमाचराः । तेषांᳪ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥५७॥

ये वृक्षेषु शष्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलो-
हिताः । तेषाᳪ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि ॥५८॥

ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कप-
र्दिनः । तेषाᳪ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि ॥५९॥

ये पथां पथिरक्षय ऽ ऐलबृदा ऽ आ-
युर्युधः । तेषाᳪ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि ॥६०॥

ये तीर्थानि प्रचरन्ति सृकाहस्ता निष-
ङ्गिणः । तेषाᳪ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि ॥६१॥

येऽन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान् । तेषाᳬसहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥६२॥

य ऽ एतावन्तश्च भूयाᳬसश्च दिशो रुद्रा वितस्थिरे । तेषाᳬसहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥६३॥

नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि येषां वर्षमिषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो ऽ अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥६४॥

नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो येऽन्तरिक्षे येषां वात ऽ

इषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो ऽस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥६५॥

नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येषामन्नमिषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो ऽस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥६६॥

इति षोडशोऽध्यायः ॥

अथ सप्तदशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—मेधातिथिः १—७, ६ । वसुयुः ८ । भारद्वाजः १०, १६ । लोपामुद्रा ११—१५ । भुवनपुत्रो विश्वकर्मा १७—३२ । अप्रतिरथः ३३—५८, ६० । विश्वावसुः ५६ । मधुच्छन्दाः सुतजेता ६१ । विधृतिः ६२—६६ । कुत्सः ७०—७३ । कण्वः ७४ । गृत्समदः ७५, ८८ । वसिष्ठः ७६, ७८ । परमेष्ठी ७७ । सप्त ऋषयः ७६—८७ । वामदेवः ८६—६६ ॥

देवता—मरुतः १, ४७, ८०—८४, ८६ । अग्निः २—१२, १५, १६, ५०, ५२, ५३, ५५, ५६, ५८, ६५—७३, ७५—७७, ७६, ८७—६० । आपः १३, १४ । विश्वकर्मा १७—३२, ७८ । इन्द्रः

३२—४४, ५१, ६१, ६३ । इषुः ४५ । योद्धा ४६ । इन्द्रबृहस्पत्यादयः ४८ । सोमवरुणादेवाः ४६ । दिग् ५४ । यज्ञः ५७, ६२ । आदित्याः ५६, ६० । इन्द्राग्नी ६४ । सविता ७४ । चातुर्मास्या मरुतः ८५ । यज्ञपुरुषः ६१—६६ ॥

छन्दः—अतिशक्वरी १ । निचृद्विकृतिः २ । विराडार्षीपङ्क्तिः ३, १५, ५६ । भुरिगार्षीगायत्री ४, ५ । आर्षीत्रिष्टुप् ६, २१, २५, २६, ३०, ३३, ३५—३७, ४१, ४६, ५८, ५६, ७०, ७३, ७५, ८७, ६२, ६५, ६८ । आर्षीबृहती ७ । आर्षीगायत्री ८, ७७, ८१, ८२ । निचृदार्षीगायत्री ६, १६ । निचृदार्षीजगती १०, १३, ८४ । भुरिगार्षीबृहती ११ । निचृद्गायत्री १२ । आर्षीजगती १४, ७६ । निचृदार्षीत्रिष्टुप् १७, २२, २४, २७, ३६, ४३, ४७, ६०, ६६, ७४, ८८, ८६, ६३, ६४, ६६, ६७ । भुरिगार्षीपङ्क्तिः १८, ३१, ५५, ६६, ७१ । भुरि-

गार्षीत्रिष्टुप् १६, २३, २६, २८, ३८। स्वराडार्षीत्रिष्टुप् २०, ३४, ४४, ५४, ६६। स्वराडार्षीपङ्क्तिः ३१। विराडार्षीत्रिष्टुप् ४०, ४२, ६०, ६१। आर्ष्यनुष्टुप् ४५, ५१, ६४। विराडार्ष्यनुष्टुप् ४६, ५०, ५३, ६२, ६३, ६५। पंक्तिः ४८। निचृदार्षीपङ्क्तिः ७२। निचृदार्ष्यनुष्टुप् ५२, ६१, ६८। निचृदार्षीबृहती ५७। पिपीलिकामध्याबृहती ६७। आर्ष्युष्णिक् ७६, ८०। विराडतिजगती ७८। भुरिगार्ष्युष्णिक् ८३। स्वराडार्षीगायत्री ८५। निचृच्छक्करी ८६॥

स्वरः—पञ्चमः १, ३, १५, १८, ३१, ३२, ४८, ५५, ५६, ६६, ७१, ७२। मध्यमः २, ७, ११, ५७, ६७। षड्जः ४, ५, ८, ६, १२, १६, ७७, ८१, ८२, ८५। धैवतः ६, १७, १६—३०, ३३—४४, ४७, ४६, ५४, ५८—६०, ६६, ७०, ७३—७५, ८६—६६। निषादः १०, १३, १४, ७८, ७६, ८४। गान्धारः ४५, ४६, ५०—५३,

६१—६५, ६८ । ऋषभः ७६, ८०, ८२ ॥

अश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणामद्भ्य ऽ ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो ऽ अधि सम्भृतं पयः । तां न ऽ इषमूर्जं धत्त मरुतः सꣳरराणा ऽ अश्मँस्ते क्षुन्मयि त ऽ ऊर्ग्यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ १ ॥

इमा मे ऽ अग्न ऽ इष्टका धेनवः सन्त्वेका च दश च दश च शतं च शतं च सहस्रं च सहस्रं चायुतं चायुतं च नियुतं च नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्द्धश्चैता मे ऽ अग्न ऽ इष्टका धेनवः सन्त्वमुत्रामुष्मिँल्लोके ॥ २ ॥

ऋतर्व स्थ ऽ ऋतावृधं ऽ ऋतुष्ठा स्थं ऽ ऋतावृधंः । घृतश्च्युतौ मधुश्च्युतौ विराजो नाम कामदुघा ऽ अक्षीयमाणाः ॥ ३ ॥

समुद्रस्य त्वावकयाग्ने परि व्ययामसि । पावको ऽ अस्मभ्यंꣳ शिवो भव ॥ ४ ॥

हिमस्यं त्वा जरायुणाग्ने परि व्ययामसि । पावको ऽ अस्मभ्यंꣳ शिवो भव ॥ ५ ॥

उप ज्मन्नुपं वेतसेऽवंतर नदीष्वा । अग्ने पित्तमपामसि मण्डूकि ताभिरागंहि सेमं नो यज्ञं पांवकवर्णꣳ शिवं कृधि ॥ ६ ॥

अपामिदं न्ययनꣳ समुद्रस्यं निवेशनम् । अन्याँस्ते ऽ अस्मत्तंपन्तु हेतयंः

पावको ऽ अस्मभ्यᳬं शिवो भव ॥ ७ ॥

अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् वक्षि यक्षि च ॥ ८ ॥

स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ२ऽ इहा-वह । उप यज्ञᳬं हविश्च नः ॥ ९ ॥

पावकया यश्चितयन्त्या कृपा क्षामन् रुरुच ऽ उषसो न भानुना । तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण ऽ आ यो घृणे न ततृषाणो ऽ अजरः ॥१०॥

नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते ऽ अस्त्वर्चिषे । अन्याँस्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको ऽ अस्मभ्यᳬं शिवो भव ॥११॥

नृषदे वेडप्सुषदे वेड् बर्हिषदे वेड् वनसदे वेट् स्वर्विदे वेट् ॥१२॥

ये देवा देवानां यज्ञिया यज्ञियानाᳪं संवत्सरीणमुप भागमासते । अहुतादो हविषो यज्ञे ऽ अस्मिन्त्स्वयं पिबन्तु मधुनो घृतस्य ॥१३॥

ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन्ये ब्रह्मणः पुरऽएतारो ऽ अस्य । येभ्यो न ऽ ऋते पवते धाम किं चन न ते दिवो न पृथिव्या ऽ अधि स्नुषु ॥१४॥

प्राणदा ऽ अपानदा व्यानदा वर्चोदा वरिवोदाः । अन्याँस्ते ऽ अस्मत्तपन्तु हेतयः

पावको ऽ अस्मभ्यं शिवो भव ॥१५॥

अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यासद्विश्वं न्यत्रिणम् । अग्निर्नो वनते रयिम् ॥१६॥

य ऽ इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिर्होता न्यसीदत्पिता नः । स ऽ आशिषा द्रविणमिच्छमानः प्रथमच्छदवराँ२ऽ आविवेश ॥१७॥

किं स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमत्स्वित्कथासीत् । यतो भूमिं जनयन्विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः ॥१८॥

विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् । सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रैर्द्यावाभूमी जनयन्देव ऽ एकः ॥१९॥

किꣳ स्विद्वनं क ऽउ स वृक्ष ऽआस यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः । मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन् ॥२०॥

या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा । शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तन्वं वृधानः ॥२१॥

विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम् । मुह्यन्त्वन्ये ऽ अभितः सपत्ना ऽ इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु ॥२२॥

वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये मनोजुवं वाजे ऽ अद्या हुवेम । स नो विश्वानि हवनानि

जोषद्विश्वशंम्भूरवंसे साधुकंर्मा ॥२३॥

विश्वंकर्मन् हुविषा वर्द्धनेन त्रातारमिन्द्र-मकृणोरवुध्यम् । तस्मै विशः समंनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासंत् ॥२४॥

चक्षुषः पिता मनंसा हि धीरो घृतमैने ऽ अजनुन्नम्नंमाने । यदेदन्ता ऽ अदंदृहन्त पूर्व ऽ आदिद् द्यावांपृथिवी ऽ अंप्रथेताम् ।२५।

विश्वकंर्म्मा विमंना ऽ आद्विहाया धाता विंधाता पंरमोत सुन्दृक् । तेषांमिष्टानि समिषा मंदन्ति यत्रा सप्तऋषीन् पुर ऽ एकंमाहुः ॥२६॥

यो नंः पिता जंनिता यो विंधाता

धामा॑नि वेद॒ भुव॑ना॒नि विश्वा॑ । यो दे॒वानां॑ नाम॒धा ऽ एक॑ ऽ ए॒व तꣳ स॑म्प्र॒श्नं भुव॑ना यन्त्य॒न्या ॥२७॥

त ऽ आय॑जन्त॒ द्रवि॑ण॒ꣳ सम॑स्मा॒ ऽ ऋष॑य॒ः पूर्वे॑ जरि॒तारो॒ न भूना । अ॒सूर्त्ते॒ सूर्त्ते॒ रजा॑सि निष॒त्ते ये भूता॑नि॒ स॒मकृ॑ण्व॒न्निमानि॑ ॥२८॥

प॒रो दि॒वा प॒र ऽ ए॒ना पृ॑थि॒व्या प॒रो दे॒वेभि॒रसु॑रै॒र्यद॑स्ति । कꣳ स्वि॒द् गर्भं॑ प्रथ॒मं द॑ध्र ऽ आपो॒ यत्र॑ दे॒वाः स॒मप॑श्यन्त॒ पूर्वे॑ ॥२९॥

तमिद् गर्भं॑ प्रथ॒मं द॑ध्र ऽ आपो॒ यत्र॑ दे॒वाः

समगच्छन्त विश्वे। अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्थुः ॥३०॥

न तं विदाथ य ऽ इमा जजानान्यद्युष्माकमन्तरं बभूव। नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप ऽ उक्थशासश्चरन्ति ॥३१॥

विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव ऽ आदिद्गन्धर्वो ऽ अभवद् द्वितीयः। तृतीयः पिता जनितौषधीनामपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा ॥३२॥

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम्। संक्रन्दनोऽनिमिष ऽ एकवीरः शतꣳ सेना ऽ अजयत्साकमिन्द्रः ॥३३॥

सं॒क्रन्द॑नेनानिमि॒षेण॑ जि॒ष्णुना॑ युत्का॒रेण॑
दुश्च्यव॒नेन॑ धृ॒ष्णुना॑ । तदिन्द्रे॑ण जयत॒
तत्स॑हध्वं॒ युधो॑ नर॒ इषु॑हस्तेन॒ वृष्णा॑ ॥३४॥

स ऽ इषु॑हस्तैः स नि॑षा॒ङ्गिभि॑र्व॒शी
स॒ꣳस्र॑ष्टा स यु॒ध॒ ऽ इन्द्रो॑ ग॒णेन॑ । स॒ꣳसृ॒ष्ट-
जित् सो॑म॒पा बा॑हुश॒र्ध्यु॒ग्रध॑न्वा॒ प्रति॑हिता-
भि॒रस्ता॑ ॥३५॥

बृह॑स्पते॒ परि॑ दीया॒ रथे॑न रक्षो॒हामित्राँ॑२ऽ
अप॒बाध॑मानः । प्र॒भ॒ञ्जन्त्सेनाः॑ प्रमृ॒णो यु॒धा
जय॑न्न॒स्माक॑मेद्ध्यवि॒ता रथा॑नाम् ॥३६॥

ब॒ल॒वि॒ज्ञा॒यः स्थवि॑रः॒ प्रवी॑रः॒ सह॑स्वान्
वा॒जी सह॑मान ऽ उ॒ग्रः । अ॒भिवी॑रो ऽ अ॒भिस॑त्वा

सद्योजा जैत्रमिन्द्र रथमातिष्ठ गोवित् ॥३७॥

गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा । इमꣳ सजाता ऽ अनु वीरयध्वमिन्द्रꣳ सखायो ऽ अनु सꣳरभध्वम् ॥३८॥

अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदयो वीरः शतमन्युरिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माकꣳ सेना ऽ अवतु प्र युत्सु ॥३९॥

इन्द्र ऽ आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर ऽ एतु सोमः । देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥४०॥

इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ ऽ आदित्यानां

मरुतांᳬ शर्द्ध ऽ उग्रम् । महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् ॥४१॥

उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां मनांᳬसि । उद्वृत्रहन् वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः ॥४२॥

अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या ऽ इषवस्ता जयन्तु । अस्माकं वीरा ऽ उत्तरे भवन्त्वस्माँ२ऽ उ देवा ऽ अवता हवेषु ॥४३॥

अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि । अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥४४॥

अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसᳬशिते ।

गच्छामित्रान् प्र पद्यस्व मामीषां कञ्चनोच्छिषः ॥४५॥

प्रेता जयता नर ऽ इन्द्रो वः शर्म्म यच्छतु। उग्रा वः सन्तु बाहवोऽनाधृष्या यथासथ ॥४६॥

असौ या सेना मरुतः परेषामभ्येति न ऽ ओजसा स्पर्द्धमाना। तां गूहत तमसापव्रतेन यथामी ऽ अन्यो ऽ अन्यन्न जानन् ॥४७॥

यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखा ऽइव। तन्न ऽ इन्द्रो बृहस्पतिरदितिः शर्म्म यच्छतु विश्वाहा शर्म्म यच्छतु ॥४८॥

मर्माणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरुणस्ते

कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु ॥४९॥

उदेनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुत। रायस्पोषेण सᳪं सृज प्रजया च बहुं कृधि ॥५०॥

इन्द्रेमं प्रतरां नय सजातानामसद्वशी। समेनं वर्चसा सृज देवानां भागदाऽअसत् ॥५१॥

यस्य कुर्मो गृहे हविस्तमग्ने वर्द्धया त्वम्। तस्मै देवाऽअधि ब्रुवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः॥५२

उदु त्वा विश्वे देवाऽअग्ने भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवस्त्वᳪं सुप्रतीको विभावसुः ॥५३॥

पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं बाधमानाः। रायस्पोषे यज्ञ-

पतिमाभजन्ती रायस्पोषे ऽ अधि यज्ञो ऽ अस्थात् ॥५४॥

समिद्धे ऽ अग्नावधि मामहान ऽ उक्थपत्र ऽ ईड्यो गृभीतः। तप्तं घर्म्मं परिगृह्यायजन्तोर्जा यद्यज्ञमयजन्त देवाः ॥५५॥

दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे देवश्रीः श्रीमनाः शतपयाः। परिगृह्य देवा यज्ञमायन् देवा देवेभ्यो ऽ अध्वर्य्यन्तो ऽ अस्थुः ॥५६॥

वीतꣳ हविः शमितꣳ शमिता यजध्यै तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति। ततो वाका ऽ आशिषो नो जुषन्ताम् ॥५७॥

सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योति-

रुद्रयाँ२ऽ अजस्रम् । तस्य पूषा प्रसवे याति विद्वान्त्सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः ॥५८॥

विमान ऽ एष दिवो मध्य ऽ आस्त ऽ आपप्रिवान्रोदसी ऽ अन्तरिक्षम् । स विश्वाचीरभिचष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥५९॥

उक्षा समुद्रो ऽ अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुराविवेश । मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा विचक्रमे रजसस्पात्यन्तौ ॥६०॥

इन्द्रं विश्वा ऽ अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् ॥६१॥

देवहूर्यज्ञ ऽ आ च वक्षत्सुम्नहूर्यज्ञ ऽ आ

च॑ वक्षत् । यक्षद॒ग्निर्दे॒वो दे॒वाँ२ऽ आ च॑
वक्षत् ॥६२॥

वाज॑स्य मा प्रस॒व ऽ उ॑द्ग्रा॒भेणोद॑ग्रभीत् ।
अधा॑ स॒पत्ना॒निन्द्रो॑ मे नि॒ग्रा॒भेणाध॑राँ२ऽ
अकः ॥६३॥

उ॒द्ग्रा॒भं च॑ निग्रा॒भं च॒ ब्रह्म॑ दे॒वा ऽ
अ॑वीवृधन् । अधा॑ स॒पत्ना॑निन्द्रा॒ग्नी मे॑
विषूचीना॒न्व्य॒स्यताम् ॥६४॥

क्रम॑ध्वम॒ग्निना॒ नाक॒मुख्य॒ꣳ हस्ते॑षु बिभ्र॑तः ।
दि॒वस्पृ॒ष्ठꣳ स्व॑र्ग॒त्वा मि॒श्रा दे॒वेभि॑राध्वम् ।६५।

प्राची॒मनु॑ प्र॒दिश॒ं प्रेहि॑ वि॒द्वान॒ग्नेर॑ग्ने पुरो
ऽ अ॑ग्निर्भ॑वे॒ह । विश्वा॒ ऽ आशा॒ दीद्या॑नो॒ विभा॒-

ह्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥६६॥

पृथिव्या ऽ अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षा-
द्दिवमारुहम् । दिवो नाकस्य पृष्ठात् स्वर्ज्यो-
तिरगामहम् ॥६७॥

स्वर्यन्तो नापेक्षन्त ऽ आ द्याᳬं रोहन्ति
रोदसी । यज्ञं ये विश्वतोधारᳬं सुविद्वाᳬंसो
वितेनिरे ॥६८॥

अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत
मर्त्यानाम् । इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः
स्वर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥६९॥

नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते
शिशुमेकᳬं समीची । द्यावाक्षामा रुक्मो ऽ

अन्तर्विभाति देवा ऽ अग्निं धारयन् द्रविणोदाः ॥७०॥

अग्ने सहस्राक्ष शतमूर्द्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रं व्यानाः। त्वꣳ साहस्रस्य राय ऽ ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा ॥७१॥

सुपर्णोऽसि गरुत्मान् पृष्ठे पृथिव्याः सीद। भासान्तरिक्षमापृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश ऽ उद्दृꣳह ॥७२॥

आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वं योनिमासीद साधुया। अस्मिन्त्सधस्थे ऽ अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥७३॥

ताᳬं सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजंन्याम् । यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनाᳬं सहस्रधारां पयसा महीं गाम् ॥७४।

विधेमं ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे । यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवीᳬंषि जुहुरे समिद्धे ॥७५॥

प्रेद्धो ऽ अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ । त्वाᳬं शश्वन्त ऽ उपयन्ति वाजाः ॥७६॥

अग्ने तमद्याश्वन्न स्तोमैः क्रतुन्न भद्रᳪ हृदिस्पृशम् । ऋध्यामा त ऽ ओहैः ॥७७॥

चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवा

ऽ इहागमन्वीतिहोत्रा ऽ ऋतावृधः । पत्ये विश्वस्य भूमनो जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहादाभ्यᳬ हविः ॥७८॥

सप्त ते ऽ अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त ऽ ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि । सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरापृणस्व घृतेन स्वाहा ॥७९॥

शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माँश्च । शुक्रश्च ऽ ऋतपाश्चात्यᳬहाः ॥८०॥

ईदृङ् चान्यादृङ् च सदृङ् च प्रतिसदृङ् च । मितश्च संमितश्च सभराः ॥८१॥

ऋतश्चं सत्यश्चं ध्रुवश्चं धरुणश्च । धर्त्ता चं विधर्त्ता चं विधारयः ॥८२॥

ऋतजिच्चं सत्यजिच्चं सेनजिच्चं सुषेणश्च । अन्तिमित्रश्च दूरे ऽ अमित्रश्च गणः ॥८३॥

ईदृक्षास ऽ एतादृक्षास ऽ ऊ षु णः सदृक्षासः प्रतिसदृक्षास ऽ एतन । मितासश्च सम्मितासो नो ऽ अद्य सभरसो मरुतो यज्ञे ऽ अस्मिन् ॥८४॥

स्वतवाँश्च प्रघासी चं सान्तपनश्चं गृहमेधी चं । क्रीडी च शाकी चोज्जेषी ॥८५॥

इन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानोऽभवन्य-

थेन्द्रं दैवीर्विशो मुरुतोऽनुवर्त्मानोऽभवन् ।
एवमिमं यजमानं दैवीश्च विशो मानुषीश्चा-
नुवर्त्मानो भवन्तु ॥८६॥

इमᳪ स्तनमूर्जस्वन्तं धयापां प्रपीनमग्ने
सरिरस्य मध्ये । उत्सं जुषस्व मधुमन्तमर्व-
न्त्समुद्रियᳪ सदनमाविशस्व ॥८७॥

घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो
घृतम्वस्य धाम । अनुष्वधमावह मादयस्व
स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम् ॥८८॥

समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ२ऽ उदारदुपाᳫंशुना
सममृतत्वमानट् । घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति
जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः ॥८९॥

वयं नाम प्र ब्रवामा घृतस्यास्मिन् यज्ञे धारयामा नमोभिः । उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽवमीद् गौर ऽएतत् ॥९०॥

चत्वारि शृङ्गा त्रयो ऽअस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो ऽअस्य । त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्याँ२ऽआविवेश ॥९१॥

त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वविन्दन् । इन्द्र ऽएकँ सूर्य ऽएकं जजान वेनादेकँ स्वधया निष्टतक्षुः ॥९२॥

एता ऽअर्षन्ति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे । घृतस्य धारा ऽअभिचाकशीमि

हिरण्ययो वेतसो मध्य॑ऽ आसाम् ॥९३॥

सम्यक् स्रवन्ति सरितो न धेना॑ऽ अन्त-र्हृदा मन॑सा पूयमा॑नाः। एते ऽ अर्षन्त्यूर्मयो॑ घृतस्य॑ मृगाऽइव क्षिपणोरीष॑माणाः ॥९४॥

सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वात॑प्रमियः पतयन्ति यह्वाः। घृतस्य धारा॑ऽ अरुषो न वाजी काष्ठा॑ भिन्दन्नूर्मिभिः पिन्व॑मानः ॥९५॥

अभिप्र॑वन्त सम॑नेव योषाः॑ कल्याण्यः स्म-य॑मानासो ऽ अग्निम्। घृतस्य धाराः॑ समिधो॑ नसन्त ता जु॑षाणो हर्य॑ति जातवे॑दाः ॥९६॥

कन्याऽइव वहतुमेतवा ऽ उ॑ ऽ अञ्ज्यञ्जा-ना ऽ अभि चा॑कशीमि। यत्र सोम॑ः सूयते यत्र॑

यज्ञो घृतस्य धारा ऽ अभि तत्पवन्ते ॥९७॥

अभ्यर्षत सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त । इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते ॥९८॥

धामन्ते विश्वं भुवनमधि श्रितमन्तः समुद्रे हृद्यन्तरायुषि । अपामनीके समिथे य ऽ आभृतस्तमश्याम मधुमन्तं त ऽ ऊर्मिम् ॥९९॥

इति सप्तदशोऽध्यायः ॥

अथाष्टादशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—देवाः १—४४। शुनःशेपः ४५—५३। गालवः ५४—५७, ६१। विश्वकर्मा ५८—६०, ६४, ६५। देवश्रवदेववातौ ६२, ६६, ६७। विश्वामित्रः ६३, ७२। इन्द्रः ६८। इन्द्रविश्वामित्रौ ६९। शासः ७०। जयः ७१। कुत्सः ७३। भरद्वाजः ७४। उत्कीलः ७५, ७६। उशनाः ७७॥

देवता—अग्निः १, ४६, ५१, ५२, ५७, ५८, ६६, ६७, ७२—७५। प्रजापतिः २—७, ४४, ४५, ५६, ५९, ६१। आत्मा ८—१०। श्रीमदात्मा ११। धान्यदात्मा १२। रत्नवान्धनवानात्मा १३। अग्न्यादियुक्तात्मा १४। धनादियुक्तात्मा १५। अग्न्या-

द्विद्याविदात्मा १६ । मि ैश्वर्य्यसहितात्मा १७। राजै- श्वर्य्यादियुक्तात्मा १८। पदार्थविदात्मा १९ । यज्ञानु- ष्ठानात्मा २०, २९ । यज्ञाङ्गवानात्मा २१ । यज्ञवा- नात्मा २२ । कालविद्याविदात्मा २३ । विषमाङ्क- गणितविद्याविदात्मा २४ । समाङ्कगणितविद्याविदात्मा २५ । पशुविद्याविदात्मा २६ । पशुपालनविद्याविदात्मा २७। संग्रामादिविदात्मा २८। राज्यवानात्मा ३० । विश्वेदेवाः ३१, ७६, ७७ । अन्नवान् विद्वान् ३२ । अन्नपतिः ३३, ३४ । रसविद्याविद्विद्वान् ३५, ३६ । सम्राड्राजा ३७ । ऋतुविद्याविद्विद्वान् ३८ । सूर्य्यः ३९, ५० । चन्द्रमाः ४० । वातः ४१ । यज्ञः ४२, ५६, ६३—६५ । विश्वकर्मा ४३ । बृहस्पतिः ४७— ४९ । इन्दुः ५३—५५ । इन्द्रः ६८—७१ । विश्व- कर्माग्निर्वा ६२ ॥

छन्दः—शक्वरी १, ६ । अतिजगती २ । स्वराडतिशक्वरी ३ । निचृदत्यष्टिः ४, १९ । अत्यष्टिः

५ । निचृद्भुरिगतिजगती ७ । भुरिकूशक्वरी ८, ११, १८, २२ । निचृच्छक्वरी १० । भुरिगतिशक्वरी ६, १२, १३ । भुरिगष्टिः १४ । निचृदार्षीपङ्क्तिः १५ । निचृदतिशक्वरी १६, २८ [क] । स्वराट्शक्वरी १७ । स्वराडतिधृतिः २० । विराड्धृतिः २१ । पंक्तिः २३, २५ [क] । संकृतिः [क], विराट्संकृतिः २४ [र] । आकृतिः २५ [र] । ब्राह्मीबृहती २६ । भुरिगार्षीपङ्क्तिः २७, ४४ । आर्चीबृहती २८ [र] । स्वराड्विकृतिः [क], ब्राह्म्युष्णिक् २९ [र], ४१ । स्वराड्जगती ३० । निचृदार्षीत्रिष्टुप् ३१, ४६, ५६, ६० । निचृदार्ष्यनुष्टुप् ३२, ६२ । त्रिष्टुप् ३३, ३४ । स्वराडार्ष्यनुष्टुप् ३५ । आर्ष्यनुष्टुप् ३६, ४७ । आर्षीपङ्क्तिः ३७, ४२, ५३ । विराडार्षीत्रिष्टुप् ३८ । भुरिगार्षीत्रिष्टुप् ३९ । निचृदार्षीजगती ४०, ५८ । विराडार्षीजगती ४३, ५२ । निचृदष्टिः ४५ । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ४६, ४८ । भुरिगार्ष्युष्णिक् ५०, ५४ । स्वराडार्षीत्रिष्टुप् ५१ ।

आर्षीजगती ५५, ६७ । आर्ष्युष्णिक् ५६ । निचृदार्षीगायत्री ५७ । आर्षीत्रिष्टुप् ६१, ६६, ७१, ७३, ७५ । निचृदनुष्टुप् ६३, ६४, ७०, ७६, ७७ । विराडनुष्टुप् ६५ । निचृत्त्रिष्टुप् ६६, ७४ । निचृद्गायत्री ६८ । आर्षीगायत्री ७२ ॥

स्वरः—धैवतः १, ८—११, १७, १८, २२, ३१, ३३, ३४, ३८, ३६, ४६, ५१, ५६—६१, ६६, ६६, ७१, ७३, ७५ । निषादः २, ७, ३०, ४०, ४३, ५२, ५५, ५८, ६७ । पञ्चमः ३, ६, १२, १३, १५, १६, २३, २५, २७, ३७, ४२, ४४, ५३ । गान्धारः ४, ५, १६, २४, ३२, ३५, ३६, ४६—४८, ६२—६५, ७०, ७४, ७७ । मध्यमः १४, २६, ४५ । षड्जः २०, ६८, ७२ । ऋषभः २१, ४१, ५०, ५४, ५६, ५७ । पञ्चमः क, ऋषभः र २८, २६ ॥

वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रवश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे स्वश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १ ॥

प्राणश्च मेऽपानश्च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म ऽ आधीतं च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २ ॥

ओजश्च मे सहश्च म ऽ आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थीनि च मे परूंषि च मे शरीराणि च म ऽ आयुश्च मे जरा च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ३ ॥

ज्यैष्ठ्यं च म ऽ आधिपत्यं च मे मन्युश्च
मे भामश्च मेऽमश्च मेऽम्भश्च मे जेमा च
मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च
मे वर्षिमा च मे द्राघिमा च मे वृद्धं च मे
वृद्धिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ४ ॥

सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे धनं च
मे विश्वं च मे महश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च
मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च
मे सुकृतं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ५ ॥

ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुखं च मे शयनं च मे सूषा

मे सुदिनं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ६ ॥

यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ७ ॥

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वसीयश्च मे यशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ८ ॥

ऊर्क् च मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च मऽ

औद्भिद्यं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ९ ॥

रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभु च मे प्रभु च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मे कुयवं च मेऽक्षितं च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१०॥

वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथ्यं च म ऽ ऋद्धं च म ऽ ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥११॥

व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे

नीवाराश्च मे गोधूमाश्च मे मसूराश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१२॥

अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे श्यामं च मे लोहञ्च मे सीसं च मे त्रपु च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१३॥

अग्निश्च म ऽ आपश्च मे वीरुधश्च म ऽ ओषधयश्च मे कृष्टपच्याश्च मेऽकृष्टपच्याश्च मे ग्राम्याश्च मे पशव ऽ आरण्याश्च मे वित्तञ्च मे वित्तिश्च मे भूतञ्च मे भूतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१४॥

वसु च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म एमश्च म इत्या च मे गतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१५॥

अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे सविता च म इन्द्रश्च मे सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१६॥

मित्रश्च म इन्द्रश्च मे वरुणश्च म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे त्वष्टा च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा इन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१७॥

पृथिवी च म ऽ इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षं च म ऽ इन्द्रश्च मे द्यौश्च म ऽ इन्द्रश्च मे समाश्च म ऽ इन्द्रश्च मे नक्षत्राणि च म ऽ इन्द्रश्च मे दिशश्च म ऽ इन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१८॥

अꣳशुश्च मे रश्मिश्च मेऽदाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च म ऽ उपाꣳशुश्च मेऽन्तर्यामश्च म ऽ ऐन्द्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च म ऽ आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१९॥

आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म ऽ ऐन्द्राग्नश्च मे महावैश्वदेव-

श्च मे मरुत्वतीयाश्च मे निष्क्केवल्यश्च मे
ावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पात्नीवतश्च मे
ारियोजनश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२०॥

स्रुचश्च मे चमसाश्च मे वायव्यानि च
 द्रोणकलशश्च मे ग्रावाणश्च मेऽधिषवणे
 मे पूतभृच्च म ऽ आधवनीयश्च मे
ादिश्च मे बर्हिश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगा-
ारश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२१॥

अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे
ाणश्च मेऽश्वमेधश्च मे पृथिवी च मेऽदितिश्च
 दितिश्च मे द्यौश्च मेऽङ्गुलयः शक्वं-
यो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२२॥

व्रतं च म ऽ ऋतवश्च मे तपश्च मे संवत्सरश्च मेऽहोरात्रे ऽ ऊर्वष्ठीवे बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२३॥

क एका च मे तिस्रश्च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे पञ्च च मे सप्त च मे सप्त च मे नव च मे नव च म ऽ एकादश च म ऽ एकादश च मे त्रयोदश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे सप्तदश च मे नवदश च मे नवदश च म ऽ एकविंशतिश्च म ऽ एकविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च मे पञ्चविंशतिश्च मे पञ्चविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे

नवविंꣳशतिश्च मे नवविंꣳशतिश्च म ऽ
एकत्रिंꣳशच्च म ऽ एकत्रिंꣳशच्च मे त्रयं-
स्त्रिंꣳशच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२४॥

* चतस्रश्च मेऽष्टौ च मेऽष्टौ च मे द्वादश
च मे द्वादश च मे षोडश च मे षोडश च
मे विंꣳशतिश्च मे विंꣳशतिश्च मे चतु-
र्विंꣳशतिश्च मे चतुर्विंꣳशतिश्च मेऽष्टा-
विंꣳशतिश्च मेऽष्टाविंꣳशतिश्च मे द्वा-
त्रिंꣳशच्च मे द्वात्रिंꣳशच्च मे षट्त्रिंꣳशच्च
मे षट्त्रिंꣳशच्च मे चत्वारिंꣳशच्च मे चत्वा-
रिंꣳशच्च मे चतुश्चत्वारिंꣳशच्च मे चतु-
श्चत्वारिंꣳशच्च मेऽष्टाचत्वारिंꣳशच्च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥२५॥

त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाट् च मे दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाट् च मे तुर्यौही च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२६॥

पष्ठवाट् च मे पष्ठौही च मऽउक्षा च मे वशा च मऽऋषभश्च मे वेहच्च मेऽनड्वाँश्च मे धेनुश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२७॥

* वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहाऽपिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे स्वाहाऽहर्पतये स्वाहाह्ने मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनꣳशिनाय स्वाहा विनꣳशिनऽआन्त्यायनाय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य

पतये स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा । [२] इयं ते राण्मित्राय यन्तासि यमन ऽ ऊर्जे त्वा वृष्टयै त्वा प्रजानां त्वाधिपत्याय ॥२८॥

[क] आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताᳬं श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां ब्रह्मा यज्ञेन कल्पतां ज्योतिर्यज्ञेन कल्पताᳬं स्वर्यज्ञेन कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम् । स्तोमश्च यजुश्च ऽ ऋक् च साम च बृहच्च रथन्तरञ्च । स्वर्देवा ऽ अगन्मामृता ऽ अभूम प्रजापतेः प्रजा ऽ अभूम वेट् स्वाहा ॥२९॥

वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्म्म साविषत् ॥३०॥

विश्वे ऽ अद्य मरुतो विश्व ऽ ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा ऽ अवसागमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो ऽ अस्मे ॥३१॥

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु ॥३२॥

वाजो नो ऽ अद्य प्रसुवाति दानं वाजो देवाँ२ऽ ऋतुभिः कल्पयाति। वाजो हि मा सर्ववीरं जजान विश्वा ऽ आशा वाजपतिर्जयेयम् ॥३३॥

वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवान् हविषा वर्द्धयाति । वाजो हि मा सर्ववीरं चकार सर्वा ऽ आशा वाजपतिर्भवेयम् ॥३४॥

सं मा सृजामि पयसा पृथिव्याः सं मा सृजाम्यद्भिरोषधीभिः । सोऽहं वाजꣳ सनेयमग्ने ॥३५॥

पयः पृथिव्यां पय ऽ ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः । पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम् ॥३६॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेः साम्राज्येनाभिषिञ्चामि ॥३७॥

ऋताषाडृतधामाग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरसो मुदो नाम। स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥३८॥

सꣳहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरसऽआयुवो नाम। स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥३९॥

सुषुम्णः सूर्य्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो भेकुरयो नाम। स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥४०॥

इषिरो विश्वव्यचा वातो गन्धर्वस्तस्यापोऽ

अप्सरस ऽ ऊर्जो नाम॑। स न॑ ऽ इदं ब्रह्म॑ क्ष॒त्रं पा॑तु तस्मै॒ स्वाहा॒ वाट् ताभ्य॒ः स्वाहा॑ ॥४१॥

भु॒ज्युः सु॑प॒र्णो य॒ज्ञो ग॑न्ध॒र्वस्तस्य॒ दक्षि॑णा ऽ अप्स॒रस॑ स्ता॒वा नाम॑। स न॑ ऽ इ॒दं ब्रह्म॑ क्ष॒त्रं पा॑तु तस्मै॒ स्वाहा॒ वाट् ताभ्य॒ः स्वाहा॑ ॥४२॥

प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा॒ मनो॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॑ ऽ ऋक्सा॒मान्य॑प्स॒रस॒ ऽ एष्ट॑यो॒ नाम॑। स न॑ ऽ इ॒दं ब्रह्म॑ क्ष॒त्रं पा॑तु तस्मै॒ स्वाहा॒ वाट् ताभ्य॒ः स्वाहा॑ ॥४३॥

स नो॑ भुवनस्य पते प्रजापते॒ यस्य॑ त ऽ उ॒परि॑ गृ॒हा यस्य॑ वे॒ह। अ॒स्मै ब्रह्म॑णे॒ऽस्मै क्ष॒त्राय॒ महि॒ शर्म॑ यच्छ॒ स्वाहा॑ ॥४४॥

समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा । मारुतोऽसि मरुतां गणः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा । अवस्यूरसि दुवस्वाञ्छम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा ॥४५॥

यास्ते ऽ अग्ने सूर्ये रुचो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः । ताभिर्नो ऽ अद्य सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि ॥४६॥

या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः । इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते ॥४७॥

रुचं नो धेहि ब्राह्मणेषु रुच राजसु

नस्कृधि । रुचं विश्येषु शूद्रेषु मयि धेहि रुचा रुचम् ॥४८॥

तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशꣳस मा न ऽ आयुः प्रमोषीः ॥४९॥

स्वर्ण घर्मः स्वाहा । स्वर्णार्कः स्वाहा । स्वर्ण शुक्रः स्वाहा । स्वर्ण ज्योतिः स्वाहा । स्वर्ण सूर्यः स्वाहा ॥५०॥

अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यꣳ सुपर्णं वयसा बृहन्तम् । तेन वयं गमेम ब्रध्नस्य विष्टपꣳ स्वो रुहाणा ऽ अधि नाकमुत्तमम् ॥५१॥

इमौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणौ याभ्याᳬं रक्षाᳬंस्यपहᳪस्यग्ने । ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्र ऽ ऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः ॥५२॥

इन्दुर्दक्षः श्येन ऽ ऋतावा हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युः । महान्त्सधस्थे ध्रुव ऽ आ निषत्तो नमस्ते ऽ अस्तु मा मा हिᳪसीः ॥५३॥

दिवो मूर्द्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम् । विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे ॥५४॥

विश्वस्य मूर्द्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः समुद्रे ते हृदयमप्स्वायुरपो दत्तोदधिं भिन्त । दिवस्पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याव ।५५

इष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिः। तस्य न ऽ इष्टस्य प्रीतस्य द्रविणेहागमेः ॥५६॥

इष्टो ऽ अग्निराहुतः पिपर्त्तु न ऽ इष्टꣳ हविः। स्वगेदं देवेभ्यो नमः ॥५७॥

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा संभृतं चक्षुषो वा। तदनु प्रेत सुकृतामु लोकं यत्र ऽ ऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः ॥५८॥

एतꣳ सधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः। अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वो ऽ अत्र तꣳ स्म जानीत परमे व्योमन् ॥५९॥

एतं जानाथ परमे व्योमन् देवाः सधस्था विद रूपमस्य। यदागच्छात्पथिभि-

देवयानैरिष्टापूर्त्ते कृणवाथाविरस्मै ॥६०॥

उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्त्ते सᳬसृजेथामयं च । अस्मिन्त्सधस्थे ऽ अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥६१॥

येन वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥६२॥

प्रस्तरेण परिधिना स्रुचा वेद्या च बर्हिषा । ऋचेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥६३॥

यद्दत्तं यत्परादानं यत्पूर्त्तं याश्च दक्षिणाः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥६४॥

यत्र धारा ऽ अनपेता मधोर्घृतस्य च याः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥६५॥

अग्निर॑स्मि जन्म॑ना जा॒तवे॑दा घृ॒तं मे॒
चक्षु॑र॒मृतं॑ म ऽ आ॒सन् । अ॒र्कस्त्रि॒धातु॒ रज॑सो
वि॒मानो॒ऽज॑स्रो घ॒र्मो ह॒विर॑स्मि नाम॑ ॥६६॥

ऋ॒चो नामा॑स्मि॒ यजू॑ꣳषि॒ नामा॑स्मि॒
सामा॑नि॒ नामा॑स्मि । ये ऽ अ॒ग्नयः॑ पाञ्च॑-
जन्या ऽ अ॒स्यां पृ॑थि॒व्यामधि॑ । तेषा॑मसि॒
त्वमु॑त्त॒मः प्र नो॑ जी॒वात॑वे सुव ॥६७॥

वार्त्र॑हत्याय॒ शव॑से पृतना॒षाह्या॑य च ।
इन्द्र॒ त्वाव॑र्तयामसि ॥६८॥

स॒हदा॑नुं पुरुहूत क्षि॒यन्त॑मह॒स्तमि॑न्द्र॒ सं-
पि॑ण॒क् कुणा॑रुम् । अ॒भि वृ॒त्रं वर्द्ध॑मानं॒ पिया॑-
रुमपा॒दमि॑न्द्र त॒वसा॑ जघन्थ ॥६९॥

वि न॑ऽ इन्द्र मृधो॑ जहि नी॒चा य॑च्छ पृतन्य॒तः । यो ऽ अ॒स्माँ २ऽ अ॑भि॒दास॒त्यध॑रं गमया॒ तमः॑ ॥७०॥

मृगो न भी॒मः कु॑च॒रो गि॑रि॒ष्ठाः प॑रा॒वत॒ ऽ आ ज॑गन्था॒ पर॑स्याः । सृकँ॑ स॒ꣳशाय॑ प॒विमि॑न्द्र ति॒ग्मं वि शत्रू॑न्ताढि॒ वि मृधो॑ नुदस्व ॥७१॥

वै॒श्वा॒न॒रो न॑ऽ ऊ॒तय॒ ऽ आ प्र या॑तु परा॒वतः॑ । अ॒ग्निर्नः॑ सुष्टु॒तीरुप॑ ॥७२॥

पृ॒ष्टो दि॒वि पृ॒ष्टो ऽ अ॒ग्निः पृ॑थि॒व्यां पृ॒ष्टो विश्वा॒ ऽ ओष॑धी॒रा वि॑वेश । वै॒श्वा॒न॒रः सह॑सा पृ॒ष्टो ऽ अ॒ग्निः स नो॒ दिवा॒ स रि॒षस्पा॑तु नक्त॑म् ॥७३॥

अश्याम तं काममग्ने तवोती ऽ अश्या
रयिꣳ रयिवः सुवीरम् । अश्याम वाजम
वाजयन्तोऽश्याम द्युम्नमजराजरं ते ॥७४

वयं ते ऽ अद्य ररिमा हि काममुत्तानहस्ता
नमसोपसद्य । यजिष्ठेन मनसा यक्षि देवान्
स्रेधता मन्मना विप्रो ऽ अग्ने ॥७५॥

धामच्छदग्निरिन्द्रो ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः
सचेतसो विश्वे देवा यज्ञं प्रावन्तु नः शुभे ।७६।

त्वं यविष्ठ दाशुषो नॄँः पाहि शृणुधी
गिरः । रक्षा तोकमुत त्मना ॥७७॥

इत्यष्टादशोऽध्यायः ॥

अथैकोनविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १ । भारद्वाजः २, ३ । आभूतिः ४—९ । हैमवर्चिः १०—३५ । प्रजापतिः ३६, ३७ । वैखानसः ३८—४८ । शङ्खः ४९—९५ ॥

देवता—सोमः १—५, ८—१०, १५, २१, २३, २५, ३४, ३५, ५४, ७२, ७४, ८४ । इन्द्रः ६, ७, ३२, ३३, ३८, ७१, ७६, ९१ । अग्निः ११, ४०, ४१, ४८, ६४—६६ । विद्वांसः १२, ३९ । यज्ञः १३, १६, १७, १९, २२, २६—२८, ३०, ३१ । अतिथ्यादयो लिङ्गोक्ताः १४ । गृहपतिः १८ । यजमानः २० । विद्वान् २४ । द्रष्टा २९ । पितरः ३६, ४५, ४७, ४९—५३, ५५—६३, ६७—७०, ८७ । सरस्वती ३७, ८३, ८८, ९०, ९४ । पवित्र-

कर्त्ता ४२ । सविता ४३, ८०, ८५, ८६ । वि
देवाः ४४ । श्रीः ४६ । अङ्गिरसः ७३ । प्रजाप
७५, ७७—७६ । वरुणः ८१ । अश्विनौ ८२, ८
६३, ६५ । आत्मा ६२ ॥

छन्दः—निचृच्छक्करी १ । स्वराडनुष्टुप् २
भुरिक्त्रिष्टुप् ३, ७२, ७८, ८०, ८१, ८३, ८
८७, ८६, ६१ । आर्षीगायत्री ४ । निचृज्जगती
५६, ६५ । विराट्प्रकृतिः ६ । भुरिक्त्रिष्टुप्
पङ्क्तिः ८ । शक्करी ६, ११ । आर्ष्युष्णिक् १
भुरिगनुष्टुप् १२, १६, २५, २७ । अनुष्टुप् १३
१५, १७, २१—२३, २६, २८, ३०, ३१, ३
४६, ६५ । निचृदनुष्टुप् १८, १६, २४, २६, ४
भुरिगुष्णिक् २०, ७३ । निचृदतिजगती ३२ । त्रिष्टु
३३, ३४, ५३, ५६, ६६, ७४, ८२, ८६, ६
६३ । विराट्त्रिष्टुप् ३५, ४४ । निचृदष्टित्रिष्टुप् ३
भुरिगष्टिः ३७ । गायत्री ३८, ४२, ७१ । निचृद्गाय

४०, ४१, ४३ । स्वराट्पङ्क्तिः ४७, ५२, ६७, ६८ । निचृदष्टिः ४८ । स्वराट्त्रिष्टुप् ४९, ६०, ६३, ८८ । निचृत्त्रिष्टुप् ५०, ६१, ६२, ६६, ७०, ८४। भुरिक्पङ्क्तिः ५१, ५४, ५५, ९० । निचृत्पङ्क्तिः ५७ । विराट्पङ्क्तिः ५८, ९४ । विराडनुष्टुप् ६४ । भुरिगतिजगती ७५, ७९ । भुरिगतिशक्करी ७६ । अतिशक्करी ७७ ॥

स्वरः—धैवतः १, ३, ६, ७, ९, ११, ३३—३५, ४४, ४९, ५०, ५३, ५६, ६०—६३, ६६, ६९, ७०, ७२, ७४, ७८, ८०—८९, ९१—९३ । गान्धारः २, १२—१९, २१—३१, ३९, ४५, ४६, ६४, ६५ । षड्जः ४, ३८, ४०—४३, ७१ । निषादः ५, ३२, ५९, ७५, ७९, ९५ । पञ्चमः ८, ४७, ५१, ५२, ५४, ५५, ५७, ५८, ६७, ६८, ७६, ७७, ९०, ९४ । ऋषभः १०, २०, ७३ । मध्यमः ३६, ३७, ४८ ॥

स्वाद्वीं त्वां स्वादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन। मधुमतीं मधुमता सृजामि सᳬसोमेन। सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व ॥ १ ॥

परीतो षिञ्चता सुतᳬ सोमो य ऽउत्तमᳬ हविः। दधन्वान् यो नर्यो अप्स्वन्तरा सुषाव सोममद्रिभिः ॥ २ ॥

वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ् सोमो ऽअतिद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा। वायोः पूतः पवित्रेण प्राङ् सोमो ऽअतिद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ३ ॥

पुनाति ते परिस्रुतᳬ सोमᳬ सूर्यस्य

दुहिता । वारेण शश्वता तना ॥ ४ ॥

ब्रह्म क्षत्रं पवते तेज ऽ इन्द्रियꣳ सुरया सोमः सुत ऽ आसुतो मदाय । शुक्रेण देव देवताः पिपृग्धि रसेनान्नं यजमानाय धेहि ॥ ५ ॥

कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमऽउक्तिं यजन्ति । उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे ऽ एष ते योनिस्तेजसे त्वा वीर्याय त्वा बलाय त्वा ॥ ६ ॥

नाना हि वां देवहितꣳ सदस्कृतं मा सꣳ सृक्षाथां परमे व्योमन् । सुरा त्वमसि

शुष्मिणी सोम॑ ऽ एष मा मा॑ हिंसीः स्वां योनि॑मावि॒शन्ती॑ ॥ ७ ॥

उपयामगृ॑हीतोऽस्याश्विनं तेजः॑ सारस्वतं वीर्य॑मैन्द्रं बल॑म् । एष ते योनिर्मोदा॑य त्वानन्दाय॑ त्वा मह॑से त्वा ॥ ८ ॥

तेजो॑ऽसि तेजो मयि॑ धेहि वीर्य॑मसि वीर्यं मयि॑ धेहि बल॑मसि बलं मयि॑ धेह्योजो॑ऽस्योजो मयि॑ धेहि मन्युर॑सि मन्युं मयि॑ धेहि सहो॑ऽसि सहो मयि॑ धेहि ॥ ९ ॥

या व्याघ्रं विषू॑चिकोभौ वृकं॑ च रक्ष॑ति । श्येनं प॑तत्रिणं॑ सिंहं सेमं पात्वंहसः ॥ १० ॥

यदा॑पिपेष॑ मातरं॑ पुत्रः प्रमु॑दितो धय॑न् ।

एतत्तदग्ने ऽ अनृणो भवाम्यहतौ पितरौ मया। सम्पृचं स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्त विपृचं स्थ वि मा पाप्मना पृङ्क्त ॥११॥

देवा यज्ञमतन्वत भेषजं भिषजाश्विना। वाचा सरस्वती भिषगिन्द्रायेन्द्रियाणि दधतः ॥१२॥

दीक्षायै रूपꣳ शष्पाणि प्रायणीयस्य तोक्मानि। क्रयस्य रूपꣳ सोमस्य लाजाः सोमाꣳशवो मधु ॥१३॥

आतिथ्यरूपं मासरं महावीरस्य नग्नहुः। रूपमुपसदामेतत्तिस्रो रात्रीः सुरासुता ॥१४॥

सोमस्य रूपं क्रीतस्य परिस्रुत्परिषिच्यते।

अश्विभ्यां दुग्धं भेषजमिन्द्रायैन्द्रꣳ सरस्वत्या ॥१५॥

आसन्दी रूपꣳ राजासन्द्यै वेद्यै कुम्भी सुराधानी । अन्तर ऽ उत्तरवेद्या रूपं कारोतरो भिषक् ॥१६॥

वेद्या वेदिः समाप्यते बर्हिषा बर्हिरिन्द्रियम् । यूपेन यूप ऽ आप्यते प्रणीतो ऽ अग्निरग्निना ॥१७॥

हविर्धानं यदश्विनाग्नीध्रं यत्सरस्वती । इन्द्रायैन्द्रꣳ सदस्कृतं पत्नीशालं गार्हपत्यः ॥१८॥

प्रैषेभिः प्रैषानाप्नोत्याप्रीभिराप्रीर्यज्ञस्य । प्रयाजेभिरनुयाजान्वषट्कारेभिराहुतीः ॥१९॥

प॒शुभिः॑ प॒शूना॑प्नोति पु॒रो॒डाशै॑र्ह॒वी॒ᳬ᳚ष्या॑ । छन्दो॑भिः सामिधे॒नीर्या॒ज्याभि॑र्वषट्का॒रान् ॥२०॥

धा॒नाः क॑र॒म्भः सक्त॑वः परीवा॒पः पयो॒ दधि॑ । सोम॑स्य रू॒पᳬ᳚ ह॒विष॑ऽआ॒मिक्षा॒ वा॒जिनं॒ मधु॑ ॥२१॥

धा॒नाना॑ᳬ᳚ रू॒पं कुव॑लं परीवा॒पस्य॑ गो॒धूमाः॑ । सक्तू॑नाᳬ᳚ रू॒पं बद॑रमुप॒वाकाः॑ कर॒म्भस्य॑ ॥२२॥

पय॑सो रू॒पं यद्यवा॑ द॒ध्नो रू॒पं क॒र्कन्धू॑नि । सोम॑स्य रू॒पं वा॒जिनᳬ᳚ सौ॒म्यस्य॑ रू॒पमा॒मिक्षा॑ ॥२३॥

आ श्रा॒वयेति॑ स्तो॒त्रियाः॑ प्रत्याश्रा॒वो ऽ

अनुरूपः । यजेति धाय्यारूपं प्रगाथा ये यजामहाः ॥२४॥

अर्धऽऋचैरुक्थानाᳬं रूपं पदैराप्नोति निविदः । प्रणवैः शस्त्राणाᳬं रूपं पयसा सोमऽआप्यते ॥२५॥

अश्विभ्यां प्रातःसवनमिन्द्रेणैन्द्रं माध्यन्दिनम् । वैश्वदेवᳪं सरस्वत्या तृतीयमाप्तᳪं सवनम् ॥२६॥

वायव्यैर्वायव्यान्याप्नोति सतेन द्रोणकलशम् । कुम्भीभ्यामम्भृणौ सुते स्थालीभिं स्थालीराप्नोति ॥२७॥

यजुर्भिराप्यन्ते ग्रहा ग्रहै स्तोमाश्च वि-

ष्टुतीः । छन्दोभिरुक्थाशस्त्राणि साम्नावभृथ ऽ आप्यते ॥२८॥

इडाभिर्भक्षानाप्नोति सूक्तवाकेनाशिषः । शंयुना पत्नीसंयाजान्त्समिष्टयजुषा सᳬस्थाम् ॥२९॥

व्रतेन दीक्षामाप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम् । दक्षिणा श्रद्धामाप्नोति श्रद्धया सत्यमाप्यते ॥३०॥

एतावद्रूपं यज्ञस्य यद्देवैर्ब्रह्मणा कृतम् । तदेतत्सर्वमाप्नोति यज्ञे सौत्रामणी सुते ॥३१॥

सुरावन्तं बर्हिषदᳬ सुवीरं यज्ञᳬ हिन्वन्ति महिषा नमोभिः । दधानाः सोमं दिवि

देवतासु मदेमेन्द्रं यजमानाः स्वर्काः ॥३२॥

यस्ते रसः सम्भृत ऽ ओषधीषु सोमस्य शुष्मः सुरया सुतस्य । तेन जिन्व यजमानं मदेन सरस्वतीमश्विनाविन्द्रमग्निम् ॥३३॥

यमश्विना नमुचेरासुरादधि सरस्वत्यसुनोदिन्द्रियाय । इमं तꣳ शुक्रं मधुमन्तमिन्दुꣳ सोमꣳ राजानमिह भक्षयामि ॥३४॥

यदत्र रिप्तꣳ रसिनः सुतस्य यदिन्द्रो ऽ अपिबच्छचीभिः । अहं तदस्य मनसा शिवेन सोमꣳ राजानमिह भक्षयामि ॥३५॥

पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः

प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः । अक्षन् पितरोऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरः पितरः शुन्धध्वम् ॥३६॥

पुनन्तु मा पितरः सोम्यासः पुनन्तु मा पितामहाः पुनन्तु प्रपितामहाः । पवित्रेण शतायुषा । पुनन्तु मा पितामहाः पुनन्तु प्रपितामहाः । पवित्रेण शतायुषा विश्वमायुर्व्यश्नवै ॥३७॥

अग्न ऽ आयूᳬषि पवस ऽ आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥३८॥

पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनसा धियः । पुनन्तु विश्वा भूतानि जातवेदः पुनीहि मा ।३९।

पवित्रेण पुनीहि मा शुक्रेण देव दीद्यत् । अग्ने क्रत्वा क्रतूँ२ऽ रनु ॥४०॥

यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने विततमन्तरा । ब्रह्म तेन पुनातु मा ॥४१॥

पवमानः सो ऽ अद्य नः पवित्रेण विचर्षणिः । यः पोता स पुनातु मा ॥४२॥

उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च । मां पुनीहि विश्वतः ॥४३॥

वैश्वदेवी पुनती देव्यागाद्यस्यामिमा बह्व्यस्तन्वो वीतपृष्ठाः । तया मदन्तः सधमादेषु वयᳪ स्याम पतयो रयीणाम् ॥४४॥

ये समानाः समनसः पितरो यमराज्ये ।

तेषां लोकः स्वधा नमो यज्ञो देवेषु कल्पताम् ॥४५॥

ये समानाः समनसो जीवा जीवेषु मामकाः । तेषाᳬं श्रीर्मयि कल्पतामस्मिँल्लोके शतᳬं समाः ॥४६॥

द्वे सृती ऽ अशृणवं पितॄणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् । ताभ्यामिदं विश्वमेजत्समेति यदन्तरा पितरं मातरं च ॥४७॥

इदं हविः प्रजननं मे ऽ अस्तु दशवीरᳬं सर्वगणᳬं स्वस्तये । आत्मसनि प्रजासनि पशुसनि लोकसन्यभयसनि । अग्निः प्रजां बहुलां मे करोत्वन्नं पयो रेतो ऽ अस्मासु धत्त ॥४८॥

उदीरतामवर ऽ उत्परास ऽ उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः । असुं य ऽ ईयुरवृका ऽ ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु ॥४९॥

अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा ऽ अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः । तेषां वयᳪ सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥५०॥

ये नः पूर्वे पितरः सोम्यासोऽनूहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः । तेभिर्यमः सᳪरराणो हवीᳪष्युशन्नुशद्भिः प्रतिकाममत्तु ॥५१॥

त्वᳪ सोम प्रचिकितो मनीषा त्वᳪ रजिष्ठ-मनु नेषि पन्थाम् । तव प्रणीती पितरो न ऽ इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः ॥५२॥

त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः। वन्वन्नवातः परिधीँ २ऽ रपोर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवा भवा नः ॥५३॥

त्वꣳ सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवीऽआ ततन्थ। तस्मै तऽइन्दो हविषा विधेम वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥५४॥

बर्हिषदः पितरऽऊत्यर्वागिमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम्। तऽआ गतावसा शंतमेनाथा नः शं योररपो दधात ॥५५॥

आहं पितृन्त्सुविदत्राँ२ऽ अवित्सि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः। बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्तऽइहागमिष्ठाः ॥५६॥

उप॑हूताः पि॒तर॑ः सो॒म्यासो॑ ब॒र्हि॒ष्येषु नि॒धिषु॑ प्रि॒येषु॑ । त ऽ आ ग॑मन्तु त ऽ इ॒ह श्रु॑व॒न्त्वधि॑ ब्रुवन्तु ते॒ऽव॒न्त्व॒स्मान् ॥५७॥

आ य॑न्तु नः पि॒तर॑ः सो॒म्यासो॑ऽग्निष्वा॒त्ताः प॒थिभि॑र्दे॒व॒यानैः॑ । अ॒स्मिन् य॒ज्ञे स्व॒धया॒ मद॒न्तोऽधि॑ ब्रुवन्तु ते॒ऽव॒न्त्व॒स्मान् ॥५८॥

अग्नि॑ष्वात्ताः पित॒र ऽ एह ग॑च्छ॒त सद॑ःसदः सदत सुप्रणीतयः । अ॒त्ता ह॒वीꣳषि प्रय॑तानि ब॒र्हिष्यथा॑ र॒यिꣳ सर्व॑वीरं दधातन ॥५९॥

ये ऽ अ॑ग्निष्वा॒त्ता ये ऽ अन॑ग्निष्वा॒त्ता मध्ये॑ दि॒वः स्व॒धया॑ मा॒दय॑न्ते । तेभ्य॑ः स्व॒राडसु॑नीतिमे॒तां य॑थाव॒शं त॒न्वं॑ कल्पयाति ॥६०॥

अग्निष्वात्तानृतुमतो हवामहे नाराशꣳसे सोमपीथं यऽआशुः। ते नो विप्रासः सुहवा भवन्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥६१॥

आच्या जानु दक्षिणतो निषद्येमं यज्ञमभि गृणीत विश्वे। मा हिꣳसिष्ट पितरः केन चिन्नो यद्व ऽआगः पुरुषता कराम ॥६२॥

आसीनासो ऽअरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त दाशुषे मर्त्याय। पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत त ऽइहोर्जं दधात ॥६३॥

यमग्ने कव्यवाहन त्वं चिन्मन्यसे रयिम्। तन्नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा पनया युजम्॥६४॥

योऽअग्निः कव्यवाहनः पितॄन्यक्षदृता-

वृधः । प्रेदु हव्यानि वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य ऽ आ ॥६५॥

त्वमग्न ऽ ईडितः कव्यवाहनावाड्ढव्यानि सुरभीणि कृत्वी । प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते ऽ अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवीꣳषि॥६६॥

ये चेह पितरो ये च नेह याँश्च विद्म याँ२ ऽ उ च न प्रविद्म । त्वं वेत्थ यति ते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञꣳ सुकृतं जुषस्व ॥६७॥

इदं पितृभ्यो नमो ऽ अस्त्वद्य ये पूर्वासो य ऽ उपरास ऽ ईयुः । ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनꣳ सुवृजनासु विक्षु ॥६८॥

अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो ऽ

अग्न ऽ ऋतमांशुषाणाः । शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामां भिन्दन्तो ऽ अरुणीरपं व्रन् ॥६९॥

उशन्तस्त्वा नि धीमह्युशन्तः समिधीमहि । उशन्नुशत ऽ आ वह पितृन्हविषे ऽ अत्तवे ॥७०॥

अपां फेनेन नमुचेः शिरं ऽ इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः ॥७१॥

सोमो राजामृतं सुत ऽ ऋजीषेणाजहान्मृत्युम् । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानं शुक्रमन्धस ऽ इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७२॥

अद्भ्यः क्षीरं व्यपिबत् क्रुङ्ङाङ्गिरसो धिया । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानं शुक्रम-

न्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७३॥

सोममद्भ्यो व्यपिबच्छन्दसा हंसः शुचिषत् । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस ऽ इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७४॥

अन्नात्परिस्रुतो रसं ब्रह्मणा व्यपिबत् क्षत्रं पयः सोमं प्रजापतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस ऽ इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७५॥

रेतो मूत्रं वि जहाति योनिं प्रविशदिन्द्रियम् । गर्भो जरायुणावृत ऽ उल्बं जहाति जन्मना । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस ऽ

इन्द्र॑स्येन्द्रि॒यमि॒दं पयो॒ऽमृत॒ं मधु॑ ॥७६॥

दृ॒ष्ट्वा रू॒पे व्याक॑रोत्सत्यानृ॒ते प्र॒जाप॑तिः।
अश्र॑द्धामनृ॒तेऽद॑धाच्छ्र॒द्धा सत्ये प्र॒जाप॑तिः।
ऋ॒तेन॑ स॒त्यमि॑न्द्रि॒यं वि॒पान॑ꣳ शु॒क्रमन्ध॑स॒ऽ
इन्द्र॑स्येन्द्रि॒यमि॒दं पयो॒ऽमृत॒ं मधु॑ ॥७७॥

वेदे॑न रू॒पे व्य॑पिब॒त्सुता॒सुतौ॑ प्र॒जाप॑तिः।
ऋ॒तेन॑ स॒त्यमि॑न्द्रि॒यं वि॒पान॑ꣳ शु॒क्रमन्ध॑स॒ऽ
इन्द्र॑स्येन्द्रि॒यमि॒दं पयो॒ऽमृत॒ं मधु॑ ॥७८॥

दृ॒ष्ट्वा परि॑स्रु॒तो रस॑ꣳ शु॒क्रेण॑ शु॒क्रं व्य॑पिब॒त् पय॒ः सोमं॑ प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमि॑न्द्रि॒यं वि॒पान॑ꣳ शु॒क्रमन्ध॑स॒ऽ इन्द्र॑स्येन्द्रि॒यमि॒दं पयो॒ऽमृत॒ं मधु॑ ॥७९॥

सीसे॑न॒ तन्त्रं॒ मन॑सा मनी॒षिण॑ ऽ ऊर्णा-सू॒त्रेण॑ क॒वयो॑ वयन्ति । अ॒श्विना॑ य॒ज्ञꣳ स॑वि॒ता सर॑स्व॒तीन्द्र॑स्य रू॒पं वरु॑णो भि॒ष॒ज्यन् ॥८०॥

तद॑स्य रू॒पम॒मृत॒ꣳ शची॑भिस्ति॒स्रो द॑धुर्दे॒वता॑: सꣳररा॒णाः । लोमा॑नि॒ शष्पै॑र्ब॒हुधा॒ न तोक्म॑भि॒स्त्वग॑स्य मा॒ꣳसम॑भव॒न्न ला॒जाः ॥८१॥

तद॒श्विना॑ भि॒षजा॑ रु॒द्रव॑र्तनी॒ सर॑स्वती वय॒ति पेशो॒ ऽ अन्त॑रम् । अस्थि॑ म॒ज्जानं॒ मास॑रैः कारोत॒रेण॒ दध॑तो॒ गवा॑ं त्व॒चि ॥८२॥

सर॑स्वती॒ मन॑सा पेश॒लं वसु॒ नास॑त्या॒भ्यां वयति दर्श॒तं वपु॑: । रसं॑ परि॒स्रुता॒ न

रोहितं नग्नहुर्धीरस्तसरं न वेम ॥८३॥

पयसा शुक्रममृतं जनित्रꣳ सुरया मूत्रा-ज्जनयन्त रेतः । अपामतिं दुर्मतिं बाधमाना ऽऊवध्यं वातꣳ सब्वं तदारात् ॥८४॥

इन्द्रः सुत्रामा हृदयेन सत्यं पुरोडाशेन सविता जजान । यकृत् क्लोमानं वरुणो भिषज्यन् मतस्ने वायव्यैर्न मिनाति पित्तम् ॥८५॥

आन्त्राणि स्थालीर्मधु पिन्वमाना गुदाः पात्राणि सुदुघा न धेनुः । श्येनस्य पत्रं न प्लीहा शचीभिरासन्दी नाभिरुदरं न माता ॥८६॥

कुम्भो वनिष्ठुर्जनिता शचीभिर्यस्मिन्नग्रे

योन्यां गर्भो॑ऽ अन्तः । प्लाशिर्व्यक्तः शतधा॑र
ऽ उत्सो॑ दुहे न कुम्भी स्वधां पितृभ्यः॥८७॥

मुख॑ꣳ सद॑स्य शिर॒ऽइत् सते॑न जिह्वा प॒वि-
त्रम॒श्विना॒सन्त्सर॑स्वती । चप्यं॒ न पा॒युर्भि॒षग॑स्य
बालो॒ व॒स्तिर्न शेपो॒ हर॑सा तर॒स्वी ॥८८॥

अ॒श्विभ्यां॒ चक्षु॑र॒मृतं॒ ग्रहा॑भ्यां॒ छाग॑न॒ तेजो॑
ह॒विषा॑ शृतेन॑ । पक्ष्मा॑णि गो॒धूमैः॒ कुव॑लै-
रुता॒नि पेशो॒ न शु॒क्रमसि॑तं वसाते ॥८९॥

अ॒वि॒र्न मे॒षो ना॒सि वी॒र्या॑य प्रा॒णस्य॑
पन्था॑ऽ अ॒मृतो॒ ग्रहा॑भ्याम् । सर॑स्वत्युप॒वाकै॑-
र्व्या॒नं नस्या॑नि ब॒र्हिर्बद॑रैर्जजान ॥९०॥

इन्द्र॑स्य रू॒पमृ॑ष॒भो बला॑य कर्णा॑भ्या॒ꣳ

श्रोत्रममृतं ग्रहाभ्याम् । यवा न बर्हिर्भ्रुवि केसराणि कर्कन्धु जज्ञे मधु सारघं मुखात् ॥९१॥

आत्मन्नुपस्थे न वृकस्य लोम मुखे श्मश्रूणि न व्याघ्रलोम । केशा न शीर्षन्यशसे श्रियै शिखा सिꣳहस्य लोम त्विषिरिन्द्रियाणि ॥९२॥

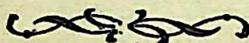
अङ्गान्यात्मन् भिषजा तदश्विनात्मानमङ्गैः समधात् सरस्वती । इन्द्रस्य रूपꣳ शतमानमायुश्चन्द्रेण ज्योतिरमृतं दधानाः ॥९३॥

सरस्वती योन्यां गर्भमन्तरश्विभ्यां पत्नी सुकृतं बिभर्ति । अपाꣳ रसेन वरुणो न साम्नेन्द्रꣳ श्रियै जनयन्नप्सु राजा ॥९४॥

तेजः पशूनाꣳ हविरिन्द्रियावत् परिस्रुता पयसा सारघं मधु । अश्विभ्यां दुग्धं भिषजा सरस्वत्या सुतासुताभ्याममृतः सोम इन्दुः ॥९५॥

इत्येकोनविंशोऽध्यायः ॥

अथ विंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १, २, ४—२०, २२, २३, २७, २८, ३१, ३४, ३५ । अश्विनौ ३ । प्रस्कण्वः २१ । आश्वतराश्विः २४—२६ । विश्वामित्रः २९, ५३ । नृमेधपुरुषमेधौ ३० । कौण्डिन्य. ३२ । काक्षीवत्सुकीर्त्तिः ३३ । आङ्गिरसः ३६—४६ । वामदेवः

४७—४९ । गर्गः ५०—५२ । वसिष्ठः ५४ । विदर्भिः ५५—८० । गृत्समदः ८१—८३ । मधुच्छन्दाः ८४—९० ॥

देवता—सभेशः १—३, ९, १० । सभापतिः ४—६, ८ । राजा ७ । उपदेशकाः ११ । विश्वेदेवाः १२ । अध्यापकोपदेशकौ १३ । अग्निः १४, २२, २४—२६, ७८, ७९ । वायुः १५ । सूर्यः १६, २१ । लिङ्गोक्ताः १७, ३४, ३५ । वरुणः १८ । आपः १९, २० । समिद् २३ । सोमः २७, ३३ । इन्द्रः २८—३१, ३६, ३८—४०, ४७—५४, ८७—८९ । परमात्मा ३२ । तनूनपाद् ३७ । उषासानक्ता ४१ । दैव्याध्यापकोपदेशकौ ४२ । तिस्रो दैव्यः ४३ । त्वष्टा ४४ । वनस्पतिः ४५ । स्वाहाकृतयः ४६ । अश्विसरस्वतीन्द्राः ५५—६९, ७३—७७, ८०, ९० । इन्द्रसवितृवरुणाः ७०—७२ । अश्विनौ ८१—८३ । सरस्वती ८४—८६ ॥

छन्दः—द्विपदाविराड्गायत्री १ । भुरिगुष्णिक् २, २८ । अतिधृतिः ३ । निचृदार्षीगायत्री ४ । अनुष्टुप् ५, ६, १३, २५, ३४, ५५, ५७, ५९—६६, ६८, ७०—७२, ७५ । निचृद्गायत्री ७, ८३, ८५, ८७ । निचृदनुष्टुप् ८, १४—१६, २४, २६, ५८, ६९, ७३, ७४, ९० । निचृज्जगती ९ । विराट्शक्वरी १० । पङ्क्तिः ११, २२, ३२, ४९ । प्रकृतिः १२ । भुरिक्त्रिष्टुप् १७, ४० । भुरिगत्यष्टिः १८ । निचृदतिजगती १९ । भुरिगनुष्टुप् २०, ६७ । विराडनुष्टुप् २१, २७, ५६, ७६, ८० । स्वराडतिशक्वरी २३ । गायत्री २९, ३१, ८४, ८६, ८८, ८९ । बृहती ३० । विराट्त्रिष्टुप् ३३, ५०, ७७ । निचृदुपरिष्टाद्बृहती ३५ । त्रिष्टुप् ३६—३८ ४१—४३, ४५, ४६ । निचृत्त्रिष्टुप् ३९, ४४, ४८ । भुरिक्पङ्क्तिः ४७, ५१, ५२, ५४, ७९ । निचृद्बृहती ५३ । जगती ७८ । विराड्गायत्री ८१, ८२ ॥

स्वरः—षड्जः १,३,४, ७, २६, ३१, ८१—८६ । ऋषभः २, २८ । गान्धारः ५, ६, ८, १३—१६, १८, २०, २१. २४—२७, ३४, ५५—७६, ८०, ६० । निषादः ६, १६, ७८ । धैवतः १०, १२, १७, ३३, ३६—४६, ४८, ५०, ७७ । पञ्चमः ११, २२, २३, ३२. ४७, ४६, ५१, ५२, ५४, ७६ । मध्यमः ३०, ३५, ५३ ॥

क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य नाभिरसि ।
मा त्वा हिꣳसीन्मा मा हिꣳसीः ॥ १ ॥

निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा । साम्राज्याय सुक्रतुः । मृत्योः पाहि विद्योत्पाहि ॥२॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । अश्विनोर्भैषज्येन तेजसे

ब्रह्मवर्च्चसायाभि षिञ्चामि सरस्वत्यै भैषज्येन वीर्यायान्नाद्यायाभि षिञ्चामीन्द्रस्येन्द्रियेण बलाय श्रियै यशसेऽभि षिञ्चामि ॥ ३ ॥

कोऽसि कतमोऽसि कस्मै त्वा काय त्वा। सुश्लोक सुमङ्गल सत्यराजन् ॥ ४ ॥

शिरो मे श्रीर्यशो मुखं त्विषिः केशाश्च श्मश्रूणि। राजा मे प्राणोऽ अमृतꣳ सम्राट् चक्षुर्विराट् श्रोत्रम् ॥ ५ ॥

जिह्वा मे भद्रं वाङ् महो मनो मन्युः स्वराड् भामः। मोदाः प्रमोदाऽ अङ्गुलीरङ्गानि मित्रं मे सहः ॥ ६ ॥

बाहू मे बलमिन्द्रियꣳ हस्तौ मे कर्म

वी॒र्य॑म् । आ॒त्मा क्ष॒त्रमु॒रो॒ मम॑ ॥ ७ ॥

पृ॒ष्ठीर्मे॑ रा॒ष्ट्रमु॒दर॒मꣳसौ॑ ग्री॒वाश्च॒ श्रोणी॑ । ऊ॒रू ऽ अ॑र॒त्नी जानु॑नी वि॒शो॒ मेऽङ्गा॑नि स॒र्वतः॑ ॥ ८ ॥

नाभि॑र्मे चि॒त्तं वि॒ज्ञानं॑ पा॒युर्मेऽप॑चितिर्भ॒सत् । आ॒न॒न्द॒न॒न्दावा॒ण्डौ मे॒ भग॒ः सौभा॑ग्य॒म् पस॑ः । जङ्घा॑भ्यां प॒द्भ्यां धर्मो॑ऽस्मि वि॒शि राजा॒ प्रति॑ष्ठितः ॥ ९ ॥

प्रति॑ क्ष॒त्रे प्रति॑ तिष्ठामि रा॒ष्ट्रे प्रत्यश्वे॑षु प्रति॑ तिष्ठामि॒ गोषु॑ । प्रत्यङ्गे॑षु प्रति॑ तिष्ठाम्या॒त्मन् प्रति॑ प्रा॒णेषु प्रति॑ तिष्ठामि पु॒ष्टे प्रति॒ द्यावा॑पृथि॒व्योः प्रति॑ तिष्ठामि य॒ज्ञे ॥ १० ॥

त्रया देवा ऽ एकादश त्रयस्त्रिꣳशाः सुराधसः। बृहस्पतिपुरोहिता देवस्य सवितुः सवे। देवा देवैरवन्तु मा ॥११॥

प्रथमा द्वितीयैर्द्वितीयास्तृतीयैस्तृतीयाः सत्येन सत्यं यज्ञेन यज्ञो यजुर्भिर्यजूꣳषि सामभिः सामान्यृग्भिर्ऋचः पुरोऽनुवाक्याभिः पुरोऽनुवाक्या याज्याभिर्याज्या वषट्कारैर्वषट्कारा ऽ आहुतिभिराहुतयो मे कामान्त्समर्धयन्तु भूः स्वाहा ॥१२॥

लोमानि प्रयतिर्मम त्वङ् म ऽ आनतिरागतिः। माꣳसं म ऽ उपनतिर्वस्वस्थि मज्जा म ऽ आनतिः ॥१३॥

यद्देवा देवहेडनं देवासश्चकृमा वयम् । अग्नि-
र्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः ॥१४॥

यदि दिवा यदि नक्तमेनाꣳसि चकृमा
वयम् । वायुर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्च-
त्वꣳहसः ॥१५॥

यदि जाग्रद्यदि स्वप्न ऽ एनाꣳसि चकृमा
वयम् । सूर्यो मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्च-
त्वꣳहसः ॥१६॥

यद् ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये ।
यच्छूद्रे यदर्ये यदेनश्चकृमा वयं यदेकस्याधि
धर्मणि तस्यावयजनमसि ॥१७॥

यदापो ऽ अघ्न्या ऽइति वरुणेति शपामहे

ततो॑ वरुण नो मुञ्च । अव॑भृथ निचुम्पुण निचे॒रुर॑सि निचुम्पुणः । अव॑ दे॒वैर्दे॒वकृ॑त॒मेनो॒ऽय॒क्ष्यव॒ मर्त्यै॒र्मर्त्य॑कृतं पुरु॒राव्णो॑ देव रि॒षस्पा॑हि ॥१८॥

स॒मु॒द्रे ते॒ हृद॑यम॒प्स्व॒न्तः सं त्वा॑ विश॒न्त्वोष॑धीरु॒ताप॑ः । सु॒मि॒त्रि॒या न॒ऽआप॒ऽओष॑धयः सन्तु दु॒र्मि॒त्रि॒यास्तस्मै॑ सन्तु॒ यो॒ऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मः ॥१९॥

द्रु॒प॒दादि॑व मुमुचा॒नः स्वि॒न्नः स्ना॒तो मला॑दिव । पू॒तं प॒वित्रे॑णे॒वाज्य॒माप॑ः शुन्धन्तु॒ मैन॑सः ॥२०॥

उद्व॒यं तम॑स॒स्परि॒ स्वः॒ पश्य॑न्त॒ऽउत्त॑रम् ।

देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥२१॥

अपोऽ अद्यान्वचारिषꣳ रसेन समसृक्ष्महि । पयस्वानग्नऽ आगमं तं मा सꣳ सृज वर्चसा प्रजया च धनेन च ॥२२॥

एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेहि । समाववर्ति पृथिवी समुषाः समु सूर्यः । समु विश्वमिदं जगत् । वैश्वानरज्योतिर्भूयासं विभून्कामान्व्यश्नवै भूः स्वाहा ॥२३॥

अभ्या दधामि समिधमग्ने व्रतपते त्वयि । व्रतं च श्रद्धां चोपैमीन्धे त्वा दीक्षितो ऽअहम् ॥२४॥

यत्र ब्रह्म च क्षत्रं च सम्यञ्चौ चरतः सह। तं लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र देवाः सहाग्निना ।२५।

यत्रेन्द्रश्च वायुश्च सम्यञ्चौ चरतः सह । तं लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र सेदिर्न विद्यते ।।२६।।

अंशुना ते अंशुः पृच्यतां परुषा परुः । गन्धस्ते सोममवतु मदाय रसो ऽअच्युतः ।।२७।।

सिञ्चन्ति परि षिञ्चन्त्युत्सिञ्चन्ति पुनन्ति च । सुरायै बभ्र्वै मदे किन्त्वो वदति किन्त्वः ।।२८।।

धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम् । इन्द्र प्रातर्जुषस्व नः ।।२९।।

बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् । येन ज्योतिरजनयन्नृतावृधो देवं देवाय जागृवि ॥३०॥

अध्वर्यो ऽ अद्रिभिः सुतꣳ सोमं पवित्र ऽ आ नय । पुनीहीन्द्राय पातवे ॥३१॥

यो भूतानामधिपतिर्यस्मिँल्लोका ऽ अधि श्रिताः । य ऽ ईशे महतो महाँस्तेन गृह्णामि त्वामहं मयि गृह्णामि त्वामहम् ॥३२॥

उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्ण ऽ एष ते योनिरश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे ॥३३॥

प्राणपा मे ऽ अपानपाश्चक्षुष्पाः श्रोत्रपाश्च

मे । वाचो मे विश्वभेषजो मनसोऽसि विलायकः ॥३४॥

अश्विनकृतस्य ते सरस्वतिकृतस्येन्द्रेण सुत्राम्णा कृतस्य । उपहूत ऽ उपहूतस्य भक्षयामि ॥३५॥

समिद्ध ऽ इन्द्र ऽ उषसामनीके पुरोरुचा पूर्वकृद्वावृधानः । त्रिभिर्देवैस्त्रिᳪंशता वज्रबाहुर्जघान वृत्रं वि दुरो ववार ॥३६॥

नराशᳪंसः प्रति शूरो मिमानस्तनूनपात्प्रति यज्ञस्य धाम । गोभिर्वपावान्मधुना समञ्जन्हिरण्यैश्चन्द्री यजति प्रचेताः ॥३७॥

ईडितो देवैर्हरिवाँ२ऽ अभिष्टिराजुह्वानो

हुविषा शर्द्धमानः । पुरन्दुरो गोत्रभिद्वज्रबाहुरा यातु युज्ञमुप नो जुषाणः ॥३८॥

जुषाणो बुर्हिर्हरिवान्न ऽ इन्द्रः प्राचीनॅ सीदत्प्रदिशा पृथिव्याः । उरुप्रथाः प्रथमानॅ स्योनमादित्यैरुक्तं वसुभिः सजोषाः ॥३९॥

इन्द्रं दुरः कवष्यो धावमाना वृषाणं यन्तु जनयः सुपत्नीः । द्वारो देवीरुभितो वि श्रयन्ताथ्ँ सुवीरा वीरं प्रथमाना महोभिः ॥४०॥

उषासानक्ता बृहती बृहन्तं पयस्वती सुदुघे शूरमिन्द्रम् । तन्तुं ततं पेशसा संवयन्ती देवानां देवं यजतः सुरुक्मे ॥४१॥

दैव्या मिमा॑ना मनु॑षः पुरु॒त्रा होता॑रा॒विन्द्र॑ प्रथ॒मा सु॒वाचा॑। मू॒र्द्धन्य॒ज्ञस्य॒ मधु॑ना॒ दधा॑ना प्रा॒चीन॒ं ज्योति॑र्ह॒विषा॑ वृधातः ॥४२॥

ति॒स्रो दे॒वीर्ह॒विषा॒ वर्द्ध॑माना॒ऽ इन्द्रं॑ जुषा॒णा जन॑यो॒ न पत्नीः॑। अच्छि॑न्नं॒ तन्तुं॒ पय॑सा॒ सर॑स्व॒तीडा॑ दे॒वी भार॑ती वि॒श्वतू॑र्त्तिः ॥४३॥

त्वष्टा॑ द॒धच्छुष्म॒मिन्द्रा॑य॒ वृष्णोऽपा॒कोऽचिष्टु॒र्य॒शसे॑ पु॒रूणि॑। वृषा॒ यज॒न्वृष॑णं॒ भूरि॑रेता मू॒र्द्धन्य॒ज्ञस्य॒ सम॑नक्तु दे॒वान् ॥४४॥

वन॒स्पति॒रव॑सृष्टो॒ न पाशै॒स्त्मन्या॑ सम॒ञ्जञ्छ॑मि॒ता न दे॒वः। इन्द्र॑स्य ह॒व्यैर्ज॒ठरं॑ पृणा॒नः स्वदा॑ति य॒ज्ञं मधु॑ना घृ॒तेन॑ ॥४५॥

स्तोकानामिन्दुं प्रति शूर ऽ इन्द्रो वृषायमाणो वृषभस्तुराषाट्। घृतप्रुषा मनसा मोदमानाः स्वाहा देवा ऽ अमृता मादयन्ताम् ॥४६॥

आ यात्विन्द्रोऽवस ऽ उप न ऽ इह स्तुतः सधमादस्तु शूरः। वावृधानस्तविषीर्यस्य पूर्वीर्द्यौर्न क्षत्रमभिभूति पुष्यात् ॥४७॥

आ न ऽ इन्द्रो दूरादा न ऽ आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः। ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः सङ्गे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून् ॥४८॥

आ न इन्द्रो हरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोऽवसे राधसे च। तिष्ठाति वज्री मघवा विरप्शीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ ॥४९॥

त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रꣳ हवेहवे सुहवꣳ शूरमिन्द्रम्। ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रꣳ स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः ॥५०॥

इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ२ऽ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो ऽ अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥५१॥

तस्य वयꣳ सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम। स सुत्रामा स्ववाँ२ऽ इन्द्रो ऽ अस्मे ऽ आराच्चिद् द्वेषः सनुतर्युयोतु ॥५२॥

आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः। मा त्वा के चिन्नि यमन्विं न पाशिनोऽति धन्वेव ताँ२ऽ इहि ॥५३॥

एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासोऽअभ्यर्चन्त्यर्कैः । स न स्तुतो वीरवद्धातु गोमद्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥५४॥

समिद्धोऽअग्निरश्विना तप्तो घर्मो विराट् सुतः । दुहे धेनुः सरस्वती सोमꣳ शुक्रमिहेन्द्रियम् ॥५५॥

तनूपा भिषजा सुतेऽश्विनोभा सरस्वती । मध्वा रजाꣳसीन्द्रियमिन्द्राय पथिभिर्वहान् ॥५६॥

इन्द्रायेन्दुꣳ सरस्वती नराशꣳसेन नग्नहुम् । अधातामश्विना मधु भेषजं भिषजा सुते ॥५७॥

आजुह्वाना सरस्वतीन्द्रायेन्द्रियाणि वीर्यम् ।

इडाभिरश्विनाविषꣳ समूर्जꣳ सꣳ रयिं दधुः ॥५८॥

अश्विना नमुचेः सुतꣳ सोमꣳ शुक्रं परिस्रुता । सरस्वती तमा भरद् बर्हिषेन्द्राय पातवे ॥५९॥

कवष्यो न व्यचस्वतीरश्विभ्यां न दुरो दिशः । इन्द्रो न रोदसी ऽ उभे दुहे कामान्त्सरस्वती ॥६०॥

उषासानक्तमश्विना दिवेन्द्रꣳ सायमिन्द्रियैः । संजानाने सुपेशसा समञ्जाते सरस्वत्या ॥६१॥

पातं नो ऽ अश्विना दिवा पाहि नक्तꣳ

सरस्वति । दैव्या होतारा भिषजा पातमिन्द्रꣳ सचा सुते ॥६२॥

तिस्रस्त्रेधा सरस्वत्यश्विना भारतीडा । तीव्रं परिस्रुता सोममिन्द्राय सुषुवुर्मदम् ॥६३॥

अश्विना भेषजं मधु भेषजं नः सरस्वती । इन्द्रे त्वष्टा यशः श्रियꣳ रूपꣳ रूपमधुः सुते ॥६४॥

ऋतुथेन्द्रो वनस्पतिः शशमानः परिस्रुता । कीलालमश्विभ्यां मधु दुहे धेनुः सरस्वती ॥६५॥

गोभिर्न सोममश्विना मासरेण परिस्रुता । समधातꣳ सरस्वत्या स्वाहेन्द्रे सुतं मधु ॥६६॥

अश्विना हविरिन्द्रियं नमुचेर्धिया सर-
स्वती । आ शुक्रमासुराद्वसु मघमिन्द्राय
जभ्रिरे ॥६७॥

यमश्विना सरस्वती हविषेन्द्रमवर्द्धयन् ।
स बिभेद बलं मघं न मुचावासुरे सचा ॥६८॥

तमिन्द्रं पशवः सचाश्विनोभा सर-
स्वती । दधाना ऽ अभ्यनूषत हविषा यज्ञ ऽ
इन्द्रियैः ॥६९॥

य ऽ इन्द्रं ऽ इन्द्रियं दधुः सविता वरुणो भगः ।
स सुत्रामा हविष्पतिर्यजमानाय सश्चत ॥७०॥

सविता वरुणो दधद्यजमानाय दाशुषे ।
आदत्त नमुचेर्वसु सुत्रामा बलमिन्द्रियम् ॥७१॥

वरुणः क्षत्रमिन्द्रियं भगेन सविता श्रियम् ।
सुत्रामा यशसा बलं दधाना यज्ञमाशत ॥७२॥

अश्विना गोभिरिन्द्रियमश्वेभिर्वीर्यं बलम् ।
हविषेन्द्रꣳ सरस्वती यजमानमवर्द्धयन् ॥७३॥

ता नासत्या सुपेशसा हिरण्यवर्त्तनी नरा ।
सरस्वती हविष्मतीन्द्र कर्मसु नोऽवत ॥७४॥

ता भिषजा सुकर्मणा सा सुदुघा सरस्वती ।
स वृत्रहा शतक्रतुरिन्द्राय दधुरिन्द्रियम् ॥७५॥

युवꣳ सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा ।
विपिपानाः सरस्वतीन्द्रं कर्मस्वावत ॥७६॥

पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यै-
र्दꣳसनाभिः । यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः

सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥७७॥

यस्मिन्नश्वास ऽ ऋषभास ऽ उक्षणो वशा मेषा ऽ अवसृष्टास ऽ आहुताः । कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनय चारुमग्नये ॥७८॥

अहाव्यग्ने हविरास्ये ते स्रुचीव घृतं चम्वीव सोमः । वाजसनिꣳ रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम् ॥७९॥

अश्विना तेजसा चक्षुः प्राणेन सरस्वती वीर्यम् । वाचेन्द्रो बलेनेन्द्राय दधुरिन्द्रियम् ॥८०॥

गोमदू षु णासत्याश्वावद्यातमश्विना । वर्त्ती रुद्रा नृपाय्यम् ॥८१॥

न यत्परो नान्तर ऽ आदधर्षद्वृषण्वसू ।
दुःशꣳसो मर्त्यो रिपुः ॥८२॥

ता न ऽ आ वोढमश्विना रयिं पिशङ्ग-
सन्दृशम् । धिष्ण्या वरिवोविदम् ॥८३॥

पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनी-
वती । यज्ञं वष्टु धियावसुः ॥८४॥

चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् ।
यज्ञं दधे सरस्वती ॥८५॥

महो ऽ अर्णः सरस्वती प्र चेतयति
केतुना । धियो विश्वा वि राजति ॥८६॥

इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता ऽ इमे त्वा-
यवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥८७॥

इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥८८॥

इन्द्रा याहि तूतुजान ऽ उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥८९॥

अश्विना पिबतां मधु सरस्वत्या सजोषसा । इन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्तांꣳ सोम्यं मधु ॥९०॥

इति विंशोऽध्यायः ॥

समाप्ता चेयं पूर्वविंशतिः ॥

अथोत्तरविंशतिः ॥

अथैकविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—शुनःशेपः १, २। वामदेवः ३—५। गयस्फानः ६। गयःप्लातः ७। विश्वामित्रः ८। वसिष्ठः ९। आत्रेयः १०, ११, २७। स्वस्त्यात्रेयः १२—२६, २८—६१॥

देवता—वरुणः १, २। अग्निवरुणौ ३, ४। आदित्याः ५। अदितिः ६। स्वर्या नौः ७। मित्रावरुणौ ८। अग्निः ९, १२। ऋत्विजः १०। विद्वांसः ११, १३—१६, २२, २७, ४१, ४४। विश्वेदेवाः १७—२१, २४, २६, २८। रुद्राः २३। इन्द्रः २५।

अग्न्यश्वीन्द्रसरस्वत्याद्या लिङ्गोक्ताः २९ । अश्व्यादयो लिङ्गोक्ताः ३० । अश्व्यादयः ३१, ३३—४०, ४६, ४७, ४९—५८ । सरस्वत्यादयः ३२, ४८ । होत्रादयः ४१, ४३ । यजमानर्त्विजः ४५ । अग्न्यादयः ५९ । लिङ्गोक्ताः ६०, ६१ ॥

छन्दः—निचृद्गायत्री १, ८ । निचृत्त्रिष्टुप् २, ५, ११, ५८[२] । स्वराट्पङ्क्तिः ३, ४ । भुरिक्त्रिष्टुप् ६ । यवमध्यागायत्री ७ । त्रिष्टुप् ९, ४८, ५०—५२, ५४ । भुरिक्पङ्क्तिः १० । विराडनुष्टुप् १२, १४ । अनुष्टुप् १३, १६, १९—२२, २४, २५ । निचृदनुष्टुप् १५, १७, १८ । भुरिगनुष्टुप् २३, २७, २८ । विराड्बृहती २६ । निचृदष्टिः २९, ३३, ३६ । भुरिगत्यष्टिः ३० । अतिधृतिः ३१, ४१, ४२[२] । विराडतिधृतिः ३२ । भुरिगतिधृतिः ३४, ३५ । धृतिः ३७, ५९, ६० । भुरिक्कृतिः ३८ । निचृदत्यष्टिः ३९, ५६ । निचृदत्यष्ट्यौ ४० । त्रिपाद्गायत्री[क] ४२ ।

याजुषीपङ्क्तिः[क], उत्कृतिः[र] ४३। याजुषीत्रिष्टुप्[क], स्वराडुत्कृतिः[र] ४४। भुरिक्प्राजापत्योष्णिक्[क], भुरिगभिकृतिः[र] ४५। भुरिगभिकृती ४६। भुरिगाकृतिः[क], आकृतिः[र] ४७। ब्राह्म्युष्णिक् ४६। अतिजगती ५३। स्वराट्शक्वरी ५५। अतिशक्वरी ५७। अत्यष्टिः[क] ५८। भुरिग्विकृतिः ६१॥

स्वरः—षड्जः १, ७, ८, ३१, ३२, ३४, ३५, ४१, ४२, ४३—४४[र]। धैवतः २, ५, ६, ६, ११, ४४[क], ४८, ५०—५२, ५४, ५५, ५८[र]। पञ्चमः ३, ४, १०, ४३[क], ४७, ५७। गान्धारः १२—२५, २७, २८, ३०, ३६, ४०, ५६, ५८[क]। मध्यमः २६, २६, ३३, ३६, ६१। ऋषभः ३७, ४५, ४६, ४६, ५६, ६०। निषादः ३८, ५३॥

इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय। त्वामवस्युरा चके॥ १॥

तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते
यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो वरुणेह
बोध्युरुशꣳस मा न ऽ आयुः प्र मोषीः ॥२॥

त्वं नो ऽ अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडो
ऽ अव यासिसीष्ठाः । यजिष्ठो वह्नितमः शोशु-
चानो विश्वा द्वेषाꣳसि प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥३॥

स त्वं नो ऽ अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो ऽ
अस्या ऽ उषसो व्युष्टौ । अव यक्ष्व नो वरुणꣳ
रराणो वीहि मृडीकꣳ सुहवो न ऽ एधि ॥४॥

महीमू षु मातरꣳ सुव्रतानामृतस्य पत्नी-
मवसे हुवेम । तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीꣳ
सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् ॥५॥

सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसंꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् । दैवीं नावꣳ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये ॥६॥

सुनावमा रुहेयमस्रवन्तीमनागसम् । शतारित्राꣳ स्वस्तये ॥७॥

आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजाꣳसि सुक्रतू ॥८॥

प्र बाहवा सिसृतं जीवसे न ऽ आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन । आ मा जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा ॥९॥

शन्नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः । जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ

रक्षांᳬसि सनेम्यस्मयुयवन्नमीवाः ॥१०॥

वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा ऽ
अमृता ऽ ऋतज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत
मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥११॥

समिद्धो ऽ अग्निः समिधा सुसमिद्धो
वरेण्यः । गायत्री छन्द ऽ इन्द्रियं त्र्यविर्गौर्वयो
दधुः ॥१२॥

तनूनपाच्छुचिव्रतस्तनूपाश्च सरस्वती ।
उष्णिहा छन्द ऽ इन्द्रियं दित्यवाड् गौर्वयो
दधुः ॥१३॥

इडाभिरग्निरीड्यः सोमो देवो ऽ अमर्त्यः ।
अनुष्टुप् छन्द ऽ इन्द्रियं पञ्चाविर्गौर्वयो
दधुः ॥१४॥

सुबर्हिरग्निः पूषण्वान्त्स्तीर्णबर्हिरमर्त्यः ।
बृहती छन्द ऽ इन्द्रियं त्रिवत्सो गौर्वयो
दधुः ॥१५॥

दुरो देवीर्दिशो महीर्ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः ।
पङ्क्तिश्छन्द ऽ इहेन्द्रियं तुर्य्यवाड् गौर्वयो
दधुः ॥१६॥

उषे यह्वी सुपेशसा विश्वे देवा ऽ अमर्त्याः ।
त्रिष्टुप् छन्द ऽ इहेन्द्रियं पष्ठवाड् गौर्वयो
दधुः ॥१७॥

दैव्या होतारा भिषजेन्द्रेण सयुजा युजा ।
जगती छन्द ऽ इन्द्रियमनड्वान् गौर्वयो
दधुः ॥१८॥

तिस्र ऽ इडा सरस्वती भारती मरुतो विशः । विराट् छन्द ऽ इहेन्द्रियं धेनुर्गौर्न वयो दधुः ॥१९॥

त्वष्टा तुरीपो ऽ अद्भुत ऽ इन्द्राग्नी पुष्टिवर्धना । द्विपदा छन्द ऽ इन्द्रियमुक्षा गौर्न वयो दधुः ॥२०॥

शमिता नो वनस्पतिः सविता प्रसुवन् भगम् । ककुप् छन्द ऽ इहेन्द्रियं वशा वेहद्वयो दधुः ॥२१॥

स्वाहा यज्ञं वरुणः सुक्षत्रो भेषजं करत् । अतिच्छन्दा ऽ इन्द्रियं बृहदृषभो गौर्वयो दधुः ॥२२॥

वसन्तेन॑ऽऋतुना॑ देवा वस॑वस्त्रिवृता॑ स्तुताः। रथन्तरेण॒ तेज॑सा हविरिन्द्रे वयो॑ दधुः ॥२३॥

ग्रीष्मेण॑ऽऋतुना॑ देवा रुद्राः प॑ञ्चदशे स्तुताः। बृहता यश॑सा बलं॑ हविरिन्द्रे वयो॑ दधुः ॥२४॥

वर्षाभि॑र्ऋतुना॑दित्या स्तोमे॑ सप्तदशे स्तुताः। वैरूपेण॑ विशौज॑सा हविरिन्द्रे वयो॑ दधुः ॥२५॥

शारदेन॑ऽऋतुना॑ देवाऽएकवि॑ꣳशऽऋभवं॑ स्तुताः। वैराजेन॑ श्रिया श्रियं॑ हविरिन्द्रे वयो॑ दधुः ॥२६॥

हेमन्तेन॑ ऽ ऋतुना॑ देवास्त्रि॒णवे म॒रुत॑स्तु॒ताः । बलेन॒ शक्व॑रीः सहो॑ ह॒विरि॑न्द्रे॒ वयो॑ दधुः ॥२७॥

शैशि॒रेण॑ ऽ ऋतुना॑ दे॒वास्त्र॑यस्त्रि॒ꣳशे॒ऽमृता॑ स्तु॒ताः । स॒त्येन॑ रे॒वतीः॑ क्ष॒त्रꣳ ह॒विरि॑न्द्रे॒ वयो॑ दधुः ॥२८॥

होता॑ यक्षत्स॒मिधा॒ग्निमि॒डस्प॒दे॒ऽश्विनेन्द्र॒ꣳ सर॑स्वतीम॒जो धू॒म्रो न गो॒धू॒मैः कुव॑लैर्भेष॒जं मधु॒ शष्पै॒र्न तेज॑ ऽ इन्द्रि॒यं पय॒ः सोम॑ः परि॒स्रुता॑ घृ॒तं मधु॒ व्यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥२९॥

होता॑ यक्ष॒त्तनू॒नपा॒त्सर॑स्वती॒मवि॑र्मे॒षो न भे॑ष॒जं प॒था मधु॑मता॒ भर॑न्न॒श्विनेन्द्रा॑य वी॒र्यꣳ

बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३०

होता यक्षन्नराशꣳसं न नग्नहुं पतिꣳ सुरया भेषजं मेषः सरस्वती भिषग्रथो न चन्द्र्यश्विनोर्वपा ऽ इन्द्रस्य वीर्यं बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३१ ॥

होता यक्षदीडेडित ऽआजुह्वानः सरस्वतीमिन्द्रं बलेन वर्धयन्नृषभेण गवेन्द्रियमश्विनेन्द्राय भेषजं यवैः कर्कन्धुभिर्मधु लाजैर्न मासरं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३२ ॥

होता यक्षद् बर्हिरूर्णम्रदा भिषङ् नासत्या भिषजाश्विनाश्वा शिशुमती भिषग्धेनुः सरस्वती भिषग्दुह ऽ इन्द्राय भेषजं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३३॥

होता यक्षद्दुरो दिशः कवष्यो न व्यचस्वती-रश्विभ्यां न दुरो दिश ऽ इन्द्रो न रोदसी दुघे दुहे धेनुः सरस्वत्यश्विनेन्द्राय भेषजᳬ शुक्रं न ज्योतिरिन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३४॥

होता यक्षत्सुपेशसोषे नक्तं दिवाश्विना समञ्जाते सरस्वत्या त्विषिमिन्द्रे न भेषजᳬ

श्येनो न रंजसा हृदा श्रियां न मासंरं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३५॥

होता यक्षद्दैव्या होतारा भिषजाश्विनेन्द्रं न जागृवि दिवा नक्तं न भेषजैः शूषं सरस्वती भिषक् सीसेन दुह ऽ इन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३६॥

होता यक्षत्तिस्रो देवीर्न भेषजं त्रयस्त्रिधातवोऽपसो रूपमिन्द्रे हिरण्ययमश्विनेडा न भारती वाचा सरस्वती मह ऽ इन्द्राय दुह ऽ इन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु

व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३७॥

होता यक्षत्सुरेतसमृषभं नर्यापसं त्वष्टारमिन्द्रमश्विना भिषजं न सरस्वतीमोजो न जूतिरिन्द्रियं वृको न रभसो भिषग् यशः सुरया भेषजꣳ श्रिया न मासरं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३८॥

होता यक्षद्वनस्पतिꣳ शमितारꣳ शतक्रतुं भीमं न मन्युꣳ राजानं व्याघ्रं नमसाश्विना भामꣳ सरस्वती भिषगिन्द्राय दुह ऽ इन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३९॥

होता यक्षदग्निꣳ स्वाहाज्यस्य स्तोकानाꣳ

स्वाहा मेदसां पृथक् स्वाहा छागमश्विभ्याꣳ स्वाहा मेषꣳ सरस्वत्यै स्वाहऽऋषभमिन्द्राय सिꣳहाय सहस ऽइन्द्रियꣳ स्वाहाग्निं न भेषजꣳ स्वाहा सोममिन्द्रियꣳ स्वाहेन्द्रꣳ सुत्रामाणꣳ सवितारं वरुणं भिषजां पतिꣳ स्वाहा वनस्पतिं प्रियं पाथो न भेषजꣳ स्वाहा देवा ऽआज्यपा जुषाणो ऽअग्निर्भेषजं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥४०॥

होता यक्षदश्विनौ छागस्य वपाया मेदसो जुषेताꣳ हविर्होतर्यज । होता यक्षत्सरस्वतीं मेषस्य वपाया मेदसो जुषताꣳ हविर्होतर्यज । होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य वपाया मेदसो जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥४१॥

क होता यक्षदश्विनौ सरस्वतीमिन्द्रꣳ सुत्रामाणमिमे सोमाः र सुरामाणश्छागैर्न मेषैर्ऋषभैः सुताः शष्पैर्न तोक्मभिर्लाजैर्महस्वन्तो मदा मासरेण परिष्कृताः शुक्राः पयस्वन्तोऽमृताः प्रस्थिता वो मधुश्चुतस्तानश्विना सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्ताꣳ सोम्यं मधु पिबन्तु मदन्तु व्यन्तु होतर्यज ॥४२॥

क होता यक्षदश्विनौ छागस्य र हविष ऽआत्तामद्य मध्यतो मेद ऽउद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घस्तां नूनं घासे ऽअज्राणां यवसप्रथमानाꣳ सुमत्क्षराणाꣳ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः श्रोणितः शितामत ऽ

उत्सादतो ऽ ङ्गादङ्गादवंत्तानां करत ऽ एवाश्विना जुषेताᳬ हविर्होतर्यज ॥४३॥

क होता यक्षत् सरस्वतीं मेषस्य र हविष ऽ आवयदद्य मध्यतो मेद ऽ उद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घसन्नूनं घासे ऽ अज्राणां यवसप्रथमानाᳬ सुमत्क्षराणाᳬ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः श्रोणितः शितामत ऽ उत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करदेवᳪ सरस्वती जुषताᳬ हविर्होतर्यज ॥४४॥

क होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य हविष ऽ र आवयदद्य मध्यतो मेद ऽ उद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः

पुरा पौरुषेय्या गृभो घस्तं नूनं घासे ऽ अज्राणां
यवसप्रथमानाꣳ सुमत्क्षराणाꣳ शतरुद्रिया-
णामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः
श्रोणितः शितामत ऽ उत्सादतोऽङ्गादङ्गादव-
त्तानां करदेवमिन्द्रो जुषताꣳ हविर्होतर्यज ।४५

होता यक्षद्वनस्पतिमभि हि पिष्टतमया
रभिष्ठया रशनयाधित । यत्राश्विनोश्छागस्य
हविषः प्रिया धामानि यत्र सरस्वत्या मेषस्य
हविषः प्रिया धामानि यत्रेन्द्रस्य ऽ ऋषभस्य
हविषः प्रिया धामानि यत्राग्नेः प्रिया धामानि
यत्र सोमस्य प्रिया धामानि यत्रेन्द्रस्य
सुत्राम्णः प्रिया धामानि यत्र सवितुः प्रिया
धामानि यत्र वरुणस्य प्रिया धामानि यत्र

वनस्पतेः प्रिया पाथाᳫंसि यत्र देवाना-माज्यपानां प्रिया धामानि यत्राग्नेर्होतुः प्रिया धामानि तत्रैतान् प्रस्तुत्येवोपस्तुत्येवोपाव-स्रक्षद्रभीयसऽइव कृत्वी करदेवं देवो वनस्पतिर्जुषताᳫं हविर्होतर्यज ॥४६॥

क होता यक्षदग्निᳫं स्विष्टकृतमयाडग्निर-श्विनोश्छागस्य हविषः प्रिया धामान्ययाट् सरस्वत्या मेषस्य हविषः प्रिया धामान्यया-डिन्द्रस्य ऽऋषभस्य हविषः प्रिया धामान्य-याडग्नेः प्रिया धामान्ययाट् सोमस्य प्रिया धामान्ययाडिन्द्रस्य सुत्राम्णः प्रिया धामा-न्ययाट् सवितुः प्रिया धामान्ययाड् वरुणस्य प्रिया धामान्ययाड् वनस्पतेः प्रिया पाथाᳫं-

स्ययाऽ इ देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यक्षदग्नेर्होतुः प्रिया धामानि यक्षत् स्वं महिमानमायजतामेज्या ऽ इषः कृणोतु सो ऽ अध्वरा जातवेदा जुषताᳩ हविर्होतर्यज ॥४७

देवं बर्हिः सरस्वती सुदेवमिन्द्रे ऽ अश्विना । तेजो न चक्षुरक्ष्योर्बर्हिषा दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥४८॥

देवीर्द्वारो ऽ अश्विना भिषजेन्द्रे सरस्वती । प्राणं न वीर्यं नसि द्वारो दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥४९॥

देवी ऽ उषासावश्विना सुत्रामेन्द्रे सरस्वती । बलं न वाचमास्य ऽ उषाभ्यां दधुरिन्द्रियं

वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५०॥

देवी जोष्ट्री सरस्वत्यश्विनेन्द्रमवर्धयन् । श्रोत्रं न कर्णयोर्यशो जोष्ट्रीभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५१॥

देवी ऽऊर्जाहुती दुघे सुदुघेन्द्रे सरस्वत्यश्विना भिषजावतः । शुक्रं न ज्योति स्तनयोराहुती धत्त ऽइन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५२॥

देवा देवानां भिषजा होताराविन्द्रमश्विना । वषट्कारैः सरस्वती त्विषिं न हृदये मतिꣳ होतृभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५३॥

देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीरश्विनेडा सरस्वती। शूषं न मध्ये नाभ्यामिन्द्राय दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५४॥

देव ऽ इन्द्रो नराशꣳसस्त्रिवरूथः सरस्वत्याश्विभ्यामीयते रथः। रेतो न रूपममृतं जनित्रमिन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५५॥

देवो देवैर्वनस्पतिर्हिरण्यपर्णो ऽ अश्विभ्याꣳ सरस्वत्या सुपिप्पल ऽ इन्द्राय पच्यते मधु। ओजो न जूतिर्ऋषभो न भामं वनस्पतिर्नो दधदिन्द्रियाणि वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५६॥

देवं बर्हिर्वारितीनामध्वरे स्तीर्णमश्विभ्या-
मूर्णम्रदाः सरस्वत्या स्योनमिन्द्र ते सदः ।
ईशायै मन्युꣳ राजानं बर्हिषा दधुरिन्द्रियं
वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५७॥

[क] देवो ऽ अग्निः स्विष्टकृद्देवान्यक्षद्यथा-
यथꣳ होताराविन्द्रमश्विना वाचा वाचꣳ
सरस्वतीमग्निꣳ सोमꣳ स्विष्टकृत् स्विष्ट ऽ
इन्द्रः सुत्रामा सविता वरुणो भिषगिष्टो देवो
वनस्पतिः स्विष्टा देवा ऽ आज्यपाः [र] स्विष्टो
ऽ अग्निरग्निना होता होत्रे स्विष्टकृद्यशो न
दधदिन्द्रियमूर्जमपचितिꣳ स्वधां वसुवने
वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५८॥

अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशान् बध्नन्नश्विभ्यां छाग॑ सरस्वत्यै मेषमिन्द्राय ऽ ऋषभ॑ सुन्वन्नश्विभ्याᳬ सरस्वत्या ऽ इन्द्राय सुत्राम्णे सुरासोमान् ॥५९॥

सूपस्था ऽ अद्य देवो वनस्पतिरभवदश्विभ्यां छागेन सरस्वत्यै मेषेणेन्द्राय ऽ ऋषभेणाक्षँस्तान् मेदस्तः प्रति पचताग्रभीषतावीवृधन्त पुरोडाशैरपुरश्विना सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा सुरासोमान् ॥६०॥

त्वामद्य ऽ ऋष ऽ आर्षेय ऽ ऋषीणां नपादवृणीतायं यजमानो बहुभ्य ऽ आ सङ्गतेभ्य

ऽएष मे देवेषु वसु वार्यायक्ष्यत ऽइति ता
या देवा देव दानान्यदुस्तान्यस्मा ऽआ च
शास्स्वा च गुरस्वेषितश्च होतरसि भद्रवाच्याय
प्रेषितो मानुषः सूक्तवाकाय सूक्ता ब्रूहि ॥६१॥

इत्येकविंशोऽध्यायः ॥

अथ द्वाविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १, ३—८, ११—१४, १६,
१६, २०, २२—३४। यज्ञपुरुषः २। विश्वामित्रः
६। मेधातिथिः १०। सुतम्भरः १५। विश्वरूपः १७।
अरुणत्रसदस्यू १८। स्वस्त्यात्रेयः २१॥

देवता—सविता १, ९—१४ । विद्वांसः २ । अग्निः ३, १५—१७, १९ । विश्वेदेवाः ४ । इन्द्रादयः ५ । अग्न्यादयः ६, २७ । प्राणादयः ७, २३ । प्रयत्नवन्तो जीवादयः ८ । पवमानः १८ । प्रजापत्यादयः २० । विद्वान् २१ । लिङ्गोक्ताः २२, २९ । दिशः २४ । जलादयः २५ । वातादयः २६ । नक्षत्रादयः २८ । वस्वादयः ३० । मासाः ३१ । वाजादयः ३२ । आयुरादयः ३३ । यज्ञः ३४ ॥

छन्दः—निचृत्पङ्क्तिः १ । निचृत्त्रिष्टुप् २ । भुरिगनुष्टुप् ३ । जगती ४, २७ । अतिधृतिः ५ । भुरिगतिजगती ६ । अत्यष्टिः ७, ३२ । निचृदतिधृतिः ८, २०[र], २४ । निचृद्गायत्री ९, १३, १५—१७ । गायत्री १०—१२ । पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री १४ । पिपीलिकामध्याविराडनुष्टुप् १८ । भुरिग्विकृतिः १९ । विराडतिधृतिः २४[क] । आर्ष्यनुष्टुप् २१ । स्वराडुत्कृतिः २२ । स्वराडनुष्टुप् २३ । अष्टिः २५ ।

विराडभिकृतिः २६ । भुरिगष्टी २८ । निचृदत्यष्टिः २६ । कृतिः ३० । भुरिगत्यष्टिः ३१ । प्रकृतिः ३३ । भुरिगुष्णिक् ३४ ॥

स्वरः—पञ्चमः १ । धैवतः २, ३३ । गान्धारः ३, ७, १८, २१, २३, २६, ३१, ३२ । निषादः ४, ६, २७, ३० । षड्जः ५, ८—१७, २०, २२, २४ । मध्यमः १६, २५, २८ । ऋषभः २६, ३४ ॥

तेजोऽसि शुक्रममृतमायुष्पा ऽ आयुर्मे पाहि । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददे ॥ १ ॥

इमामगृभ्णन् रशनामृतस्य पूर्व ऽ आयुषि विदथेषु कव्या । सा नोऽ अस्मिन्त्सुत ऽ आ बभूव ऽ ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती ॥ २ ॥

अभिधा ऽ असि भुवनमसि यन्तासि धर्त्ता । स त्वमग्निं वैश्वानरꣳ सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृतः ॥ ३ ॥

स्वगा त्वा देवेभ्यः प्रजापतये ब्रह्मन्नश्वं भन्त्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये तेन राध्यासम् । तं बधान देवेभ्यः प्रजापतये तेन राध्नुहि ॥४॥

प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामीन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वायवे त्वा जुष्टं प्रोक्षामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि । यो ऽ अर्वन्तं जिघांꣳसति तमभ्यमीति वरुणः । परो मर्त्तः परः श्वा ॥ ५ ॥

अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहापां मोदाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा वायवे स्वाहा विष्णवे स्वाहेन्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा ॥ ६ ॥

हिङ्काराय स्वाहा हिङ्कृताय स्वाहा क्रन्दते स्वाहाऽवक्रन्दाय स्वाहा प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथाय स्वाहा गन्धाय स्वाहा घ्राताय स्वाहा निविष्टाय स्वाहोपविष्टाय स्वाहा सन्दिताय स्वाहा वल्गते स्वाहासीनाय स्वाहा शयानाय स्वाहा स्वपते स्वाहा जाग्रते स्वाहा कूजते स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा विजृम्भमाणाय स्वाहा विचृताय स्वाहा सꣳहानाय स्वाहोपस्थिताय स्वाहाऽयनाय स्वाहा प्रायणाय

स्वाहा॑ ॥ ७ ॥

यते स्वाहा॒ धाव॑ते स्वाहो॑द्द्रा॒वाय॒ स्वाहो-द्द्रु॑ताय॒ स्वाहा॑ शूका॒राय॒ स्वाहा॒ शूकृ॑ताय॒ स्वाहा॒ निष॑ण्णाय॒ स्वाहोत्थि॑ताय॒ स्वाहा॑ ज॒वाय॒ स्वाहा॒ बला॑य॒ स्वाहा॑ वि॒वर्त्त॑मानाय॒ स्वाहा॒ वि॒वृ॑त्ताय॒ स्वाहा॑ वि॒धून्वा॒नाय॒ स्वाहा॒ वि॒धू॑ताय॒ स्वाहा॒ शुश्रू॑षमाणाय॒ स्वाहा॑ शृण्व॒ते स्वाहेक्ष॑माणाय॒ स्वाहेक्षि॒ताय॒ स्वाहा॒ वीक्षि॒ताय॒ स्वाहा॑ निमे॒षाय॒ स्वाहा॒ यद॒त्ति तस्मै॒ स्वाहा॒ यत् पिब॑ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ यन्मूत्रं॑ क॒रोति॒ तस्मै॒ स्वाहा॑ कु॒र्व॒ते स्वाहा॑ कृ॒ताय॒ स्वाहा॑ ॥ ८ ॥

तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि । धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त् ॥ ९ ॥

हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुप ह्वये ।
स चेत्ता देवता पदम् ॥१०॥

देवस्य चेततो महीं प्र सवितुर्हवामहे ।
सुमतिꣳ सत्यराधसम् ॥११॥

सुष्टुतिꣳ सुमतीवृधो रातिꣳ सवितुरीमहे ।
प्र देवाय मतीविदे ॥१२॥

रातिꣳ सत्पतिं महे सवितारमुप ह्वये ।
आसवं देववीतये ॥१३॥

देवस्य सवितुर्मतिमासवं विश्वदेव्यम् ।
धिया भगं मनामहे ॥१४॥

अग्निꣳ स्तोमेन बोधय समिधानो ऽ
अमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत् ॥१५॥

स हव्यवाडमर्त्य ऽ उशिग्दूतश्चनोहितः ।
अग्निर्धिया समृण्वति ॥१६॥

अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुप ब्रुवे ।
देवाँ२ ऽ आ सादयादिह ॥१७॥

अजीजनो हि पवमान सूर्यं विधारे
शक्मना पयः । गोजीरया रꣳहमाणः
पुरन्ध्या ॥१८॥

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोऽसि हयोऽस्य-
त्योऽसि मयोऽस्यर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि
वृषासि नृमणा ऽ असि । ययुर्नामासि
शिशुर्नामास्यादित्यानां पत्वान्विहि देवा ऽ
आशापाला ऽ एतं देवेभ्योऽश्वं मेधाय

प्रोदितꣳ रक्षतेह रन्तिरिह रमतामिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वाहा ॥१९॥

काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहा स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा चित्तं विज्ञातायादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निभूयपाय स्वाहा विष्णवे शिपिविष्टाय स्वाहा ॥२०॥

विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यम् ।

विश्वो राय ऽ इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥२१॥

आ ब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्यः शूर ऽ इषव्योऽतिव्याधी महारथो जायतां दोग्ध्री धेनुर्वोढानड्वानाशुः सप्तिः पुरन्धिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतां निकामे-निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलवत्यो न ऽ ओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम् ॥२२॥

प्राणाय स्वाहापानाय स्वाहा व्यानाय स्वाहा चक्षुषे स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा वाचे स्वाहा मनसे स्वाहा ॥२३॥

प्राच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहोर्ध्वायै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहावाच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा ॥२४॥

अद्भ्यः स्वाहा वार्भ्यः स्वाहोदकाय स्वाहा तिष्ठन्तीभ्यः स्वाहा स्रवन्तीभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा कूप्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा धार्याभ्यः स्वाहार्णवाय स्वाहा समुद्राय स्वाहा सरिराय स्वाहा ॥२५॥

वाताय स्वाहा धूमाय स्वाहाभ्राय स्वाहा

मेघाय स्वाहा विद्योतमानाय स्वाहा स्तनयते स्वाहावस्फूर्जते स्वाहा वर्षते स्वाहावर्षते स्वाहोग्रं वर्षते स्वाहा शीघ्रं वर्षते स्वाहोद्गृह्णते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा शीकायते स्वाहा प्रुष्वाभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा नीहाराय स्वाहा ॥२६॥

अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेन्द्राय स्वाहा पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा दिग्भ्यः स्वाहाशाभ्यः स्वाहोर्व्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा ॥२७॥

नक्षत्रेभ्यः स्वाहा नक्षत्रियेभ्यः स्वाहाहोरात्रेभ्यः स्वाहार्धमासेभ्यः स्वाहा मासेभ्यः

स्वाहऽ ऋतुभ्यः स्वाहार्त्तवेभ्यः स्वाहा संवत्सराय स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याᳪं स्वाहा चन्द्राय स्वाहा सूर्याय स्वाहा रश्मिभ्यः स्वाहा वसुभ्यः स्वाहा रुद्रेभ्यः स्वाहादित्येभ्यः स्वाहा मरुद्भ्यः स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा ॥२८॥

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्राय स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाद्भ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा परिप्लवेभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा ॥२९॥

असवे स्वाहा वसवे स्वाहा विभुवे स्वाहा विवस्वते स्वाहा गणश्रिये स्वाहा गणपतये स्वाहाभिभुवे स्वाहाधिपतये स्वाहा शूषाय स्वाहा सꣳसर्पाय स्वाहा चन्द्राय स्वाहा ज्योतिषे स्वाहा मलिम्लुचाय स्वाहा दिवा पतये स्वाहा ॥३०॥

मधवे स्वाहा माधवाय स्वाहा शुक्राय स्वाहा शुचये स्वाहा नभसे स्वाहा नभस्याय स्वाहेषाय स्वाहोर्जाय स्वाहा सहसे स्वाहा सहस्याय स्वाहा तपसे स्वाहा तपस्याय स्वाहाꣳहसस्पतये स्वाहा ॥३१॥

वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहापिजाय

स्वाहा क्रतवे स्वाहा स्वः स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा व्यश्नुविने स्वाहान्त्याय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा ॥३२॥

आयुर्यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा प्राणो यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहापानो यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा व्यानो यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहोदानो यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा समानो यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा चक्षुर्यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा श्रोत्रं यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा वाग्यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा मनो यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहात्मा यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा ब्रह्मा यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा ज्योतिर्यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा स्वर्यज्ञेन

कल्पताᳬ स्वाहा॑ पृष्ठं य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒ᳬ स्वाहा॑
य॒ज्ञो य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒ᳬ स्वाहा॑ ॥३३॥

एक॑स्मै॒ स्वाहा॒ द्वाभ्या॒ᳬ स्वाहा॑ श॒ताय॒
स्वाहैक॑शताय॒ स्वाहा॒ व्युष्ट्यै॒ स्वाहा॑ स्व॒र्गाय॒
स्वाहा॑ ॥३४॥

इति द्वाविंशोऽध्यायः ॥

अथ त्रयोविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—६५ ॥

देवता—परमेश्वरः १—५, ५२। सूर्यः ६, १०। इन्द्रः ७। वाय्वादयः ८। जिज्ञासुः ९, ११, ४५, ४७। विद्युदादयः १२। ब्रह्मादयः १३, ४८। ब्रह्मा १४। विद्वान् १५। सविता १६। अग्न्यादयः १७। प्राणादयः १८। गणपतिः १९। राजप्रजे २०, २२, २३, ३१। न्यायाधीशः २१। भूमिसूर्यौ २४, २५। श्रीः २६, २७। प्रजापतिः २८। विद्वांसः २९, ३३। राजा ३०, ३२, ४३, ४४। प्रजा ३४, ३५, ४०, ४१। स्त्रियः ३६, ३७। सभासदः ३८। अध्यापकः ३९, ४२। सूर्यादयः ४६। प्रष्टृसमाधातारौ ४९। ईश्वरः ५०, ६४, ६५। पुरुषेश्वरः ५१। प्रष्टा ५३, ५५, ५७, ५९, ६१। समाधाता ५४, ५६, ६०, ६२, ६३। समिधा ५८॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १, ३, ६०। निचृदाकृतिः २। विकृतिः ४। गायत्री ५। विराड्गायत्री ६। निचृद्-बृहती ७। अत्यष्टिः ८। निचृदत्यष्टिः ९। अनुष्टुप्

१०, ११, २६, २७, २९, ३१, ३२, ३७, ४०, ४१, ४३, ४६—४९, ५३, ५५ । निचृदनुष्टुप् १२, १४, १५, २४, २५, २८, ३०, ३४, ४५, ५४ । भुरिगतिजगती १३ । विराड्जगती १६, १८ । अतिशक्वर्यौ १७ । शक्करी १९ । स्वराडनुष्टुप् २० । भुरिग्गायत्री २१, ३९ । विराडनुष्टुप् २२, ६३ । बृहती २३ । उष्णिक् ३३ । भुरिगुष्णिक् ३५, ३६, ४२ । निचृत्पङ्क्तिः ३८ । उष्णिक् ४४ । निचृत्त्रिष्टुप् ५०, ५७—५९, ६१ । पङ्क्तिः ५१ । विराट्त्रिष्टुप् ५२, ६२, ६५ । स्वराडुष्णिक् ५६ । विराडुष्णिक् ६४ ॥

स्वरः—धैवतः १, ३, १९, ५०, ५२, ५७—६२, ६५ । पञ्चमः २, १७, ३८, ५१ । मध्यमः ४, ७, २३ । षड्जः ५, ६, २१, ३९ । गान्धारः ८—१२, १४, १५, २०, २२, २४—३२, ३४, ३७, ४०, ४१, ४३, ४५—४९, ५३—५५, ६३ । निषादः १३, १६, १८ । ऋषभः ३३, ३५, ३६, ४२, ४४, ५६, ६४ ॥

हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक ऽ आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १ ॥

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः सूर्य्यस्ते महिमा। यस्तेऽहन्त्संवत्सरे महिमा सम्बभूव यस्ते वायावन्तरिक्षे महिमा सम्बभूव यस्ते दिवि सूर्य्ये महिमा सम्बभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये स्वाहा देवेभ्यः ॥ २ ॥

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक ऽ इद्राजा जगतो बभूव। य ऽ ईशे ऽ अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ३ ॥

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिश्चन्द्रमास्ते महिमा। यस्ते रात्रौ संवत्सरे महिमा सम्बभूव यस्ते पृथिव्यामग्नौ महिमा सम्बभूव यस्ते नक्षत्रेषु चन्द्रमसि महिमा सम्बभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये देवेभ्यः स्वाहा ॥ ४ ॥

युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि ॥ ५ ॥

युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ ६ ॥

यद्वातो ऽ अपो ऽ अगनीगन्प्रियामिन्द्रस्य तन्वम् । एतꣳ स्तोतरनेन पथा पुनरश्वमा-

वर्त्तयासि नः ॥ ७ ॥

वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा । भूर्भुवःस्वर्लाजी३ञ्छाची३न्यव्ये गव्यऽ एतदन्नमत्त देवा ऽ एतदन्नमद्धि प्रजापते ॥ ८ ॥

कः स्विदेकाकी चरति क ऽ उ स्विज्जायते पुनः । किᳬ स्विद्धिमस्य भेषजं किम्वावपनं महत् ॥ ९ ॥

सूर्य्य ऽ एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत् ॥१०॥

का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किꣳ स्विदासीद् बृहद्वयः । का स्विदासीत्पिलिप्पिला का स्विदासीत्पिशङ्गिला ॥११॥

द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व ऽ आसीद् बृहद्वयः । अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिशङ्गिला ॥१२॥

वायुष्ट्वा पचतैरवत्वसितग्रीवश्छागैर्न्यग्रोधश्चमसैः शल्मलिर्वृद्ध्या । एष स्य राथ्यो वृषा पड्भिश्चतुर्भिरेदगन्ब्रह्माकृष्णश्च नोऽवतु नमोऽग्नये ॥१३॥

सꣳशितो रश्मिना रथः सꣳशितो रश्मिना हयः । सꣳशितो अप्स्वप्सुजा ब्रह्मा

सोमपुरोगवः ॥१४॥

स्वयं वाजिँस्तन्वं कल्पयस्व स्वयं यजस्व स्वयं जुषस्व । महिमा तेऽन्येन न सन्नशे ॥१५॥

न वा ऽ उ ऽ एतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाँ२ऽ इदेषि पथिभिः सुगेभिः । यत्रासते सुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा देवः सविता दधातु ॥१६॥

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स ऽ एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः स ते लोको भविष्यति तं जेष्यसि पिबैता ऽ अपः । वायुः पशुरासी-त्तेनायजन्त स ऽ एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः

स तें लोको भंविष्यति तं जैष्यसि पिबैता ऽ
अपः । सूर्य्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स ऽ एतं
लोकमंजयद्यस्मिन्त्सूर्य्यः स तें लोको भंवि-
ष्यति तं जैष्यसि पिबैता ऽ अपः ॥१७॥

प्राणाय स्वाहापानाय स्वाहा व्यानाय
स्वाहा । अम्बे ऽ अम्बिकेऽम्बालिके न मा
नयति कश्चन । ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकां
काम्पीलवासिनीम् ॥१८॥

गणानां त्वा गणपतिꣳ हवामहे प्रियाणां
त्वा प्रियपतिꣳ हवामहे निधीनां त्वा निधि-
पतिꣳ हवामहे वसो मम । आहमंजानि
गर्भधमा त्वमंजासि गर्भधम् ॥१९॥

ता ऽ उभौ चतुरः पदः संप्रसारयाव स्वर्गे लोके प्रोर्णुवाथां वृषा वाजी रेतोधा रेतो दधातु ॥२०॥

उत्सक्थ्या ऽ अव गुदं धेहि समञ्जि चारया वृषन् । य स्त्रीणां जीवभोजनः ॥२१

यकासकौ शकुन्तिकाहलगिति वञ्चति । आहन्ति गभे पसो निगल्गलीति धारका ॥२२

यकोऽसकौ शकुन्तक ऽ आहलगिति वञ्चति । विवक्षतऽइव ते मुखमध्वर्यो मा नस्त्वमभि भाषथाः ॥२३॥

माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य

रोहतः । प्रतिलामीति ते पिता गभे मुष्टिमतꣳसयत् ॥२४॥

माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य क्रीडतः। विवक्षतऽइव ते मुखं ब्रह्मन्मा त्वं वदो बहु ॥२५

ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रापय गिरौ भारꣳ हरन्निव । अथास्यै मध्यमेधताꣳ शीते वाते पुनन्निव ॥२६॥

ऊर्ध्वमेनमुच्छ्रयताद् गिरौ भारꣳ हरन्निव । अथास्य मध्यमेजतु शीते वाते पुनन्निव ॥२७

यदस्या ऽ अꣳहुभेद्याः कृधु स्थूलमुपातसत् । मुष्कावदस्या ऽ एजतो गोशफे शकुलाविव ॥२८॥

यद्देवासो ल॒लाम॑गुं प्र वि॑ष्टी॒मिन॒मावि॑षुः। स॒क्थ्ना दे॑दिश्यते॒ नारी॑ स॒त्यस्या॑क्षि॒भुवो॑ यथा ॥२९॥

यद्ध॑रि॒णो यव॒मत्ति॒ न पु॒ष्टं प॒शु मन्य॑ते। शू॒द्रा यदर्य॑जारा॒ न पोषा॑य धनायति ॥३०॥

यद्ध॑रि॒णो यव॒मत्ति॒ न पु॒ष्टं ब॒हु मन्य॑ते। शू॒द्रो यदर्या॑यै जा॒रो न पोष॒मनु॑ मन्यते ।३१।

द॒धि॒क्राव्णो॑ऽ अकारिषं जि॒ष्णोरश्व॑स्य वा॒जिनः॑। सु॒र॒भि नो॒ मुखा॑ कर॒त्प्र ण॒ऽ आयूं॑षि तारिषत् ॥३२॥

गा॒य॒त्री त्रि॒ष्टुब्ज॒ग॑त्यनु॒ष्टुप्प॒ङ्क्त्या स॒ह। बृ॒ह॒त्यु॒ष्णिहा॑ क॒कुप्सू॒चीभिः॑ शम्यन्तु त्वा ।३३।

द्विपदा याश्चतुष्पदास्त्रिपदा याश्च षट्पदाः। विच्छन्दा याश्च सच्छन्दाः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥३४॥

महानाम्न्यो रेवत्यो विश्वा आशाः प्रभूवरीः। मैघीर्विद्युतो वाचः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥३५॥

नार्य्यस्ते पत्न्यो लोम विचिन्वन्तु मनीषया। देवानां पत्न्यो दिशः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥३६॥

रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सिमाः शम्यन्तु शम्यन्तीः ॥३७॥

कुविदङ्ग यवमन्तो यवञ्चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूयं । इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमऽउक्तिं यजन्ति ॥३८॥

कस्त्वा छ्यति कस्त्वा विशास्ति कस्ते गात्राणि शम्यति । क ऽ उ ते शमिता कविः ॥३९॥

ऋतवस्त ऽ ऋतुथा पर्वं शमितारो वि शासतु । संवत्सरस्य तेजसा शमीभिः शम्यन्तु त्वा ॥४०॥

अर्द्धमासाः परूंषि ते मासा ऽ आ च्छ्यन्तु शम्यन्तः । अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं सूदयन्तु ते ॥४१॥

दैव्या॑ऽ अध्व॒र्य्यव॒स्त्वा च्छ्य॑न्तु॒ वि च॑ शासतु। गात्रा॑णि पर्व॒शस्ते॒ सिमाः॑ कृण्वन्तु॒ शम्य॑न्तीः ॥४२॥

द्यौस्ते॑ पृथि॒व्यु॒न्तरि॑क्षं वा॒युश्छि॒द्रं पृ॑णातु ते। सूर्य॑स्ते॒ नक्ष॑त्रैः स॒ह लो॒कं कृ॑णोतु साधु॒या ॥४३॥

शं ते॒ परे॑भ्यो॒ गात्रे॑भ्य॒ः शम॒स्त्ववरे॑भ्यः। शम॒स्थभ्यो॑ म॒ज्जभ्य॒ः शम्व॑स्तु त॒न्वै॑ तव॑ ॥४४॥

कः स्वि॑दे॒का॒की च॑रति॒ कऽ उ॑ स्वि॒ज्जाय॑ते॒ पुन॑ः। किᳫं स्वि॑द्धि॒मस्य॑ भेष॒जं किम्वा॒वप॑नं म॒हत् ॥४५॥

सूर्य्यं ऽ एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत् ॥४६॥

किꣳ स्वित्सूर्य्यसमं ज्योतिः किꣳ समुद्रसमꣳ सरः। किꣳ स्वित्पृथिव्यै वर्षीयः कस्य मात्रा न विद्यते ॥४७॥

ब्रह्म सूर्यसमं ज्योतिर्द्यौः समुद्रसमꣳ सरः। इन्द्रः पृथिव्यै वर्षीयान् गोस्तु मात्रा न विद्यते ॥४८॥

पृच्छामि त्वा चितये देवसख यदि त्वमत्र मनसा जगन्थ। येषु विष्णुस्त्रिषु पदेष्वेष्टस्तेषु विश्वं भुवनमा विवेशाँ३ऽ ॥४९॥

अपि तेषुं त्रिषु पुदेष्वंस्मि येषु विश्वं भुवंनमा विवेशं । सुद्यः पर्य्येमि पृथिवीमुत द्यामेकेनाङ्गेन दिवो ऽ अस्य पृष्ठम् ॥५०॥

केष्वन्तः पुरुंष ऽ आ विवेश कान्यन्तः पुरुंषे ऽ अर्पितानि । एतद् ब्रंह्मन्नुपं वल्हामसि त्वा किं स्विन्नः प्रति वोचास्यत्रं ॥५१॥

पञ्चस्वन्तः पुरुंष ऽ आ विवेश तान्यन्तः पुरुंषे ऽ अर्पितानि । एतत्त्वात्रं प्रतिमन्वानो ऽ अस्मि न मायया भवस्युत्तंरो मत् ॥५२॥

का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किं स्विदासीद् बृहद्वयः । का स्विदासीत्पिलिप्पिला का स्विदासीत्पिशङ्गिला ॥५३॥

द्यौरांसीत्पूर्वचित्तिरश्वं ऽ आसीद् बृहद्वयः। अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिशङ्गिला ॥५४॥

का ऽ ईमरे पिशङ्गिला का ऽ ईं कुरुपिशङ्गिला। क ऽ ईमास्कन्दमर्षति क ऽ ईं पन्थां वि सर्पति ॥५५॥

अजारे पिशङ्गिला श्वावित्कुरुपिशङ्गिला। शश ऽ आस्कन्दमर्षत्यहिः पन्थां वि सर्पति ।५६

कत्यस्य विष्ठाः कत्यक्षराणि कति होमासः कतिधा समिद्धः। यज्ञस्य त्वा विदथा पृच्छमत्र कति होतार ऽ ऋतुशो यजन्ति ॥५७॥

षडस्य विष्ठाः शतमक्षराण्यशीतिर्होमाः

समिधो ह तिस्रः । यज्ञस्य ते विदथा प्र ब्रवीमि सप्त होतार ऽ ऋतुशो यजन्ति ॥५८॥

को ऽ अस्य वेद भुवनस्य नाभिं को द्यावापृथिवी ऽ अन्तरिक्षम् । कः सूर्य्यस्य वेद बृहतो जनित्रं को वेद चन्द्रमसं यतोजाः ॥५९॥

वेदाहमस्य भुवनस्य नाभिं वेद द्यावापृथिवी ऽ अन्तरिक्षम् । वेद सूर्य्यस्य बृहतो जनित्रमथो वेद चन्द्रमसं यतोजाः ॥६०॥

पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः । पृच्छामि त्वा वृष्णो ऽ अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥६१॥

इयं वेदिः परो ऽ अन्तः पृथिव्या ऽ अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः। अयꣳ सोमो वृष्णो ऽ अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥६२॥

सुभूः स्वयम्भूः प्रथमोऽन्तर्महत्यर्णवे। दधे ह गर्भमृत्वियं यतो जातः प्रजापतिः ॥६३॥

होता यक्षत्प्रजापतिꣳ सोमस्य महिम्नः। जुषतां पिबतु सोमꣳ होतर्यज ॥६४॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो ऽ अस्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥६५॥

इति त्रयोविंशोऽध्यायः ॥

अथ चतुर्विंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १ — ४० ॥

देवता—प्रजापतिः १ । सोमादयः २ । अश्व्यादयः ३ । मारुतादयः ४ । विश्वेदेवाः ५ । अग्न्यादयः ६, ६, १२, १४, १६, २३, ३४ । इन्द्रादयः ७, १५ । इन्द्राग्न्यादयः ८, १७ । अन्तरिक्षादयः १० । वसन्तादयः ११, २० । विराजादयः १३ । पितरः १८ । वायुः १६ । वरुणः २१ । सोमादयः २२, २४, ३२ । कालावयवाः २५ । भूम्यादयः २६ । वस्वादयः २७ । ईशानादयः २८ । प्रजापत्यादयः २६—३१ । मित्रादयः ३३ । चन्द्रादयः ३५ । अश्विन्यादयः ३६ । अर्धमासादयः ३७ । वर्षादयः ३८ । आदित्यादयः ३६ । विश्वेदेवादयः ४० ॥

छन्दः—भुरिक्संकृतिः १ । निचृत्संकृतिः २ । निचृदतिजगती ३ । विराडतिधृतिः ४ । निचृद्बृहती ५, २७ । विराडुष्णिक् ६, १५ । अतिजगती ७ । विराड्बृहती ८, ११, २२ । निचृत्पङ्क्तिः ६ । विराड्गायत्री १० । विराडनुष्टुप् १२, २६ । निचृदनुष्टुप् १३ । भुरिगतिजगती १४, १८ । शक्वरी १६, ४० । भुरिग्गायत्री १७ । त्रिपाद्गायत्री १६ । विराड्जगती २० । बृहती २१, २८ । पङ्क्तिः २३ । भुरिक्पङ्क्तिः २४ । विराट्पङ्क्तिः २५ । भुरिगनुष्टुप् २६ । निचृदतिधृतिः ३० । स्वराट्त्रिष्टुप् ३१, ३६ । भुरिग्जगती ३२, ३३, ३७ । स्वराट्शक्वरी ३४ । निचृच्छक्वरी ३५ । निचृज्जगती ३६ । स्वराड्जगती ३८ ॥

स्वरः—गान्धारः १, २, १२, १३, २६, २६ । निषादः ३, ७, १४, १८, २०, ३२, ३३, ३६—३८ । षड्जः ४, १०, १७, १६, ३० । मध्यमः ५, ८, ११, २१, २२, २७, २८ । ऋषभः ६, १५ ।

पञ्चमः ६, २३—२५ । धैवतः १६, ३१, ३४, ३५, ३६, ४० ॥

अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्याः कृष्णग्रीव ऽ आग्नेयो रराटे पुरस्तात्सारस्वती मेष्यधस्ताद्धन्वोराश्विनावधोरामौ बाह्वोः सौमापौष्णः श्यामो नाभ्याᳬं सौर्ययामौ श्वेतश्च कृष्णश्च पार्श्वयोस्त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ सक्थ्योर्वायव्यः श्वेतः पुच्छ ऽ इन्द्राय स्वपस्याय वेहद्वैष्णवो वामनः ॥ १ ॥

रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते सौम्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते वारुणाः शितिरन्ध्रोऽन्यतःशितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते सावित्राः शितिबाहुरन्यतःशितिबाहुः

समन्तशिंतिबाहुस्ते बार्हस्पत्याः पृषती क्षुद्रपृषती स्थूलपृषती ता मैत्रावरुण्यः ॥२॥

शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त ऽआश्विनाः श्येतः श्येताक्षोऽरुणस्ते रुद्राय पशुपतये कर्णा यामा ऽअवलिप्ता रौद्रा नभोरूपाः पार्जन्याः ॥ ३ ॥

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितोर्णी पलक्षी ताः सारस्वत्यः प्लीहाकर्णः शुण्ठाकर्णोऽध्यालोहकर्णस्ते त्वाष्ट्राः कृष्णग्रीवः शितिकक्षोऽञ्जिसक्थस्तऽ-ऐन्द्राग्नाः कृष्णाञ्जिरल्पाञ्जिर्महाञ्जिस्त ऽउषस्याः ॥४॥

शिल्पा वैश्वदेव्यो रोहिण्यस्त्र्यवयो वाचेऽविज्ञाताऽ अदित्यै सरूपा धात्रे वत्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥ ५ ॥

कृष्णग्रीवाऽआग्नेयाः शितिभ्रवो वसूनाᳬं रोहिता रुद्राणाᳬं श्वेताऽ अवरोकिणऽ आदित्यानां नभोरूपाः पार्जन्याः ॥ ६ ॥

उन्नतऽऋषभो वामनस्तऽ ऐन्द्रावैष्णवा ऽ उन्नतः शितिबाहुः शितिपृष्ठस्तऽ ऐन्द्राबार्हस्पत्याः शुकरूपा वाजिनाः कल्माषाऽ आग्निमारुताः श्यामाः पौष्णाः ॥ ७ ॥

एताऽ ऐन्द्राग्ना द्विरूपाऽ अग्नीषोमीया वामनाऽ अनड्वाहऽ आग्नावैष्णवा वशा

मैत्रावरुण्यो॒ऽन्यत॑ऽ ए॒न्यो मै॒त्र्यः ॥ ८ ॥

कृ॒ष्णग्री॑वा ऽ आग्ने॒या ब॒भ्रवः॑ सौ॒म्याः श्वे॒ता वा॑य॒व्या ऽ अवि॑ज्ञाता॒ ऽ अदि॑त्यै॒ सरू॑पा धा॒त्रे व॑त्सत॒र्यो॑ दे॒वानां॒ पत्नी॑भ्यः ॥ ९ ॥

कृ॒ष्णा भौ॒मा धू॒म्रा ऽ आ॑न्तरि॒क्षा बृ॒हन्तो॑ दि॒व्याः श॒बला॑ वैद्यु॒ताः सि॒ध्मास्ता॑र॒काः ॥ १० ॥

धू॒म्रान् व॑स॒न्ताया॒लभते श्वे॒तान् ग्री॒ष्माय॑ कृ॒ष्णान् व॒र्षाभ्यो॑ऽरु॒णाञ्छ॒रदे॒ पृष॑तो हेम॒न्ताय॑ पि॒शङ्गा॒ञ्छिशि॑राय ॥ ११ ॥

त्र्य॒व॑यो गाय॒त्र्यै पञ्चा॑वय॒स्त्रिष्टु॒भे दि॑त्य॒वाहो॒ जग॑त्यै त्रिव॒त्सा ऽ अ॑नु॒ष्टुभे॑ तु॒र्य॒वाह॑ ऽ उ॒ष्णिहे॑ ॥ १२ ॥

पृष्ठवाहौ विराज ऽ उक्षाणौ बृहत्या ऽ ऋषभाः ककुभेऽनड्वाहः पङ्क्त्यै धेनवोऽतिच्छन्दसे ॥१३॥

कृष्णग्रीवा ऽ आग्नेया बभ्रवः सौम्या ऽ उपध्वस्ताः सावित्रा वत्सतर्यः सारस्वत्यः श्यामाः पौष्णाः पृश्नयो मारुता बहुरूपा वैश्वदेवा वशा द्यावापृथिवीयाः ॥१४॥

उक्ताः सञ्चरा ऽ एता ऽ ऐन्द्राग्नाः कृष्णा वारुणाः पृश्नयो मारुताः कायास्तूपराः ॥१५॥

अग्नयेऽनीकवते प्रथमजानालभते मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यः सवात्यान् मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो बष्किहान् मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः सꣳसृष्टान्

मरुद्भ्यः स्वतवद्भ्योऽनुसृष्टान् ॥१६॥

उक्ताः संञ्चरा ऽ एतां ऽ ऐन्द्राग्नाः प्राशृङ्गा माहेन्द्रा बहुरूपा वैश्वकर्मणाः ॥१७॥

धूम्रा बभ्रुनीकाशाः पितृणाᳬं सोमवतां बभ्रवो धूम्रनीकाशाः पितृणां बर्हिषदां कृष्णा बभ्रुनीकाशाः पितृणामग्निष्वात्तानां कृष्णाः पृषन्तस्त्रैयम्बकाः ॥१८॥

उक्ताः संञ्चरा ऽ एताः शुनासीरीयाः श्वेता वायव्याः श्वेताः सौर्याः ॥१९॥

वसन्ताय कपिञ्जलानालभते ग्रीष्माय कलविङ्कान् वर्षाभ्यस्तित्तिरींञ्छरदे वर्त्तिका हेमन्ताय ककराञ्छिशिराय विककरान् ॥२०॥

समुद्राय॑ शिशुमारानालभते पर्जन्या॑य मण्डूकानुद्भ्यो मत्स्या॑न् मित्राय॑ कुलीपयान् वरुणाय नाक्रान् ॥२१॥

सोमा॑य हꣳसानालभते वायवे बलाका॑ऽ इन्द्राग्निभ्यां क्रुञ्चान् मित्राय॑ मद्गून् वरुणाय चक्रवाकान् ॥२२॥

अग्नये कुटरूनालभते वनस्पतिभ्य ऽ उलूकानग्नीषोमाभ्यां चाषानश्विभ्यां मयूरा॑न् मित्रावरुणाभ्यां कपोता॑न् ॥२३॥

सोमा॑य लबानालभते त्वष्ट्रे कौलीकान् गोषादीर्देवानां पत्नीभ्यः कुलीका देवजामिभ्योऽग्नये गृहपतये पारुष्णान् ॥२४॥

अह्ने पारावतानालभते रात्र्यै सीचापूरहोरात्रयोः सन्धिभ्यो जतूर्मासेभ्यो दात्यौहान्त्संवत्सराय महतः सुपर्णान् ॥२५॥

भूम्या ऽ आखूनालभतेऽन्तरिक्षाय पाङ्क्तान् दिवे कशान् दिग्भ्यो नकुलान् बभ्रुकानवान्तरदिशाभ्यः ॥२६॥

वसुभ्य ऽ ऋश्यानालभते रुद्रेभ्यो रुरून् आदित्येभ्यो न्यङ्कून् विश्वेभ्यो देवेभ्यः पृषतान्त्साध्येभ्यः कुलुङ्गान् ॥२७॥

ईशानाय परस्वत ऽ आलभते मित्राय गौरान् वरुणाय महिषान् बृहस्पतये गवयाँस्त्वष्ट्र ऽ उष्ट्रान् ॥२८॥

प्रजापतये पुरुषान् हस्तिन ऽ आलभते वाचे प्लुषीँश्चक्षुषे मशकाञ्छ्रोत्राय भृङ्गाः ॥२६॥

प्रजापतये च वायवे च गोमृगो वरुणायारण्यो मेषो यमाय कृष्णो मनुष्यराजाय मर्कटः शार्दूलाय रोहिदृषभाय गवयी क्षिप्रश्येनाय वर्तिका नीलङ्गोः कृमिः समुद्राय शिशुमारो हिमवते हस्ती ॥३०॥

मयुः प्राजापत्य ऽ उलो हलिक्ष्णो वृषदंशस्ते धात्रे दिशां कङ्को धुङ्क्षाग्नेयी कलविङ्को लोहिताहिः पुष्करसादस्ते त्वाष्ट्रा वाचे क्रुञ्चः ॥३१॥

सोमाय कुलुङ्ग ऽ आरण्योऽजो नकुलः

शका ते पौष्णाः क्रोष्टा मायोरिन्द्रस्य गौरमृगः पिद्वो न्यङ्कुः कक्कटस्तेऽनुमत्यै प्रतिश्रुत्कायै चक्रवाकः ॥३२॥

सौरी बलाका शार्गः सृजयः शयाण्डकस्ते मैत्राः सरस्वत्यै शारिः पुरुषवाक् श्वाविद्भौमी शार्दूलो वृकः पृदाकुस्ते मन्यवे सरस्वते शुकः पुरुषवाक् ॥३३॥

सुपर्णः पार्जन्य ऽ आतिर्वाहसो दर्विदा ते वायवे बृहस्पतये वाचस्पतये पैङ्गराजोऽलज ऽ आन्तरिक्षः प्लवो मद्गुर्मत्स्यस्ते नदीपतये द्यावापृथिवीयः कूर्मः ॥३४॥

पुरुषमृगश्चन्द्रमसो गोधा कालका

दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनां कृकवाकुः सावित्रो हꣳसो वातस्य नाक्रो मकरः कुलीपयस्तेऽकूपारस्य ह्रिय शल्यकः ॥३५॥

एण्यह्नो मण्डूको मूषिका तित्तिरिस्ते सर्पाणां लोपाश ऽआश्विनः कृष्णो रात्र्या ऽऋक्षो जतूः सुषिलीका त ऽइतरजनानां जहका वैष्णवी ॥३६॥

अन्यवापोऽर्द्धमासानामृश्यो मयूरः सुपर्णस्ते गन्धर्वाणामपामुद्रो मासाङ्कश्यपो रोहित्कुण्डृणाची गोलत्तिका तेऽप्सरसां मृत्यवेऽसितः ॥३७॥

वर्षाहूर्ऋतूनामाखुः कशो मान्थालस्ते

पि॒तॄणां ब॒लाया॑जग॒रो वसू॑नां क॒पिञ्ज॑लः क॒पोत॒ऽउलू॑कः श॒शस्ते निर्ऋ॑त्यै॒ वरु॑णा॒यार॒ण्यो मे॒षः ॥३८॥

श्वि॒त्र ऽआ॑दि॒त्याना॒मुष्ट्रो॒ घृणी॑वान् वार्ध्री॒नसस्ते म॒त्याऽअर॑ण्याय सृम॒रो रुरू॑ रौ॒द्रः क्वयि॑ः कु॒टरु॑र्दात्यौ॒हस्ते वा॒जिनां॒ कामा॑य पि॒कः ॥३९॥

ख॒ड्गो वै॑श्वदे॒वः श्वा कृ॒ष्णः क॒र्णो ग॑र्द॒भस्त॒रक्षु॒स्ते रक्ष॑सा॒मिन्द्रा॑य सू॒क॒रः सि॒ꣳहो मा॑रु॒तः कृ॑क॒ला॒सः पिप्प॑का श॒कुनि॒स्ते श॑र॒व्या॒यै॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ पृष॒तः ॥४०॥

इति चतुर्विंशोऽध्यायः ॥

अथ पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—१६, २३, २७ । गोतमः १७—२२, २४—२६, २८—४८ ॥

देवता—सरस्वत्यादयः १ । प्राणादयः २ । इन्द्रादयः ३, ५, ८ । अग्न्यादयः ४ । मरुतादयः ६ । पूषादयः ७, ९ । हिरण्यगर्भः १० । ईश्वरः ११, १२, १८, १९ । परमात्मा १३ । यज्ञः १४, २६—२९, ३१—३४, ३६, ३८, ४०, ४१ । विद्वांसः १५, २०—२२, २५, ३०, ३७, ३९ । विश्वेदेवाः १६, ३५, ४६ । वायुः १७ । द्यौरित्यादयः २३ । मित्रादयः २४ । यजमानः ४२ । आत्मा ४३, ४४ । प्रजा ४५ । अग्निः ४७ । विद्वान् ४८ ॥

छन्दः—भुरिक्शक्करी १ क , ४६ । निचृदति-

शक्करी १ र। भुरिगतिशक्कर्यौ २। भुरिक्कृतिः ३। स्वराड्धृतिः ४। स्वराड्विकृतिः ५। निचृदतिधृतिः ६। निचृदष्टिः ७। निचृदभिकृतिः ८। भुरिगत्यष्टिः ९। त्रिष्टुप् १०, ११, २२—२४, २७, ३०, ३१, ४१। स्वराट्पङ्क्तिः १२, ३७, ४२, ४४, ४५। निचृत्त्रिष्टुप् १३, २१, २५, २८, ३२, ३३, ४३। निचृज्जगती १४, २६। जगती १५, १६, २०। स्वराड्-भुरिक्त्रिष्टुप् १७, १८, २९, ३४, ४०। स्वराड्-बृहती १९। स्वराट्त्रिष्टुप् ३५। भुरिक्पङ्क्तिः ३६। विराड्पङ्क्तिः ३८, ३९। शक्करी ४७। भुरिग्बृहती ४८॥

स्वरः—धैवतः १, २, १०, ११, १३, १७, १८, २१—२५, २७—३५, ४०, ४१, ४३, ४६, ४७। निषादः ३, १४—१६, २०, २६। ऋषभः ४, ८। मध्यमः ५, ७, १९, ४८। षड्जः ६। गान्धारः ९। पञ्चमः १२, ३६—३९, ४२, ४४, ४५॥

क शादं द॒द्भिरव॑का॑ दन्तमूलैर्मृदं ब॒स्वैस्ते-
गान्द॑ꣳष्ट्रा॒भ्या॑ꣳ सर॑स्वत्या ऽ अग्रजि॒ह्वं
जि॒ह्वायां॑ ऽ उत्सा॒दम॑वक्र॒न्देन॒ तालु वाज॑ꣳ
हनु॑भ्याम॒प ऽ आ॒स्ये॑न॒ वृष॑णमा॒ण्डाभ्यां-
मा॒दि॒त्याँ श्मश्रु॑भिः पन्था॑नं भ्रू॒भ्यां द्यावा॑-
पृथि॒वी वर्त्तो॑भ्यां वि॒द्युतं॑ क॒नीन॑काभ्या॑ꣳ
शु॒क्लाय॒ स्वाहा॑ कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॒ पार्या॑णि
पक्ष्मा॑ण्यवा॒र्या॒ ऽ इ॒क्षवो॑ऽवा॒र्या॒णि पक्ष्मा॑णि
पार्या॑ ऽ इ॒क्षवः॑ ॥ १ ॥

वातं॑ प्रा॒णेना॑पा॒नेन॒ नासि॑के ऽ उपया॒म-
मध॑रे॒णौष्ठे॑न॒ सदु॑त्त॑रेण प्र॒काशे॑नान्त॑रमनू॒का-
शेन॒ बाह्यं॑ नि॒वे॒ष्यं॑ मू॒र्ध्ना स्त॑नयि॒त्नुं नि॑र्बा॒-
धेना॒शनिं॑ म॒स्तिष्के॑ण वि॒द्युतं॑ क॒नीन॑काभ्यां

कर्णाभ्याᳫं श्रोत्रᳪं श्रोत्राभ्यां कर्णौ तेदनीमधरकण्ठेनापः शुष्ककण्ठेन चित्तं मन्याभिरदितिᳪं शीर्ष्णा निर्ऋतिं निर्जर्जल्पेन शीर्ष्णा संक्रोशैः प्राणान् रेष्माणᳪं स्तुपेन ॥ २ ॥

मशकान् केशैरिन्द्रᳪं स्वपसा वहेन बृहस्पतिᳪं शकुनिसादेन कूर्म्माञ्छफैराक्रमणᳪं स्थूराभ्यामृक्षलाभिः कपिञ्जलाञ्जवं जङ्घाभ्यामध्वानं बाहुभ्यां जाम्बीलेनारण्यमग्निमतिरुग्भ्यां पूषणं दोर्भ्यामश्विनावᳪंसाभ्याᳫं रुद्रᳪं रोराभ्याम् ॥ ३ ॥

अग्नेः पक्षतिर्वायोर्निपक्षतिरिन्द्रस्य तृतीया सोमस्य चतुर्थ्यदित्यै पञ्चमीन्द्राण्यै षष्ठी

मरुताᳬं सप्तमी बृहस्पतेरष्टम्यर्य्यम्णो नवमी धातुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यमस्य त्रयोदशी ॥ ४ ॥

इन्द्राग्न्योः पक्षतिः सरस्वत्यै निपक्षतिर्मित्रस्य तृतीयापां चतुर्थी निर्ऋत्यै पञ्चम्यग्नीषोमयोः षष्ठी सर्पाणाᳬं सप्तमी विष्णोरष्टमी पूष्णो नवमी त्वष्टुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यम्यै त्रयोदशी द्यावापृथिव्योर्दक्षिणं पार्श्वं विश्वेषां देवानामुत्तरम् ॥ ५ ॥

मरुताᳬं स्कन्धा विश्वेषां देवानां प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां तृतीया वायोः पुच्छमग्नीषोमयोर्भासदौ क्रुञ्चौ

श्रोणिभ्यामिन्द्राबृहस्पती ऽ ऊरुभ्यां मित्रावरुणावल्गाभ्यामाक्रमणᳬ स्थूराभ्यां बलं कुष्ठाभ्याम् ॥ ६ ॥

पूषणं वनिष्ठुनान्धाहीन्त्स्थूलगुदया सर्पान् गुदाभिर्विह्रुत ऽ आन्त्रैरपो वस्तिना वृषणमाण्डाभ्यां वाजिनᳬ शेपेन प्रजाᳬ रेतसा चाषान् पित्तेन प्रदरान् पायुना कूश्माञ्छकपिण्डैः ॥ ७ ॥

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यं दिशां जत्रवोऽदित्यै भसज्जीमूतान् हृदयौपशेनान्तरिक्षं पुरीतता नभ ऽ उदर्येण चक्रवाकौ मतस्नाभ्यां दिवं वृक्काभ्यां गिरीन् प्लाशिभि-

रुपलान् प्लीह्ना वल्मीकान् क्लोमभिग्लौभि-
र्गुल्मान् हिराभिः स्रवन्तीर्ह्रदान् कुक्षिभ्याᳫँ
समुद्रमुदरेण वैश्वानरं भस्मना ॥ ८ ॥

विधृतिं नाभ्या घृतᳬ रसेनापो यूष्णा
मरीचीर्विप्रुड्भिर्नीहारमूष्मणा शीनं वसया
प्रुष्वा ऽ अश्रुभिर्ह्रादुनीर्दूषीकाभिरस्ना रक्षाᳫँ-
सि चित्राण्यङ्गैर्नक्षत्राणि रूपेण पृथिवीं
त्वचा जुम्बकाय स्वाहा ॥ ९ ॥

हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः
पतिरेक ऽ आसीत् । स दाधार पृथिवीं
द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १० ॥

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक ऽ इद्राजा

जगतो बभूव । यऽईशेऽअस्य द्विपदश्च-
तुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥११॥

यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रꣳ
रसया सहाहुः । यस्येमाः प्रदिशो यस्य
बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१२॥

यऽआत्मदा बलदा यस्य विश्वऽउपासते
प्रशिषं यस्य देवाः । यस्य च्छायामृतं यस्य
मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१३॥

आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽ-
दब्धासोऽअपरीतासऽउद्भिदः । देवा नो
यथा सदमिद्वृधेऽअसन्नप्रायुवो रक्षितारो
दिवेदिवे ॥१४॥

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानाᳬं
रातिरभि नो निवर्त्तताम् । देवानाᳬं
सख्यमुपसेदिमा वयं देवा न ऽ आयुः
प्रतिरन्तु जीवसे ॥१५॥

तान् पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रम-
दितिं दक्षमस्रिधम् । अर्यमणं वरुणᳪं सोमम-
श्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ॥१६॥

तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता
पृथिवी तत्पिता द्यौः । तद् ग्रावाणः सोमसुतो
मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥१७

तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियञ्जिन्व-
मवसे हूमहे वयम् । पूषा नो यथा वेदसामसद्

वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥१८॥

स्वस्ति न ऽ इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो ऽ अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥१९॥

पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः। अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा ऽ अवसागमन्निह॥२०॥

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेमहि देवहितं यदायुः ॥२१॥

शतमिन्नु शरदो ऽ अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा

जरसं तनूनाम् । पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति
मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥२२॥

अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स
पिता स पुत्रः । विश्वे देवा ऽ अदितिः पञ्च
जना ऽ अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥२३॥

मा नो मित्रो वरुणो ऽ अर्य्यमायुरिन्द्र ऽ
ऋभुक्षा मरुतः परिख्यन् । यद्वाजिनो देवजा-
तस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि ॥२४॥

यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां
मुखतो नयन्ति । सुप्राङजो मेम्यद्विश्वरूप ऽ
इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः ॥२५॥

एष छागः पुरोऽअश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः । अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेदेनꣳ सौश्रवसाय जिन्वति ॥२६॥

यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति । अत्रा पूष्णः प्रथमो भागऽएति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ॥२७॥

होताध्वर्युरावया ऽ अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ ऽउत शꣳस्ता सुविप्रः। तेन यज्ञेन स्वरङ्कृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् ॥२८॥

यूपव्रस्काऽउत ये यूपवाहाश्चषालं येऽ अश्वयूपाय तक्षति । ये चार्वते पचनꣳ

सम्भरन्त्युतो तेषाम्भिगूर्त्तिर्न॑ऽ इन्वतु॥२९॥

उप प्रागात्सुमन्मेऽधायि मन्म॑ देवानामाशाऽउप॑ वीतपृ॑ष्ठः। अन्वे॑नं विप्राऽऋष॑यो मदन्ति देवानां पुष्टे च॑कृमा सुबन्धु॑म्॥३०॥

यद्वाजिनो दाम॑ सन्दानमर्व॑तो या शीर्ष॒ण्या रशना रज्जु॑रस्य। यद्वा॑ घास्य प्रभृ॑तमास्ये॒ तृण॒ꣳ सर्वा॒ ता ते॒ऽअपि॑ देवेष्व॑स्तु॥३१॥

यदश्व॑स्य क्रविषो मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति। यद्धस्त॑योः शमितुर्यन्न॑खेषु सर्वा॒ ता ते॒ऽअपि॑ देवेष्व॑स्तु॥३२॥

यदूव॑ध्यमुदर॑स्यापवाति य ऽआमस्य॑

ऋविषो गन्धो ऽ अस्ति। सुकृता तच्छमितारः
कृण्वन्तूत मेधं शृतपाकं पचन्तु ॥३३॥

यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं
निहतस्यावधावति। मा तद्भूम्यामाश्रिषन्मा
तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ॥३४॥

ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ऽ ईमाहुः
सुरभिर्निर्हरेति। ये चार्वतो माꣳसभिक्षामुपा-
सत ऽ उतो तेषामभिगूर्त्तिर्न ऽ इन्वतु ॥३५॥

यन्नीक्षणं माꣳस्पचन्या ऽउखाया या पात्रा-
णि यूष्ण ऽ आसेचनानि। ऊष्मण्यापिधाना
चरूणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् ॥३६॥

मा त्वाग्निर्ध्वनयीद् धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जाघ्रिः। इष्टं वीतमभिगूर्त्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णान्त्यश्वम् ॥३७॥

निक्रमणं निषदनं विवर्त्तनं यच्च पड्वीशमर्वतः। यच्च पपौ यच्च घासिं जघास सर्वा ता ते ऽ अपि देवेष्वस्तु ॥३८॥

यदश्वाय वास ऽ उपस्तृणान्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै। सन्दानमर्वन्तं पड्वीशं प्रिया देवेष्वा यामयन्ति ॥३९॥

यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्ण्या वा कशया वा तुतोद। स्रुचेव ता हविषो ऽ अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि ॥४०॥

चतुस्त्रिꣳशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति । अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या विशस्त ॥४१॥

एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथ ऽ ऋतुः । या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ता-ता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ ॥४२॥

मा त्वा तपत् प्रिय ऽ आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तन्व ऽ आ तिष्ठिपत्ते । मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः ॥४३॥

न वा ऽ उ ऽ एतन् म्रियसे न रिष्यसि देवाँ २ ऽ इदेषि पथिभिः सुगेभिः । हरी ते

युञ्जा पृषती ऽ अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य ॥४४॥

सुगव्यं नो वाजी स्वश्व्यं पुꣳसः पुत्राँ२ऽ उत विश्वापुषꣳ रयिम् । अनागास्त्वं नोऽअदितिः कृणोतु क्षत्रं नो ऽ अश्वो वनताꣳ हविष्मान् ॥४५॥

इमा नु कं भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः । आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भि-रस्मभ्यं भेषजा करत् । यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह सीषधाति ॥४६॥

अग्ने त्वं नो ऽ अन्तम ऽ उत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवा ऽ अच्छा

नचि द्युमत्तम१ रयिं दाः ॥४७॥

तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः । स नो बोधि श्रुधी हवमुरुष्या णो ऽ अघायतः समस्मात् ॥४८॥

इति पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

अथ षड्विंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—याज्ञवल्क्यः १ । लौगाक्षिः २ । गृत्समदः ३, २४ । रम्याक्षी ४, ५ । प्रादुराक्षिः ६ । कुत्सः ७—६ । वसिष्ठः १० । नोधा गोतमः ११, १२ ।

भारद्वाजः १३, १४ । वत्सः १५ । महीयवः १६—१८ । मुद्गलः १९ । मेधातिथिः २०—२३ । मधुच्छन्दाः २५, २६ ॥

देवता—अग्न्यादयः १ । ईश्वरः २, ३ । इन्द्रः ४, १०, १७ । सूर्यः ५ । वैश्वानरः ६, ८, ९ । वैश्वानरोऽग्निः ७ । अग्निः ११—१३, १६, २६ । संवत्सरः १४ । विद्वान् १५, १८, २०, २१, २३, २४ । विद्वांसः १९ । सोमः २२, २५ ॥

छन्दः—अभिकृतिः १ । स्वराडत्यष्टिः २ । भुरिगत्यष्टिः ३ । स्वराड्जगती ४ । भुरिक्त्रिष्टुप् ५ । जगती ६—९, २४ । निचृज्जगती १० । विराडनुष्टुप् ११ । विराड्गायत्री १२, १३, १५ । भुरिग्बृहती १४ । निचृद्गायत्री १६, १७, २५ । स्वराड्गायत्री १८ । त्रिष्टुप् १९ । गायत्री २०—२२, २६ । भुरिक्पङ्क्तिः २३ ॥

स्वरः—ऋषभः १ । गान्धारः २, ३, ११ । निषादः ४, ६—१०, १४, २४ । धैवतः ५, १६ । षड्जः १२, १३, १५—१८, २०—२२, २५, २६ । पञ्चमः २३ ॥

अग्निश्च पृथिवी च सन्नते ते मे सं नमतामदो वायुश्चाऽन्तरिक्षं च सन्नते ते मे सं नमतामद ऽ आदित्यश्च द्यौश्च सन्नते ते मे सं नमतामद ऽ आपश्च वरुणश्च सन्नते ते मे सं नमतामदः। सप्त स॑ꣳसदोऽअष्टमी भूतसाधनी सकामाँ२ऽ अध्वनस्कुरु संज्ञानमस्तु मेऽमुना॥१

यथेमां वाचं कल्याणीमावदानि जनेभ्यः। ब्रह्मराजन्याभ्याꣳ शूद्राय चार्य्याय च स्वाय चारणाय । प्रियो देवानां दक्षिणायै दातुरिह

भूयासमयं मे कामः सर्मृध्यतामुप मादो नमतु ॥ २ ॥

बृहस्पते ऽ अति यदर्यो ऽ अर्हाद् द्युमद्विभाति क्रतुमज्जनेषु । यद्दीदयच्छवस ऽ ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् । उपयामगृहीतोऽसि बृहस्पतये त्वैष ते योनिर्बृहस्पतये त्वा ॥ ३ ॥

इन्द्र गोमन्निहा याहि पिबा सोमᳪ शतक्रतो । विद्यद्भिर्ग्रावभिः सुतम् । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा गोमत ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा गोमते ॥ ४ ॥

इन्द्रा याहि वृत्रहन् पिबा सोमᳪ शत-

ऋतो । गोमंद्भिर्ग्रावंभिः सुतम् । उपयाम-
गृहीतोऽसीन्द्राय त्वा गोमंत ऽ एष ते योनि-
रिन्द्राय त्वा गोमंते ॥ ५ ॥

ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् ।
अजस्रं घर्ममीमहे । उपयामगृहीतोऽसि वैश्वा-
नराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥ ६ ॥

वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं
भुवनानामभिश्रीः । इतो जातो विश्वमिदं
वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण । उपयाम-
गृहीतोऽसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वा-
नराय त्वा ॥ ७ ॥

वैश्वानरो नं ऽ ऊतय ऽ आ प्र यातु

परावतः । अग्निरुक्थेन वाहसा । उपयामगृहीतोऽसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥ ८ ॥

अग्निर्ऋषिः पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः । तमीमहे महागयम् । उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा वर्चसऽ एष ते योनिरग्नये त्वा वर्चसे ॥ ९ ॥

महाँ२ऽ इन्द्रो वज्रहस्तः षोडशी शर्म यच्छतु । हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि । उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥१०॥

तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः ।

अभि वृत्सं न स्वसरेषु धेनव ऽ इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥११॥

यद्वाहिष्ठं तदग्नये बृहदर्च विभावसो ।
महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा ऽ उदीरते ॥१२॥

एह्यू षु ब्रवाणि तेऽग्न ऽ इत्थेतरा गिरः ।
एभिर्वर्द्धास ऽ इन्दुभिः ॥१३॥

ऋतवस्ते यज्ञं वि तन्वन्तु मासा रक्षन्तु ते हविः । संवत्सरस्ते यज्ञं दधातु नः प्रजां च परि पातु नः ॥१४॥

उपह्वरे गिरीणाथं सङ्गमे च नदीनाम् ।
धिया विप्रो ऽ अजायत ॥१५॥

उच्चा ते जातमन्धसो दिवि सद्भूम्या ददे । उग्रꣳ शर्म महि श्रवः ॥१६॥

स न ऽ इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्यः । वरिवोवित्परि स्रव ॥१७॥

एना विश्वान्यर्य ऽ आ द्युम्नानि मानुषाणाम् । सिषासन्तो वनामहे ॥१८॥

अनु वीरैरनु पुष्यास्म गोभिरन्वश्वैरनु सर्वेण पुष्टैः । अनु द्विपदानु चतुष्पदा वयं देवा नो यज्ञमृतुथा नयन्तु ॥१९॥

अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप । त्वष्टारꣳ सोमपीतये ॥२०॥

अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टः पिब ऽ
ऋतुना । त्वꣳ हि रत्नधा ऽ असि ॥२१॥

द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत ।
नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत ॥२२॥

तवायꣳ सोमस्त्वमेह्यर्वाङ् शश्वत्तमꣳ
सुमना ऽ अस्य पाहि । अस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या
निषद्या दधिष्वेमं जठर ऽ इन्दुमिन्द्र ॥२३॥

अमेव नः सुहवा ऽ आ हि गन्तन नि
बर्हिषि सदतना रणिष्टन । अथा मदस्व
जुजुषाणो ऽ अन्धसस्त्वष्टर्देवेभिर्जनिभिः
सुमद्गणः ॥२४॥

स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया ।
इन्द्राय पातवे सुतः ॥२५॥

रक्षोहा विश्वचर्षणिरभि योनिमयोहते ।
द्रोणे सधस्थमासदत् ॥२६॥

इति षड्विंशोऽध्यायः ॥

अथ सप्तविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—अग्निः १—७, १०—२० । प्रजापतिः ८, ६, २१, २२ । वसिष्ठः २३, २४, २७, २८, ३५ । हिरण्यगर्भः २५, २६ । गृत्समदः २६, ३२, ३३ । पुरुमीढः ३० । अजमीढः ३१ । अङ्गिरसः

३४ । शम्युबार्हस्पत्यः ३६—३८ । वामदेव· ३९—४१ । शम्युः ४२, ४४, ४५ । भार्गवः ४३ ॥

देवता—अग्निः १, ३—७, ११, १८, ३९, ४३, ४५ । सामिधेन्यः २ । विश्वेदेवाः ८, १२ । अश्व्यादयः ६ । सूर्यः १० । यज्ञः १३, १७, ४२ । वह्निः १४ । वायुः १५, २३, २४, २७—३५, ४४ । देव्यः १६ । इडादयो लिङ्गोक्ताः १९ । त्वष्टा २० । विद्वांसः २१ । इन्द्रः २२, ३७, ३८, ४०, ४१ । प्रजापतिः २५, २६ । परमेश्वरः ३६ ॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १, २, ८, ९, २४, २६, २८ । विराट्त्रिष्टुप् ३ । स्वराट्त्रिष्टुप् ४, २५ । स्वराट्पङ्क्तिः ५, २७, ३६ । भुरिग्बृहती ६ । निचृज्जगती ७ । विराडनुष्टुप् १० । उष्णिक् ११, १२ । निचृदुष्णिक् १३, १६, २०, २२ । भुरिगुष्णिक् १४ । स्वराडुष्णिक् १५ । विराडुष्णिक् १७,

२१ । भुरिग्गायत्री १८ । गायत्री १६, ३१, ३२, ३६ । निचृत्त्रिष्टुप् २३, ३३ । निचृद्गायत्री २६, ३४, ४० । अनुष्टुप् ३० । स्वराडनुष्टुप् ३५, ४३ । निचृदनुष्टुप् ३७ । स्वराड्बृहती ३८, ४४ । पादनिचृद्गायत्री ४१ । बृहती ४२ । निचृदभिकृतिः ४५ ॥

स्वरः—धैवतः १—४, ८, ६, २३—२६, २८, ३३ । पञ्चमः ५, २७, ३६ । मध्यमः ६, ४२, ४४ । निषादः ७ । गान्धारः १०, ३०, ३५, ३७, ४३ । ऋषभः ११—१७, २०—२२, ४५ । षड्जः १८, १६, २६, ३१, ३२, ३४, ३६—४१ । निषादः ३८॥

समा॑स्त्वाग्न ऽ ऋ॒तवो॑ वर्द्धयन्तु संव॒त्स॒रा ऽ ऋष॑यो॒ यानि॑ स॒त्या । सं दि॒व्येन॑ दीदिहि रो॒च॒नेन॒ विश्वा॒ ऽ आ भा॑हि प्र॒दिश॒श्चत॑स्रः ॥ १ ॥

सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्च तिष्ठ महते सौभगाय । मा च रिषदुपसत्ता तेऽअग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु माऽन्ये ॥ २ ॥

त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणाऽइमे शिवोऽअग्ने संवरणे भवा नः । सपत्नहा नोऽअभिमातिजिच्च स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् ॥ ३ ॥

इहैवाग्नेऽअधि धारया रयिं मा त्वा नि क्रन् पूर्वचितो निकारिणः । क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्द्धतां तेऽअनिष्टृतः ॥ ४ ॥

क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सꣳ रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व । सजातानां मध्यमस्थाऽएधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ॥ ५ ॥

अति निहो ऽ अति स्रिधोऽत्यचित्तिमत्य-
रातिमग्ने । विश्वा ह्यग्ने दुरिता सहस्वाथास्म-
भ्यᳪ सहवीराᳪ रयिं दाः ॥ ६ ॥

अनाधृष्यो जातवेदा ऽ अनिष्टृतो विराडग्ने
क्षत्रभृद्दीदिहीह । विश्वा ऽ आशाः प्रमुञ्चन्मा-
नुषीर्भियः शिवेभिरद्य परि पाहि नो वृधे ॥७॥

बृहस्पते सवितर्बोधयैनᳪ सᳪशितं चित्स-
न्तराᳪ सᳪ शिशाधि । वर्धयैनं महते सौभ-
गाय विश्वे ऽ एनमनु मदन्तु देवाः ॥ ८ ॥

अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते ऽ अभि-
शस्तेरमुञ्चः । प्रत्यौहतामश्विना मृत्युम-
स्माद्देवानामग्ने भिषजा शचीभिः ॥ ९ ॥

उद्वयन्तमसस्परि स्वः पश्यन्त ऽ उत्तरम् ।
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥१०॥

ऊर्ध्वा ऽ अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा
शोचीᳩष्यग्नेः । द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य
सूनोः ॥११॥

तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु
देवः । पथो अनक्तु मध्वा घृतेन ॥१२॥

मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो नराशᳫसो ऽ
अग्ने । सुकृद्देवः सविता विश्ववारः ॥१३॥

अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्नम-
सा । अग्निᳫ स्रुचो ऽ अध्वरेषु प्रयत्सु ॥१४॥

स यंच्चदस्य महिमानमग्नेः स ऽ ईं मन्द्रा सुंप्रयसंः । वसुश्चेतिंष्ठो वसुधातंमश्च ॥१५॥

द्वारो देवीरन्वंस्य विश्वे व्रता ददन्ते ऽ अग्नेः । उरुव्यचंसो धाम्ना पत्यमानाः ॥१६।

ते ऽ अस्य योषणे दिव्ये न योनां ऽ उषासानक्ता । इमं यज्ञमंवतामध्वरं नंः ॥१७॥

दैव्या होतारा ऽ ऊर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृंणीतम् । कृणुतं नः स्विष्टिम् ॥१८॥

तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ संदन्त्विडा सरंस्वती भारंती । मही गृणाना ॥१९॥

तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टां सुवीर्यम् ।

रायस्पोषं वि ष्यंतु नाभिमस्मे ॥२०॥

वनस्पतेऽवं सृजा ररांणस्त्मनां देवेषुं । अग्निर्हव्यꣳ शंमिता सूंदयाति ॥२१॥

अग्ने स्वाहां कृणुहि जातवेद ऽ इन्द्राय हव्यम् । विश्वें देवा हविरिदं जुंषन्ताम् ॥२२॥

पीवों ऽ अन्ना रयिवृधंः सुमेधाः श्वेतः सिंषक्ति नियुतांमभिश्रीः । ते वायवे समंनसो वि तंस्थुर्विश्वेन्नरंः स्वपत्यानिं चक्रुः ॥२३॥

राये नु यं जज्ञतू रोदंसीमे राये देवी धिषणां धाति देवम् । अर्ध वायुं नियुतः सश्चत स्वा ऽ उत श्वेतं वसुंधितिं निरेके ॥२४॥

आपो ह यद्बृहतीर्विश्वमायन् गर्भं दधाना
जनयन्तीरग्निम् । ततो देवानाᳬसमवर्त्त-
तासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधम ॥२५॥

यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्दक्षं दधाना
जनयन्तीर्यज्ञम् । यो देवेष्वधि देव ऽ एक ऽ
आसीत् कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥२६॥

प्र याभिर्यासि दाश्वाᳬसमच्छा नियुद्भि-
र्वायविष्टये दुरोणे । नि नो रयिᳫ सुभोजसं
युवस्व नि वीरं गव्यमश्व्यं च राधः ॥२७॥

आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरᳫ सहस्रि-
णीभिरुप याहि यज्ञम् । वायो ऽ अस्मिन्त्सवने
मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥२८

नियुत्वान् वायवा गंह्ययꣳ शुक्रो ऽअयामि ते । गन्तासि सुन्वतो गृहम् ॥२९॥

वायो शुक्रो ऽअयामि ते मध्वो ऽअग्रं दिविष्टिषु । आ याहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता ॥३०॥

वायुरग्रेगा यज्ञप्रीः साकं गन्मनसा यज्ञम् । शिवो नियुद्भिः शिवाभिः ॥३१॥

वायो ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरा गहि । नियुत्वान्त्सोमपीतये ॥३२॥

एकया च दशभिश्च स्वभूते द्वाभ्यामिष्टये विꣳशती च । तिसृभिश्च वहसे त्रिꣳशता च नियुद्भिर्वायविह ता वि मुञ्च ॥३३॥

तव॑ वायवृतस्पते त्वष्टु॑र्जामातरद्भुत । अवा॒ᳬस्या वृ॑णीमहे ॥३४॥

अ॒भि त्वा॑ शूर नोनुमोऽदु॑ग्धा ऽ इव धे॒नवः॑ । ईशा॑नम॒स्य जग॑तः स्व॒र्दृश॒मीशा॑नमिन्द्र त॒स्थुषः॑ ॥३५॥

न त्वावाँ॑२ऽ अ॒न्यो दि॒व्यो न पार्थि॑वो॒ न जा॒तो न जनिष्यते । अ॒श्वा॒यन्तो॑ मघवन्निन्द्र वा॒जिनो॑ ग॒व्यन्त॑स्त्वा हवामहे ॥३६॥

त्वामिद्धि हवा॑महे सा॒तौ वाज॑स्य का॒रवः॑ । त्वां वृ॒त्रेष्वि॑न्द्र सत्प॑तिं न॒रस्त्वां काष्ठा॒स्वर्व॑तः ॥३७॥

स त्वं न॑श्चित्र वज्रहस्त धृष्णु॒या म॒ह स्त॑वा॒नो ऽ अ॑द्रिवः । गामश्वं॑ र॒थ्य॑मिन्द्र सं

किर सुत्रा वाजं न जिग्युषे ॥३८॥

कया नश्चित्र ऽ आ भुवदूती सदावृधः सखा। कया शचिष्ठया वृता ॥३९॥

कस्त्वा सत्यो मदानां मꣳहिष्ठो मत्सदन्धसः। दृढा चिदारुजे वसु ॥४०॥

अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम्। शतं भवास्यूतये ॥४१॥

यज्ञायज्ञा वो ऽ अग्नये गिरागिरा च दक्षसे। प्रप्र वयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शꣳसिषम् ॥४२॥

पाहि नो ऽ अग्न ऽ एकया पाह्युत द्वितीयया। पाहि गीर्भिस्तिसृभिरूर्जां पते पाहि

चेतस्राभिर्वसो ॥४३॥

ऊर्जो नपात॑ᳫँ स हिनायमस्मयुर्दाशेम हव्यदातये। भुवद्वाजेष्ववितो भुवद्वृध उत त्राता तनूनाम् ॥४४॥

संवत्सरोऽसि परिवत्सरोऽसीदावत्सरोऽसीद्वत्सरोऽसि वत्सरोऽसि। उषसस्ते कल्पन्तामहोरात्रास्ते कल्पन्तामर्द्धमासास्ते कल्पन्तां मासास्ते कल्पन्तामृतवस्ते कल्पन्ताᳫँ संवत्सरस्ते कल्पताम्। प्रेत्या एत्यै सं चाञ्च प्र च सारय। सुपर्णचिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवः सीद ॥४५॥

इति सप्तविंशोऽध्यायः ॥

अथाष्टाविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—बृहदुक्थो वामदेवः १—६ । बृहदुक्थो वामदेव्यः ८ । गोतमः ७ । प्रजापतिः ६—११ । अश्विनौ १२—२३ । सरस्वती २४—४६ ॥

देवता—इन्द्रः १—३, ५, ६, ८, ६, ११—१३, १५, १६, १८—२१, २५—२८, ३२, ३३, ३५—४६ । रुद्रः ४ । अश्विनौ ७, १७, ३० । बृहस्पतिः १० । अहोरात्रे १४, २६ । अग्निः २२—२४, ३४ । वायवः ३१ ॥

छन्दः—निचृत्त्रिष्टुप् १, २२ । निचृज्जगती २, ८ । निचृदतिजगती ५, ६, १२, ४२, ४३ । स्वराट्पङ्क्तिः ३, १४ । त्रिष्टुप् ४, ६, २१ । जगती

७ । स्वराडतिजगती १०, २७, ४५ । निचृच्छक्करी ११, २६, ३६ । भुरिक्शक्करी १३, ३१, ३२ । भुरिगतिजगती १५, २५, ३७, ३८, ४४ । भुरिगाकृतिः १६ । भुरिग्जगती १७, ४१ । अतिजगती १८, ४० । कृतिः १९, २३ । निचृदतिशक्करी २०, २६, ३० । स्वराड्जगती २४ । स्वराड्छक्करी २८ । निचृदत्यष्टिः ३३ । अतिशक्करी ३४ । भुरिक्त्रिष्टुप् ३५, ३६ । आकृतिः ४६ ॥

स्वरः—धैवतः १, ४, ६, ११, २१, २२, २६, २८, ३१, ३२, ३५, ३६, ३९ । निषादः २, ५, ७—१०, १२, १५—१९, २३—२५, २७, ३७, ३८, ४०—४५ । पञ्चमः ३, १३, १४, २०, २९, ३०, ३४, ४६ । गान्धारः ३३ ॥

होता॑ यक्षत्स॒मिधे॑न्द्र॑मि॒डस्प॒दे नाभा॑ पृथि॒-

व्या ऽ आधि । दिवो वर्ष्मन्त्समिध्यत ऽ ओजि-
ष्ठश्चर्षणीसहां वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ १ ॥

होता यक्षत्तनूनपातमूतिभिर्जेतारमपरा-
जितम् । इन्द्रं देवꣳ स्वर्विदं पथिभिर्मधु-
मत्तमैर्नराशꣳसेन तेजसा वेत्वाज्यस्य होत-
र्यज ॥ २ ॥

होता यक्षदिडाभिरिन्द्रमीडितमाजुह्वा-
नममर्त्यम् । देवो देवैः सवीर्यो वज्रहस्तः
पुरन्दरो वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३ ॥

होता यक्षद् बर्हिषीन्द्रं निषद्वरं वृषभं
नर्यापसम् । वसुभी रुद्रैरादित्यैः सयुग्भिर्ब-
र्हिरासदद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ४ ॥

होता यक्षदोजो न वीर्यꣳ सहो द्वार ऽ इन्द्रमवर्द्धयन् । सुप्रायणा ऽ अस्मिन् यज्ञे वि श्रयन्तामृतावृधा द्वार ऽ इन्द्राय मीढुषे व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ५ ॥

होता यक्षदुषे ऽ इन्द्रस्य धेनू सुदुघे मातरा मही । सवातरौ न तेजसा वत्समिन्द्रमवर्द्धतां वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥ ६ ॥

होता यक्षद्दैव्या होतारा भिषजा सखाया हविषेन्द्रं भिषज्यतः । कवी देवौ प्रचेतसा-विन्द्राय धत्त ऽ इन्द्रियं वीतामाज्यस्य होत-र्यज ॥ ७ ॥

होता यक्षत्तिस्रो देवीर्न भेषजं त्रयस्त्रि-

धातंत्रोऽपस ऽइडा सरस्वती भारती महीः ।
इन्द्रपत्नीर्हविष्मतीर्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥८॥

होता यक्षत्त्वष्टारमिन्द्रं देवं भिषजꣳ सुयजं घृतश्रियम् । पुरुरूपꣳ सुरेतसं मघोनामिन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि वेत्वाज्यस्य होतर्यज ।९।

होता यक्षद्वनस्पतिꣳ शमितारꣳ शतक्रतुं धियो जोष्टारमिन्द्रियम् । मध्वा समञ्जन् पथिभिः सुगेभिः स्वदाति यज्ञं मधुना घृतेन वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥१०॥

होता यक्षदिन्द्रꣳ स्वाहाज्यस्य स्वाहा मेदसः स्वाहा स्तोकानाꣳ स्वाहा स्वाहाकृतीनाꣳ स्वाहा हव्यसूक्तीनाम् । स्वाहा

देवा ऽ आज्यपा जुषाणा ऽ इन्द्र ऽ आज्यस्य व्यन्तु होतर्यज ॥११॥

देवं बर्हिरिन्द्रꣳ सुदेवं देवैर्वीरवत् स्तीर्णं वेद्यामवर्द्धयत्। वस्तोर्वृतं प्राक्तोर्भृतꣳ राया बर्हिष्मतोऽत्यगाद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥१२॥

देवीर्द्वार ऽ इन्द्रꣳ सङ्घाते वीड्वीर्यामन्नवर्द्धयन्। आ वत्सेन तरुणेन कुमारेण च मीवतापार्वाणꣳ रेणुकककाटं नुदन्तां वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥१३॥

देवी उषासानक्तेन्द्रं यज्ञे प्रयत्यह्वेताम्। दैवीर्विशः प्रायासिष्टाꣳ सुप्रीते सुधिते

वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥१४॥

देवी जोष्ट्री वसुधिती देवमिन्द्रमवर्द्धताम्। अयाव्यन्याघा द्वेषाꣳस्यान्या वक्षद्वसु वार्याणि यजमानाय शिक्षिते वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥१५॥

देवी ऽऊर्जाहुती दुघे सुदुघे पयसेन्द्रम-वर्द्धताम्। इषमूर्जमन्या वक्षत्सग्धिꣳ सपीतिमन्या नवेन पूर्वं दयमाने पुराणेन नवम-धातमूर्जमूर्जाहुती ऽऊर्जयमाने वसु वार्याणि यजमानाय शिक्षिते वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥१६॥

देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रमवर्द्धताम्।

हृताघंशꣳसावाभ्याँ वसु वार्यांणि यजमानाय शिक्षितौ वंसुवनै वसुधेयंस्य वीतां यजं॥१७॥

देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीः पतिमिन्द्रंमवर्द्धयन् । अस्पृंक्षद्भारंती दिवंꣳ रुद्रैर्यज्ञꣳ सरंस्वतीडा वसुंमती गृहान्वंसुवनै वसुधेयंस्य व्यन्तु यजं ॥१८॥

देव ऽ इन्द्रो नराशꣳसंस्त्रिवरूथस्त्रिबन्धुरो देवमिन्द्रंमवर्द्धयत् । शतेनं शितिपृष्ठानामाहिंतः सहस्रैण प्र वर्त्तते मित्रावरुणेदंस्य होत्रमर्हंतो बृहस्पतिं स्तोत्रमश्विनाध्वंर्यवं वसुवनै वसुधेयंस्य वेतु यजं ॥१९॥

देवो देववर्वनस्पतिर्हिरंण्यपर्णो मधुंशाखः

सुपिप्पलो देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । दिवमग्रेणा-स्पृक्षदान्तरिक्षं पृथिवीमदृꣳहीद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥२०॥

देवं बर्हिर्वारितीनां देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । स्वासस्थमिन्द्रेणासन्नमन्या बर्हीꣳष्यभ्यभूद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥२१॥

देवो ऽ अग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । स्विष्टं कुर्वन्त्स्विष्टकृत् स्विष्टमद्य करोतु नो वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥२२॥

अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशं बध्नन्निन्द्राय छागम् । सूपस्था ऽ अद्य देवो वनस्पतिरभवादिन्द्राय

छागेन । अघ्नत्तं मेदस्तः प्रति पचताग्रभीद- वीवृधत्पुरोडाशेन त्वामद्य ऽऋषे ॥२३॥

होता यक्षत्समिधानं महद्यशः सुसमिद्धं वरेण्यमग्निमिन्द्रं वयोधसम् । गायत्रीं छन्द ऽइन्द्रियं त्र्यविं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥२४॥

होता यक्षत्तनूनपातमुद्भिदं यं गर्भमदितिर्दधे शुचिमिन्द्रं वयोधसम् । उष्णिहं छन्द ऽइन्द्रियं दित्यवाहं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥२५॥

होता यक्षदीडेन्यमीडितं वृत्रहन्तममिडाभिरीड्यᳪ सहः सोममिन्द्रं वयोधसम् ।

अनुष्टुभं छन्दऽइन्द्रियं पञ्चाविं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥२६॥

होता यक्षत्सुबर्हिषं पूषण्वन्तममर्त्यꣳ सीदन्तं बर्हिषि प्रियेऽमृतेन्द्रं वयोधसम् । बृहतीं छन्दऽइन्द्रियं त्रिवत्सं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥२७॥

होता यक्षद्व्यचस्वतीः सुप्रायणाऽऋतावृधो द्वारो देवीर्हिरण्ययीर्ब्रह्माणमिन्द्रं वयोधसम् । पङ्क्तिं छन्दऽइहेन्द्रियं तुर्यवाहं गां वयो दधद्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥२८॥

होता यक्षत्सुपेशसा सुशिल्पे बृहतीऽउभे नक्तोषासा न दर्शते विश्वमिन्द्रं वयो-

धसम् । त्रिष्टुभं छन्द ऽ इहेन्द्रियं पष्ठवाहं गां वयो दधद्वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥२९॥

होता यक्षत्प्रचेतसा देवानामुत्तमं यशो होतारा दैव्या कवी सयुजेन्द्रं वयोधसम् । जगतीं छन्द ऽ इन्द्रियमनड्वाहं गां वयो दधद्वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥३०॥

होता यक्षत्पेशस्वतीस्तिस्रो देवीर्हिरण्ययीर्भारतीर्बृहतीर्महीः पतिमिन्द्रं वयोधसम् । विराजं छन्द ऽ इहेन्द्रियं धेनुं गां न वयो दधद्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३१॥

होता यक्षत्सुरेतसं त्वष्टारं पुष्टिवर्द्धनं रूपाणि बिभ्रतं पृथक् पुष्टिमिन्द्रं वयोधसम् ।

द्विपदं छन्दऽ इन्द्रियमुक्षाणं गां न वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥३२॥

होता यक्षद्वनस्पतिꣳ शमितारꣳ शतक्रतुꣳ हिरण्यपर्णमुक्थिनꣳ रशनां बिभ्रतं वशिं भगमिन्द्रं वयोधसम् । ककुभं छन्दऽ इहेन्द्रियं वशां वेहतं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥३३॥

होता यक्षत् स्वाहाकृतीरग्निं गृहपतिं पृथग्वरुणं भेषजं कविं क्षत्रमिन्द्रं वयोधसम् । अतिच्छन्दसं छन्दऽ इन्द्रियं बृहदृषभं गां वयो दधद्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३४॥

देवं बर्हिर्वयोधसं देवमिन्द्रमवर्द्धयत् ।

गायत्र्या छन्दसेन्द्रियं चक्षुरिन्द्रे वयो दधं-द्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥३५॥

देवीद्वारो वयोधसꣳ शुचिमिन्द्रमवर्द्धयन् । उष्णिहा छन्दसेन्द्रियं प्राणमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥३६॥

देवी ऽ उषासानक्ता देवमिन्द्रं वयोधसं देवी देवमवर्द्धताम् । अनुष्टुभा छन्दसेन्द्रियं बलमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज । ३७॥

देवी जोष्ट्री वसुधिती देवमिन्द्रं वयोधसं देवी देवमवर्द्धताम् । बृहत्या छन्दसेन्द्रियꣳ

श्रोत्रमिन्द्रे वयो दधंद्वसुवनें वसुधेयंस्य वीतां यजं ॥३८॥

देवी ऽ ऊर्जाहुती दुघे सुदुघे पयसेन्द्रं वयोधसं देवी देवमंवर्द्धताम् । पङ्क्त्या छन्दसेन्द्रियꣳ शुक्रमिन्द्रे वयो दधंद्वसुवनें वसुधेयंस्य वीतां यजं ॥३९॥

देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रं वयोधसं देवौ देवमंवर्द्धताम् । त्रिष्टुभा छन्दसेन्द्रियं त्विषिमिन्द्रे वयो दधंद्वसुवनें वसुधेयंस्य वीतां यजं ॥४०॥

देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीर्वयोधसं पतिमिन्द्रमवर्द्धयन् । जगत्या छन्दसेन्द्रियꣳ शूष-

मिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥४१॥

देवो नराशꣳसो देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत् । विराजा छन्दसेन्द्रियꣳ रूपमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥४२॥

देवो वनस्पतिर्देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत् । द्विपदा छन्दसेन्द्रियं भगमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥४३॥

देवं बर्हिर्वारितीनां देवमिन्द्रं वयोधसं देवं देवमवर्द्धयत् । ककुभा छन्दसेन्द्रियं यश ऽ इन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥४४॥

देवो ऽ अग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत् । अतिच्छन्दसा छन्दसेन्द्रियं क्षत्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥४५॥

अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशं बध्नन्निन्द्राय वयोधसे छागम् । सूपस्था ऽ अद्य देवो वनस्पतिरभवदिन्द्राय वयोधसे छागेन । अघत्तं मेदस्तः प्रतिपचताग्रभीदवीवृधत्पुरोडाशेन त्वामद्य ऽ ऋषे ॥४६॥

इत्यष्टाविंशोऽध्यायः ॥

अथैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—बृहदुक्थो वामदेव्यः १—११ । भार्गवो जमदग्निः १२—२४ । जमदग्निः २५—३६ । मधुच्छन्दाः ३७ । भारद्वाजः ३८—६० ॥

देवता— अग्निः १—५, ११, १३—१८, २०, २८, ३५ । मनुष्याः ६, २१, २३ । अश्विनौ ७ । सरस्वती ८ । त्वष्टा ९ । सूर्यः १० । यजमानः १२ । मनुष्यः १९, २४ । वायवः २२ । विद्वान् २५—२७, ३४, ३८ । अन्तरिक्षम् २९ । स्त्रियः ३०, ३१ । विद्वांसः ३२, ३६, ३७, ५८ । वाग् ३३ । वीराः ३९—४६, ४८—५०, ५५ । धनुर्वेदाध्यापकाः ४७ । महावीरः सेनापतिः ५१ । सुवीरः ५२ । वीरः ५३, ५४ । वादयितारो वीराः ५६, ५७ । सभ्यादयः ५९, ६० ॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १, ५—६, ११, १२, १७, १८, २७, ३१, ३४, ३६, ४१, ४२, ४४—४६, ४८, ५१ । विराट् त्रिष्टुप् २, १४, १६, २२ । पङ्क्तिः ३ । निचृत्पङ्क्तिः ४ । निचृत्त्रिष्टुप् १०, १६, २०, २४—२६, ३०, ३५, ३६, ३८, ४०, ५४ । भुरिक्त्रिष्टुप् १३, ५५, ५६ । भुरिक्पङ्क्तिः १५, २१, २३, २६, ३३, ५२, ५७ । स्वराड्बृहती २८ । आर्षीत्रिष्टुप् ३२ । गायत्री ३७ । जगती ४३ । विराड्जगती ४७, ५३ । विराडनुष्टुप् ४६, ५० । भुरिगत्यष्टिः ५८ । भुरिगतिशक्करी ५६ । विराट्प्रकृतिः क, प्रकृतिः र ६० ॥

स्वरः—धैवतः १, २, ५—१४, १६—२०, २२, २४—२७, ३०—३२, ३४—३६ ३८—४२, ४४—४६, ४८, ५१, ५४ ५६, ६० । पञ्चमः ३, ४, १५, २१, २३, २६, ३३, ५२, ५७, ५६ । मध्यमः २८ । षड्जः ३७ । निषादः ४३, ४७, ५३ । गान्धारः ४६, ५०, ५८ ॥

समिद्धो ऽ अञ्जन् कृदरं मतीनां घृतमग्ने मधुमत् पिन्वमानः । वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम् ॥ १ ॥

घृतेनाञ्जन्त्सं पथो देवयानान् प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान् । अनु त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्ताᳬं स्वधामस्मै यजमानाय धेहि ॥ २ ॥

ईड्यश्चासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मेध्यश्च सप्ते । अग्निष्ट्वा देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः ॥ ३ ॥

स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम् । देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु ॥ ४ ॥

एता ऽ उं वः सुभगा विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा ऽ उदातैः । ऋष्वाः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु ॥ ५ ॥

अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि संविदाने । उषासा वाᳬं सुहिरण्ये सुशिल्पे ऽ ऋतस्य योनाविह सादयामि ॥ ६ ॥

प्रथमा वाᳬं सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा । अपिप्रयं चोदना वां मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥ ७ ॥

आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञꣳ सरस्वती
सह रुद्रैर्न ऽ आवीत् । इडोपहूता वसुभिः
सजोषा यज्ञं नो देवीरमृतेषु धत्त ॥ ८ ॥

त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरर्वा
जायत ऽ आशुरश्वः । त्वष्टेदं विश्वं भुवनं
जजान बहोः कर्त्तारमिह यक्षि होतः ॥ ९ ॥

अश्वो घृतेन त्मन्या समक्त ऽ उप देवाँ२ऽ
ऋतुशः पाथ ऽ एतु । वनस्पतिर्देवलोकं प्रजा-
नन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत् ॥१०॥

प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो
दधिषे यज्ञमग्ने । स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा
याहि साध्या हविरदन्तु देवाः ॥११॥

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान ऽ उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात् । श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू ऽ उपस्तुत्यं महि जातं ते ऽ अर्वन् ॥१२॥

यमेन दत्तं त्रित ऽ एनमायुनगिन्द्र ऽ एणं प्रथमो ऽ अध्यतिष्ठत् । गन्धर्वो ऽ अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट ॥१३॥

असि यमो ऽ अस्यादित्यो ऽ अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन । असि सोमेन समया विपृक्त ऽ आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥१४॥

त्रीणि त ऽ आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे । उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्व-

न्यत्रा त ऽ आहुः पर॒मं ज॒नित्र॑म् ॥१५॥

इ॒मा ते॑ वाजिन्नव॒मार्जना॒नी॒मा श॒फाना॑ᳬ स॒नितु॒र्निधाना॑ । अत्रा॑ ते भ॒द्रा र॑श॒ना ऽ अ॑पश्यमृ॒तस्य॒ या ऽ अ॑भि॒रक्ष॑न्ति गो॒पाः ॥१६॥

आ॒त्मानं॑ ते॒ मन॑सा॒राद॑जानामवो दि॒वा प॒तय॑न्तं पत॒ङ्गम् । शिरो॑ ऽ अपश्यं प॒थिभिः॑ सु॒गेभि॑ररे॒णुभि॒र्जेह॑मानं पत॒त्रि ॥१७॥

अत्रा॑ ते रू॒पमु॑त्त॒मम॑पश्यं॒ जिगी॑षमाणमि॒ष ऽ आ प॒दे गोः । य॒दा ते॒ मर्त्तो॒ ऽ अनु॒ भोग॒मान॒डादिद् ग्रसि॑ष्ठ॒ ऽ ओष॑धीरजीगः ॥१८॥

अनु॑ त्वा॒ रथो॒ ऽ अनु॒ मर्यो॑ ऽ अर्व॒न्ननु॒ गावोऽनु॒ भगः॑ क॒नीना॑म् । अनु॒ व्राता॑स॒स्तव॑

सुख्यमींयुरनु देवा मंमिरे वीर्यं ते ॥१६॥

हिरंण्यशृङ्गोऽयों ऽ अस्य पादा मनोंजवा ऽ अवंर् ऽ इन्द्रं ऽ आसीत् । देवा ऽ इदस्य हविरद्यं-मायन्यो ऽ अर्वन्तं प्रथमो ऽ अध्यतिष्ठत् ॥२०॥

ईर्मान्तांसः सिलिकमध्यमासः सꣳ शूरंणासो दिव्यासो ऽ अत्याः । हꣳसा ऽ ईव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्म-मश्वाः ॥२१॥

तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तवं चित्तं वात ऽ इव ध्रजींमान् । तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारंण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ॥२२॥

उप प्रागाच्छसनं वाज्यर्वां देवद्रीचा मनंसा

दीध्यानः । अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः ॥२३॥

उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वाँ२ऽ अच्छा पितरं मातरं च । अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या ऽ अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि ॥२४॥

समिद्धो ऽ अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः । आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः ॥२५॥

तनूनपात्पथ ऽ ऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जन्त्स्वदया सुजिह्व । मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन्देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः ॥२६॥

नराशꣳसस्य महिमानमेषामुप स्तोषाम

यजतस्यं यज्ञैः। ये सुकृतवः शुचयो धियन्धाः स्वदन्ति देवा ऽ उभयानि हव्या ॥२७॥

आजुह्वान ऽ ईड्यो वन्द्यश्चा याह्यग्ने वसुभिः सजोषाः। त्वं देवानामसि यह्व होता स ऽ एनान्यक्षीषितो यजीयान् ॥२८॥

प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते ऽ अग्रे ऽ अह्नाम्। व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो ऽ अदितये स्योनम् ॥२९॥

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भमानाः। देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ॥३०॥

आ सुष्वयन्ती यजते ऽ उपाके ऽ उषासा-

नक्ता सदतां नि योनौ । दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे ऽ अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने ।। ३१ ।।

दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्यै । प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ।। ३२ ।।

आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विडा मनुष्वदिह चेतयन्ती । तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं स्योनं सरस्वती स्वपसः सदन्तु ।। ३३ ।।

य ऽ इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिंशद्भुवनानि विश्वा । तमद्य होतरिषितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ।। ३४ ।।

उपावसृज त्मन्या समञ्जन्देवानां पाथ ऽ

ऋतुथा हवीꣳषि । वनस्पतिः शमिता देवोऽ अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥३५॥

सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः । अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य वाचि स्वाहाकृतꣳ हविरदन्तु देवाः ॥३६॥

केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्याऽ अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥३७॥

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे । अनाविद्धया तन्वा जय त्वꣳ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्त्तु ॥३८॥

धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम । धनुः शत्रोरपकामं

कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम ॥३९॥

वृक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियꣳ सखायं परिषस्वजाना। योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वञ्ज्या इयꣳ समने पारयन्ती ॥४०॥

ते ऽ आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे। अप शत्रून्विध्यताꣳ संविदाने ऽ आर्त्नी ऽ इमे विष्फुरन्ती ऽ अमित्रान् ॥४१॥

बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य। इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः ॥४२॥

रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः। अभीशूनां महिमानं पनायत

मनः॑ प॒श्चादनु॑ यच्छन्ति र॒श्मयः॑ ॥४३॥

ती॒व्रान् घोषा॑न् कृण्वते॒ वृष॑पाणयोऽश्वा॒ रथे॑भिः स॒ह वा॒जय॑न्तः । अ॒व॒क्राम॑न्तः॒ प्रप॑दैर॒मित्रा॑न् क्षि॒णन्ति॒ शत्रूँ॑॥ऽरन॑पव्ययन्तः ॥४४॥

र॒थ॒वाह॑नꣳ ह॒विर॑स्य॒ नाम॒ यत्रायु॑धं॒ निहि॑तमस्य॒ वर्म॑ । तत्रा॒ रथ॒मुप॑ श॒ग्मꣳ स॑देम वि॒श्वाहा॑ व॒यꣳ सु॑मन॒स्यमा॑नाः ॥४५॥

स्वा॒दु॒षꣳस॒दः॑ पि॒तरो॑ वयो॒धाः कृ॑च्छ्रे॒श्रितः॒ शक्ती॑वन्तो गभी॒राः । चि॒त्रसे॑ना॒ इषु॑बला॒ अमृ॑ध्राः स॒तोवी॑रा उ॒रवो॑ व्रातसा॒हाः ॥४६॥

ब्राह्म॑णासः॒ पित॑रः॒ सोम्या॑सः शि॒वे नो॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॑ने॒हसा॑ । पू॒षा नः॑ पातु दुरि॒तादृ॑तावृधो॒ रक्षा॒ माकि॑र्नो अ॒घश॑ꣳस ईशत ॥४७॥

सुपर्णं वस्ते मृगो ऽ अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता । यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यꣳसन् ॥ ४८ ॥

ऋजीते परि वृङ्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः । सोमो ऽ अधि ब्रवीतु नोऽदितिः शर्म यच्छतु । ४९

आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाँ२ ऽ उप जिघ्नते । अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय ॥ ५० ॥

अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः । हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमाꣳसं परि पातु विश्वतः ॥ ५१ ॥

वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया ऽ अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः । गोभिः सन्नद्धो ऽ असि

वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि ॥५२॥

दिवः पृथिव्याः पर्योज ऽ उद्भृतं वनस्पतिभ्यः पर्य्याभृतꣳ सहः। अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रꣳ हविषा रथं यज ॥५३॥

इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः। सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय ॥५४॥

उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत्। स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद्दवीयो ऽ अप सेध शत्रून् ॥५५॥

आ क्रन्दय बलमोजो न ऽ आधा निष्टनिहि दुरिता बाधमानः। अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुना

ऽइन ऽइन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व ॥५६॥

आमूरज प्रत्यावर्त्तयेमाः केतुमद्दुन्दुभिर्वावदीति। समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥५७॥

आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यः शिल्पो वैश्वदेव ऽऐन्द्रोऽरुणो मारुतः कल्माष ऽऐन्द्राग्नः संहितोऽधोरामः सावित्रो वारुणः कृष्ण ऽएकशितिपात्पेत्वः ॥५८॥

अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनड्वानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशङ्गौ तूपरौ मारुतः कल्माष ऽआग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः पेत्वः ॥५९

क॒अ॒ग्नये॑ गाय॒त्राय॑ त्रि॒वृते॒ राथ॑न्तराया॒ष्टा॑कपाल ऽ इन्द्रा॑य॒ त्रैष्टु॑भाय पञ्चद॒शाय॑ बा॒र्ह॑ता॒यैका॑दशकपा॒लो विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यो॒ जाग॑तेभ्यः सप्तद॒शेभ्यो॑ वैरू॒पेभ्यो॒ द्वाद॑शकपालो मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टुभाभ्यामेकवि॒ꣳशाभ्यां॑ र॒वैरा॒जाभ्यां॒ पय॒स्या॒ बृह॒स्पत॑ये पाङ्क्ता॑य त्रिण॒वाय॑ शाक्व॒राय॑ च॒रुः स॑वि॒त्र ऽ औष्णि॑हाय त्रयस्त्रि॒ꣳशाय॑ रैव॒ताय॒ द्वाद॑शकपालः प्राजाप॒त्यश्च॒रुरदि॑त्यै॒ विष्णु॑पत्न्यै च॒रुर॒ग्नये॑ वैश्वा॒न॒राय॒ द्वाद॑शकपा॒लोऽनु॑मत्या ऽ अ॒ष्टाक॑पालः ॥६०॥

इत्येकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—नारायणः १—३, ५—२२ । मेधातिथिः ४ ॥

देवता—सविता १—४ । परमेश्वरः ५, ६ । विद्वांसः ७, ८ । विद्वान् ६—१२ । ईश्वरः १३ । राजेश्वरौ १४—२२ ॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १ । निचृद्गायत्री २ । गायत्री ३, ४ । स्वराडतिशक्वरी ५, ११ । निचृदष्टिः ६, ७ । कृतिः ८, १३ । भुरिगत्यष्टिः ६, १०, २१ । विराट्संकृतिः १२ । निचृदत्यष्टिः १४ । विराट्कृतिः १५, १६ । विराड्धृतिः १७ । निचृत्प्रकृतिः १८ । भुरिग्धृतिः १६ । भुरिगतिजगती २० । निचृतकृतिः २२ ॥

स्वरः—धैवतः १, १८ । षड्जः २—४ । पञ्चमः ५, ७, ११ । मध्यमः ६, ६ । निषादः ८, १३,

१५, १६, २२ । गान्धारः १०, १२, १४, २१ । ऋषभः १७, १६, २० ॥

देव सवितः प्र सुव यज्ञं प्र सुव यज्ञपतिं भगाय । दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचं नः स्वदतु ॥ १ ॥

तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ २ ॥

विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परा सुव । यद्भद्रं तन्न ऽआ सुव ॥ ३ ॥

विभक्तारꣳ हवामहे वसोश्चित्रस्य राधसः । सवितारं नृचक्षसम् ॥ ४ ॥

ब्रह्मणे ब्राह्मणं क्षत्राय राजन्यं मरुद्भ्यो

वैश्यं तप॑से शूद्रं तम॑से तस्क॑रं नार॒काय॑ वीर॒हणं॑ पा॒प्मने॑ क्ली॒बमा॑क्र॒याया॑ऽअ॒यो॒गूं कामा॑य पुँश्च॒लूमति॑क्रुष्टाय माग॒धम् ॥ ५ ॥

नृ॒त्ताय॑ सू॒तं गी॒ताय॑ शैलू॒षं धर्मा॑य सभाच॒रं न॒रिष्ठा॑यै भीम॒लं न॒र्माय॑ रे॒भꣳ हसा॑य॒ कारि॑मान॒न्दाय॑ स्त्रीष॒खं प्र॒मदे॑ कुमारीपु॒त्रं मे॒धायै॑ रथका॒रं धैर्या॑य॒ तक्षा॑णम् ॥ ६ ॥

तप॑से कौला॒लं मा॒यायै॑ क॒र्मारꣳ॑ रू॒पाय॑ मणिका॒रꣳ शु॒भे व॒पꣳ श॑र॒व्याया॑ऽइषुका॒रꣳ॑ हे॒त्यै ध॑नुष्का॒रं कर्म॑णे ज्याका॒रं दि॒ष्टाय॑ रज्जुस॒र्जं मृ॒त्यवे॑ मृग॒युमन्त॑काय श्व॒निन॑म् ॥ ७ ॥

न॒दीभ्यः॑ पौञ्जि॒ष्ठमृ॒क्षीका॑भ्यो॒ नैषा॑दं॒ पुरु॑ष-

व्याघ्राय दुर्मदं गन्धर्वाप्सरोभ्यो व्रात्यं प्रयुग्भ्य ऽ उन्मत्तꣳ सर्पदेवजनेभ्योऽप्रतिपदमयेभ्यः कितवमीर्यताया ऽ अकितवं पिशाचेभ्यो विदलकारीं यातुधानेभ्यः कण्टकीकारीम् ॥८॥

सन्धये जारं गेहायोपपतिमार्त्यै परिवित्तं निर्ऋत्यै परिविविदानमराद्ध्या ऽ एदिधिषुःपतिं निष्कृत्यै पेशस्कारीꣳ संज्ञानाय स्मरकारीं प्रकामोद्यायोपसदं वर्णायानुरुधं बलायोपदाम् ॥ ९ ॥

उत्सादेभ्यः कुब्जं प्रमुदे वामनं द्वार्भ्यः स्रामꣳ स्वप्नायान्धमधर्माय बधिरं पवित्राय भिषजं प्रज्ञानाय नक्षत्रदर्शमाशिक्षायै

प्रश्निनमुपशिक्षाया॑ऽअभिप्रश्निनं मर्यादायै प्रश्नविवाकम् ॥१०॥

अर्मेभ्यो हस्तिपं जवायाश्वपं पुष्ट्यै गोपालं वीर्यायाविपालं तेजसेऽजपालमिरायै कीनाशं कीलालाय सुराकारं भद्राय गृहपꣳ श्रेयसे वित्तधमाध्यक्ष्याय ध्यायानुक्षत्तारम् ॥११॥

भायै दार्वाहारं प्रभाया॑ऽअग्न्येधं ब्रध्नस्य विष्टपायाभिषेक्तारं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारं देवलोकाय पेशितारं मनुष्यलोकाय प्रकरितारꣳ सर्वेभ्यो लोकेभ्य॑ऽउपसेक्तारमव॑ऽऋत्यै वधायोपमन्थितारं मेधाय वासःपल्पूलीं प्रकामाय रजयित्रीम् ॥१२॥

ऋतये स्तेनहृदयं वैरहत्याय पिशुनं विविक्त्यै क्षत्तारमौपद्रष्ट्र्यायानुक्षत्तारं बलायानुचरं भूम्ने परिष्कन्दं प्रियाय प्रियवादिनमरिष्ट्या ऽ अश्वसादँ स्वर्गाय लोकाय भागदुघं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारम् ॥१३॥

मन्यवेऽयस्तापं क्रोधाय निसरं योगाय योक्तारँ शोकायाभिसर्त्तारं क्षेमाय विमोक्तारमुत्कूलनिकूलेभ्यस्त्रिष्ठिनं वपुषे मानस्कृतँ शीलायाञ्जनीकारीं निर्ऋत्यै कोशकारीं यमायासूम् ॥१४॥

यमाय यमसूमथर्वभ्योऽवतोकाँ संवत्सराय पर्यायिणीं परिवत्सरायाविजातामिदाव-

त्सरायातीत्वरीमिद्वत्सरायातिष्कद्वरीं वत्सराय
विजर्जराꣳ संवत्सराय पलिक्नीमृभुभ्योऽजि-
नसन्धꣳ साध्येभ्यश्चर्मम्नम् ॥१५॥

सरोभ्यो धैवरमुपस्थावराभ्यो दाशं
वैशन्ताभ्यो बैन्दं नड्वलाभ्यः शौष्कलं
पाराय मार्गारमवाराय केवर्त्तं तीर्थेभ्य ऽ
आन्दं विषमेभ्यो मैनालꣳ स्वनेभ्यः पर्णकं
गुहाभ्यः किरातꣳ सानुभ्यो जम्भकं पर्वतेभ्यः
किम्पूरुषम् ॥१६॥

बीभत्सायै पौल्कसं वर्णाय हिरण्यकारं
तुलायै वाणिजं पश्चादोषाय ग्लाविनं विश्वेभ्यो
भूतेभ्यः सिध्मलं भूत्यै जागरणमभूत्यै

स्वप्नमार्त्यै जनवादिनं व्यृद्ध्या ऽअपगल्भꣳ संशरायं प्रच्छिदम् ॥१७॥

अक्षराजाय कितवं कृताय दिनवदर्शं त्रेतायै कल्पिनं द्वापरायाधिकल्पिनमास्कन्दाय सभास्थाणुं मृत्यवे गोव्यच्छमन्तकाय गोघातं क्षुधे यो गां विकृन्तन्तं भिक्षमाण ऽउप तिष्ठति दुष्कृताय चरकाचार्यं पाप्मने सैलगम् ॥१८॥

प्रतिश्रुत्काया ऽअर्तनं घोषाय भषमन्ताय बहुवादिनमनन्ताय मूकꣳ शब्दायाडम्बराघातं महसे वीणावादं क्रोशाय तूणवध्ममवरस्पराय शङ्खध्मं वनाय वनपमन्यतोरण्याय दावपम् ॥१९॥

नर्माय पुँश्चलूꣳ हसाय कारिं यादसे शाबल्यां ग्रामण्यं गणकमभिक्रोशकं तान्महसे वीणावादं पाणिघ्नं तूणवध्मं तान्नृत्तायानन्दाय तलवम् ॥२०॥

अग्नये पीवानं पृथिव्यै पीठसर्पिणं वायवे चाण्डालमन्तरिक्षाय वꣳशनर्तिनं दिवे खलतिꣳ सूर्याय हर्यक्षं नक्षत्रेभ्यः किर्मिरं चन्द्रमसे किलासमह्ने शुक्लं पिङ्गाक्षꣳ रात्र्यै कृष्णं पिङ्गाक्षम् ॥२१॥

अथैतानष्टौ विरूपाना लभतेऽतिदीर्घं चातिह्रस्वं चातिस्थूलं चातिकृशं चातिशुक्लं चातिकृष्णं चातिकुल्वं चातिलोमशं च ।

अशू॒द्रा ऽ अब्रा॑ह्मणा॒स्ते प्रा॑जाप॒त्याः। माग॒धः पुँ॑श्च॒ली कि॑त॒वः क्ली॒बोऽशू॑द्रा ऽ अब्रा॑ह्मणा॒स्ते प्रा॑जाप॒त्याः ॥२२॥

इति त्रिंशोऽध्यायः ॥

अथैकत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—नारायणः १—१६ । उत्तरनारायणः १७—२२ ॥

देवता—पुरुषः १, ३, ४, ६, ८—१६ । ईशानः २ । स्रष्टा ५ । स्रष्टेश्वरः ७ । आदित्यः १७—१९, २२ । सूर्यः २० । विश्वेदेवाः २१ ॥

छन्दः—निचृदनुष्टुप् १—३, ८—११, १४। अनुष्टुप् ४, ५, ७, १२, १३, १५, २०, २१। विराडनुष्टुप् ६। विराट्त्रिष्टुप् १६। भुरिक्त्रिष्टुप् १७, १९। निचृत्त्रिष्टुप् १८। निचृदार्षीत्रिष्टुप् २२॥

स्वरः—गान्धारः १—१५, २०, २१। धैवतः १६—१९, २२॥

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्। स भूमिꣳ सर्वतं स्पृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम्॥१॥

पुरुषऽएवेदꣳ सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम्। उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति॥२॥

एतावानस्य महिमातो ज्यायाँश्च पूरुषः। पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि॥३॥

त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोऽस्येहाभ-
वत्पुनः । ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनान-
शने ऽ अभि ॥ ४ ॥

ततो विराडजायत विराजो ऽ अधि
पूरुषः । स जातो ऽ अत्यरिच्यत पश्चाद्भू-
मिमथो पुरः ॥ ५ ॥

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भृतं पृषदाज्यम् ।
पशूँस्ताँश्चक्रे वायव्यानारण्या ग्राम्याश्च ये ॥ ६ ॥

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऽ ऋचः सामानि
जज्ञिरे । छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्त-
स्मादजायत ॥ ७ ॥

तस्मादश्वा ऽ अजायन्त ये के चोभया-

दतः । गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता ऽ अजावयः ॥ ८ ॥

तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन् पुरुषं जातमग्रतः । तेन देवा ऽ अयजन्त साध्या ऽ ऋषयश्च ये ॥ ९ ॥

यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मुखं किमस्यासीत्किं बाहू किमूरू पादा ऽ उच्येते ॥१०॥

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद् बाहू राजन्यः कृतः । ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्याꣳ शूद्रो ऽ अजायत ॥११॥

चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो ऽ

अजायत । श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखा-
दग्निरजायत ॥१२॥

नाभ्या ऽआसीदन्तरिक्षꣳ शीर्ष्णो द्यौः
समवर्त्तत । पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा
लोकाँ२ऽ अकल्पयन् ॥१३॥

यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।
वसन्तोऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्म ऽ इध्मः शर-
द्धविः ॥१४॥

सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः
कृताः । देवा यद्यज्ञं तन्वाना ऽ अबध्नन् पुरुषं
पशुम् ॥१५॥

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि

प्रथमान्यासन् । ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥१६॥

अद्भ्यः सम्भृतः पृथिव्यै रसाच्च विश्वकर्मणः समवर्त्तताग्रे । तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति तन्मर्त्यस्य देवत्वमाजानमग्रे ॥१७॥

वेदाहमेतं पुरुषं महान्तमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् । तमेव विदित्वाति मृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥१८॥

प्रजापतिश्चरति गर्भे ऽ अन्तरजायमानो बहुधा वि जायते । तस्य योनिं परि पश्यन्ति धीरास्तस्मिन्ह तस्थुर्भुवनानि विश्वा ॥१९॥

यो देवेभ्यं ऽ आतपंति यो देवानां पुरोहितः । पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मये ॥२०॥

रुचं ब्राह्मं जनयन्तो देवा ऽ अग्रे तदंब्रुवन् । यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यात्तस्यं देवा ऽ असन्वशे ॥२१॥

श्रीश्चं ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्ष- त्राणि रूपमश्विनौ व्यात्तम् । इष्णन्निषाणामुं मं ऽ इषाण सर्वलोकं मं ऽ इषाण ॥२२॥

इत्येकत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—स्वयम्भु ब्रह्म १—१२ । मेधाकामः १३—१५ । श्रीकामः १६ ॥

देवता—परमात्मा १, २, ६—८, १०—१२, १४ । हिरण्यगर्भः परमात्मा ३ । आत्मा ४ । परमेश्वरः ५ । विद्वान् ६ । इन्द्रः १३ । परमेश्वर-विद्वांसौ १५ । विद्वद्राजानौ १६ ॥

छन्दः—अनुष्टुप् १, २, १६ । निचृत्पङ्क्तिः ३ । भुरिक्त्रिष्टुप् ४, ५ । निचृत्त्रिष्टुप् ६, ८—१२ । स्वराडतिजगती ७ । भुरिग्गायत्री १३ । निचृदनुष्टुप् १४ । निचृद्बृहती १५ ॥

स्वरः—गान्धारः १, २, १४, १६ । पञ्चमः ३ । धैवतः ४—६, ८—१२ । निषादः ७ । षड्जः १३ । मध्यमः १५ ॥

तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमाः। तदेव शुक्रं तद् ब्रह्म ता ऽ आपः स प्रजापतिः ॥ १ ॥

सर्वे निमेषा जज्ञिरे विद्युतः पुरुषादधि। नैनमूर्ध्वं न तिर्यञ्चं न मध्ये परि जग्रभत् ॥ २ ॥

न तस्य प्रतिमा ऽ अस्ति यस्य नाम महद्यशः। हिरण्यगर्भ ऽ इत्येष मा मा हिंसीदित्येषा यस्मान्न जात ऽ इत्येषः ॥ ३ ॥

एषो ह देवः प्रदिशोऽनु सर्वाः पूर्वो ह जातः स ऽ उ गर्भे ऽ अन्तः। स ऽ एव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ् जनास्तिष्ठति

सर्वतोमुखः ॥ ४ ॥

यस्माज्जातं न पुरा किं चनैव य आबभूव भुवनानि विश्वा । प्रजापतिः प्रजया सꣳरराणस्त्रीणि ज्योतीꣳषि सचते स षोडशी ॥ ५ ॥

येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढा येन स्वः स्तभितं येन नाकः । यो ऽअन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ६ ॥

यं क्रन्दसी ऽअवसा तस्तभाने ऽअभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने । यत्राधि सूर ऽउदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम । आपो ह यद्बृहतीर्यश्चिदापः ॥ ७ ॥

वेनस्तत्पश्यन्निहितं गुहा सद्यत्र विश्वं भवत्येकनीडम्। तस्मिन्निदꣳ सं च वि चैति सर्वꣳ स ऽओतः प्रोतश्च विभूः प्रजासु ॥ ८ ॥

प्र तद्वोचेदमृतं नु विद्वान् गन्धर्वो धाम विभृतं गुहा सत्। त्रीणि पदानि निहिता गुहास्य यस्तानि वेद स पितुः पितासत् ॥ ९ ॥

स नो बन्धुर्जनिता स विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा। यत्र देवा ऽअमृतमानशानास्तृतीये धामन्नध्यैरयन्त ॥१०॥

परीत्य भूतानि परीत्य लोकान् परीत्य सर्वाः प्रदिशो दिशश्च। उपस्थाय प्रथमजामृतस्यात्मनात्मानमभि सं विवेश ॥११॥

परि द्यावापृथिवी सद्य ऽ इत्वा परि लोकान् परि दिशः परि स्वः। ऋतस्य तन्तुं विततं विचृत्य तदपश्यत्तदभवत्तदासीत् ॥१२॥

सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम्। सनिं मेधामयासिषꣳ स्वाहा ॥१३॥

यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते। तया मामद्य मेधयाग्ने मेधाविनं कुरु स्वाहा ॥१४॥

मेधां मे वरुणो ददातु मेधामग्निः प्रजापतिः। मेधामिन्द्रश्च वायुश्च मेधां धाता ददातु मे स्वाहा ॥१५॥

इदं मे ब्रह्म च क्षत्रं चोभे श्रियमश्नु-

ताम् । मयि देवा दधतु श्रियमुत्तमां तस्यै ते स्वाहा ॥१६॥

इति द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वत्सप्रीः १ । विश्वरूपः २, ४ । गोतमः ३, १६ । कुत्सः ५, ६, २६, ३७, ३८, ४२, ६८ । विश्वामित्रः ७, ८, २२, २६, ६०, ६३, ७५ । भरद्वाजः ६, १३, ६१, ६६, ८४ । मेधातिथिः १०, ४५, ४६, ८१—८३, ६७ । पराशरः ११ । विश्ववारा १२ । वसिष्ठः १४, १८, २०, ४४, ७०, ७१, ७६, ८८ । प्रस्कण्वः १५, ३१—३३, ३६ । सुशोधानाकः १७ । पुरुमीढाजमीढौ १६ । सुनीतिः २१ । सुचीकः

२३ । त्रिशोकः २४ । मधुच्छन्दा. २५, ५६—५८ । अगस्त्यः २७. ३४, ७८, ७९ । विभ्राट् ३० । गौरीवितिः २८, ९४ । श्रुतकक्षसुकक्षौ ३५ । जमदग्निः ३९, ४०, ८५, ८७ । नृमेधः ४१, ६६ ६७, ९५, ९६ । हिरण्यस्तूपः ४३ । कुत्सादिः ४७ । प्रतिक्षत्रः ४८ । वत्सारः ४९ । प्रगाथः ५० । कूर्मः ५१ । लुशः ५२ । सुहोत्रः ५३, ७७, ९३ । वामदेवः ५४, ६५ । ऋजिश्वः ५५ । कुशिकः ५९ । देवल. ६२ । दक्षः ७२, ७३ । प्रजापतिः ७४ । बृहद्दिवः ८० । तापसः ८६ । कण्वः ८९ । त्रितः ९० । मनुः ९१, ९४ । मेधः ९२ ॥

देवता—अग्नयः १, २ । अग्निः ३—६, ९—१२, १५, १६ । विद्वांसः ७, ८, १४ । विश्वेदेवाः १३, ३९. ४७—४९, ५१—५४, ७७, ८१—८३, ८९. ९१, ९४ । सविता १७, २०, ३४, ६९, ८४ । इन्द्रः १८, २२—२९, ५९, ६३—६७, ७१, ९०,

९५, ९६। इन्द्रवायू १९, ४५, ५६, ८६। वेनः २१। सूर्यः ३०—३२, ३५—३८, ४०—४३, ७४। विद्वान् ३३, ७२, ७५ वायुः ४४, ५५, ७०, ८५। वरुणः ४६। महेन्द्रः ५०, ८०, ९७। मित्रावरुणौ ५७, ७१, ८७। अश्विनौ ५८, ८८। वैश्वानरः ६०, ९२। इन्द्राग्नी ६१, ७६, ९३। सोमः ६२। आदित्याः ६८। अध्वर्यू ७३। इन्द्रामरुतौ ७८॥

छन्दः—स्वराट्पङ्क्तिः १, ५, ७, १६, १८। गायत्री २, ९, १९, ४५, ४६, ५६—५८, ६५, ७१, ७६। निचृद्गायत्री ३ ४, २०, २१, २४, २५, ३१—३३, ६१, ६२, ७२, ७३, ७७। भुरिक्पङ्क्तिः ६, १३, २६, २८, ५९। भुरिक्त्रिष्टुप् ८, १७, २२, २३, ६०। विराड्गायत्री १०। विराट्त्रिष्टुप् ११, २७, ४३, ७०, ७८। निचृत्त्रिष्टुप् १२, ४२, ४४, ४८, ५२, ५४। निचृत्पिपीलिकामध्यागायत्री ४७। अनुष्टुप् १४। बृहती १५, ३९।

जगती २९ । विराड्जगती ३० । त्रिष्टुप् ३४, ३७, ३८, ५०, ५१, ५३, ५५, ६३, ६४, ७४, ७९ । पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री ३५ । निचृदनुष्टुप् ३६ । निचृज्जगती ४९, ६८, ६९, ७५, ८४ । भुरिगनुष्टुप् ६६, ८९, ९३ । पङ्क्तिः ६७ ८०, ९४ । निचृद्-बृहती ४१, ८१, ८२, ८६—८८, ९०, ९२, ९६ । विराड्बृहती ८५, ९१ । भुरिग्बृहती ४०, ९५ । निचृत्सतोबृहती ८३ । स्वराट्सतोबृहती ९७ ॥

स्वरः—पञ्चमः १, ५—७, १३, १६, १८, २६, २८, ५९, ६७, ८०, ९४ । षड्जः २—४, ९, १०, १९—२१, २४, २५, ३१—३३, ३५, ४५—४७, ५६—५८, ६१, ६२, ६५, ७१—७३, ७६, ७७ । धैवतः ८, ११, १२, १७, २२, २३, २७, ३४, ३७, ३८, ४२—४४, ४८, ५०—५५, ६०, ६३, ६४, ७०, ७४, ७८, ७९ । गान्धारः १४, ३६, ६६, ८९, ९३ ॥ मध्यमः १५, ३९—४१,

८१—८३, ८५—८८, ९०—९२, ९५—९७।
निषादः २६, ३०, ४६, ६८, ६६, ७५, ८४॥

अस्याजरासो दमामरित्रा ऽ अर्चद्धूमासो ऽ अग्नयः पावकाः । श्वितीचयः श्वात्रासो भुरण्यवो वनर्षदो वायवो न सोमाः ॥ १ ॥

हरयो धूमकेतवो वातजूता ऽ उप द्यवि । यतन्ते वृथगग्नयः ॥ २ ॥

यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ२ऽ ऋतं बृहत् । अग्ने यक्षि स्वं दमम् ॥ ३ ॥

युक्ष्वा हि देवहूतमाँ२ऽ अश्वाँ२ऽ अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः ॥ ४ ॥

द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे ऽ अन्यान्या वत्समुप

धापयेते । हरिरन्यस्यां भवति स्वधावां-
ञ्छुक्रो ऽ अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः ॥ ५ ॥

अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो
ऽ अध्वरेष्वीड्यः । यमप्नवानो भृगवो वि-
रुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे ॥ ६ ॥

त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च
देवा नव चासपर्यन् । औक्षन् घृतैरस्तृणन्
बर्हिरस्मा ऽ आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ॥ ७ ॥

मूर्द्धानं दिवो ऽ अरतिं पृथिव्या वैश्वानर-
मृत ऽ आ जातमग्निम् । कविं सम्राजमतिथिं
जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥ ८ ॥

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्द्रविणस्युर्विपन्यया ।

समिद्धः शुक्र ऽ आहुतः ॥ ९ ॥

विश्वेभिः सोम्यं मध्वग्न ऽ इन्द्रेण वायुना ।
पिबा मित्रस्य धामभिः ॥१०॥

आ यदिषे नृपतिं तेज ऽ आनट् शुचि
रेतो निषिक्तं द्यौरभीके । अग्निः शर्द्धमनवद्यं
युवानꣳ स्वाध्यं जनयत्सूदयच्च ॥११॥

अग्ने शर्द्धं महते सौभगाय तव द्युम्नान्यु-
त्तमानि सन्तु । सं जास्पत्यꣳ सुयममा कृणुष्व
शत्रूयतामभि तिष्ठा महाꣳसि ॥१२॥

त्वाꣳ हि मन्द्रतममर्कशोकैर्ववृमहे महि
नः श्रोष्यग्ने । इन्द्रं न त्वा शवसा देवता
वायुं पृणन्ति राधसा नृतमाः ॥१३॥

त्वे ऽ अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः । यन्तारो ये मघवानो जनानामूर्वान्दयन्त गोनाम् ॥१४॥

श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः । आ सीदन्तु बर्हिषि मित्रो ऽ अर्य्यमा प्रातर्यावाणो ऽ अध्वरम् ॥१५॥

विश्वेषामदितिर्यज्ञियानां विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम् । अग्निर्देवानामव ऽ आवृणानः सुमृडीको भवतु जातवेदाः ॥१६॥

महो ऽ अग्नेः समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये । श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीमनि तद्देवानामवो ऽ अद्या वृणीमहे ॥१७॥

आपांश्चित्पिप्यु स्तर्यो न गावो नक्षन्नृतं जरितारस्त ऽ इन्द्र । याहि वायुर्न नियुतो नो ऽ अच्छा त्वᳪं हि धीभिर्दयसे वि वाजान् ॥१८॥

गाव ऽ उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥१९॥

यदद्य सूर ऽ उदितेऽनागा मित्रो ऽ अर्य्यमा । सुवाति सविता भगः ॥२०॥

आ सुते सिञ्चत श्रियᳪं रोदस्योरभिश्रियम् । रसा दधीत वृषभम् । *तं प्रत्नथा । अयं वेनः ॥२१॥

---

* अ० ७ । मं० १२, १६ ॥

आतिष्ठन्तं परि विश्वे ऽ अभूषञ्छ्रियो वसा-
नश्चरति स्वरोचिः । महत्तद्वृष्णो ऽ असुरस्य
नामा विश्वरूपो ऽ अमृतानि तस्थौ ॥२२॥

प्र वो महे मन्दमानायान्धसोऽर्चा
विश्वानराय विश्वाभुवे । इन्द्रस्य यस्य
सुमखꣳ सहो महि श्रवो नृम्णं च रोदसी
सपर्यतः ॥२३॥

बृहन्निदिध्म ऽ एषां भूरि शस्तं पृथुः
स्वरुः । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥२४॥

इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोम-
पर्वभिः । महाँ२ऽ अभिष्टिरोजसा ॥२५॥

इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्द्धनीतिः प्र मायिनाम-

मिनाद्वर्षणीतिः । अहन्न् व्यंꣳसमुशधग्वनेष्वाविर्धेना ऽ अकृणोद्राम्याणाम् ॥२६॥

कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यासि सत्पते किं त ऽ इत्था । सं पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो यत्ते ऽ अस्मे । † महाँ२ऽ इन्द्रो य ऽ ओजसा । कदा चन स्तरीरसि । कदा चन प्रयुच्छसि ॥२७॥

आ तत्त ऽ इन्द्रायवः पनन्ताभि य ऽ ऊर्वं गोमन्तं तितृत्सान् । सकृत्स्वं ये पुरुपुत्रां महीꣳ सहस्रधारां बृहतीं दुदुक्षन् ॥२८॥

इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य

---

† अ० ७ । मं० ४० ॥ अ० ८ । मं० २, ३ ॥

स्तोत्रे धिषणा यत्त ऽ आनजे । तमुत्सवे च प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शवसामदन्ननु ॥२९॥

विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविह्रुतम् । वातजूतो यो ऽ अभिरक्षति त्मना प्रजाः पुपोष पुरुधा वि राजति ॥३०॥

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥३१॥

येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनाँ२ऽ अनु । त्वं वरुण पश्यसि ॥३२॥

दैव्यावध्वर्यू ऽ आ गतꣳ रथेन सूर्यत्वचा ।

मध्वा यज्ञꣳ समञ्जाथे । * तं प्रत्नथा । अयं वेनः । चित्रं देवानाम् ॥३३॥

आ न ऽ इडाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देव ऽ एतु । अपि यथा युवानो मत्सथा नो विश्वं जगदभिपित्वे मनीषा ॥३४॥

यदद्य कच्च वृत्रहन्नुदगा ऽ अभि सूर्य्य । सर्वं तदिन्द्र ते वशे ॥३५॥

तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य्य । विश्वमा भासि रोचनम् ॥३६॥

तत्सूर्य्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्त्तोर्विततꣳ सं जभार । यदेदयुक्त हरितः

* अ० ७ । मं० १२, १६, ४२ ॥

सधस्थाद्‌दाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥३७॥

तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे । अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सं भरन्ति ॥३८॥

बण्महाँ २ऽ असि सूर्य्य बडादित्य महाँ २ऽ असि । महस्ते सतो महिमा पनस्यतेऽद्धा देव महाँ २ऽ असि ॥३९॥

बट् सूर्य्य श्रवसा महाँ २ऽ असि सत्रा देव महाँ २ऽ असि । मह्ना देवानामसुर्य्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् ॥४०॥

श्रायन्तऽइव सूर्य्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत । वसूनि जाते जनमान ऽ ओजसा

प्रतिं भागं न दींधिम ॥४१॥

अद्या देवा ऽउदिंता सूर्यंस्य निरꣳहंसः पिपृता निरंवद्यात् । तन्नों मित्रो वरुंणो मामहन्तामदिंतिः सिन्धुंः पृथिवी ऽ उत द्यौः ॥४२॥

आ कृष्णेन रजंसा वर्त्तमानो निवेशयं-न्नमृतं मर्त्यं च । हिरण्ययेन सविता रथेना देवो यांति भुवंनानि पश्यंन् ॥४३॥

प्र वांवृजे सुप्रया बर्हिरेषामा विश्पतींव बीरिंट ऽ इयाते । विशामक्तोरुषसंः पूर्वहूंतौ वायुः पूषा स्वस्तयें नियुत्वांन् ॥४४॥

इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं

भगंम् । आदित्यान्मारुतं गणम् ॥४५॥

वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः । करतां नः सुराधसः ॥४६॥

अधि न इन्द्रैषां विष्णो सजात्यानाम् । इता मरुतो ऽ अश्विना । * तं प्रत्नथा । अयं वेनः । ये देवासः । आ न ऽ इडाभिः । विश्वेभिः सोम्यं मधु । ओमासश्चर्षणीधृतः ॥४७॥

अग्न ऽ इन्द्र वरुण मित्र देवाः शर्द्धः प्र यन्त मारुतोत विष्णो । उभा नासत्या

* अ० ७ । मं० १२, १६, १६ ॥ अ० ३३ । मं० ३४, १० ॥ अ० ७ । मं० ३३ ॥

रुद्रो ऽ अध्वग्नाः पूषा भगः सरस्वती
जुषन्त ॥४८॥

इन्द्राग्नी मित्रावरुणादितिꣳ स्वः
पृथिवीं द्यां मरुतः पर्वताँ२ऽ अपः । हुवे
विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं भगं नु शꣳसꣳ
सवितारमूतये ॥४९॥

अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये
भरहूतौ सजोषाः । यः शꣳसते स्तुवते
धायि पज्र ऽ इन्द्रज्येष्ठा ऽ अस्माँ२ऽ अवन्तु
देवाः ॥५०॥

अर्वाञ्चो ऽ अद्या भवता यजत्रा ऽ आ
वो हार्दि भयमानो व्ययेयम् । त्राध्वं नो

देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वं कर्त्तादवपदो यजत्राः ॥५१॥

विश्वेऽअद्य मरुतो विश्वऽऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः । विश्वे नो देवाऽअवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजोऽअस्मै ॥५२॥

विश्वे देवाः शृणुतेम हवं मे येऽअन्तरिक्षे यऽउप द्यवि ष्ठ । येऽअग्निजिह्वाऽउत वा यजत्राऽआसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वम् ॥५३॥

देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्योऽमृतत्वं सुवसि भागमुत्तमम् । आदिद्दामानं सवि-

तर्व्यूर्णुषेऽनूचीना जीवि॒ता मानु॑षेभ्यः॥५४॥

प्र वायुमच्छा बृहती म॑नीषा बृहद्रयिं विश्व-
वा॑रᳪ रथप्राम्। द्युतद्या॑मा नियुतः पत्य॑मानः
कविः कविमिंयक्षसि प्रयज्यो॥५५॥

इन्द्र॑वायू ऽ इमे सुता ऽ उप प्रयो॑भिरा
गतम्। इन्द॑वो वामुशन्ति हि॥५६॥

मित्रᳪ हुवे पूतद॑क्षं वरु॑णं च रिशाद॑सम्।
धियं॑ घृताचीᳪ साध॑न्ता॥५७॥

दस्रा॑ युवाक॑वः सुता नास॑त्या वृक्तब॑-
र्हिषः। आ या॑तᳪ रुद्रवर्त्तनी। * तं प्रत्नथा।
अयं वेनः॥५८॥

* अ० ७। मं० १२, १६॥

विदद्यदी सरमा रुग्णमद्रेर्महि पाथः पूर्व्यꣳ सध्र्यक्कः । अग्रं नयत्सुपद्यक्षराणामच्छा रवं प्रथमा जानती गात् ॥५९॥

नहि स्पशमविदन्नन्यमस्माद्वैश्वानरात्पुर ऽ एतारमग्नेः । एमेनमवृधन्नमृता ऽ अमर्त्यं वैश्वानरं क्षैत्रजित्याय देवाः ॥६०॥

उग्रा विघनिना मृध ऽ इन्द्राग्नी हवामहे । ता नो मृडात ऽ ईदृशे ॥६१॥

उपास्मै गायता नरः पवमानायेन्दवे । अभि देवाँ२ऽ इयक्षते ॥६२॥

ये त्वाहिहत्ये मघवन्नवर्द्धन्ये शाम्बरे हरिवो ये गविष्टौ । ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः

पिबेन्द्र सोम॑ सगणो मरुद्भिः ॥६३॥

जनिष्ठा ऽ उग्रः सहसे तुराय मन्द्र ऽ ओजिष्ठो बहुलाभिमानः । अवर्द्धन्निन्द्रं मरुतश्चिदत्र माता यद्वीरं दधनद्धनिष्ठा ॥६४॥

आ तू न ऽ इन्द्र वृत्रहन्नस्माकमर्द्धमा गहि । महान्महीभिरूतिभिः ॥६५॥

त्वमिन्द्र प्रतूर्त्तिष्वभि विश्वा ऽ असि स्पृधः । अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य्य तरुष्यतः ॥६६॥

अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा । विश्वास्ते स्पृधः श्नथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वसि ॥६७॥

य॒ज्ञो दे॒वानां॒ प्रत्ये॑ति सु॒म्नमादि॑त्यासो॒ भव॑ता मृड॒यन्तः॑ । आ वो॒ऽर्वाची॑ सुम॒ति-र्व॑वृत्याद॒ꣳहोश्चि॒द्या व॑रिवो॒वित्त॒रास॑त् ॥६८॥

अद॑ब्धेभिः सवितः पा॒युभि॒ष्ट्वꣳ शि॒वे-भि॑र॒द्य परि॑ पाहि नो॒ गय॑म् । हिर॑ण्यजिह्वः सुवि॒ताय॒ नव्य॑से रक्षा॒ माकि॑र्नो ऽ अ॒घ-शꣳस ऽ ईशत ॥६९॥

प्र वी॑र॒या शुच॑यो दद्रिरे वामध्व॒र्युभि॒र्मधु॑-मन्तः सु॒तासः॑ । वह॑ वायो नि॒युतो॑ या॒ह्यच्छा॒ पिबा॑ सु॒तस्यान्ध॑सो॒ मदा॑य ॥७०॥

गाव॒ ऽ उपा॑वताव॒तं म॒ही य॒ज्ञस्य॑ र॒प्सुदा॑ । उ॒भा कर्णा॑ हिर॒ण्यया॑ ॥७१॥

काव्ययोराजानेषु क्रत्वा दक्षस्य दुरोणे। रिशादसा सधस्थ ऽ आ ॥७२॥

दैव्यावध्वर्यू आ गतꣳ रथेन सूर्यत्वचा। मध्वा यज्ञꣳ समञ्जाथे। + तं प्रत्नथा। अयं वेनः ॥७३॥

तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषामधः स्विदासी३दुपरि स्विदासी३त्। रेतोधा ऽ आसन्महिमान ऽ आसन्त्स्वधा ऽ अवस्तात्प्रयतिः परस्तात् ॥७४॥

आ रोदसी ऽ अपृणदा स्वर्महज्जातं यदेनमपसो ऽ अधारयन्। सो ऽ अध्वराय

+ अ० ७। मं० १२, १३॥

परिं णीयते कविरत्यो न वाजसातये चनोहितः ॥७५॥

उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा या मन्दाना चिदा गिरा । आङ्गूषैराविवासतः ॥७६॥

उप नः सूनवो गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृडीका भवन्तु नः ॥७७॥

ब्रह्माणि मे मतयः शᳪ सुतासः शुष्म ऽ इयर्ति प्रभृतो मे ऽ अद्रिः । आ शासते प्रति हर्य्यन्त्युक्थेमा हरी वहतस्ता नो ऽ अच्छ ॥७८॥

अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्नु न त्वावाँ२ऽ अस्ति देवता विदानः । न जायमानो

नशंते॒ न जातो यानि॑ करिष्या कृणुहि प्रवृद्ध ॥७६॥

तदिदा॑स भुव॑नेषु ज्येष्ठं यतो॑ जज्ञ ऽ उग्रस्त्वेषनृम्णः । सद्यो जं॑ज्ञानो नि रिणाति शत्रूननु यं विश्वे मदन्त्यूमाः ॥८०॥

इमा ऽ उ॑ त्वा पुरूवसो गिरो॑ वर्द्धन्तु या मम॑ । पावकव॑र्णाः शुच॑यो विपश्चितोऽभि स्तोमैरनूषत ॥८१॥

यस्यायं विश्व ऽ आर्यो दास॑ः शेवधिपाऽ अरिः । तिरश्चिदर्य्ये रुशमे पवी॑रवि तुभ्येत्सो ऽ अंज्यते रयिः ॥८२॥

अयᳪं सहस्त्रमृषि॑भिः सहस्कृतः समुद्र ऽ

इन्द्र पप्रथे । सत्यः सो ऽ अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥८३॥

अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वᳬ शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयम् । हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो ऽ अघशᳬस ऽ ईशत ॥८४॥

आ नो यज्ञं दिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः । अन्तः पवित्रे ऽ उपरि श्रीणानोऽयᳬ शुक्रो ऽ अयामि ते ॥८५॥

इन्द्रवायू सुसन्दृशा सुहवेह हवामहे । यथा नः सर्व ऽ इज्जनोऽनमीवः सङ्गमे सुमना ऽ असत् ॥८६॥

अधा॒गित्था स मर्त्यः॑ शश॒मे दे॒वता॑तये ।
यो नू॒नं मि॒त्रावरु॑णाव॒भिष्ट॑य ऽ आच॒क्रे
ह॒व्यदा॑तये ॥८७॥

आ या॑त॒मुप॑ भूषतं॒ मध्वः॑ पिबतमश्विना । दु॒ग्धं पयो॑ वृषणा जेन्यावसू
मा नो॑ मर्धिष्ट॒मा ग॑तम् ॥८८॥

प्रैतु ब्रह्म॑ण॒स्पति॒ः प्र दे॒व्ये॒तु सू॒नृता॑ ।
अच्छा॑ वी॒रं नर्यं॑ प॒ङ्क्तिरा॑धसं दे॒वा य॒ज्ञं
नं॑यन्तु नः ॥८९॥

च॒न्द्रमा॑ ऽ अ॒प्स्व॒न्तरा सु॑प॒र्णो धा॑वते
दि॒वि । र॒यिं पि॒शङ्गं॑ बहु॒लं पु॑रु॒स्पृह॒ꣳ
हरि॑रेति॒ कनि॑क्रदत् ॥९०॥

देवंदेवं वोऽवसे देवंदेवमभिष्टये । देवंदेवꣳ हुवेम वाजसातये गृणन्तो देव्या धिया ॥६१॥

दिवि पृष्टो अरोचताग्निर्वैश्वानरो बृहन् । क्ष्मया वृधान ऽ ओजसा चनोहितो ज्योतिषा बाधते तमः ॥६२॥

इन्द्राग्नी ऽ अपादियं पूर्वागात्पद्वतीभ्यः । हित्वी शिरो जिह्वया वावदच्चरत्त्रिꣳशत्पदा न्यक्रमीत् ॥६३॥

देवासो हि ष्मा मनवे समन्यवो विश्वे साकꣳ सरातयः । ते नो ऽ अद्य ते ऽ अपरं तुचे तु नो भवन्तु वरिवोविदः ॥६४॥

अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाथेन्द्रो द्युम्न्याभवत् । देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे बृहद्भानो मरुद्गण ॥९५॥

प्र व इन्द्राय बृहते मरुतो ब्रह्मार्चत । वृत्रꣳ हनति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥९६॥

अस्येदिन्द्रो वावृधे वृष्ण्यꣳ शवो मदे सुतस्य विष्णवि । अद्या तमस्य महिमानमायवोऽनु ष्टुवन्ति पूर्वथा । * इमा उ त्वा । यस्यायम् । अयꣳ सहस्रम् । ऊर्ध्व ऊ षु णः ॥९७॥

इति त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

* अ० ३३ । मं० ८१-८३ ॥ अ० ११ । मं० ४२ ॥

अथ चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—शिवसङ्कल्पः १—६ । अगस्त्यः ७—६, ४८ । गृत्समदः १०, ११, ५८ । हिरण्य-स्तूप आङ्गिरसः १२, १३, २४—२७ । देवश्रव. देववातौ भारतौ १४, १५, १८, १६ । नोधाः १६, १७ । गोतमः २०—२३, ३३ । प्रस्कण्वः २८ । कुत्सः २६, ३०, ३२ । हिरण्यस्तूपः ३१, ४७ । वसिष्ठः ३४—४० । सुहोत्रः ४१ । ऋजिष्वः ४२, ५३ । मेधातिथिः ४३, ४४ । भरद्वाजः ४५ । विहव्यः ४६ । प्राजापत्यो यज्ञः ४६ । दक्षः ५०—५२ कूर्मः गार्त्समदः ५४ । कण्वः ५५—५७ ॥

देवता—मनः १—६ । अन्नम् ७ । अनुमतिः ८, ६ । सिनीवाली १० । सरस्वती ११ । अग्निः

१२—१५ । इन्द्रः १६—१६ । सोमः २०—२३ । सविता २४—२७ । अश्विनौ २८—३०, ४७ । सूर्यः ३१ । रात्रिः ३२ । उषः ३३ । अग्न्यादयो लिङ्गोक्ताः ३४ । भगः ३५, ३७, ३६ । भगवान् ३६, ३८ । उषा ४० । पूषा ४१, ४२ । विष्णुः ४३, ४४ । द्यावापृथिव्यौ ४५ । लिङ्गोक्ताः ४६, ५३ । मरुतः ४८ । ऋषयः ४६ । हिरण्यन्तेजः ५०—५२ । आदित्याः ५४ । अध्यात्मं प्राणाः ५५ । ब्रह्मणस्पतिः ५६—५८ ॥

छन्दः—विराट्त्रिष्टुप् १, १६, २६, २७, २६, ३१, ४२ । त्रिष्टुप् २, ४, ५, १३, १४, ३०, ३३, ४१, ५४ । स्वराट्त्रिष्टुप् ३, ६ । उष्णिक् ७ । निचृदनुष्टुप् ८, ६, ११ । अनुष्टुप् १० । विराड्जगती १२ । विराडनुष्टुप् १५ । निचृत्त्रिष्टुप् १७—२०, २२, २३, ३५, ३६, ३८, ४०, ५२, ५८ । भुरिक्पङ्क्तिः २१, २४, ५३ ।

निचृज्जगती २५, ३४, ४५ । निचृद्गायत्री २८, ४३ । पथ्याबृहती ३२ । निचृत्परोष्णिक् ३३ । पङ्क्तिः ३७, ४८ । गायत्री ४१, ४४ । भुरिग्-त्रिष्टुप् ४६ । जगती ४७ । भुरिगुष्णिक् ५० । भुरिक्छक्करी ५१ । भुरिग्जगती ५५ । निचृद्बृहती ५६ । विराड्बृहती ५७ ॥

स्वरः—धैवतः १—६, १३, १४, १६—२०, २२, २३, २६, २७, २९—३१, ३५, ३६, ३८—४०, ४२, ४६, ४९, ५१, ५२, ५४, ५८। ऋषभः ७, ३३, ५० । गान्धारः ८—११, १५ । निषादः १२, २५, ३४, ४५, ४७, ५५ । पञ्चमः २१, २४, ३७, ४८, ५३ । षड्जः २८, ४१, ४३, ४४ । मध्यमः ३२, ५६, ५७ ॥

यज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवं तदु सुप्तस्य तथैवैति । दूरङ्गमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं

तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ १ ॥

येन कर्माण्यपसो मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः । यदपूर्वं यक्षमन्तः प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ २ ॥

यत्प्रज्ञानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु । यस्मान्नऽ ऋते किंचन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ३ ॥

येनेदं भूतं भुवनं भविष्यत्परिगृहीतममृतेन सर्वम् । येन यज्ञस्तायते सप्तहोता तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ४ ॥

यस्मिन्नृचः साम यजूᳬषि यस्मिन् प्रतिष्ठिता रथनाभाविवाराः । यस्मिँश्चित्तᳬ सर्वमोतं

प्रजानां तन्मे मनः शिवसंङ्कल्पमस्तु ॥ ५ ॥

सुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान्नेनीयतेऽ-
भीशुभिर्वाजिनं ऽ इव । हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं
जविष्ठं तन्मे मनः शिवसंङ्कल्पमस्तु ॥ ६ ॥

पितुं नु स्तोषं महो धर्माणं तविषीम् ।
यस्य त्रितो व्योजसा वृत्रं विपर्वमर्दयत् ॥७॥

अन्विदनुमते त्वं मन्यासै शं च नस्कृधि ।
क्रत्वे दक्षाय नो हिनु प्र णऽ आयूᳩषि
तारिषः ॥ ८ ॥

अनु नोऽद्यानुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् ।
अग्निश्च हव्यवाहनो भवतं दाशुषे मयः ॥ ९ ॥

सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि

स्वमा । जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिड्ढि नः ॥१०॥

पञ्च नद्यः सरस्वतीमपि यन्ति सस्रोतसः । सरस्वती तु पञ्चधा सो देशेऽभवत्सरित् ॥११॥

त्वमग्ने प्रथमो ऽ अङ्गिरा ऽ ऋषिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा । तव व्रते कवयो विद्मनापसोऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः॥१२॥

त्वं नो ऽ अग्ने तव देव पायुभिर्मघोनो रक्ष तन्वश्च वन्द्य । त्राता तोकस्य तनये गवामस्यनिमेषꣳ रक्षमाणस्तव व्रते ॥१३॥

उत्तानायामव भरा चिकित्वान्त्सद्यः

प्रवीता वृषणं जजान । अरुषस्तूपो रुशदस्य
पाज ऽ इडायास्पुत्रो वयुनेऽजनिष्ट ॥१४॥

इडायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या
ऽ अधि । जातवेदो निधीमह्यग्ने हव्याय
वोढवे ॥१५॥

प्र मन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं
गिर्वणसे ऽ अङ्गिरस्वत् । सुवृक्तिभिः स्तुवत
ऽ ऋग्मियायार्चामार्कं नरे विश्रुताय ॥१६॥

प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्यꣳ
शवसानाय साम । येना नः पूर्वे पितरः
पदज्ञा ऽ अर्चन्तो ऽ अङ्गिरसो गा ऽ
अविन्दन् ॥१७॥

इच्छन्ति त्वा सोम्यासः सखायः सुन्वन्ति सोमं दधति प्रयांꣳसि । तितिक्षन्ते ऽ अभिशस्तिं जनानामिन्द्र त्वदा कश्चन हि प्रकेतः ॥१८॥

न ते दूरे परमा चिद्रजाꣳस्या तु प्र याहि हरिवो हरिभ्याम् । स्थिराय वृष्णे सवना कृतेमा युक्ता ग्रावाणः समिधाने ऽ अग्नौ ॥१९॥

अषाढं युत्सु पृतनासु पप्रिꣳ स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजाꣳ सुक्षितिꣳ सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥२०॥

सोमो धेनुꣳ सोमो ऽ अर्वन्तमाशुꣳ

सोमो वीरं कर्म॒ण्यं ददाति । सादु॒न्यं॑ विद॒थ्य॒॑ᳪ
स॒भेयं॑ पितृ॒श्रव॑णं॒ यो ददा॑शदस्मै ॥२१॥

त्वमि॒मा ऽओष॑धीः सोम॒ विश्वा॒स्त्वम॒पो ऽ
अजनय॒स्त्वं गाः । त्वमा त॑तन्थो॒र्व॒न्तरि॑क्षं॒
त्वं ज्योति॑षा॒ वि तमो॑ ववर्थ ॥२२॥

दे॒वेन॑ नो॒ मन॑सा देव सोम रा॒यो भा॒गᳪ
स॑हसावन्न॒भि यु॑ध्य । मा त्वा त॑न॒दीशि॑षे
वी॒र्य॒स्यो॒भये॑भ्यः॒ प्र चि॑कित्सा॒ गवि॑ष्टौ ॥२३॥

अ॒ष्टौ व्य॑ख्यत्क॒कुभः॑ पृथि॒व्यास्त्री धन्व॒
योज॑ना स॒प्त सिन्धू॑न् । हि॒र॒ण्या॒क्षः स॑वि॒ता
दे॒वऽ आगा॒द्दध॒द्रत्ना॑ दा॒शुषे॒ वार्या॑णि ॥२४॥

हि॒र॑ण्यपाणिः सवि॒ता विच॑र्षणिरु॒भे द्यावा-

पृथिवी ऽ अन्तरीयते । अपामीवां बाधते वेति सूर्य्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति ॥२५॥

हिरण्यहस्तो ऽ असुरः सुनीथः सुमृडीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ् । अपसेधन्रक्षसो यातुधानानस्थाद्देवः प्रतिदोषं गृणानः ॥२६॥

ये ते पन्थाः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवः सुकृता ऽ अन्तरिक्षे । तेभिर्नो ऽ अद्य पथिभिः सुगेभी रक्षा च नोऽअधि च ब्रूहि देव ॥२७॥

उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम् । अविद्रियाभिरूतिभिः ॥२८॥

अप्नस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्रा वृषणा मनीषाम् । अद्यूत्येऽवसे निह्वये वां

वृधे चं नो भवतं वाजंसातौ ॥२९॥
द्युभिरक्तुभिः परिंपातमस्मानरिष्टेभिरश्विना सौभंगेभिः । तन्नों मित्रो वरुंणो मामहन्तामदिंतिः सिन्धुः पृथिवी ऽ उत द्यौः ॥३०॥
आ कृष्णेन रजंसा वर्त्तमानो निवेशयंन्नमृतं मर्त्यं च । हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवंनानि पश्यंन् ॥३१॥
आ रांत्रि पार्थिवꣳ रजंः पितुरंप्रायि धामंभिः । दिवः सदांꣳसि बृहती वि तिष्ठस ऽ आ त्वेषं वर्त्तते तमः ॥३२॥
उषस्तच्चित्रमा भंरास्मभ्यं वाजिनीवति । येनं तोकं च तनंयं च धामंहे ॥३३॥

प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रꣳ हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना। प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रꣳ हुवेम ॥३४॥

प्रातर्जितं भगमुग्रꣳ हुवेम वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्त्ता। आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह ॥३५॥

भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः। भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ॥३६॥

उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व ऽउत मध्ये ऽअह्नाम्। उतोदिता मघवन्त्सूर्यस्य वयं देवानाꣳ सुमतौ स्याम ॥३७॥

भग ऽ एव भगवाँ२ऽ अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम। तं त्वा भग सर्व ऽ इज्जोहवीति स नो भग पुर ऽ एता भवेह ॥३८॥

समध्वरायोषसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदाय। अर्वाचीनं वसुविदं भगं नो रथमिवाश्वा वाजिन ऽ आ वहन्तु ॥३९॥

अश्वावतीर्गोमतीर्न ऽ उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः। घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥४०॥

पूषन्तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन। स्तोतारस्त ऽ इह स्मसि ॥४१॥

पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन

कुतोऽअभ्यानड्र्कम् । स नो रासच्छुरुध॑श्चन्द्राग्रा धियं॑धियꣳ सीषधाति प्रपूषा ॥४२॥

त्रीणि॑ पदा वि च॑क्रमे विष्णुर्गोपा ऽ अदा॑भ्यः । अतो धर्माणि धारयन् ॥४३॥

तद्विप्रा॑सो विपन्यवो जागृवाꣳसः समि॑न्धते । विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥४४॥

घृतवती भुव॑नानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा । द्यावापृथिवी वरु॑णस्य धर्म॑णा विष्कभिते ऽअजरे भूरि॑रेतसा ॥४५॥

ये नः सपत्ना ऽअप ते भ॑वन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान् । वसवो रुद्रा ऽ

आदित्या ऽ उपरिस्पृशं मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन् ॥४६॥

आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेयमश्विना । प्रायुस्तारिष्टं नी रपांᳪसि मृक्षतᳪ सेधतं द्वेषो भवतᳪ सचाभुवा॥४७॥

एष व स्तोमो मरुतऽ इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः । एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥४८॥

सहस्तोमाः सहच्छन्दस ऽ आवृतः सहप्रमाऽ ऋषयः सप्त दैव्याः । पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीरा ऽ अन्वालेभिरे रथ्यो न रश्मीन् ॥४९॥

आयुष्यं वर्च्चस्यᳪ रायस्पोषमौद्भिदम् ।

इदꣳ हिर॑ण्यं वर्च्च॑स्वज्जैत्राया॑विशतादु माम् ॥५०॥

न तद्रक्षा॑ꣳसि न पि॑शाचास्त॑रन्ति देवाना॒मोज॑ः प्रथम॒जꣳ ह्ये॒तत् । यो बि॒भर्त्ति॑ दाक्षाय॒णꣳ हिर॑ण्य॒ꣳ स दे॒वेषु॑ कृणुते दी॒र्घमायु॒ः स म॑नु॒ष्ये॑षु कृणुते दी॒र्घमायु॑ः ॥५१॥

यदाब॑ध्नन्दाक्षाय॒णा हिर॑ण्यꣳ श॒तानी॑काय सुमन॒स्यमा॑नाः । तन्म॒ ऽ आ ब॑ध्नामि श॒तशा॑रदा॒यायु॑ष्मान्जरद॑ष्टि॒र्यथास॑म् ॥५२॥

उत नोऽहि॑र्बु॒ध्न्य॒ः शृणोत्व॒ज ऽएक॑पात्पृ॒थि॒वी स॑मु॒द्रः । विश्वे॑ दे॒वा ऽ ऋ॑ता॒वृधो॑ हुवा॒ना स्तु॒ता मन्त्रा॑ः कविश॒स्ता ऽ अ॑वन्तु ॥५३॥

इमा गिर॑ऽ आदित्येभ्यो॑ घृतस्नूः
सनाद्राज॑भ्यो जुह्वा॑ जुहोमि । शृणोतु
मित्रो॑ऽ अर्य्यमा भगो॑ नस्तुविजातो वरु॑णो
दक्षो॑ऽ अꣳशः ॥५४॥

सप्त ऽ ऋषयः प्रति॑हिताः शरी॑रे सप्त
र॑क्षन्ति सदमप्र॑मादम् । सप्तापः स्वप॑तो
लोकमी॑युस्तत्र॑ जागृतो ऽ अस्व॑प्नजौ सत्रसदौ॑
च देवौ ॥५५॥

उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्त॑स्त्वेमहे ।
उप प्र य॑न्तु म॑रुतः सुदान॑वऽ इन्द्र॑ प्राशूर्भ॑वा
सचा॑ ॥५६॥

प्र नूनं ब्रह्म॑णस्पतिर्मन्त्रं॑ वदत्युक्थ्यम् ।

यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो ऽ अर्य्यमा देवा ऽ
ओकांसि चक्रिरे ॥५७॥

ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि
तनयं च जिन्व । विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति
देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः । ❀ य ऽ-
इमा विश्वा । विश्वकर्म्मा । यो नः पिता ।
अन्नपतेऽन्नस्य नो देहि ॥५८॥

इति चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

❀ अ० १७ । मं० १७, २६, २७ ॥ अ० ११ ।
मं० ८३ ॥

अथ षड्विंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आदित्या देवा वा १, ३, ५, ८। आदित्या देवाः २,४, ६,९,१२—१४, १६,२०,२२। लक्ष्मुकः ७, १५। सुचीकः १०। शुनःशेपः ११। वैखानस. १७। भरद्वाजः शिरम्बिठ. १८। दमनः १९। मेधातिथिः २१॥

देवता—पितरः १। सविता २, ३। वायुसवितारौ ४, ५। प्रजापतिः ६। यमः ७। विश्वेदेवाः ८—१०। आपः ११, १२। कृषीबलाः १३। सूर्यः १४। ईश्वरः १५। अग्निः १६, १७, १९, २२। इन्द्रः १८। जातवेदाः २०। पृथिवी २१॥

छन्दः—पिपीलिकामध्यागायत्री [क], प्राजापत्याबृहती [र] १। गायत्री २, १६। उष्णिक् ३, ६।

अनुष्टुप् ४, ५, ८ । त्रिष्टुप् ७, १५, १६ । विराड्बृहती ६ । निचृत्त्रिष्टुप् १० । विराडनुष्टुप् ११, १४ १८ । निचृदनुष्टुप् १२ । स्वराडनुष्टुप् १३ । स्वराट्त्रिष्टुप् १७, २० । निचृद्गायत्री[१], प्राजापत्यागायत्री[२] २१ । स्वर गायत्री २२ ॥

स्वरः—षड्जः १ , २, १६, २१. २२ । मध्यमः १[२], ६ । ऋषभः ३, ६ । गान्धारः ४, ५, ८, ११—१४, १८ । धैवतः ७, १०, १५, १७, १६, २० ॥

अपे॒तो य॑न्तु प॒णयो॒ऽसु॑म्ना देव॒पीय॑वः । अ॒स्य लो॒कः सु॒ताव॑तः । द्युभि॒रहो॑भिर॒क्तुभि॒र्व्य॑क्तं य॒मो द॑दात्वव॒सान॑मस्मै ॥ १ ॥

स॒वि॒ता ते॒ शरी॑रेभ्यः पृथि॒व्यां लो॒कमि॑च्छतु । तस्मै॑ युज्यन्ता॒मु॒स्रियाः॑॥ २॥

वायुः पुनातु सविता पुनात्वग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य वर्चसा । वि मुच्यन्तामुस्त्रियाः ॥ ३ ॥

अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता । गोभाज ऽ इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम् ॥ ४ ॥

सविता ते शरीराणि मातुरुपस्थ ऽ आ वपतु । तस्मै पृथिवि शं भव ॥ ५ ॥

प्रजापतौ त्वा देवतायामुपोदके लोके निदधाम्यसौ । अप नः शोशुचदघम् ॥ ६ ॥

परं मृत्यो ऽ अनु परेहि पन्थां यस्ते ऽ अन्य ऽ इतरो देवयानात् । चक्षुष्मते शृण्वते

तं ब्रवीमि मा नः प्रजाꣳ रीरिषो मोत वीरान् ॥ ७ ॥

शं वातः शꣳ हि ते घृणिः शं ते भवन्त्विष्टकाः । शं ते भवन्त्वग्नयः पार्थिवासो मा त्वाभि शूशुचन् ॥ ८ ॥

कल्पन्तां ते दिशस्तुभ्यमापः शिवतमा-स्तुभ्यं भवन्तु सिन्धवः । अन्तरिक्षꣳ शिवं तुभ्यं कल्पन्तां ते दिशः सर्वाः ॥९॥

अश्मन्वती रीयते सꣳ रभध्वमुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः । अत्रा जहीमोऽशिवा येऽअसञ्छिवान्वयमुत्तरेमाभि वाजान् ॥ १० ॥

अपाघमप किल्बिषमप कृत्यामपो रपः ।

अपामार्ग त्वमस्मदप दुःष्वप्न्यꣳ सुव ॥११॥

सुमित्रिया न ऽ आप ऽ ओषधयः सन्तु
दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च
वयं द्विष्मः ॥१२॥

अनड्वाहमन्वारभामहे सौरभेयꣳ
स्वस्तये । स न ऽ इन्द्र ऽ इव देवेभ्यो वह्निः
सन्तरणो भव ॥१३॥

उद्वयं तमसस्परि स्वः पश्यन्त ऽ उत्तरम् ।
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥१४॥

इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु
गादपरो ऽ अर्थमेतम् । शतं जीवन्तु शरदः
पुरूचीरन्तर्मृत्युं दधतां पर्वतेन ॥१५॥

अग्न ऽ आयूꣳषि पवस ऽ आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥१६॥

आयुष्मानग्ने हविषा वृधानो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि । घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमान्त्स्वाहा ॥१७॥

परीमे गामनेषत पर्यग्निमहृषत । देवेष्वक्रत श्रवः क ऽ इमाँऽ आ दधर्षति ॥ १८॥

क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्यं गच्छतु रिप्रवाहः । इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥१९॥

वह वपां जातवेदः पितृभ्यो यत्रैनान्वेत्थ निहितान् पराके । मेदसः कुल्या ऽ उप

तान्त्स्रवन्तु मर्त्याऽ एषामाशिषः सं नेमन्ताᳫँ स्वाहा ॥२०॥

स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथाः । अप नः शोशुचदघम् ॥२१॥

अस्मात्त्वमधि जातोऽसि त्वदयं जायतां पुनः । असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहा ॥२२॥

इति पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ षट्त्रिंशोऽध्यायः

ऋषिः—दध्यङ्ङाथर्वणः १, ३, ७—१२,

१७—१६, २१—२४ । विश्वामित्रः ३ । वामदेवः ४—६ । मेधातिथिः १३ । सिन्धुद्वीपः १४—१६ । लोपामुद्रा २० ॥

देवता—अग्निः १, २० । बृहस्पतिः २ । सविता ३ । इन्द्रः ४—८ । मित्रादयो लिङ्गोक्ताः ६ । वातादयः १० । लिङ्गोक्ताः ११ । आपः १२, १४—१६ । पृथिवी १३ । ईश्वरः १७—१६, २१, २२ । सोमः २३ । सूर्यः २४ ॥

छन्दः—पङ्क्तिः १ । निचृत्पङ्क्तिः २ । दैवी-बृहती [क] ३ । गायत्री ४, १२, १४—१६ । निचृद्गायत्री ३, ५ । पादनिचृद्गायत्री ६, १६ । वर्द्धमानागायत्री ७ । द्विपाद्विराड्गायत्री ८ । निचृदनुष्टुप् ६ । विराडनुष्टुप् १०, २३ । अतिशक्वरी ११ । पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री १३ । भुरिक्शक्वरी १७ । भुरिग्जगती १८ । भुरिग्बृहती

२० । अनुष्टुप् २१ । भुरिगुष्णिक् २२ । भुरिग्ब्राह्मी-त्रिष्टुप् २४ ॥

स्वरः—पञ्चमः १,२,११ । मध्यमः ३[क], २० । षड्जः ३ , ४—८, १२—१६, १६ । गान्धारः ६, १०,२१,२३ । धैवतः १७, २४ । निषादः १८ । ऋषभः २२ ॥

ऋचं वाचं प्र पद्ये मनो यजुः प्र पद्ये साम प्राणं प्र पद्ये चक्षुः श्रोत्रं प्र पद्ये । वागोजः सहौजो मयि प्राणापानौ ॥ १ ॥

यन्मे छिद्रं चक्षुषो हृदयस्य मनसो वातितृण्णं बृहस्पतिर्मे तद्दधातु । शं नो भवतु भुवनस्य यस्पतिः ॥ २ ॥

[क] भूर्भुवः स्वः । तत्सवितुर्वरेण्यं

भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः
प्रचोदयात् ॥ ३ ॥

कया नश्चित्र ऽ आ भुवदूती सदावृधः
सखा । कया शचिष्ठया वृता ॥ ४ ॥

कस्त्वा सत्यो मदानां मꣳहिष्ठो
मत्सदन्धसः । दृढा चिदारुजे वसु ॥ ५ ॥

अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् ।
शतं भवास्यूतिभिः ॥ ६ ॥

कया त्वं न ऽ ऊत्याभि प्र मन्दसे
वृषन् । कया स्तोतृभ्य ऽ आ भर ॥ ७ ॥

इन्द्रो विश्वस्य राजति । शन्नो ऽ अस्तु
द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ८ ॥

शन्नो॑ मि॒त्रः शं वरु॑णः शन्नो॑ भवत्वर्य॒मा ।
शन्न॒ऽ इन्द्रो॒ बृह॒स्पतिः॒ शन्नो॒ विष्णु॑रु-
रुक्र॒मः ॥ ९ ॥

शन्नो॒ वातः॑ पवता॒ᳬ शन्न॑स्तपतु॒
सूर्यः॑ । शन्नः॒ कनि॑क्रदद्दे॒वः प॒र्जन्यो॑ऽ
अ॒भि व॑र्षतु ॥१०॥

अहा॑नि॒ शं भव॑न्तु नः॒ शᳬ रात्रीः॒ प्रति॑
धीयताम् । शन्न॑ऽ इन्द्रा॒ग्नी भ॑वता॒मवो॑भिः॒
शन्न॒ऽ इन्द्रा॒वरु॑णा रा॒तह॑व्या । शन्न॑ऽ
इन्द्रापू॒षणा॒ वाज॑सातौ॒ शमिन्द्रा॒सोमा॑
सुवि॒ताय॒ शंयोः ॥११॥

शन्नो॑ दे॒वीर॒भिष्ट॑यऽ आपो॑ भवन्तु पी॒तये॑ ।

शंयोरभि स्रवन्तु नः ॥१२॥

स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथाः ॥१३॥

आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऽ ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥१४॥

यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥१५॥

तस्मा ऽ अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥१६॥

द्यौः शान्तिरन्तरिक्षं शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः ।

वनस्पतयः शान्तिर्विश्वे देवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्वं शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि ॥१७॥

दृते दृꣳह मा मित्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम् । मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे । मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे ॥१८॥

दृते दृꣳह मा । ज्योक्ते संदृशि जीव्यासं ज्योक्ते संदृशि जीव्यासम् ॥१९॥

नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते ऽ अस्त्वर्चिषे । अन्याँस्ते ऽ अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको ऽ अस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥२०॥

नम॑स्ते ऽ अस्तु वि॒द्युते॒ नम॑स्ते स्तनयि॒त्नवे॑ । नम॑स्ते भगवन्नस्तु य॒तः स्व॒ः स॒मीह॑से ॥२१॥

यतो॑ यतः स॒मीह॑से॒ ततो॑ नो॒ ऽ अभ॑यं कुरु । शं नः॑ कुरु प्र॒जाभ्योऽभ॑यं नः प॒शुभ्यः॑ ॥२२॥

सु॒मि॒त्रि॒या न॒ ऽ आप॒ ऽ ओष॑धयः सन्तु दु॒र्मि॒त्रि॒यास्तस्मै॑ सन्तु । यो॒ऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मः ॥२३॥

तच्चक्षु॑र्दे॒वहि॑तं पु॒रस्ता॑च्छु॒क्रमु॒च्चर॑त् । पश्ये॑म श॒रद॑ः श॒तं जीवे॑म श॒रद॑ः श॒तꣳ शृणु॑याम श॒रद॑ः श॒तं प्र ब्र॑वाम श॒रद॑ः

शतमदीनाः स्याम शरदः शतं भूयश्च
शरदः शतात् ॥२४॥

इति षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दध्यङ्ङाथर्वणः १, ३—६, ८—१६, १८। श्यावाश्वः २। कण्वः ७। दीर्घतमाः १७। अथर्वणः १९—२१॥

देवता—सविता १, २, ११। द्यावापृथिव्यौ ३। यज्ञः ४—६, ८। ईश्वरः ७, १४, १९—२१।

विद्वान् ६,१३ । विद्वांसः १० । पृथिवी १२ । अग्निः १५ ॥

छन्दः—निचृदुष्णिक् १ । जगती २ । ब्राह्मीगायत्री ३ । निचृत्पङ्क्तिः ४ । स्वराड्ब्राह्मीगायत्री ५ । भुरिगतिजगती ६ । निचृदष्टिः ७ । स्वराडतिधृतिः ८ । अतिशक्करी ९ । स्वराट्पङ्क्तिः १० । त्रिष्टुप् ११ । स्वराडुत्कृतिः १२ । निचृद्गायत्री १३ । भुरिगनुष्टुप् १४ । निचृद्ब्राह्म्यनुष्टुप् १५ । भुरिग्बृहती १६ । निचृत्त्रिष्टुप् १७ । अत्यष्टिः १८ । विराडुष्णिक् १९ । निचृदतिजगती २० । अनुष्टुप् २१ ॥

स्वरः—ऋषभः १, १६ । निषादः २, ६, २० । षड्जः ३, ५, १२, १३ । पञ्चमः ४, ९, १० । मध्यमः ७, ८, १९ । धैवतः ११, १७ । गान्धारः १४, १५, १८, २१ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्। आ ददे नारिरसि॥१॥

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥ २॥

देवी द्यावापृथिवी मखस्य वामद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे॥ ३॥

देव्यो वम्र्यो भूतस्य प्रथमजा मखस्य वोऽद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे॥ ४॥

इयत्यग्रं ऽआसीन्मखस्यं तेऽद्य शिरों राध्यासं देवयजने पृथिव्याः । मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे ॥ ५ ॥

इन्द्रस्यौजः स्थ मखस्यं वोऽद्य शिरों राध्यासं देवयजने पृथिव्याः । मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे । मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे । मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे ॥ ६ ॥

प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता । अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः । मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे । मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे ।

मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे ॥ ७ ॥

मखस्य शिरोऽसि मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे । मखस्य शिरोऽसि मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे । मखस्य शिरोऽसि मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे । मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे । मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे । मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे ॥ ८ ॥

अश्वस्यं त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखायं त्वा मखस्यं त्वा शीर्ष्णे । अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखायं त्वा

मखस्य त्वा शीर्ष्णे । अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ९ ॥

ऋजवे त्वा साधवे त्वा सुक्षित्यै त्वा । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥१०॥

यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तपसे । देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु

पृथिव्याः सꣳ स्पृशस्पाहि । अर्चिरसि शोचिरसि तपोऽसि ॥११॥

अनाधृष्टा पुरस्तादग्नेराधिपत्य ऽ आयुर्मे दाः । पुत्रवती दक्षिणत ऽ इन्द्रस्याधिपत्ये प्रजां मे दाः । सुषदा पश्चाद्देवस्य सवितुराधिपत्ये चक्षुर्मे दाः । आश्रुतिरुत्तरतो धातुराधिपत्ये रायस्पोषं मे दाः । विधृतिरुपरिष्टाद् बृहस्पतेराधिपत्य ऽ ओजो मे दाः । विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यस्पाहि मनोरश्वासि ॥१२॥

स्वाहा मरुद्भिः परि श्रीयस्व दिवः सꣳ स्पृशस्पाहि । मधु मधु मधु ॥१३॥

गर्भो देवानां पिता मतीनां पतिः प्रजानाम् । सं देवो देवेन सवित्रा गत सꣳ सूर्य्येण रोचते ॥१४॥

समग्निरग्निना गत सं दैवेन सवित्रा सꣳ सूर्य्येणारोचिष्ट । स्वाहा समग्निस्तपसा गत सं दैव्येन सवित्रा सꣳ सूर्य्येणारूरुचत ॥१५॥

धर्त्ता दिवो वि भाति तपसस्पृथिव्यां धर्त्ता देवो देवानाममर्त्यस्तपोजाः । वाचमस्मे नि यच्छ देवायुवम् ॥१६॥

अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम् ।स सध्रीचीः स विषूची-

र्वसान्ऽआ वरीवर्त्ति भुवनेष्वन्तः ॥१७॥

विश्वासां भुवां पते विश्वस्य मनसस्पते विश्वस्य वचसस्पते सर्वस्य वचसस्पते । देवश्रुत्त्वं देव घर्म देवो देवान् पाह्यत्र प्रावीरनु वां देववीतये । मधु माध्वीभ्यां मधु माधूचीभ्याम् ॥१८॥

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वा । ऊर्ध्वो ऽ अध्वरं दिवि देवेषु धेहि ॥१९॥

पिता नोऽसि पिता नो बोधि नमस्ते ऽ अस्तु मा मा हिꣳसीः । त्वष्टृमन्तस्त्वा सपेम पुत्रान् पशून् मयि धेहि प्रजामस्मासु

धेह्यरिष्टाहꣳ सह पत्या भूयासम् ॥२०॥

अर्हः केतुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा । रात्रिः केतुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा ॥२१॥

इति सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथाष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—अथर्वणः १—४ । दीर्घतमाः ५—२८ ॥

देवता—सविता १, २४ । सरस्वती २, ४ । पूषा ३ । वाक् ५ । अश्विनौ ६, १० १२, १३ ।

घातः ७ । छन्दः ८, २६ । वायुः ६ । यज्ञः ११, १८—२२, २७, २८ । द्यावापृथिवी १४ । पूषादयो लिङ्गोक्ताः १५ । रुद्रादयः १६ । अग्निः १७ । आपः २३ । ईश्वरः २५ ॥

छन्दः—निचृत्त्रिष्टुप् १, २० । निचृद्गायत्री २ । भुरिक्साम्नीबृहती ३ । आर्चीपङ्क्तिः ४, १२ । निचृदतिजगती ५ । निचृदत्यष्टिः ६ । भुरिगष्टिः ७ । अष्टिः ८ भुरिग्गायत्री ६ । अनुष्टुप् १०, २१ । विराडुष्णिक् ११ । निचृदुष्णिक् १३ । अतिशक्वरी १४ । स्वराड्जगती १५ । भुरिगतिधृतिः १६ । निचृदतिशक्वरी १७ । भुरिगाकृतिः १८ । निचृदुपरिष्टाद्बृहती । १६ । पराेष्णिक् २२ । निचृदनुष्टुप् २३ । विराडनुष्टुप् २४ । साम्नीपङ्क्ति २५ । स्वराट्पङ्क्तिः २६ । पङ्क्तिः २७ । स्वराड्धृतिः २८ ॥

स्वरः—धैवतः १, २० । षड्जः २, ६, १६ । मध्यमः ३, ७, ८, १६ । पञ्चमः ४, १२, १४,

१७, १८, २५—२८ निषादः ५, १५ । गान्धारः ६, १०, २१, २३, २४ । ऋषभः ११, १३, २२ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आ ददेऽदित्यै रास्नासि ॥ १ ॥

इड एह्यदित एहि सरस्वत्येहि । असावेह्यसावेह्यसावेहि ॥ २ ॥

अदित्यै रास्नासीन्द्राण्या उष्णीषः । पूषासि घर्माय दीष्व ॥ ३ ॥

अश्विभ्यां पिन्वस्व सरस्वत्यै पिन्वस्वेन्द्राय पिन्वस्व । स्वाहेन्द्रवत् स्वाहेन्द्रवत् स्वाहेन्द्रवत् ॥ ४ ॥

यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर्यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्रः । येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि सरस्वति तमिह धातवेऽकः। उर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥ ५ ॥

गायत्रं छन्दोऽसि त्रैष्टुभं छन्दोऽसि द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णाम्यन्तरिक्षेणोप यच्छामि। इन्द्राश्विना मधुनः सारघस्य घर्मं पात वसवो यजत वाट्। स्वाहा सूर्यस्य रश्मये वृष्टिवनये ॥ ६ ॥

समुद्राय त्वा वाताय स्वाहा । सरिराय त्वा वाताय स्वाहा। अनाधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा। अप्रतिधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा।